

Universitatea de Vest
din Timișoara

THEOLOGOS

*Analele Universității de Vest
din Timișoara - Seria Teologie*

Nr. 2 (29) - 2023

Serie nouă

THEOLOGOS

**ANALELE UNIVERSITĂȚII DE VEST DIN TIMIȘOARA
SERIA TEOLOGIE**

Nr. 2 (29) - 2023. Serie nouă

THEOLOGOS

**ANALELE UNIVERSITĂȚII DE VEST DIN TIMIȘOARA
SERIA TEOLOGIE**

COMITETUL DE REDACȚIE

Președinte:

Pr. conf. univ. dr. CONSTANTIN JINGA

Membri:

Pr. VLAD LIA
DUȘAN TRUȚ
RĂZVAN POPA
ADRIAN ILIESCU
MARIUS-ILIE ȘTEFĂNESCU
ALIN CIOBANU
TIBERIU BUHNĂ
GEORGE-ALIN MOIȘ

Grafică:

VLAD DOBOȘ (coperta)
PAUL MOLIN (interiorul)

Secretar de redacție:

MIHAI-LUCIAN COȘNETE

Redactor-coordonator:

Pr. lect. univ. dr. MARIUS FLORESCU

Adresa redacției:

UNIVERSITATEA DE VEST DIN TIMIȘOARA
FACULTATEA DE LITERE, ISTORIE ȘI TEOLOGIE

Str. Oituz, nr. 5
300086 Timișoara, România
E-mail: revistatheologos@gmail.com

CUPRINS

Editorial

<i>După 30 de ani</i>	5
-----------------------------	---

Cuvântul ierarhului

† Ioan, Mitropolitul Banatului - <i>Omul bătrân este o floare din primăvara veșniciei</i>	7
† Macarie, Episcopul Episcopiei Ortodoxe Române a Europei de Nord - <i>Oameni pentru oameni</i>	13

Mesaje aniversare

- Pr. conf. univ. dr. Constantin Jinga - <i>Teologia din Timișoara - 30 de ani ..</i>	17
- Pr. conf. univ. dr. Nicolae Morar - <i>Trei decenii de învățământ teologic la Timișoara</i>	20
- Preot lect. univ. dr. Marius Florescu - <i>Mărturii despre Facultatea de Teologie din Timișoara</i>	25
- Protopop Dorin Ioan Covaci - <i>Cu emoție scriu</i>	29
- Protopop Marius Podereu - <i>Ce a însemnat Facultatea de Teologie pentru mine?</i>	30
- Preot Cristian Cerbu - <i>La aniversarea împlinirii a 30 ani de învățământ teologic, la Timișoara</i>	31
- Prof. Manuela Matits - <i>Gândind la cele de odinioară</i>	33
- Prof. George-Antoni Nicoară - <i>Învățământul teologic timișorean - un ogor al mărturisirii lui Dumnezeu în lume</i>	35

Studii și articole

Prof. drd. Cristian-Ilie Băleanu - <i>Zidirea Bisericii prin misiune</i>	39
Prof. drd. Remus-Emilian Botoș - <i>Tatăl nostru. Trei noțiuni hermeneutico-semantică</i>	49
Răzvan Popa - <i>Aspecte ale rugăciunii la Sfântul Apostol Pavel, în contextul Epistolelor 1 și 2 Tesaloniceni</i>	59
Răzvan Popa - <i>Psalmul 36 - Un comentariu</i>	75
George-Alin Moiş - <i>Responsabilitatea personală, în Ezechiel capitolul 18</i>	103

Mircea Weingart - <i>Gaza creștină și civilizată din Imperiul Bizantin și Sfinții Varsanufie și Ioan din Gaza</i>	109
Teodor Geția - <i>Problema răului în teologia ortodoxă</i>	133
Prof. George-Antoni Nicoară - <i>Adam - prototipul arhetipului</i>	141
Prof. Tiberiu Buhnă - <i>Comentariu la Psalmul 110</i>	149
Ovidiu-Horațiu Deleanu - <i>Didim cel orb. Lumea de acum - înstrăinată și fără duh</i>	161
Alexandru Bălan - <i>Comentariu la Psalmul 1</i>	167
Sorin Mihai Ienovan - <i>Revelația lui Ezra</i>	179

Comentariu

Darco-Antonio Pelici - <i>Nașterea Mântuitorului, în secolul XXI</i>	185
--	-----

Interviu

Marius-Ilie Ștefănescu - <i>Domnul profesor Daniel Lemeni, cadru didactic al facultății noastre</i>	189
---	-----

Istoriografie

Gheorghe-Daniel Cornaciu - <i>Sediul Facultății de Teologie din Timișoara. Repere istorice - II</i>	197
---	-----

Prezentări de carte

Răzvan Popa - <i>Comori din biblioteca noastră</i>	203
--	-----

Spre aducere aminte

Mihai-Lucian Coșnete - <i>Cronica Teologiei timișorene</i>	209
--	-----

EDITORIAL

DUPĂ 30 DE ANI

Anul 2023 este unul jubiliar pentru Facultatea de Teologie din Timișoara. Se împlinesc treizeci de ani de când aceasta a luat ființă, cu binecuvântarea vrednicului de pomenire Mitropolit Nicolae Corneanu și cu acordul conducerii Universității de Vest din Timișoara de la acea vreme. Anul 1993 a fost anul providențial pentru învățământul teologic superior din Timișoara și din Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului de atunci. Pentru prima dată, cei care voiau să studieze Teologie ortodoxă nu mai trebuiau să meargă la facultăți de Teologie mai îndepărtate, cum ar fi fost de exemplu Sibiu, ci aveau posibilitatea să facă acest lucru mai aproape de casă și într-un mediu universitar prin excelență și de excelență, Universitatea de Vest din Timișoara.

Prima promoție de studenți și studente a fost în anul 1997 și de atunci neîntrerupt, în fiecare an la rând, vreme de trei decenii, noi și noi absolvenți au lăsat în urmă studenția și au ieșit în lume ca să Îl mărturisească pe Hristos sub o formă sau alta.

Numărul pe anul 2023 al revistei „Theologos” apare la o oarecare distanță mică față de cel de pe anul 2022, care a apărut tot anul acesta. Dorim astfel să ajungem cu revista la zi și să o integrăm firesc în unitatea de timp care determină anul universitar 2023/2024, mai precis să ne poziționăm la începuturile acestuia.

Pe lângă studiile și articolele deja consacrate, revista mai cuprinde mesaje la aniversare, recenzii, un interviu, file de istorie și rubrica de informații din activitatea profesorilor și studenților Facultății noastre.

Așa cum apare și în numărul de față, revista reprezintă efortul conjugat al membrilor Comitetului de redacție și se adresează tuturor celor care doresc să cunoască mai multe informații despre preocupările teologice ale profesorilor și studenților, din anul universitar încheiat.

CUVÂNTUL IERARHULUI

OMUL BĂTRÂN ESTE O FLOARE DIN PRIMĂVARA VEȘNICIEI

† IOAN

Mitropolitul Banatului

Majoritatea dicționarelor îl definesc pe omul bătrân doar în relația sa personală cu timpul și cu funcțiile sale biologice. Sfânta Scriptură și scrierile patristice însă îl definesc și îl pun în lumină pe omul bătrân în relația sa personală cu Dumnezeu - Creatorul său. Pentru noi, creștinii, bătrânețea nu înseamnă primii pași spre mormânt, ci primii pași spre veșnicie. Omul bătrân este o floare din primăvara veșniciei. Prin venirea Sa în lume, Hristos îl eliberează pe om de sub povara timpului; *anii* nu mai sunt o povară (o greutate), ei sunt binecuvântarea lui Dumnezeu pentru om. Timpul încă mai curge, însă, după Învierea Domnului, viața omului trece prin poarta timpului în eternitate. Oare Dumnezeu i-a pregătit omului în Univers un muzeu de antropologie? Nu, ci locul lui rămâne în Raiul bucuriei lui Dumnezeu! Va fi, oare, eternitatea plină de bătrâni în suferință? Nu, căci suferința și jertfa nasc viață plină de har! Hristos n-a intrat în Rai cu cununa de spini pe cap și purtându-și crucea, ci a intrat încununat de glorie. Așa va intra orice creștin, dacă și-a purtat în această viață cununa de spini și crucea.

În Ieșirea, la capitolul 20, versetul 12, aflăm că Dumnezeu îi dă lui Moise - și prin el nouă - porunca a cincea, zicând: *Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, ca să-ți fie bine și să trăiești mulți ani pe pământul pe care Domnul Dumnezeu ți-l va da ție*. Este o poruncă cu o făgăduință. Dumnezeu pune bazele relației dintre copii și părinți, dintre tineri și bătrâni; ne arată care să fie raportul dintre cele două categorii de temporalitate umană, anume: *cinstea*.

Și Sfântul Apostol Pavel ne îndeamnă, zicând: *Dați deci tuturor cele ce sunteți datori (...) celui cu cinstea, cinste* (Rom. 13, 7). Dacă în Vechiul Testament se vorbește de cinstire, în Noul Testament accentul se pune pe *iubire*.

Hristos - Iubirea întrupată - prin Jertfă, trece dincolo de frontierele cinstirii, în Biserica Sa, încât ajunge pe culmile iubirii, și anume la iubirea de vrăjmași. Hristos, pe Cruce, nu le-a lăsat testament Apostolilor să-I răzbune rănilor, ci să-i iubească și pe cei ce L-au răstignit. Ești liber, omule, să iubești sau să urăști; iubirea și ura sunt cele două alternative fundamentale ale omului. Iubind, vei birui; urând, vei fi înfrânt. Așa vei dobândi, prin a ta stăruință, eternitatea bucuriei sau eternitatea durerii.

Cinstirea omului bătrân, această virtute, a sădit-o Dumnezeu în ființa omului. Chiar din preistoria primelor comunități umane vedem lucrul acesta; cu atât mai mult în lumea creștină, unde știm și credem că nu mormântul este ultima speranță și destinație a omului. La toate popoarele s-a găsit, în a lor istorie, cultură și civilizație „un sfat al bătrânilor”, „un sfat al înțelepților”. Această instituție activă și acolo unde nu se inventase încă scrisul. Iată, deci, unul din darurile fundamentale ale omului bătrân: înțelepciunea care se dobândește cu vârsta! Sfântul Apostol și Evanghelist Luca ne spune: *Și Iisus sporea cu înțelepciunea și cu vârsta și cu harul, la Dumnezeu și la oameni* (Lc. 2, 52). Iată, deci o motivație biblică pentru a acorda respectul nostru celor ce *sporesc cu vârsta și cu înțelepciunea*, adică părinților și bătrânilor noștri iubiți!

În Biserica primară, bătrânii și văduvele se bucurau de o cinstire deosebită. Această atitudine față de bătrâni o găsim apoi și în lumea monahală, când bătrânul monah devine *avă* pentru un ucenic sau pentru o întreagă obște (comunitate) monahală. Bătrânii reprezintă tezaurul tradiției monahale și transmit prin viu grai, prin convorbiri duhovnicești, atât tradiția monastică, cât și acele cuvinte de folos duhovnicesc. Ei știau *Psaltirea* pe de rost, capitole întregi din *Biblie*, astfel încât, asemenea unei păsări ce-și hrănește puii în cuibul ei, își hrăneau duhovnicește ucenicii din mănăstire sau din peșterile unde erau retrași departe de lume. Putem spune că *un avă era o Biblie vie*, un om plin de înțelepciune, un om care a dobândit har peste har. Duhovnicul mănăstirii era sinonim cu *bătrânul*; din sfatul lui nu se ieșea. Duhovnicul leagă și dezleagă păcatele ucenicului, și tot el este cel care dă medicamentul necesar vindecării celui căzut.

Dar care este rolul bătrânilor în ziua de astăzi? Pentru unii - la azil; pentru alții - abandonați pe străzi sau în alte locuri publice. Ce fac ei acolo? Cerșesc iubire și milă. Cine sunt și ce reprezintă acești bătrâni? Ei sunt suma inteligenței și înțelepciunii la acel moment al societății umane. Bibliotecile de pe această planetă au adunat în ele miliarde de volume de știință, cultură și spiritualitate, dar acești bătrâni, pe lângă valorile civilizației umane, poartă în ei și darul lui Dumnezeu - *viața*. Litera este moartă, cuvântul este viu, căci

credința vine din auzite (Rom. 10, 17). Ce nu poartă în ea o carte și poartă un bătrân este iubirea de Dumnezeu și de semenii.

O carte nu te poate iubi, însă un bătrân te iubește și te învață din experiența vieții sale; te poartă de mic în brațele sale la biserică, adică el te duce la Hristos. Bătrânii au brațele pline de copii, de nepoți, pe care îi duc la Hristos. Bătrânul își dă mai bine seama decât oricine că locul copiilor săi este pe brațul lui Hristos cel Răstignit și Înviat. Bătrânul L-a aflat pe Hristos; tu, însă, poate că nu! Bătrânul a aflat comoara cea fără de preț și vrea să ți-o lase și ție moștenire. Câtă înțelepciune are bătrânul să-ți lase și ție această comoară sfântă - pe Hristos! Bătrânul nu este egoist, nu vrea s-o țină numai pentru el; a aflat-o și dorește să ți-o lase și ție ca cea mai sfântă moștenire. Cred că aceasta este una din culmile înțelepciunii bătrânului meu duhovnic și părinte.

Dacă ne-am pune întrebarea, de la ce vârstă începe bătrânețea? Temporal vorbind, medicina și-a spus punctul de vedere, făcând raportare la timp și la starea biologică a omului. Însă, din punct de vedere spiritual, încadrarea în această categorie nu ține cont doar de cele mai sus menționate. Astfel, în lumea monastică ortodoxă, noi folosim cuvântul „kalugăr”, preluat din limba greacă - „*kalos-gheros*”, însemnând „bătrân frumos”. În monahism însă nu se intră doar la acea bătrânețe biologică, ci se intră de tânăr. Iată, deci, care este ținta unui tânăr care intră în monahism – să devină încă de tânăr un bătrân frumos! Sunt oameni care nu ar vrea să îmbătrânească, își fac tot felul de tratamente și vor să se înveșnicească aici pe pământ. Paradoxal, monahul vrea să îmbătrânească frumos cât mai de tânăr. Iată, deci, bătrânețea nu este o povară, ci o stare dorită de cei mulți care cred în Învierea lui Hristos!

Oare numai monahii doresc să devină bătrâni frumoși? Eu cred că nu, căci orice tânăr care dorește să fie bătrân din tinerețe, adică înțelept, credincios, echilibrat, poate strânge în sine atât calitățile bătrânului, cât și capacitățile tânărului. Astfel, el poate aduce cerul pe pământ înainte de a ajunge el în cer, pentru că și pământul a fost rupt din cer.

Sfântul Ioan Hrisostom se apleacă și el asupra bătrâneților omului și ne spune că: „Sufletul se întărește la bătrânețe; atunci el ajunge la culmile puterii lui, atunci se maturizează duhovnicește”. Iată o remarcă patristică despre starea omului care, trăind după Evanghelia lui Hristos, urcă pe scara virtuților spirituale! După Sfântul Ioan Hrisostom, bătrânețea este o culme, și nu o degradare a vieții umane. Bătrânul, în creștinism, nu este o nonvaloare, ci, dimpotrivă, după o viață cumpătată, acum strălucesc mai mult virtuțile sale. Și spune Sfântul Ioan Hrisostom că, dacă în tinerețe omul poate lucra fizic mai mult decât la bătrânețe, totuși: „În Biserică însă nu se întâmplă la fel, ci când

cei virtuoși îmbătrânesc, atunci devin mai mult folositori, pentru că în acest caz nu e nevoie de putere trupească, ci de credință vie. Așa a fost Avraam, extenuat fizic, puternic însă în credință. Era bătrân, dar la adânci bătrâneți a câștigat cu puterea lui sufletească mari victorii”.

Sfântul Ioan Hrisostom are însă și un cuvânt de avertizare pentru bătrâni, spunându-le: „Tu însuți, bătrâne, să îți respecti primul vârsta ta! Dacă nu faci asta, cum să te respecte cel tânăr?” Iată, deci, că și în timpul Sfântului Ioan Hrisostom erau bătrâni care nu se ridicau la nivelul așteptat de comunitate.

Oare avem și noi azi asemenea cazuri? E posibil să le găsim printre cei care nu sunt mereu în Biserica lui Hristos. Sfântul Vasile cel Mare, referindu-se la cinstirea vârstnicilor, îl citează pe Sfântul Apostol Pavel - autoritate de necontestat în viața creștină: „Sfântul Pavel - ne spune Sfântul Vasile cel Mare - ne-a învățat să îi cinstim pe cei vârstnici ca pe niște părinți.” Vedem că Sfântul Vasile cel Mare pune în lumină o altă dimensiune spirituală a omului în vârstă: aceea de părinte.

Pe un bătrân trebuie să-l considerăm ca pe un părinte; chiar dacă acum nu-ți mai poate oferi hrană trupească, el îți poate oferi hrană spirituală, care este mai de preț decât cea trupească. El îți oferă acum hrana care te întărește și te pregătește pentru veșnicia împreună cu Hristos. Ar trebui să ne schimbăm limbajul și atitudinea față de ei și să-i numim părinți, căci ei sunt purtători de grijă față de noi și în această parte a vieții lor. Când eram copii, ne hrăneau cu pâine, iar acum ne hrănesc duhovnicește. Și noi dorim să ajungem într-o zi în Țara Părintelui Ceresc - Țara părinților noștri. Bătrânețea este o primăvară a veșniciei.

Cum se pregătesc bătrânii pentru veșnicie și cum îi ajutam noi pe bătrâni să intre în veșnicie? Aș răspunde printr-o întrebare: câți ani îi pregătim pe copiii noștri la școală pentru această viață trecătoare și ... doar pentru o profesie? Să avem grijă să nu-i trimitem triști pe părinții noștri dincolo, în veșnicie căci în Rai oamenii nu sunt triști! Să ne întristeze moartea? Nicidecum, căci moartea este singura clipă care ne trece în eternitate!

Un bătrân abandonat și trist poate cădea în deznădejde, care este un păcat greu - păcatul despărțirii de Dumnezeu. Azi, tot mai mulți bătrâni cer ca trupurile lor, după moarte să fie incinerate. Aceasta înseamnă că ei mor singuri - fără de Hristos; nu vor să învieze cu Hristos. Unii bătrâni nu mai cred că Hristos a murit și pentru ei, S-a jertfit și pentru ei. Oare de ce uită că nu cenușa este esența omului ci viața ca dar al lui Dumnezeu? În rugăciunile Bisericii către Dumnezeu, spunem mereu: „Doamne, nu pomeni păcatele tinereților noastre!” Lucru bun cerem, dar nu cred că păcatele bătrâneților pot

fi mai grele decât cele ale tinereții; de exemplu, deznădejdea bătrâneții poate fi fatală pentru om, căci timpul de pocăință este mai scurt. De ce nu-i ajutăm pe bătrâni să intre senini în Împărăția lui Dumnezeu? Motivăm: timpul, munca, grijile acestei lumi. Nu acesta este adevărul, ci lipsa de iubire față de ei, care ne-au născut, crescut, învățat. Ei sunt cel mai de preț tezaur duhovnicesc, cărți vii, cărți grăitoare, scripturi întrupate printre noi și pentru noi; ne sunt dascăli ai istoriei și primii care au sădit în inimile noastre credința în Sfânta Treime-Dumnezeu. Să-i ajutăm pentru tot ce ne lasă ei mai bun - iubirea -, căci faptele noastre vor fi măsura vieții noastre. Închei spunând: Doamne, îmbătrânește-mă și pe mine frumos, căci eu cred că bătrânii trăiesc o tinerețe veșnică în Împărăția cerurilor!

OAMENI PENTRU OAMENI ¹

† MACARIE

Episcopul Episcopiei Ortodoxe Române a Europei de Nord

În Evanghelia citită ieri la Liturhie (Ioan 5, 1-15) am aflat despre vindecarea slăbănogului de la Vitezda a acestui sărman care de treizeci și opt de ani s-a aflat în singurătate și abandon. Nu avea cine să îl arunce în acea scăldătoare și să primească vindecare. Deseori și noi suferim de această boală a singurătății.

Singurătatea nu este doar o suferință biologică, iubite frate și iubită soră. Singurătatea este o suferință existențială, o suferință a inimii. Putem spune că este suferința omului contemporan. Nu mă refer la singurătatea fizică, la singurătatea ca izolare, la faptul că deseori suntem singuri și nu avem familie, nu avem copii, nu avem prieteni cu care să împărtășim bucuriile și durerile. Nu mă refer la acest fel de singurătate cu toate că omul are nevoie de om. Eu mă refer la singurătatea sufletească.

Deseori ne deconectăm de la ceilalți deși suntem înconjurați de mulți în adâncul sufletului nostru suntem singuri. Cu toate că avem o familie, îl avem alături de noi pe soțul nostru, pe soția noastră, îi avem alături pe copiii noștri, îi avem alături pe prietenii noștri, totuși suntem singuri. Ne întrebăm de ce? Pentru că deseori ne conectăm la internet și la rețelele de socializare și ne deconectăm de la cei de lângă noi. Pierdem adevărata comunicare. Ne însingurăm pe acest drum al căutării către noi înșine și către aproapele iar acest drum se numește drumul inimii. Chiar dacă se pare ca suntem ancorați în social, ne trezim că suntem singuri, că suntem ai nimănui.

Într-o familie un copil suferea foarte mult pentru că părinții nu își făceau timp pentru el. Le-a spus odată că atunci când va fi mare vrea să devină smartphone. Dramatică această întâmplare. La uimirea părinților a răspuns: dacă vă cer să vă jucați cu mine nu aveți timp, vă jucați pe smartphone. Dacă vă cer să vorbiți cu mine nu aveți timp, vorbiți la smartphone. Dacă vă cer atenție, voi priviți pe ecran iar pe mine mă abandonați, mă condamnați la singurătate. Vreau să fiu iubit, vreau să fiu în atenția și grija voastră de aceea îmi doresc să fiu smartphone. Dramatic! Amețim în acest vârtej mediatic și uităm de sufletul nostru, uităm de sufletul aproapelui nostru. Pentru a ne regăsi ca ființe comunionale pentru că noi suntem făcuți pentru comuniune și pentru

¹ Fragment din cuvântarea rostită în Mănăstirea Sihăstria Putnei la Liturghia prăznuirii Sfinților Cuvioși Sila, Paisie și Natan, Ocrotitorii chinoviei, luni, 16 mai 2022.

a demonta acest slogan „Împreună dar singuri” trebuie să regăsim acest drum al liniștii.

Însă acest drum al inimii nu îl putem afla decât dacă trecem prin rănila răstignirii Domnului nostru Iisus Hristos, prin inima străpunsă de sabie a Maicii Domnului și prin lacrimile de pocăință și de iubire ale sfinților. Trebuie să ne conectăm la om iar Cel care ne este mereu alături este Dumnezeu Omul, Iisus Hristos, Cel Care a pornit în căutarea acelui slăbănog și ne caută și pe noi cei slăbănogiți din pricina păcatelor, a patimilor și a lipsei de iubire. Cum putem mai concret să găsim acest drum al inimii? Cultivând iubirea. Având această putere de a iubi până la capăt. Această iubire conține altruism, răbdare și înțelegere față de neputințele altora, atenție, empatie. Așadar să fim plini de iubire și de grijă față de ceilalți iar iubirea începe în familia noastră. Este foarte ușor să iubim pe cei de departe și să îi ajutăm, însă este foarte greu să îi iubim și să îi ajutăm pe cei de lângă noi, începând cu familia noastră mică sau mare și aici mă refer la familia creștină mică și la familia mare a comunității monahale sau a comunității parohiale.

Îmi aduc aminte de o întâmplare din cel de al II-lea Război Mondial când un ofițer de marină bolnav, a fost internat într-un spital într-o insulă din Pacific unde se afla și o colonie de leproși și a văzut o soră asistentă care pansa cu dragoste și grijă rănila leproșilor. I-a zis acestei infirmiere că nu ar face acest lucru nici pentru un milion de dolari iar ea i-a răspuns că nici ea nu ar putea face acest lucru pentru milioane de dolari dacă nu ar vedea în fiecare semen aflat în suferință un Hristos care îi cere ajutorul. Așadar iubite frate și iubită soră, ca să nu mai fim singuri, să ne raportăm la celălalt de lângă noi ca la un Hristos care ne cere ajutorul, ne cere mângâierea, ne cere sprijinul și umărul în purtarea crucii atunci când este prea grea și se prăbușește sub povara ei. Să fim oameni pentru oameni! Acest lucru făcând vom birui în Hristos Domnul, Cel Care ne-a spus: „Îndrăzniți! Eu am biruit lumea!” (Ioan 16, 33). Așadar din toată inima vă îmbrățișez cu îmbrățișare pascală salutându-vă de la mic la mare și de la mare la mic și mulțumindu-vă pentru dragoste și rugăciune cu salutul: Hristos a înviat!

MESAJE ANIVERSARE

TEOLOGIA DIN TIMIȘOARA - 30 DE ANI

Pr. conf. univ. dr. CONSTANTIN JINGA

În anul 1993, la Timișoara, învățământul teologic universitar a răsărit în mod firesc. Timișoara anilor '90 a fost un orizont fascinant. Urmele gloanțelor din Decembrie 1989 încă mai brăzdau zidurile clădirilor din oraș. Străzile erau populate de acea generație proaspăt ieșită din lanțurile comunismului, generația care a strigat „Libertate!” și care a îngenuncheat în fața Catedralei, făcând ca inima acestei cetăți să răsună de cuvintele rugăciunii „Tatăl nostru”. Timișoara anilor '90 a fost o lume aparte în care, tânăr fiind, te simțai chemat să respiri liber, să împlinești lucruri fundamentale, să deschizi noi direcții, să pui umărul la redeșteptarea spirituală autentică și la recuperarea rădăcinilor tale profunde. Timișoara anilor '90 a fost locul unde tinerii născuți în comunism și educați într-o credință atee au putut redescoperi valorile credinței, s-au putut regăsit pe ei înșiși în Hristos și în Biserică.

Redescoperirea aceasta s-a petrecut treptat. Mai întâi au fost rugăciunile ținute adeseori în aer liber. Apoi, îndrăzneala de a păși pragul Catedralei sau al vreunei biserici de cartier, unde glasul blând al unui preot, cuvântul tâlcuit din Sfintele Scripturi sau liniștea bolților înmiresmate de tămâie au așternut mângâiere în sufletele frământate și au stârnit curiozitate, minților iscoditoare și dornice de absolut. Și, nu în ultimul rând, a fost înfrățirea.

Multă lume remarcă, în acei ani, că bisericile noastre sunt pline de tineri. Cel mai adesea neștiutori într-ale rânduielilor bisericești, tinerii aceștia erau stingheri la sfintele slujbe. Nu îngenuncheau cum se cuvine și când se cade, nu se închinau la icoane după rânduiala consacrată, uneori mai șușoteau între ei. Preafericirii Sale Părintelui Patriarh Daniel, pe vremea aceea arhiereu vicar al Timișoarei, i se datorează înființarea în urbea de pe Bega a ASCOR-ului și a Ligii Tinerilor Ortodocși Români. ASCOR-ul îi întrunea pe studenți, în vreme ce Liga era deschisă oricărui tânăr care dorea să-și aprofundeze credința și să se întărească în trăirea ei. Multe activități ale celor două asociații erau comune. Pe lângă acestea, în cadrul Universității de Vest din Timișoara se formase un cerc de studii biblice și patristice, la care participau inclusiv studenți de la Politehnică și de la Medicină. O parte dintre aceștia erau și membri ASCOR. Tinerii derulau activități diferite, însă convergând spre un ideal comun: în

cadru cerului de studii din Universitate se privilegia o abordare cărturărească, erudită, bazată pe studiu atent și minuțios; ASCOR-ul organiza conferințe la care participau, ca invitați: Părinți duhovnicești, profesori, intelectuali de marcă, personalități de primă mărime la nivel național; Liga organiza seri catehetice, tabere diverse, modalități de petrecere a timpului liber, cultiva cântarea bisericească. Astfel, în doar câțiva ani, mulți dintre tinerii care făceau parte din aceste grupuri au simțit nevoia unei abordări mai disciplinate, mai sistematice a Teologiei. Majoritatea dintre ei erau deja studenți la alte facultăți și doreau să-și continue studiile în direcția aceea. Dar apropiindu-se de Biserică, încercând să recupereze prin studiu individual noțiuni care pentru ei erau cu totul noi și străduindu-se să-și asume un mod de viață creștinesc, au realizat că aceasta se poate realiza mult mai bine într-un cadru binecuvântat și ca parte dintr-o conștiință sobornicească rămasă nealterată de anii de comunism.

De aceea spuneam la început că, la Timișoara, învățământul teologic superior a răsărit în mod firesc. În anul 1993 a fost pentru prima oară când la Universitatea de Vest din Timișoara s-a organizat admitere, pentru a studia Teologia Ortodoxă.

Nu am stat pe gânduri. Eram student la Filologie, în anul III, la secția de Franceză-Română. Îmi aduc aminte că admiterea la Teologie a fost în anul acela toamna. Aveam mult de recuperat, așa că am început pregătirea încă din timpul semestrului II. Am întrerupt puțin în perioada sesiunii de examene de la Filologie, apoi am reluat. Pentru mine a fost o vară fierbinte, vara anului 1993. Concurența era serioasă, așa că nu mi-am îngăduit niciun răgaz. În momentele de epuizare, de descurajare, mă consolam cu gândul că, chiar dacă voi fi respins la admitere, totuși voi rămâne cel puțin cu noțiunile învățate și cu o bună sistematizare a materiei, deci cu un bagaj atât teologic, cât și cultural de mare preț; mă întăream cu gândul că toate cele învățate mă vor ajuta să cunosc și să înțeleg mai bine slujbele bisericești și învățătura de credință și astfel să devin un creștin mai bine așezat în Biserică; îmi hrăneam nădejdea că voi putea deveni un creștin mai bun. Cu alte cuvinte, am putea spune că făcusem un fel de pariu al lui Pascal. Nu aveam cum să pierd, orice ar fi fost.

Și iată că sunt de 30 de ani de atunci. Nu doar că am reușit la examenul de admitere din 1993, dar cu ajutorul lui Dumnezeu am și încheiat cu bine studiile. Acum, dacă ar fi să mă raportez la pariul arătat mai înainte, aș putea să mă socotesc câștigător la cel puțin două dintre punctele enumerate acolo. Cu ajutorul dascălilor mei, am deprins frumusețea și profunzimea sfintelor slujbe. Apoi, prin studierea Sfintelor Scripturi, a scrierilor Părinților Bisericii, a teologiei în general vorbind, am descoperit bogății duhovnicești ale tradiției noastre, pe care nu le bănuiam înainte. Am putut să mă adâncesc în tainele Cuvântului lui Dumnezeu, căutând să înțeleg esența învățăturilor dumnezeiești. Încă nu am izbutit aceasta pe deplin și nici nu cred că am atins măcar, cel de al treilea deziderat al meu, și anume acela de a deveni un creștin mai bun. Odată

cu trecerea timpului, mi-am descoperit mai degrabă scăderile, neputințele, împiedicările. Dar am învățat că această înțelegere, această devenire se realizează treptat, că este legată de nevoința fiecăruia întru descoperirea chipului lui Dumnezeu din sine și că ține de cum izbutim să-L și întruchipăm aici și acum. Iar lucrul acesta nădăjduiesc că îl împlinesc aici și acum, cu ajutorul studenților, cu ajutorul enoriașilor.

Iată că s-au făcut 30 de ani de învățământ teologic, la Timișoara. Multe s-au schimbat, în tot acest timp. Curente de gândire noi au apărut; noțiunea de libertate însăși s-a schimbat, strămutând limite care odinioară păreau imuabile. Dar Timișoara a rămas un orizont fascinant și o lume aparte. Cetatea respiră aerul noilor libertăți și stă la răscrucea noilor curente de gândire, a noilor spiritualități. Aici, Teologia Ortodoxă, piatră de hotar al firescului persoanei umane, este chemată să stea mărturie pentru adevărul atemporal al credinței.

Studiul Teologiei nu este doar un efort academic, ci este și o cale transformatoare pentru a deveni purtători ai luminii dumnezeiești, într-o lume care tânjește după adevăr, după sens, după răscumpărare. În secolul XXI pare că este nevoie mai mult ca oricând de glasuri blânde de preoți, care să tâlcuiască Sfintele Scripturi și, în liniștea bolților înmiresmate de tămâie, să aștearnă mângâiere în sufletele frământate și să stârneasce mințile iscoditoare, deschizându-le spre absolut. Și nu în ultimul rând, este nevoie de înfrățire.

Dacă ar fi să transmit ceva acum, pentru generațiile actuale de studenți teologi și pentru dascălii de Teologie care ne vor pași pe urme, cred că îndemnul meu s-ar putea regăsi foarte bine într-un singur cuvânt al vrednicului de pomenire Părinte Teofil: „voi să porniți de la concluziile noastre”.

TREI DECENII DE ÎNVĂȚĂMÂNT TEOLOGIC LA TIMIȘOARA

Pr. conf. univ. dr. NICOLAE MORAR

În toamna acestui an (2023) se împlinesc 30 de ani de la debutul studiilor teologice în cadrul Universității de Vest din Timișoara. Deși pare o realizare relativ recentă, istoria învățământului teologic în Banat are un mileniu de existență.

Mănăstirea ortodoxă „Sfântul Ioan Botezătorul” de la Cenad a fost prima instituție cu menirea de a fi format misionari și slujitori ai Evangheliei (aproximativ 1054). Pe teritoriul Banatului au funcționat însă și alte instituții monahale, care, aproape în majoritatea lor, aveau pe lângă ele școli ce iradiau o înaltă spiritualitate ortodoxă, tot atâta știință de carte. Soarta lor a fost însă vitregă, majoritatea dintre acestea fiind distruse ori obligate să înceteze de a mai funcționa.

Unul dintre lăcașurile monahale importante din Banat, care a găzduit o astfel de școală, a fost cel de la Partoș, din vecinătatea Timișoarei, școală destinată pregătirii preoților și cântăreților bisericești, și de care se leagă numele Sfântului Iosif cel Nou, Mitropolit al Banatului, între 1650-1655. Partoșul a fost secondat de alte locașuri monahale, cum ar fi Mănăstirea „Sfântul Gheorghe” din Caransebeș – care, în secolul al XVII-lea, deținea o școală proprie – și Mănăstirea Baziaș, menționată, în anul 1581, împreună cu școala din incintă.

În anul 1779 au debutat la Timișoara cursurile pentru pregătirea cadrelor didactice necesare școlilor românești și sârbești, care se țineau pe perioada verii, timp de 3 luni. La 2 august 1785 s-a hotărât organizarea unui Seminar Ortodox Român, inițiativă finalizată doar pentru scurt timp din cauza împrejurărilor istorice dificile. Și la Jebel, Martin Șuboni s-a remarcat prin donarea proprie locuințe pentru funcționarea unei școli confesionale, iar Constantin Șuboni a activat, ca preot și profesor, la școala de pregătire a preoților din Timișoara, între anii 1798-1800.

La sfârșitul anului 1944, guvernul Nicolae Rădescu, prin art. 2 din Legea nr. 660/31 decembrie 1944 a decis înființarea Universității de Vest din Timișoara. Decretul prevedea următoarele: „Academia Teologică din Oradea, cu sediul provizoriu la Timișoara, s-a transformat în Facultate de Teologie a Universității de Vest din Timișoara”, hotărâre ce a stârnit protestele unei părți a clerului ortodox, care considera că erau afectate, pe de o parte, interesele Academiei Teologice din Arad, iar pe de altă parte, ale Episcopiei din Oradea, care-și vedea suprimată astfel orice posibilitate de revenire a Academiei Teologice în Ardealul de Nord.

În urma transformărilor produse în societatea românească după decembrie 1989, învățământul de stat a fost reorganizat, ceea ce a permis apariția unor noi Facultăți de Teologie Ortodoxă, pe lângă cele deja existente la București și Sibiu.

Adunarea Eparhială a Arhiepiscopiei Timișoarei, întrunită la 10 decembrie 1992, s-a pronunțat pentru înființarea unei Facultăți de Teologie Ortodoxă la Timișoara. Astfel, la 25 martie 1993 a fost încheiată o Convenție între Mitropolitul Nicolae Corneanu și Eugen Todoran, Rectorul Universității de Vest, hotărâre comunicată Ministerului Învățământului, for care a aprobat constituirea Facultății de Teologie Ortodoxă la Timișoara.

Decizia Ministerului prevede înființarea Facultății de Teologie Ortodoxă în cadrul Universității, învățământul teologic de grad universitar funcționează ca și direcția de studii, cu statut de secție a Facultății de Litere, împreună formând Facultatea de Litere, Istorie și Teologie.

Studiile teologice au debutat în anul universitar 1993-1994, cu specializările: Teologie Pastorală și Teologie + Litere (Limba și Literatura Română, Limba și Literatura Franceză, Limba și Literatura Germană și Limba și Literatura Italiană), cărora, în anul universitar 1996-1997, li s-a alăturat specializarea: Teologie + Istorie. Și tot din acel an universitar – 1996-1997 – Catedra de Teologie Ortodoxă aplică sistemul de credite transferabile.

În anul universitar 2001-2002 a luat ființă în cadrul Catedrei direcția de Studii postuniversitare. Dacă între anii 2001-2005 studiile postuniversitare, cu genericul: Teologia Ecclesială Modernă și Contemporană au fost orientate în specializarea licenței, având durata de un an, în prezent oferta educațională postuniversitară conține și alte domenii de specializare, dintre care amintim: Religie, Cultură, Societate.

De menționat este și faptul că, începând cu anul universitar 2005-2006, a fost implementat programul Bologna, cursul de licență cuprinzând două specializări: Teologie Pastorală (cu 4 ani de studii) și Teologie Didactică (cu o durată a studiilor de 3 ani).

Constituirea personalului de predare a început în anul universitar 1993-1994, când au fost titularizate primele două cadre didactice ale Catedrei – pr. drd. Eugen Jurca, lector la disciplinele: „Istoria Bisericii Ortodoxe Române” și „Istoria Bisericească Universală” (1994-1996), ulterior la disciplinele: „Omiletică” și „Catehetică” (1995-2006), iar apoi conferențiar (2006-2009) și pr. drd. Nicolae Morar (1993-2018), asistent, la disciplinele: „Istoria Bisericească Universală”, „Istoria Bisericii Ortodoxe Române”, „Istoria și Spiritualitatea Bizanțului” și „Formare Duhovnicească” (1994-1996), ulterior lector apoi conferențiar, la disciplinele: „Istoria și Filosofia Religiei” (1996-2018), „Teologie Dogmatică”, „Istoria Filosofiei Antice și Creștine” (1996-2012 și 2014-2017) – între anii 1996-2004.

În perioada următoare, au fost acoperite cu personal didactic alte posturi: dr. Petru Bona, conferențiar, apoi profesor, la disciplinele: „Istoria Bisericii Ortodoxe Române” și „Artă Creștină” (1996-2001; 2001-2009), pr. dr. Nicolae Belean, lector, apoi conferențiar, la disciplinele: „Muzică Bisericească” și „Tipic Bisericesc” (1995-2005; 2005-2011), pr. dr. Vasile Itineanț, lector la disciplinele: „Teologie Liturgică” și „Teologie Pastorală” (1996-2017), pr. dr. Viorel Dorel Cherciu, lector la disciplinele: „Misiologie”, „Ecumenism” și „Îndrumări Misionare” (1997-2009), pr. Iulian Cosma, lector la disciplina: „Studiul Noului Testament” (1998-2003), pr. drd. Florin Carebia, asistent la disciplinele: „Istoria Bisericii Ortodoxe Române”, „Istoria Bisericească Universală” și „Istoria și Spiritualitatea Bizanțului” (1995-2001), pr. Cornel Toma, asistent la disciplinele: „Teologie Dogmatică” și „Morală Creștină și Spiritualitate Ortodoxă” (1997-2005), iar după obținerea titlului de „doctor” în teologie, lector la „Teologie Dogmatică” (2005-2007) și domnul dr. Remus Feraru, preparator, la disciplinele: „Limba greacă”, „Limba Latină” și „Paleografie Latină” (1999-2002), apoi asistent, la „Limba Greacă”, „Limba Latină”, „Paleografie Latină” și „Prosopografie” (2002-2006). Din anul 2007 a devenit lector la disciplinele: „Patrologie”, „Limba Greacă”, „Limba Latină”, iar din anul 2009 a preluat disciplinele: „Istoria Bisericească Universală” și „Istoria și Spiritualitatea Bizanțului”. În anul 2016, a devenit, prin concurs, conferențiar.

După anul 2000, au fost titularizați părintele Sorin Cosma, ca profesor universitar, personalitate cu o remarcabilă activitate științifică în domeniul cercetării teologice și cu o îndelungată experiență pedagogică, predând, între anii 2000-2005, disciplina: „Morală Creștină și Spiritualitate Ortodoxă”; pr. dr. Constantin Jinga, asistent – în prezent conferențiar – la „Studiul Biblic al Vechiului Testament”, „Arheologie Biblică” și „Limba Ebraică”; pr. Gavril Trifa, lector apoi conferențiar la „Morală Creștină și Spiritualitate Ortodoxă”; pr. Daniel Enea, lector la „Patrologie” și „Literatură Postpatristică”, pr. Cosmin Panțuru, lector la „Drept Bisericesc” și „Administrație Parohială”, pr. Alin Scridon, asistent, apoi lector la „Istoria Bisericii Ortodoxe Române”, pr. Adrian Covan, asistent, apoi lector la „Teologie Dogmatică”, domnul Daniel Lemeni, lector la „Formare Duhovnicească” și „Spiritualitate Creștină Ortodoxă”, pr. dr. Dragoș Debucean, asistent la „Studiul Noului Testament”, „Tipic Bisericesc”, „Teologie Liturgică”, „Catehetică” și „Omiletică” și pr. dr. Marius Florescu, lector la „Misiologie” și „Ecumenism”.

Alături de personalul didactic amintit, Catedra de Teologie Ortodoxă a beneficiat de serviciile altor colaboratori devotați activității didactice. Amintim în acest sens prezența titraților preoți profesori universitari Aurel Jivi (1993-2002), Dumitru Abrudan și Vasile Muntean, care au predat disciplinele: „Istoria Bisericească Universală” (1995-2001), „Studiul Biblic al Vechiului Testament” (2000-2002), „Bizantinologie”, „Istoria și Spiritualitatea Bizanțului” (1994-

2009), „Istoria Bisericească Universală” (2002-2009), și „Istoria Bisericii Românești” (2009-2014), precum și a universitarilor arădeni, prof. dr. Vasile Vlad și conf. dr. Teodor Baba (2002-2004), care au predat: „Literatură Postpatristică” (1998-2000), respectiv: „Studiul Biblic al Noului Testament”. În prezent, personalul didactic asociat este format din preoții: dr. Ioan Mihoc, dr. Marius Ioana, dr. Rafael Povîrnaru și arhidiaconul dr. Iosif Stancovici.

Dorința de integrare a Catedrei de Teologie Ortodoxă în comunitatea academică timișoreană s-a concretizat încă din primii ani în activitate didactico-științifică, prin editarea primului număr al Analelor, seria teologică (1995). De asemenea, Catedra de Teologie a elaborat și publicat studii cu tematică teologică și în alte volume, materiale care reflectă caracterul disciplinar și interdisciplinar al activității de documentare a personalului didactic.

Rodul acestor eforturi s-a materializat în lucrări de autor. De asemenea, e de reținut faptul că specializarea de Teologie Ortodoxă a organizat colocvii și simpozioane internaționale și naționale, cum ar fi: „Orizontul sacru”, „Religia și Cetatea”, „Cartea Cărților” (opt ediții), „Sfântul Constantin cel Mare și creștinismul, teologie, politică și hagiografie în Bizanțul timpuriu”, „Tradiție și modernitate. 100 de ani de la zidirea și sfințirea bisericii «Sfântul Ilie» din Timișoara-Fabric”, „Părintele Dumitru Stăniloae și sinteza neopatristică în teologia românească” ș.a., urmate de editarea de volume, cu același titlu.

Odată cu instalarea Înaltpreasfințitului Ioan Selejan ca Mitropolit al Banatului (2014) putem afirma că învățământul teologic local consemnează un important reveriment. Teologia timișoreană a organizat sau este în curs de a organiza manifestări cu o bună vizibilitate științifică. Astfel, s-au desfășurat simpozioanele internaționale: „Ontologie și Teologie”, „Teologie și Medicină” și simpozioanele naționale: „Dimensiunea pastoral-misionară în opera Sfântului Ioan Gură de Aur” „Sfinții Părinți și actualitatea educației creștine”, „Icoana vie și iconoclasmul contemporan. Sfinți și sfințenie în iconografia ortodoxă”, totate manifestările derulându-se cu binecuvântarea și participarea Părintelui Mitropolit.

La toate acestea, adăugăm încă un aspect esențial. La intervenția Înaltpreasfințitului Părinte Ioan, specializării de Teologie Ortodoxă i-a fost alocat un imobil pentru desfășurarea, în condiții optime, a procesului didactic, clădire dotată cu logistica aferentă studiilor teologice.

În prezent, parcursul Teologiei timișorene este pe un drum ascendent, ceea ce ne determină să fim încrezători în noi realizări științifice și de formare a viitorilor slujitori ai Bisericii de către corpul didactic universitar al specializării teologice locale.

Mitropolitul Nicolae Corneanu și rectorul Eugen Todoran - 1993

Î.P.S. Mitropolit Ioan la simpozionul „Ontologie și Teologie” - 2015

Aspecte de la simpozionul „Teologie și Medicină” - 2016

MĂRTURII DESPRE FACULTATEA DE TEOLOGIE DIN TIMIȘOARA

Preot lect. univ. dr. MARIUS FLORESCU

La împlinirea a 30 de ani de la înființarea Facultății de Teologie din Timișoara, mi-am propus să aștern pe foaie câteva mărturii privind școala de pe vremea când eram eu student și școala de astăzi, când fac parte dintre cadrele didactice ale acesteia.

Am intrat la Teologia din Timișoara, care pe vremea aceea făcea parte din Facultatea de Litere, Istorie și Filozofie, în anul vara anului 1999, în urma unui examen, aș putea spune oarecum dificil pentru cineva care nu s-a mai întâlnit cu materiile pentru admitere înainte, sau pentru un neabsolvent de seminar. Totuși, consider un fapt pozitiv examenul care se cerea, pentru că dintr-o dată se așezau niște baze solide pentru novicii într-ale Teologiei. Materiile prevăzute atunci pentru examen erau: Dogmatica, Istoria Bisericii Ortodoxe Române și Istoria Bisericească Universală. La fiecare se dădea examen scris.

Cursurile se țineau în primii doi ani în căminul din Calea Buziașului, la etajul I, tot acolo unde funcționa și căminul pentru studenții care veneau din alte localități. În afară de profesorii „localnici”, dintre care unii funcționează și astăzi (părintele prof. Nicolae Morar, părintele prof. Vasile Itineanț, părintele prof. Vasile Muntean, părintele prof. Eugen Jurca, părintele prof. Viorel Cherciu, părintele prof. Sorin Cosma, părintele prof. Constantin Jinga, părintele prof. Adrian Covan, părintele Iulian Cosma, domnul prof. Remus Feraru, domnul prof. Corneliu Mircea, domnul prof. Pavel Petroman, ș.a.), am avut profesori și de la Facultatea de Teologie din Sibiu (părintele prof. Dumitru Abrudan și părintele prof. Aurel Jivi). Cu cel din urmă am și dorit să îmi iau licența, dar sfârșitul neașteptat al acestuia m-a determinat să îmi schimb opțiunea și să îl aleg pe Preasfințitul Părinte Episcop-vicar Lucian Lugojanul, la disciplina Patrologie.

Atmosfera pașnică de la cursuri și seminarii era determinată și de faptul că sediul era oarecum izolat de forfota orașului, dar și de blândețea și profesionalismul profesorilor și îndrumătorilor noștri de an de pe atunci. La parter era și capela unde se făcea practica și unde se slujea în anumite zile din săptămână. Trebuie să amintesc faptul că funcționau în cadrul Facultății noastre trei secții: Teologie pastorală, Teologie litere și Teologie istorie, fiecare având într-un an cam aproximativ 30 de studenți, deci la o aritmetică simplă rezultau

aproximativ 100 de studenți pe an, ori patru ani, 400 și ceva de studenți câți eram pe atunci la Teologia din Timișoara.

Mitropolitul Nicolae Corneanu de vrednică pomenire, primea la începutul fiecărui an universitar orarul cursurilor și participa prin sondaj și inopinat la orele de curs, surprinzând diferite situații, pe care le îndrepta apoi prin stilul cunoscut. Cel mai mult nu agreea lipsa cadrelor didactice de la cursuri și ținuta neadecvată a celor care erau și clerici. Ca să nu mai vorbim despre conținutul slab al unor expuneri academice, pe care îl sublinia mai mult sau mai puțin voalat în diferite rubrici din revista „Învierea”. De altminteri, mai multe editoriale semnate de mitropolitul Nicolae de-a lungul anilor erau dedicate situației învățământului teologic universitar și relației dintre Biserică și Universitate.

Studenții făceau practica la catedrala mitropolitană, unde trebuiau să citească Apostolul și Crezul, decent îmbrăcați și cu fața spre credincioși (nu cu fața spre Altar, cum se mai obișnuiește prin unele locuri). Erau exceptați numai aceia care făceau dovada prezenței la alte biserici sau în alte coruri (cum a fost și cazul subsemnatului). Ulterior s-a introdus practica prezenței studenților din anul IV chiar în Sfântul Altar, la Dumnezeiasca Liturghie din fiecare duminică și din sărbători.

Corul Facultății era mixt, pe patru voci, deosebit de armonios și condus bineînțeles de părintele prof. Nicolae Belean, de vrednică pomenire. Era o mândrie a Timișoarei acest cor, care participa nu numai la Sfânta Liturghie, dar și la festivități, festivaluri, manifestări diverse, în țară și peste hotare.

Decan pe vremea aceea era doamna prof. Ileana Oancea, după care funcția a fost ocupată de doamna prof. Maria Țenchea, ambele pensionate acum. Prodecan era părintele prof. Nicolae Morar, căruia i se spunea prin analogie cu această funcție: „părinte decan”. De altfel, părintele prof. Morar a dirigit catedra de Teologie din cadrul Facultății din Timișoara aproape 25 de ani din cei 30 de existență ai acesteia.

În anul II de Facultate, sediul Teologiei s-a mutat în locația de pe strada Bogdăneștilor. A fost o mutare tot într-un cămin aparținând Universității, dictată de împrejurările faptului că locația era mult mai apropiată de centrul orașului, implicit de catedrală și de Mitropolie. Altfel, toate copiate aproape la indigo: capela, biblioteca, sălile de curs, camerele pentru profesorii care ne vizitau și căminul pentru studenți. Și studenții au fost astfel transferați dintr-un cămin în altul.

Din acel an – 2000 – a ajuns Preasfințitul Părinte Lucian, episcop-vicar la Timișoara. S-a implicat de la început în tot ceea ce înseamnă procesul de învățământ, ajungând chiar să predea Patrologia, pe întreaga perioadă cât s-a aflat în această funcție la Timișoara. Vizita adeseori și aproape întotdeauna inopinat sediul Facultății și se interesa îndeaproape mai ales de felul în care locuiesc studenții în cămin, de posibilitățile lor, ajutând după putință pe oricare îi cerea ajutorul.

Înainte de Paști și de Crăciun se țineau conferințele organizate de Facultate, la doar o zi diferență de cele organizate de A.S.C.O.R. și erau susținute de profesori din cadrul Facultății sau de diferiți invitați. De Sfinții Trei Ierarhi – ocrotitorii învățământului teologic – avea loc o festivitate care era întotdeauna legată de Sfânta Liturghie arhierască de la catedrală.

Facultatea avea la momentul respectiv și un supliment al foii „Învierea”, care se numea „Logos”. În anul 2001 am fost numit redactorul revistei eparhiale „Învierea”, calitate în care m-am îngrijit și de apariția la timp a suplimentului, împreună cu studenții care scriau și care se ocupau direct de acesta. Reorganizarea ulterioară a revistei a determinat sistarea suplimentului Facultății, dar și a altor suplimente care mai apăreau pe atunci.

Ceremonia de absolvire din vara anului 2003 s-a ținut la Mitropolie, după tradiție. Au fost de față cei doi ierarhi ai eparhiei (mitropolitul Nicolae și episcopul Lucian), cadre didactice, decanul de an, părintele prof. Vasile Itineanț, de vrednică pomenire, studenții, deosebit de emoționați și invitați de-ai lor.

Am avut colegi și din Serbia și din Republica Moldova, care erau bursieri ai Statului român. Ceilalți proveneau din zona Banatului, dar și din zone de interferență (Arad, Mehedinți, Hunedoara). Doi dintre colegii noștri de la Pastorală s-au călugărit (unul a ajuns monah la Vodița, dar a trecut la Domnul la scurt timp și celălalt este călugăr la mănăstirea Pantocrator – Sfântul Munte). Majoritatea colegilor sunt preoți hirotoniți în diferite parohii din Banat și din țară (Maramureș, Moldova), din Serbia, dar și din cuprinsul Episcopiei ortodoxe sârbe de Timișoara. Alții sunt profesori de Teologie (pr. prof. Alin Scridon), de Religie, iar alții au abordat îndeletniciri diverse.

În octombrie 2009, datorită retragerii unuia dintre profesorii Facultății menționat mai sus, aveam să fiu solicitat de mitropolitul Nicolae Corneanu, la propunerea părintelui prof. Nicolae Morar, să predau cursurile rămase fără titular la acea vreme: Omiletică, Catehetică, Misiologie, Îndrumări Misionare și Ecumenism. Aveam astfel să revin în Facultate, de data aceasta dintr-o nouă postură, observând pe mai departe ca martor, felul în care a evoluat această instituție de învățământ.

Mai întâi am găsit schimbată titulatura facultății, în Facultatea de Litere, Istorie și Teologie, deci Teologia a început să figureze în titulatura oficială a facultății. Apoi secția de Teologie istorie nu mai funcționa deja de câțiva ani. A rămas însă secția de Teologie didactică – fostă de litere (având o durată de trei ani). În timp, nici aceasta nu a mai funcționat, rămânând doar Pastorală, cu durata de patru ani. Studenții s-au împușinat, una dintre cauze fiind și existența a trei Facultăți de Teologie în cele trei eparhii ale Mitropoliei Banatului. Au apărut profesori noi, unii dintre ei fiind și clerici în alte părți de țară. Preasfințitul Părinte Episcop-vicar Paisie (însuși absolvent al Facultății, promoția 2001) s-a implicat și dânsul în actul educațional, predând un timp cursul de Formare duhovnicească.

Căminul de la etaj s-a mutat în Complexul studentesc, în sediul de pe Bogdăneștilor rămânând numai cursurile, dar nu doar ale Teologiei, ci și ale altor facultăți din Universitatea de Vest.

Odată însă cu venirea la conducerea Mitropoliei Banatului a Înaltpreasfințitului Părinte Mitropolit Ioan - 2014, s-a simțit un reviriment în actul educațional teologic universitar. Deja din punct de vedere al logisticii, noul sediu din Timișoara al facultății a fost dat în folosința profesorilor și studenților. Capela a fost împodobită cu iconostas, sfântă masă și toate cele de trebuință cultului. Aici aș aminti că unele dintre obiectele de cult din capela actuală au fost păstrate din cele două capele anterioare, corespunzătoare sediilor menționate mai sus. Apoi trebuie amintită participarea constantă a Î.P.S. Sale la ceremoniile de deschidere, de absolvire, de depunere a jurământului studenților, însoțite de cuvinte părințești calde și inspirate adresate profesorilor și studenților. Subliniem apoi implicarea și participarea directă a Î.P.S. Sale la organizarea de conferințe și simpozioane organizate de Facultate sau în colaborare, la contribuțiile aduse în acest sens. Merită menționată apoi prezența Chiriarhului la cursurile pentru obținerea gradelor în preoție, la examenele de capacitate, la susținerea licenței, ș.a.

În ultimii ani de zile, Teologia din Timișoara a devenit mai vizibilă și datorită evenimentelor științifice organizate, cu participare selectă internațională. Numărul cadrelor didactice titulare a crescut și de asemenea au sporit titlurile academice ale acestora (doi colegi au obținut abilitarea în Teologie).

Între timp, s-a reușit și restartarea revistei Facultății de Teologie din Timișoara, care a primit un nume nou și o grafică nouă, după cum se poate constata.

Studenții se străduiesc, fiecare după puteri, să asimileze cât mai mult pentru viață și pentru slujirea de mai târziu. Acesta cel puțin ar fi idealul, de la care, evident se mai abat unii, bine că nu toți. Majoritatea însă sunt studenți cuminți, care studiază, învață, cercetează, descoperă tainele lui Dumnezeu la întâlnirea cu profesorii lor. Căci profesorii de la Teologie nu sunt doar comunicatori ai unor informații, ci și formatori de viață duhovnicească, de slujire a lui Hristos și de trăire creștinească.

Părintele Mitropolit Ioan spunea odată că la Facultatea de Teologie nu venim să ne întâlnim cu profesorul sau părintele cutare, ci venim să ne întâlnim cu Hristos. El este pedagogul desăvârșit. În aceeași linie, aș crede și este un fapt constatat, că este valabil și invers.

Dea Domnul Dumnezeu, de la Care vine toată darea cea bună, ca lumina acestei instituții, școală a lui Dumnezeu din partea aceasta de țară, să nu se stingă niciodată!

CU EMOȚIE Scriu

Protopop DORIN IOAN COVACI

Cu emoție scriu despre perioada de formare a mea – între anii 1996-2000 - ca om și teolog la Secția de Teologie Pastorală a Facultății de Litere, Filosofie și Istorie din cadrul Universității de Vest din Timișoara. Cu emoție pentru că a fost vremea când am pus bazele pregătirii mele profesionale, prin profesori competenți și dedicați, care au depus eforturi susținute pentru a ne pregăti ca viitori slujitori ai lui Dumnezeu în lume. Fiecare dintre ei și-a pus pecetea sa asupra noastră, deschizându-ne în inimi dorul de a cunoaște mai mult, de a ne apropia mai mult de Dumnezeu, fie că ne predau Dogmatică, Muzică, Noul și Vechiul Testament, Limbi clasice, Morală sau Liturgică. Nu voi uita niciodată cursurile de Istoria Filosofiei, Istoria B.O.R. sau Istoria Bisericească Universală, precum și repetițiile și concertele naționale și internaționale avute cu corul Facultății!

A fost însă și o perioadă în care am legat frumoase prietenii, în care am descoperit aptitudini și resurse nebănuite, dar și vremea în care mi-am întemeiat familia, drept pentru care o pot numi una dintre cele mai frumoase perioade ale vieții mele!

Veșnică recunoștință tuturor profesorilor și ostenitorilor Facultății de Teologie din Timișoara care au pus tot ce au avut ei mai bun în noi și care s-au lăsat a fi instrumente în mâna lui Dumnezeu, pentru a ne modela caracterul și personalitatea!

CE A ÎNSEMNAT FACULTATEA DE TEOLOGIE PENTRU MINE?

Protopop MARIUS PODEREU

Ce a însemnat Facultatea de Teologie pentru mine? O mare familie, în primul rând, în care Hristos era capul acesteia, bazată pe dragoste, respect și corectitudine. Profesorii, fie preoți sau laici, ne-au fost îndrumători și sfătuitori, foarte apropiați de noi, cu multă răbdare și dăruiri muncii la catedra de teologie. Facultatea de Teologie m-a format ca viitor preot. Am legat prietenii în Hristos cu colegii, a fost o frumoasă comuniune între noi, un respect reciproc bazat pe dragoste creștină.

În Facultatea de Teologie mi-am însușit multe cunoștințe care m-au ajutat mult în activitatea preotească, de la studiul Sfintei Scripturi la slujirea liturgică și formarea duhovnicească. Am petrecut ani frumoși aici cu mult folos duhovnicesc. Îmi aduc aminte cu drag de profesorii mei care m-au învățat și au avut răbdare cu mine, în frunte cu Părintele Prodecan Nicolae Morar și duhovnicul nostru Părintele Iulian Cosma. Apoi nu pot să îi uit pe vrednicii de pomenire Părintele Vasile Itineanț profesor de Liturgică, Părintele Nicolae Belean profesor de muzică și Părintele Aurel Jivi, profesor de Istoria Bisericii Universale, cel care mi-a fost și îndrumător la lucrarea de licență. Tuturor le mulțumesc pentru tot ce au făcut pentru formarea mea duhovnicească.

Mă bucur că iată, de 30 de ani în cadrul Universității de Vest din Timișoara, funcționează Facultatea de Teologie, iar între anii 1998 și 2002 am urmat și eu cursurile acesteia.

Astăzi, într-un sediu nou frumos amenajat, cu toate condițiile studiului, cu profesori devotați și studenți dornici de a fi modele creștine în societatea Timișoarei, Facultatea de Teologie luminează viața cetății universitare din capitala Banatului. Dumnezeu să ne binecuvânteze pe toți, foști și actuali profesori și studenți!

LA ANIVERSAREA ÎMPLINIRII A 30 ANI DE ÎNVĂȚĂMÂNT TEOLOGIC, LA TIMIȘOARA

Preot CRISTIAN CERBU

Cu multă recunoștință și aleasă prețuire pentru cei care v-ați străduit și vă osteniți în continuare să dăltuiți caracterele viitorilor slujitori ai altarelor Bisericii dreptmăritoare din ținuturile Banatului, acum la moment aniversar, cu prilejul împlinirii a 30 de ani de învățământ teologic universitar la Timișoara, doresc ca, în rândurile de mai jos, să-mi exprim câteva gânduri legate de petrecerea și parcursul teologic pe care le-am avut, în calitate de student, în timpul celor patru ani de studii teologice din cadrul Facultății de Istorie, Litere și Teologie, în perioada 2002-2006.

Deși, în acea vreme, era considerată o facultate de teologie „mai nouă”, în comparație cu alte institute teologice din țară cu tradiție veche cum ar fi București, Sibiu sau Iași, încă din momentul primului an de studii universitare, am constatat cu satisfacție implicarea și seriozitatea corpului didactic, format din părinți profesori, cu un parcurs remarcabil în domeniul materiilor teologice, pe care le-au aprofundat în cariera de dascăli de teologie mai întâi la Seminarul Teologic de la Caransebeș, apoi la Facultatea de Teologie din Timișoara. Pe unii dintre ei am avut bucuria de a-i avea profesori la Caransebeș, între anii 1997-2002. Au fost adevărate modele de slujitori pentru noi, atât ca și ținută cât și ca pregătire teologică.

Un mare dezavantaj la acea vreme, a fost lipsa unei clădiri destinate exclusiv studiilor de teologie, majoritatea studenților fiind nevoiți să parcurgă zilnic o distanță considerabilă între căminele studențești sau alte locații și strada Bogdăneștilor, locul unde erau predate cursurile. Cu toate acestea, nimic nu a știrbit drumul către desăvârșirea studiilor de teologie, în cei 4 ani. Promoția de studenți din care am făcut parte, a fost formată în cea mai mare parte din studenți proveniți, fie de la Seminarul Teologic din Caransebeș, fie de la Liceul „Carmen Sylva” din Timișoara – clasa cu profil teologic, având astfel o bază teologică în domeniul dogmaticii, liturgicii, istoriei bisericești, omileticii, cateheticii și a muzicii bisericești.

Am avut bucuria de a desfășura și câteva activități în afara ariei curriculare, cum ar fi corul și muzica bisericească. Am făcut parte din corul facultății coordonat de regretatul părinte profesor dr. Nicolae Belean, alături de care am participat la diferite concerte în țară și străinătate, unde am obținut premii și trofee. La nivelul promoției am alcătuit un grup vocal pe patru voci, grup cu care am participat la sfințiri de biserică, alături pe Preasfințitul Părinte

Dr. Lucian Mic (Preasfinția Sa fiind la acea vreme episcop-vicar) în parohiile din Arhiepiscopia Timișoarei, concerte și evenimente cu prilejul marilor praznice.

Privind în urmă, pot spune că mă leagă doar amintiri frumoase de această perioadă în care am fost student al Facultății de Teologie, și Îi mulțumesc Bunului Dumnezeu că m-a învrednicit să primesc cele mai bune sfaturi și învățături de la cadrele profesionale pe care le-am avut, să cunosc oameni noi, colegi cu care am legat relații ce dăinuie până astăzi uniți, ca și slujitori ai sfintelor altare bănățene, în „Duhul și iubirea lui Hristos”.

Adresez felicitări și mult spor celor care astăzi, preoți, profesori și studenți duc mai departe misiunea Facultății de Teologie din Timișoara, oferind prin aceasta și o valoare spirituală inestimabilă învățământului universitar timișean, atât de necesară pentru vremurile pe care societatea de astăzi le parcurge.

Dumnezeu să vă binecuvânteze pe toți!

GÂNDIND LA CELE DE ODINIOARĂ

Prof. MANUELA MATITS

Sunt absolventă a Școlii Normale „Eftimie Murgu” Timișoara, profil învățători-educatoare și a Universității de Vest, Facultatea de Litere, Filozofie și Istorie, secția Teologie Ortodoxă-Limba și Literatura Română.

Sunt profesor pentru învățământ primar la Școala Gimnazială Săcălaz de când am terminat liceul pedagogic.

Am intrat prima la facultate. Am fost o studentă oarecum atipică pentru perioada respectivă pentru că am lucrat ca învățătoare în cei patru ani de facultate.

Nu mi-a fost deloc ușor să îmi fac orele de dimineață, cu copiii ca învățătoare și pe urmă să fug la cursuri, de la ora 12.30-13.00, până seara târziu.

Pentru faptul că lipseam de la cursurile de dimineață, am făcut teme în plus pentru ca absențele să nu îmi afecteze situația școlară la facultate.

Am avut parte de profesori buni, care au înțeles faptul că lucrez... Acest lucru nu m-a împiedicat să obțin note foarte bune la examene. Am fost bursieră de merit în toți anii de facultate.

Trebuie să recunosc că mi-a plăcut foarte mult ce am făcut și consideram că trăiesc un lucru frumos înaintea lui Dumnezeu, chiar dacă nu mi-a fost ușor.

Am legat prietenii frumoase în anii studenției, eram cu colegii ca frații. Timp de doi ani, am organizat un grup de colegi ai mei în cadrul unui voluntariat la unul din orfelinatele din Timișoara. Experiențele copiilor abandonați de părinți m-au afectat pentru totdeauna. Pentru ca acei copii să nu se atașeze de noi, voluntarii, eram trimiși de fiecare dată la alte grupe. M-au impresionat profund suferințele din cauza lipsei de iubire părintească a acelor copii. Am văzut ce înseamnă avitaminoza sufletească la acele sufletele nevinovate, care suspinau și tânjeau doar (ca) să fie iubiți și ținuți în brațe. De fiecare dată când ajungeam acasă plângeam mult.

Mi-a plăcut foarte mult viața de studentă. Chiar dacă aveam un program extrem de aglomerat, îmi făceam timp să merg cu colegii mei la operă, la concerte la filmonică, la filme. De citit, citeam mult... Selectam ce îmi plăcea să citesc, să fac. Mă bucuram de tot ce era frumos în jurul meu.

Sesiunea era foarte grea, deoarece eu lucram de dimineață și nu aveam timp să învăț decât seara și în week-end-uri. Nu mi-am luat niciodată concediu pentru studii, deși aveam dreptul... Preferam să vin la școală și să lipsesc doar în ziua în care aveam examen, fiind înlocuită atunci de o colegă pensionară.

Nu mi-a fost ușor, nu am curajul să îndemn să facă cineva ca mine, pentru că este extrem de dificil. Eu sunt genul perfecționistului și mi-am impus ca tot ce fac să fie cât mai bine. Nu regret nicio zi din acei ani, dimpotrivă, m-aș întoarce oricând în acea perioadă.

Mulți din colegii mei sunt preoți sau profesori de religie.

Chiar dacă foarte mulți ani am ales un alt drum, Dumnezeu a fost mereu prezent în viața mea.

Actualmente, sunt director la Școala Gimnazială Săcălaz, sunt căsătorită și am doi copii pe care-i iubesc enorm.

Am iubit copiii de când mă știu, privirea lor m-a supus întotdeauna nevoilor lor. Încerc prin ceea ce fac să am grijă de ei, să îmbunătățesc condițiile în care învață. Sper din suflet ca ei să țină minte că au cunoscut în copilăria lor oameni de treabă.

ÎNVĂȚĂMÂNTUL TEOLOGIC TIMIȘOREAN – UN OGOR AL MĂRTURISIRII LUI DUMNEZEU ÎN LUME

Prof. GEORGE-ANTONIU NICOARĂ

Dacă ne îndreptăm privirea asupra istoriei învățământului pe teritoriul țării noastre, și nu numai, observăm limpede că niciodată Școala nu a fost despărțită de Biserică și nici Biserica de Școală, dar și faptul că dintotdeauna învățământul teologic a constituit un element fondator al marilor universități.

La acest ceas aniversar, se cuvine să Îi mulțumim Bunului Dumnezeu că S-a milostivit de noi, credincioșii din părțile Banatului și în urmă cu trei decenii, cu binecuvântarea și osteneala vrednicului de pomenire Mitropolit Nicolae Corneanu, precum și prin strădania asiduă a unui vrednic și onorat corp profesoral, toți tinerii din Arhiepiscopia Timișoarei, care au simțit în suflet dorința de a-L cunoaște pe Dumnezeu și de a se apropia de El, au primit binecuvântarea de a studia Teologia într-un mediu academic de prestigiu, la Universitatea de Vest din Timișoara.

Deși eu sunt un atât de mic și de neînsemnat absolvent între toți preoții, profesorii și marii oameni de cultură, pe care această facultate i-a oferit societății noastre, așez aici câteva gânduri de recunoștință și încerc să mărturisesc ce însemnată a avut, în viața mea, Facultatea de Teologie.

Consider că fiecare dintre cei care am pășit pe băncile Facultății de Teologie, am simțit în sufletul nostru dorința de a ne apropia de Dumnezeu și de a-I sluji Lui, precum și acea chemare de a-L urma în întreaga noastră viață. Mântuitorul Iisus Hristos le-a rostit iubiților Săi ucenici și apostoli următoarele cuvinte: „Nu voi M-ați ales pe Mine, ci Eu v-am ales pe voi și v-am rânduit să mergeți și roadă să aduceți, și roada voastră să rămână” (Ioan 15, 16). Aceste cuvinte ne-au fost adresate și nouă, căci nu noi L-am ales pe El, ci El ne-a ales pe noi, dându-ne o misiune deosebită, aceea de a binevesti, sub diferite forme, cuvântul Evangheliei Sale.

Fie că vom urma o misiune pastorală, fie că vom pași spre o carieră didactică, fie că ne vom îndrepta spre cu totul alte domenii de activitate, pe umerii noștri va apăsa mereu o importantă datorie, mai întâi ca adevărați creștini ortodocși, iar mai apoi – și mai ales – ca absolvenți ai Facultății de Teologie, și anume datoria mărturisirii, pe care ne-o încredințează Însuși Mântuitorul, când spune: „Oricine va mărturisi pentru Mine înaintea oamenilor, mărturisi-voi și Eu pentru el înaintea Tatălui Meu, Care este în ceruri” (Matei 10, 32).

Această misiune, care cuprinde întreaga noastră viață, întreaga noastră activitate și chiar întreaga noastră ființă trebuie să se manifeste sub trei aspecte esențiale: 1) rugăciunea sau legătura noastră personală cu Dumnezeu, 2) mărturisirea lui Dumnezeu înaintea semenilor noștri și nu în ultimul rând, 3) faptele noastre, care trebuie să fie în deplină concordanță cu mărturisirea cuvântului Evangheliei. Cu alte cuvinte, avem, în primul rând, datoria de a vorbi cu Dumnezeu despre oameni; apoi, avem datoria de a vorbi cu oamenii despre Dumnezeu și mai mult decât atât, trebuie să fim dedicați întru totul cuvântului Evangheliei, căci credința, rugăciunea și mărturisirea, fără fapte sunt moarte, așa cum frumos ne învață Apostolul Iacov, în epistola sa sobornicească: „Faceți-vă împlinatori ai cuvântului, nu numai ascultători ai lui, amăgindu-vă pe voi înșivă!” (Iacov 1, 22).

În societatea contemporană, tot mai secularizată, în care observăm o tot mai accentuată îndepărtare a omului de Dumnezeu, preoții, profesorii de religie, absolvenții studiilor teologice, și chiar și simplii credincioși, au ajuns să fie tot mai desconsiderați și tot mai disprețuiți. Dar să nu deznădăjduim! Să nu uităm și să nu ne depărtăm nicio clipă mintea și inima de la cuvintele Domnului nostru Iisus Hristos: „Dacă vă urăște pe voi lumea, să știți că pe Mine mai înainte decât pe voi M-a urât” (Ioan 15, 18), iar în următorul capitol al Evangheliei după Ioan, îmbărbătându-i pe Apostolii Săi, le spune: „În lume necazuri veți avea, dar îndrăzniți! Eu am biruit lumea” (Ioan 16, 33).

Tot Mântuitorul ne mai spune, prin condeii Sfântului Evanghelist Luca, un cuvânt extrem de grăitor, și anume că „nimeni care pune mâna pe plug și se uită îndărăt nu este vrednic de Împărăția lui Dumnezeu” (Luca 9, 62). Aceste cuvinte ar trebui să răsună ca un ecou în mintea și în inima noastră, ca astfel, cu dragoste de Dumnezeu, să ținem dreaptă calea pe care am apucat. Să nu-I întoarcem niciodată spatele lui Dumnezeu, ci să pășim cu nădejde doar înainte, pe drumul pe care El ne-a chemat.

Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Ioan al Banatului, care veghează de aproape un deceniu la bunul mers al Facultății de Teologie din Timișoara spunea: „Adevăratul Dascăl al Teologiei este Domnul Iisus Hristos, Care este prezent la orice curs, după cum participarea la fiecare curs reprezintă o întâlnire cu Acesta Însuși”. De aici, cred că putem să conștientizăm ce binecuvântați de Dumnezeu suntem să avem și în orașul nostru o școală universitară, al cărei Dascăl să fie Însuși Hristos.

Dat fiind contextul în care am desfășurat o bună parte din pregătirea noastră în decursul facultății, suntem adesea denumiți „generația on-line”, o generație vitregită de întâlnirile fizice, timp de peste doi ani. Totuși, prin măiestria tuturor profesorilor noștri, consider că și în acest sistem, Dumnezeu ni S-a descoperit permanent, pentru a putea să Îl cunoaștem și să ne apropiem de El.

Îmi aduc mereu aminte de cuvântul atât de frumos al Părintelui Conf. Univ. Dr. Constantin Jinga, rostit la ceremonia noastră de absolvire, prin care făcea o analogie între vremurile în care noi am desfășurat studiile universitare și vremurile de secetă ce s-au năpustit asupra poporului lui Israel, când în pofida acelor condiții vitrege, Sfântul Prooroc Ilie a fost ocrotit de Dumnezeu, iar Dumnezeu îi trimitea zilnic, la pâ râul Cherit, un corb care să-i aducă hrana necesară subzistenței, pâine și carne. La fel și nouă, Dumnezeu s-a îngrijit să ne dea hrana necesară pentru sufletul și mintea noastră, mesagerii Lui fiind chiar Părinții Profesori, care și-au dedicat întreaga viață pentru hrănirea sufletească a noilor generații de studenți teologi.

Prin fiecare curs, prin fiecare seminar, precum și prin fiecare cuvânt de zidire sufletească, ei ne-au oferit în dar, tot ceea ce au primit în dar, împlinind astfel cuvântul Mântuitorului: „În dar ați luat, în dar să dați” (Matei 10, 8).

Sfântul Ioan Gură de Aur spunea că „adevăratul dascăl este ca și o lumânare aprinsă, de la care pot lua lumină mii și mii de alte lumânări”. Pe această cale, le mulțumim tuturor profesorilor noștri pentru că ne-au arătat ce înseamnă să fii un adevărat dascăl, un adevărat semănător, care, chiar și în aceste vremuri de secetă, au așezat cu multă grijă sămânța cuvântului lui Dumnezeu în sufletul, în inima și în mintea noastră, au udat-o, i-au oferit lumină și căldură, având astfel toate circumstanțele necesare pentru a rodi.

Îi mulțumim Bunului Dumnezeu și Maicii Domnului pentru că ne-a învrednicit să ajungem la acest moment aniversar pentru facultatea noastră, iar pe Sfinții Trei Ierarhi, patronii învățământului teologic, dimpreună cu Sfântul Ierarh Iosif cel Nou de la Partoș, Mitropolitul Timișoarei, îi rugăm să vegheze asupra Facultății noastre de Teologie, și pe toți profesorii, studenții și ostenitorii acestei instituții să-i învrednicească a desfășura în continuare o rodnică activitate de binevestire a Cuvântului lui Dumnezeu.

Așadar, îi încurajăm pe toți tinerii care simt în sufletul lor acel dor și acea „sete” după Dumnezeu, să pășească cu încredere în Facultatea noastră, unde vor afla un colectiv de profesori de înaltă clasă, iar în fiecare dintre ei vor regăsi nu doar un dascăl, ci mai ales un părinte, care să-i poată conduce pe drumul către Dumnezeu și să-i adape din izvorul cunoștințelor teologice, pe care adunându-le în „traista” sufletului și al minții lor, să se facă împlinitori ai cuvântului Domnului Iisus Hristos, care ne spune: „Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, așa încât văzând faptele voastre cele bune, să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri” (Matei 5, 16).

Vivat Academia! Vivant Professores!

STUDII ȘI ARTICOLE

ZIDIREA BISERICII PRIN MISIUNE

Prof. drd. CRISTIAN-ILIE BĂLEANU

Facultatea de Teologie din Arad

Abstract

The Christian mission, from the very beginning, is the call to salvation aimed at uniting people in the same faith, in the Holy Trinity, in the same Baptism, in the same Eucharist, gathering the faithful in the one Body of Christ. By transposing human being into a liturgical sacramental rhythm, for the transformation and renewal of man, we anticipate the Kingdom of God. To fulfill this mission, the Church trains and leads the world, in and through the power of the Holy Spirit, in three main actions: the preaching of the Gospel, the Holy Mysteries and the Christian witness. These mission coordinates are mentioned at the end of the Gospel according to Matthew, in the missionary great commandment. Following the commandments of our Savior and the Holy Tradition, which are consistent, the Orthodox Church understood the mission from an ecclesiological perspective.

Keywords: Church, mission, Liturgy, Christians

Introducere

Întemeierea văzută a Bisericii și inaugurarea misiunii creștine s-au făcut printr-un singur act mântuitor, pogorârea Duhului Sfânt, prin aceasta evidențiindu-se că Biserica și misiunea creștină sunt legate indisolubil una de cealaltă¹. Prin pogorârea Duhului Sfânt peste apostoli, se întemeiază Biserica, trupul lui Hristos, iar apostolii primesc putere de sus pentru a fi martori ai lui Hristos în toată lumea. Ei se împărtășesc astfel de mântuirea dăruită de Dumnezeu, punând bazele primei comunități creștine, Biserica, propovăduindu-L cu vehemență pe Hristos Cel răstignit și înviat: „Ei auzind acestea, au fost pătrunși la inimă și au zis către Petru și ceilalți apostoli: Bărbați frați, ce să facem? Iar Petru a zis către ei: Pocăiți-vă și să se boteze fiecare dintre voi în numele lui Iisus Hristos, spre iertarea păcatelor voastre, și veți primi darul Duhului Sfânt. Căci vouă este dată făgăduința și copiilor voștri și tuturor celor de departe, pe oricâți îi va chema Domnul Dumnezeuul nostru” (Faptele Apostolilor 2,37-39). Cartea

¹ Valer Bel, *Misiunea Bisericii în lumea contemporană*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2010, p. 248.

Faptele Apostolilor menționează în repetate rânduri că după evenimentul Cincizecimii, obștea primilor creștini sporea continuu (Faptele Apostolilor 6, 7), în fiecare zi aderând în rândurile credincioșilor mulțime de bărbați și femei (Faptele Apostolilor 5, 14).

Astfel, Biserica este de la început atât ca o comunitate euharistică, poporul lui Dumnezeu care se adună să comemoreze faptele minunate ale lui Dumnezeu din istoria mântuirii, pentru a reînnoi comuniunea cu El, trăind o viață nouă în Duhul Sfânt, cât și ca o comunitate apostolică misionară, ce are conștiința unei trimiteri speciale la cei care n-au primit încă Evanghelia mântuirii². Istoria Bisericii reprezintă o mărturie evidentă în acest sens, primii creștini stăruind în învățătura apostolică, în Frângerea Pâinii și în rugăciuni (Faptele Apostolilor 2, 42, 46-47). Iar prin actele misionare se adăugau tot mai multe mădulare Bisericii.

Misiunea creștină, încă de la început, este chemarea spre mântuire ce vizează unitatea oamenilor în aceeași credință, în Sfânta Treime, în același Botez, în aceeași Euharistie, adunând credincioșii în unicul Trup al lui Hristos, prin transpunerea ființei umane într-un ritm liturgic-sacramental, baptismal-euharistic și pascal, pentru transformarea și înnoirea omului, în așteptarea Împărăției lui Dumnezeu³. Pentru a împlini această misiune, Biserica antrenează și conduce lumea, în și prin puterea Duhului Sfânt, în trei mari acțiuni: propovăduirea Evangheliei, Sfintele Taine și mărturia creștină⁴. Aceste coordonate ale misiunii sunt menționate la sfârșitul Evangheliei după Matei, în marea poruncă misionară. Urmând poruncii Mântuitorului și Sfintei Tradiții, care, după cum am observat sunt în concordanță, Biserica Ortodoxă a înțeles misiunea în perspectivă eclesiologică.

Caracterul misionar al Sfintei Liturghii

Urmând îndemnul Mântuitorului, de a reitera Frângerea Pâinii, pentru a rămâne în comuniune reală cu El, creștinii s-au adunat încă de la începuturi în zilele de duminică, în anumite locuri ferite, case personale, mai târziu biserici, pentru a sluji jertfa cea fără de sânge, Sfânta Euharistie, instituită de Mântuitorul însuși, care ne aduce aminte de învierea Sa. Prin întreg cultul ei, dar mai ales prin citirile Sfintei Scripturi în cadrul Liturghiei, Biserica face o reactualizare a mântuirii în fiecare timp și loc⁵.

La fiecare Sfântă Liturghie se amintește faptul istoric decisiv, mântuirea lumii prin jertfa și învierea Mântuitorului (Efeseni 2, 14-18). Comunitatea liturgică poartă în memoria sa istoria mântuirii neamului omenesc, cu un rol crucial în transmiterea și apărarea credinței, fiind purtătoarea Evangheliei

² Valer Bel, *Misiunea Bisericii în lumea contemporană*, p. 248.

³ Valer Bel, „Temeiurile teologice ale misiunii”, *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Theologia Ortodoxă* XLI, 1996, p. 35.

⁴ Valer Bel, *Misiunea Bisericii în lumea contemporană*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2010, p. 250.

⁵ Valer Bel, *Misiunea Bisericii în lumea contemporană*, p. 261.

Noului Testament⁶. Creștinul mărturisește credința, o trăiește, o păstrează și contribuie la transmiterea ei, numai ca membru al comunității liturgice. În cult, și în special în cadrul Sfintei Liturghii, Hristos cel răstignit, înviat și înălțat este prezent și lucrător, prin Duhul Sfânt, în diferite grade și moduri, unindu-Se cu noi prin însăși misiunea Sa⁷. De aceea, cultul religios, în special Sfânta Liturghie, constituie energia care mișcă Biserica în devenirea ei misionară.

Liturghia ortodoxă, care nu este diferită ca structură de Liturghia oficiată în primele veacuri creștine, corespunde celor două direcții în care se mișcă Biserica în trimiterea ei în lume: cea apostolic-misionară și cea euharistic-pastorală⁸. În afară de Proskomidie, care a devenit o slujbă în sine, Sfânta Liturghie este compusă din două părți: liturghia catehumenilor, slujba cuvântului, partea kerygmatică, misionară, și liturghia credincioșilor, adică slujba euharistică, partea sacramentală și pastorală⁹. În prima parte a Sfintei Liturghii ne împărtășim cu cuvântul, apoi, în cea de-a doua parte, cu însuși Trupul și Sângele lui Hristos, trăind astfel comuniunea completă cu Cel ce ne-a mântuit de păcat.

Caracterul misionar, kerygmatic, al primei părți este dat de cântarea antifoanelor, compuse din versete ale Psalmilor, și în special de lecturile biblice, Apostolul și Evanghelia, urmate de predică. Prin mesajul Evangheliei care se transmite, sunt invitați toți, botezați și nebotezați, căci cuvântul evanghelic este universal, pentru toată lumea. Catehumenii sunt chemați prin Cuvântul lui Dumnezeu, să vină la credință, să primească Evanghelia mântuirii, iar creștinii să-și întărească credința în vederea primirii Sfintei Euharistii¹⁰.

Caracterul sacramental al Sfintei Liturghii este dat de săvârșirea Sfintei Euharistii, prin care este adusă mulțumire din partea celor ce au primit botezul și sunt membrii ai Bisericii lui Hristos. Prin Sfânta Euharistie creștinii își reînnoiesc și adâncesc în mod liturgic-sacramental comuniunea cu Hristos¹¹. Sfânta Euharistie este cea mai importantă mărturie și experiență a Împărăției lui Dumnezeu în istorie. Mărturiile Noului Testament atestă atât legătura organică dintre jertfa Mântuitorului și Taina Euharistiei (Ioan 6, 51-56), cât și cea dintre Euharistie și taina Bisericii ca trup al lui Hristos (I Corinteni 10, 16-17).

În Liturghia euharistică Biserica, trup al lui Hristos, se realizează ca sacrament al Împărăției lui Dumnezeu, iar Hristos ne unește cu Sine în misiunea Lui de mântuire a lumii¹². De aceea, Sfânta Liturghie este și locul prin excelență unde creștinii se pregătesc pentru misiune. A fi în comuniune cu Hristos înseamnă a fi pătruns de iubirea Lui față de lumea pentru care S-a jertfit. La

⁶ Ion Bria, *Curs de Teologie și practică misionară ortodoxă*, Editura WCC Publications, Geneva, 1982, p. 40.

⁷ Valer Bel, *Misiunea Bisericii în lumea contemporană*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2010, p. 262.

⁸ Ion Bria, *Curs de Teologie și practică misionară ortodoxă*, Editura WCC Publications, Geneva, 1982, p. 41.

⁹ Valer Bel, *Misiunea Bisericii în lumea contemporană*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2010, p. 265.

¹⁰ Valer Bel, *Misiunea Bisericii în lumea contemporană*, p. 266.

¹¹ Valer Bel, *Misiunea Bisericii în lumea contemporană*, p. 267.

¹² Valer Bel, *Misiunea Bisericii în lumea contemporană*, p. 271.

final, Sfânta Liturghie încheie printr-un act de trimitere a celor care și-au reînnoit legătura cu Hristos, înaintând spre Împărăția lui Dumnezeu ca martori, hristofori, asemeni Sfinților Apostoli, pentru a aduce lumea în Biserică¹³.

Liturghia după Liturghie

În ultima perioadă, în eclesiologia ortodoxă s-a pus un puternic accent pe înțelegerea euharistică a Bisericii¹⁴. Liturghia euharistică este punctul culminant al vieții Bisericii, evenimentul în care poporul lui Dumnezeu trăiește în Iisus Hristos mântuirea din păcat. Deși acest accent este adânc înrădăcinat în tradiția biblică și patristică, având o importanță extremă astăzi, ar putea duce cu ușurință la concluzia că ortodocșii limitează interpretarea Bisericii la o comunitate de închinare exclusivă, închisă celorlalți oameni, împărțășind Evanghelia numai membrilor săi¹⁵. Prin urmare, s-a simțit nevoia de a afirma că Liturghia nu este o acțiune egocentrică, ci este o slujire pentru zidirea singurului Trup al lui Hristos în economia mântuirii, care este pentru toți oamenii indiferent de vârstă. Adunarea liturgică este casa Tatălui, unde invitația la Frângerea Pâinii este exprimată constant și adresată nu numai membrilor Bisericii, ci și necreștinilor¹⁶.

Această concentrare liturgică este esențială pentru Biserică, însă trebuie înțeleasă în toate dimensiunile sale. Există o dublă mișcare în slujba Sfintei Liturghii. Pe de o parte, adunarea poporului lui Dumnezeu întru pomenirea Mântuitorului Hristos, până când El va veni din nou și, de asemenea, procesul prin care în Biserică este sintetizat întregul univers¹⁷. Pe de altă parte, reînnoiți prin Sfânta Împărtășanie și Duhul Sfânt, membrii Bisericii sunt trimiși să fie mărturisitori ai lui Iisus Hristos în lume¹⁸. De aceea, pregătirea pentru Liturghie are loc nu numai la nivel spiritual personal, ci și la nivelul realităților umane, istorice și naturale. În pregătirea pentru Liturghie, creștinul începe o călătorie spirituală care influențează totul în viața sa: familie, proprietăți, poziție de autoritate și relații sociale¹⁹. Aceasta reorientează direcția întregii sale existențe umane spre sfințirea în Duhul Sfânt.

Strict liturgic, această dublă mișcare de mulțumire este exprimată în slujirea diaconului, la începutul Creștinismului. Acesta aduce la altar darurile oamenilor și împărtășește Sfintele Taine care hrănesc viața creștinilor²⁰. De-a

¹³ Valer Bel, *Misiunea Bisericii în lumea contemporană*, p. 271.

¹⁴ Stanley Harakas, „The Local Church: An Eastern Orthodox Perspective”, *The Ecumenical Review* 29, nr. 2, Aprilie, 1977, p. 141-153.

¹⁵ Ion Bria, „The Liturgy after the Liturgy”, *International Review of Mission* LXVII, nr. 265, 1978, p. 87.

¹⁶ Ion Bria, „Concerns and Challenges in Orthodox Ecclesiology Today”, *Lutheran World*, nr. 3, 1976, p. 188-191.

¹⁷ Ion Bria, „The Liturgy after the Liturgy”, *International Review of Mission* LXVII, nr. 265, 1978, p. 87.

¹⁸ Ion Bria, „The Liturgy after the Liturgy”, p. 87-88.

¹⁹ Ion Bria, „The Liturgy after the Liturgy”, p. 87.

²⁰ Ion Bria, „The Liturgy after the Liturgy”, p. 88.

lungul timpului, responsabilitatea diaconului în Biserică s-a redus la co-slujirea cu preotul. Cu toate acestea, totul gravitează în jurul acțiunii centrale a Bisericii, care este Euharistia, și toată lumea are o funcție diaconală în reconcilierea dintre oameni²¹.

Misiunea Bisericii se bazează pe puterea radiantă și transformatoare a Sfintei Liturghii. Este un stimul în trimiterea poporului lui Dumnezeu în lume pentru a mărturisi Evanghelia și a fi implicat în eliberarea omului. Astfel, Liturghia după Liturghie, concept dezvoltat de teologul român Ion Bria, reprezintă o parte esențială a vieții creștinului în exteriorul bisericii, în societate. Acest lucru necesită:

1. O reafirmare continuă a adevăratei identități creștine, integritate și credință, care trebuie reînnoite în permanență prin primirea Sfintei Euharistii. Condiția uceniciei și apartenenței la Biserică, un angajament personal asumat față de Iisus Hristos (Coloseni 2, 6). Din păcate mulți membri ai Bisericii se complac a fi creștini nominali, care frecventează Biserica doar ca o rutină. Raportul de consultare de la București consemnează: „Există mulți care au fost botezați și totuși l-au lăsat pe Hristos, fie în mod deliberat, fie prin indiferență. Adesea, astfel de oameni găsesc încă posibil, din punct de vedere sociologic, cultural sau etnic, să se raporteze într-un fel la comunitatea creștină. Re-încreștinarea creștinilor este o sarcină importantă pentru Biserică”²².

2. Exercițarea spiritului mărturisitor prin formarea de noi medii creștine: familia, grupul social, persoanele de la locul de muncă. Acest lucru nu este doar o simplă chestiune de convertire a heterodocșilor din vecinătatea parohiilor, ci și o preocupare pentru formarea unui ambient, în care creștinii trăiesc, lucrează și își pot exercita public credința²³. Contactul personal al credincioșilor cu heterodocșii din societate este deosebit de relevant astăzi. Zelul misionar al creștinilor și curajul acestora au un rol vital în acest sens (I Corinteni 15, 31). Biserica are datoria de a susține membrii care mărturisesc și apără credința în Hristos în mediul social.

3. Viața liturgică trebuie să susțină viața creștină nu numai în sfera sa privată, ci și în domeniul public. Nu se poate separa adevărata identitate creștină de sfințirea personală, iubirea și slujirea față de om (I Petru 1, 14-15). Există o îngrijorare tot mai mare astăzi cu privire la implicațiile etice ale credinței, în ceea ce privește stilul de viață, etica socială și comportamentul uman. Comunitatea creștină poate proclama Evanghelia doar dacă este o icoană vie a lui Hristos. Egalitatea fraților și libertatea în Duh, experimentată în Liturghie, ar trebui exprimată și continuată și în domeniul opresiunii sociale²⁴. Prin urmare, instalarea în istorie a unei părtiniri creștine vizibile care depășește

²¹ Ion Bria, „The Liturgy after the Liturgy”, p. 88.

²² Ion Bria, „The Bucharest Report”, *International Review of Mission* 54, nr. 253, 1975, p. 67.

²³ Ion Bria, „The Liturgy after the Liturgy”, *International Review of Mission* LXVII, nr. 265, 1978, p. 89.

²⁴ Ion Bria, „The Liturgy after the Liturgy”, p. 89.

barierele mundane, dreptatea, libertatea și unitatea, fac parte din conceptul de Liturghie după Liturghie. Biserica trebuie să lupte pentru împlinirea acelei dreptăți și libertăți care a fost făgăduită de Dumnezeu tuturor oamenilor.

4. Sfânta Liturghie prin definiție are caracter colectiv și, prin urmare, există un sentiment al creștinului de a fi creator de comunitate²⁵. Această carismă specială are o importanță crucială astăzi, cu lipsa tot mai mare a părtășiei umane în societate. Creștinul trebuie să fie un constructor continuu al unei adevărate koinonii de dragoste și pace, chiar dacă trăiește într-un mediu ostil. Cu toate acestea, există o disponibilitate a inimii umane în a primi puterea Cuvântului lui Dumnezeu (Matei 8, 8). Prin urmare, trebuie acordată mai multă importanță transmiterii Evangheliei, ca o chemare adresată unei persoane, ca o invitație la un moment de sărbătoare (Luca 14, 13). Dumnezeu însuși îi invită pe oameni în casa Sa și la cină.

Este important de menționat în acest sens că, Sfântul Ioan Gură de Aur, a cărui Liturghie o sărbătoresc în mod obișnuit ortodocșii de-a lungul anului calendaristic, a subliniat puternic ideea de sacrament al fraternității, și anume jertfa spirituală, filantropia și slujba pe care creștinii trebuie să le ofere în afara închinării, în locuri publice, pe altarul inimii aproapelui lor²⁶. Pentru el există o coincidență între credință, închinare, viață și slujire, prin urmare, jertfa de pe al doilea altar, adică grija față de aproapele, este complementară închinării la Sfânta Masă²⁷.

Apostolatul mirenilor

„Iar voi sunteți seminție aleasă, preoție împărătească, neam sfânt, popor agonisit de Dumnezeu, ca să vestiți în lume bunătățile Celui ce v-a chemat din întuneric, la lumina Sa cea minunată” (I Petru 2, 9). Cuvintele Sfântului Apostol Petru arată cu o evidență incontestabilă vocația misionară a tuturor membrilor Bisericii, clerici și credincioși. În cele ce urmează, această vocație va fi expusă ca participare la întreita slujire a lui Hristos în Biserică.

Mirenii au dreptul și datoria de a participa la misiunea integrală a Bisericii. Preoția, care reprezintă o misiune apostolică specială, nu trebuie confundată cu misiunea Bisericii însăși, oprind mirenii din a-și mai mărturisi credința în spațiul social. Toți creștinii Bisericii sunt chemați să participe la misiunea lui Hristos în calitate de împreună-lucrători cu apostolii și clerul bisericesc: „Căci noi împreună-lucrători cu Dumnezeu suntem; voi sunteți ogorul lui Dumnezeu, zidirea lui Dumnezeu. După harul lui Dumnezeu, cel dat mie, eu, ca un înțelept meșter, am pus temelia; iar altul zidește. Dar fiecare să ia seama cum zidește” (I Corinteni 3, 9-10). Încorporați în Iisus Hristos prin Botez, Mirungere și Euharistie, mirenii participă în mod personal la slujirea

²⁵ Ion Bria, „The Liturgy after the Liturgy”, p. 90.

²⁶ Ion Bria, „The Liturgy after the Liturgy”, p. 90.

²⁷ Ion Bria, „The Liturgy after the Liturgy”, p. 90.

profetică, preoțească și împărătească a Mântuitorului, exercitându-și partea lor din misiunea încredințată creștinilor din Biserică²⁸.

Chemarea primordială a mirenilor este dobândirea Împărăției lui Dumnezeu (Matei 6, 33) și orânduirea lucrurilor lumești, ce le stau în putință, după voia lui Dumnezeu. Mirenii sunt aceia care au în mod deosebit datoria să lumineze și să orânduiască realitățile vremelnice, în așa fel încât ele să fie realizate în duhul Evangheliei lui Hristos²⁹. Fiind însărcinați de divinitate cu apostolatul, în virtutea Tainelor de inițiere, toți credincioșii se bucură de misiunea de a mărturisi în societate mesajul mântuirii. Această misiune devine și mai importantă, în condițiile în care anumiți oameni pot cunoaște Evanghelia numai prin mirenii. În anumite parohii acțiunea misionară a mirenilor este atât de necesară încât fără ea, apostolatul preoției sacramentale nu poate avea efect deplin³⁰.

Mirenii participă la slujirea profetică a Mântuitorului prin propovăduirea Evangheliei, păstrarea și transmiterea Tradiției apostolice și mărturia creștină în lume³¹. Mărturisirea cuvântului lui Dumnezeu constituie o exigență internă a credinței. A mărturisi despre Dumnezeu înseamnă a îmbrățișa filiația noastră divină. Înseamnă a afirma că suntem creați de Dumnezeu și că trăim după ordinea divină. Prin mărturisirea credinței arătăm dependența omului față de Dumnezeu, lucru pozitiv și esențial în viață, singurul care ne vrea binele³². Mântuitorul Hristos întărește această idee, binecuvântându-i pe cei ce Îl mărturisesc cu curaj lumii (Matei 10, 33).

În Noul Testament și în istoria Bisericii regăsim devotamentul acestor încetățeniti printre creștini, fiecare fiind un agent viu în propovăduirea Vestii celei Bune. Fiecare creștin lucra printre oameni pentru convertirea lor. Cu timpul, predicile s-au desfășurat în cercuri tot mai largi, aducând tot mai mulți oameni la Hristos. Fiecare comunitate de creștini era un centru de răspândire a Evangheliei. Activitatea misionară se săvârșea continuu, prin contact social, legături de rudenie, prietenie, și prin participarea mai multor persoane la adunările creștine pentru învățătură³³. Oameni din toate categoriile sociale au devenit angrenați în această activitate misionară.

Mirenii participă la slujirea preoțească a lui Hristos prin frecventarea cultului public al Bisericii, prin rugăciune particulară și prin dăruirea lor în slujba comuniunii în Trupul tainic al lui Hristos, ca anticipare a Împărăției viitoare a lui Dumnezeu³⁴. În Sfânta Liturghie, comunitatea întreagă se

²⁸ Valer Bel, *Misiunea Bisericii în lumea contemporană*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2010, p. 411.

²⁹ Valer Bel, *Misiunea Bisericii în lumea contemporană*, p. 411-412.

³⁰ Ion Bria, *Go Forth in Peace. Orthodox Perspectives on Mission*, Editura WCC Publications, Geneva, 1986, p. 31.

³¹ Valer Bel, *Misiunea Bisericii în lumea contemporană*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2010, p. 412.

³² Mitropolit Antonie Plămădeală, *Tâlcuiri noi la texte vechi*, Editura Sophia, București, 2011, p. 197.

³³ Valer Bel, *Misiunea Bisericii în lumea contemporană*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2010, p. 418.

³⁴ Ion Bria, *Tratat de Teologie Dogmatică și Ecumenică*, Editura România Creștină, București, 1999, p. 162.

regăsește într-o stare de celebrare și invocare, jertfindu-se împreună cu Hristos, prin preotul slujitor. Hristos însuși, Cel înviat și înălțat, se află într-o stare de dăruire continuă lui Dumnezeu, Sfintei Treimi, și oamenilor³⁵.

În Sfânta Liturghie se proiectează icoana vieții creștine, indicându-se un mod de reorganizare a omenirii, sub ordinea harului divin.³⁶ Scopul Liturghiei, prin cei care participă la această slujbă, este de a pune în mișcare ordinea euharistică a lumii în Hristos, în spiritul căreia viața umană este oferită ca dar lui Dumnezeu. Biserica Ortodoxă promovează prin cultul său euharistic un model de spiritualitate liturgică. Aceasta se poate observa în organizarea vieții spirituale și sociale după modelul euharistic, care este modelul iubirii până la jertfă. Ortodoxia, prin Sfânta Liturghie, a păstrat un echilibru și unitate între cuvânt și Taină, între misiune și cult, dogmă și etică, și între rugăciune și slujire³⁷.

Participarea mirenilor la slujirea împărătească a lui Hristos constă în biruința lor asupra ispitelor și a păcatului, în organizarea comuniunii creștine, și diaconia în societatea secularizată³⁸. Pentru a ajunge la desăvârșirea spirituală, creștinul trece prin multe ispite și încercări, lucru caracteristic vieții de pe acest pământ: „Și oricine se luptă se înfrânăază de la toate. Și aceia, ca să ia o cunună stricăcioasă, iar noi, nestricăcioasă” (I Corinteni 9, 25). Mântuitorul Hristos ne învață prin exemplul personal lupta împotriva păcatului și încununarea vieții prin jertfă, ajungând la unirea cu Dumnezeu, adevărata împărăție. Sfântul Apostol Pavel vorbește despre această putere a creștinului, care vine direct de la Hristos, de a birui ispitele și păcatul, prin îndemnul de a umbla întru înnoirea vieții (Romani 6, 11-14). Totuși, lupta împotriva păcatului ar trebui să se răspândească în întreaga societate. Astfel, participarea la slujirea împărătească a lui Hristos se concretizează și prin îmbunătățirea condițiilor de viață din lume, ca să nu se mai genereze păcate în societate, ci să se ofere condiții optime pentru desăvârșirea omului³⁹.

Încheiere

Biserica lui Hristos are un caracter misionar prin însăși natura sa. Biserica Creștină a fost fondată, instituțional, la Cincizecime, iar prima comunitate de credincioși s-a format în urma misiunii de propovăduire a Apostolilor, sub lucrarea Duhului Sfânt. Înălțarea Domnului marchează finalitatea misiunii Sale pe pământ, trimițând pe Duhul Sfânt a cărui lucrare de mântuire începe odată cu Cincizecimea și se continuă până la Parusie. Lucrarea

³⁵ Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 3, Editura IBM-BOR, București, 1978, p. 105.

³⁶ Valer Bel, *Misiunea Bisericii în lumea contemporană*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2010, p. 424.

³⁷ Valer Bel, *Misiunea Bisericii în lumea contemporană*, p. 425.

³⁸ Ion Bria, *Tratat de Teologie Dogmatică și Ecumenică*, Editura România Creștină, București, 1999, p. 162.

³⁹ Valer Bel, „Misiunea socială a Bisericii în contextul globalizării”, în *Biserică și multiculturalitate în Europa sfârșitului de mileniu*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2001, p. 43-77.

Duhului Sfânt este continuă, activând în Biserica lui Hristos, și urmând porunca Mântuitorului de a răspândi Vestea cea Bună tuturor oamenilor. Misiunea perpetuă reprezintă lucrarea Sfântului Duh, lucrare în care se încadrează și mădularele Bisericii, prin aportul personal în activitatea misionară. Prin urmare, misiunea definește natura Bisericii, neputând exista una fără cealaltă.

Sfânta Liturghie este centrul cultului bisericesc, fiind instituită de Mântuitorul Iisus Hristos la Cina cea de Taină și primită ca poruncă a fi săvârșită de ucenicii Săi, având capacitatea de reactualizare a mântuirii. Sfânta Liturghie întărește și dezvoltă comuniunea oamenilor cu Iisus Hristos, având acest caracter misionar prin lucrarea Fiului și a Duhului Sfânt deopotrivă. Sfânta Liturghie se împarte în două părți: liturghia catehumenilor și liturghia credincioșilor. Prima parte reprezintă slujba cuvântului, propovăduirea învățăturilor Adevărului, iar cea de-a doua parte, slujba euharistică, ne unește cu Hristos. Totodată, Liturghia este locul unde creștinii se pregătesc pentru misiune. Ea se încheie printr-un act de trimitere a celor uniți cu Hristos, înaintând spre Împărăția Cerurilor ca martori, pentru a aduce lumea la Biserică.

Sfânta Liturghie nu este o acțiune egocentrică, care vizează doar persoanele din Biserică, ci este o slujire integrată în iconomia mântuirii, valabilă pentru toți oamenii. Ea are două dimensiuni: pe de o parte comuniunea poporului cu Dumnezeu, până la Cea de-a Doua Venire, și reînnoirea membrilor Bisericii prin Împărtășanie și Duhul Sfânt pentru a fi trimiși mărturisitori ai lui Iisus Hristos în lume. Creștinul trăiește o pregătire spirituală ce îi influențează întreaga sa viață. Conceptul de Liturghie după Liturghie reprezintă o dublare a mulțumirii Euharistice, exprimată prin slujirea personală, specifică oricărui creștin, îndeplinind poruncile Mântuitorului și trăind prin viața Sa.

Participarea la misiunea Bisericii le revine și mirenilor. Aceștia au misiunea de a-și mărturisi credința în spațiul social, fiind mădulare ale Bisericii, încorporați în Iisus Hristos prin Tainele de inițiere (Botez, Mirungere, Euharistie) sunt chemați să participe la întreita slujire a Mântuitorului, exercitându-și partea cuvenită din misiunea Bisericii. Apostolatul mirenilor constă în urmarea lui Hristos, adică a trăi conform îndrumărilor Sale, fiind un exemplu grăitor în societate, prin care necreștinul să capete încredere și să vină în Biserică.

Biserica își continuă misiunea și în afara serviciului liturgic. Deși, toate slujbele au caracter misionar, Biserica, prin viața slujitorilor săi (mireni și preoți) răspândește și lucrează neîncetat mântuirea neamului omenesc. Atât Sfânta Liturghie, care reiterează fiecare moment din viața Mântuitorului, inclusiv momentul Cincizecimii, cât și aportul fiecărui slujitor și simplu credincios, prin însușirea statutului de creștin, fac parte din lucrarea misionară a Bisericii. Această realitate misionară începe cu formarea Bisericii și se va încheia cu integrarea întregii creații în Biserică, la sfârșitul veacurilor, la Cea de-a Doua Venire a Mântuitorului Iisus Hristos.

TATĂL NOSTRU. TREI NOȚIUNI HERMENEUTICO-SEMANTICE

Prof. drd. REMUS-EMILIAN BOTOȘ

Facultatea de Teologie din Arad

Rezumat / Abstract: În ultimii ani, se constată o confuzie tot mai accentuată cu privire la anumite cuvinte din Rugăciunea Domnească. Astfel, sintagme precum „pâinea noastră cea spre ființă”, „pâinea noastră cea de toate zilele”, „nu ne duce pe noi în ispită”, „nu ne lăsa pe noi în ispită”, „ne izbăvește de cel rău”, respectiv „ne izbăvește de cel viclean” stârnesc actualmente întrebări. Asistăm mai tot timpul, în timpul Sfințelor Liturghii și a altor Sfinte Slujbe, la credincioși care rostesc „Tatăl nostru” în variate moduri, fără a cerceta, însă, variantele pertinente. Studiul de față își propune să elucideze aceste nelămuriri care se perpetuează de ani de zile în Biserica Ortodoxă Română.

In recent years, there has been a growing confusion about certain words in the Lord's Prayer. Thus, phrases such as “our bread to the being”, “our daily bread”, “do not lead us into temptation”, “do not leave us in temptation”, “deliver us from the evil one”, respectively “deliver us from the cunning” are currently raising questions. We can observe most of the time, during Holy Liturgy and other Holy Services, that the believers say “Our Father” in various ways, without researching the relevant options. The present study aims to elucidate these ambiguities that have been perpetuated for years in the Romanian Orthodox Church.

Cuvinte cheie / Keywords: Rugăciunea Domnească, traduceri, diferențe, variante / The Lord's Prayer, translations, differences, variants

1. Prima noțiune hermeneutico-semantică

„Pâinea noastră cea spre ființă”, sau „pâinea noastră cea de toate zilele”? Cum e corect? Cum e mântuitor spus? Ce înțelesuri au fiecare din aceste două expresii? „Spre ființă”? Ce sau cine este ființa? Ce sau cine este pâinea? De ce nu spunem pâinea noastră „din ființă”? Sau „de la ființă”? „Către ființă”? „Pentru ființă”? Nu mă refer la traducerea textului, nici la cuvintele grecești, traducere care iată a primit deja în timp, două conotații total diferite, cea de toate zilele și cea spre ființă, aș spune aceste două sensuri au apărut din neglijență, ci mă refer strict la noțiunile hermeneutico-semantice ale cuvintelor, căci dacă iată *filioque*, un singur cuvânt, Fiul, sau două: și Fiul,

a adus marea erezie, a schimbat dogma și Simbolul de Credință, aducând Diabolul de Credință¹, cauzând și schimbarea altor dogme și inovarea unora noi, deci a participat la răpirea și marea rupere a jumătate dintre credincioșii din sânul Bisericii, a adus marea pierdere a Raiului, cum să nu vedem ce valoare colosală și vitală mântuirii, are un singur cuvânt?

Prin urmare, la ce ne referim când spunem ființă? Ființa lui Dumnezeu sau la ființa noastră, umană? Sau la altă ființă, poate a naturii, a universului? Nu cred că se poate vorbi de orice ființă, în afara lui Dumnezeu; ar fi o ispită grozavă. Nici de ființa noastră umană nu putem vorbi în afara lui Dumnezeu, nici de ființa demonilor, a naturii, etc. Chiar dacă sunt răzvrățiți, demonii și unii oameni, totuși precum natura și universul, cele ce există și viază sunt datorită Lui; viem în libertatea oferită de El, suntem liberi și alegem, fiindcă El e liber și alege; viem în și pentru mila și dragostea Lui, suntem liberi și alegem cum și ce facem cu viața noastră și orice am primit și avem, întrebuițând temporar sau veșnic, prin ceea ce simțim, înțelegem, este și ne definește sau înconjoară. Iar pentru a defini și a înțelege misiunile și rânduiala fiecărui element compozitoriu al creației și responsabilității coroanei creației, omenirea, avem nevoie să distingem firescul de minciună – și deci pentru a nu ajunge la eres, precum predestinația, știm în Duhul Sfânt, mai ales prin Sfinții Părinți, cunoaștem că ființa omenească este diferită de Ființa Dumnezeiască.²

Și, astfel, primul aspect, care e capcană sau ispită: Ființa sau ființa? Cu minuscul sau majuscul? Vedem că se folosește minusculul, deci se referă la ființa umană. Sau ființa naturii? Sau chiar ființa animală? Că unii spun (eronat) că omul ar fi animal, atunci de ce a fost creat omul în ziua a VI-a, ultimul și nu împreună cu celelalte animale? Argument de bun simț. Și unicul care ar trebui să oprească orice altă dezvoltare a minciunii cum că omul ar fi animal și nu coroana creației, sau alt șiretlic, că un animal ar putea fi coroana creației.

Deci nu se referă la Ființa lui Dumnezeu, scris cu majuscul. Și totuși ca să biruim ispitirea, să spunem prin absurd că se referă la Ființa lui Dumnezeu. Am spune: pâinea noastră cea spre Ființă. Ajungem la o altă capcană sau ispitire: ne integrăm în Dumnezeu, facem parte din Ființa Lui? Ajunge vreodată omenirea să cuprindă Ființa lui Dumnezeu? Nu, niciodată! Mintea noastră mică și limitată, de creaturi, întreaga ființa noastră nu poate cuprinde nelimitatul, infinitul, veșnicul, cauza, Mintea, totul: Domnul Treime.

¹ *Simbol*, -os înseamnă ceea ce unește, adună, comuniune; pe de altă parte, *diabol*, -os se traduce prin ce dezbină, desparte, egoism.

² A se vedea Sfântul Nicolae Velimirovici, *Tâlcuire la Tatăl nostru*, Editura Predania, București, 2008, traducere din limba sârbă Adrian Tănăsescu-Vlas.

Creatorul fiind de necuprins, creația are acces la El și în El, numai cât se va îmbunătăți, va crește din „slavă-n slavă” și se va îndumnezei.³

Apoi următorul aspect: cum ne raportăm? Dacă e vorba de ființa noastră, „spre ființă” înseamnă că nu suntem totuși încă în ființă, ci călătorim, suntem „spre ființă”, nu am ajuns încă, deci suntem în neexistență și trebuie să ajungem la ființă, iar pâinea este pentru ajungere, sau pentru a ajunge, pâinea devine combustibilul sau energia, pâinea „cea spre ființă”. Sau pâinea „cea în ființă” sau pâinea „cea pentru ființă”?

Vedem cât de greșită e exprimarea? Suntem deja ființe, nu datorită pâinii, și nu vom fi ființe niciodată datorită pâinii, ci întotdeauna numai datorită Domnului, care spune: „Nu numai cu pâine va trăi omul, ci cu tot cuvântul care iese din gura lui Dumnezeu” (Matei 4, 4). Aici se referă la pâinea ca aliment, combustibil sau energie, adică nu numai cu alimente va trăi omul, ci și cu cuvântul lui Dumnezeu. Dar aspectul esențial este cuvântul Pâine, ce trebuie scris cu majuscul, că este Hristos și categoric ce lămurește lucid, responsabil, cu discernământ, în fiirecul mântuitor, duhovnicesc acest aspect, la Evanghelia lui Ioan, capitolul 6, versetele care spun:

„Deci Iisus le-a zis: Adevărat, adevărat zic vouă: Nu Moise v-a dat pâinea cea din cer; ci Tatăl Meu vă dă din cer pâinea cea adevărată” (versetul 32). Deci ni se arată de unde vine pâinea și care anume este pâinea cea adevărată. Nu se referă la aliment, în calitate de combustibil sau energie, la hrană, care poate fi orice hrană, nu neapart pâine, ci și legume, fructe, orez, semințe, cereale. Scriptura transmite mesajele ca esență, că nu e roman sau nuvelă, iar esența lasă loc de interpretare și trebuie să fim foarte atenți să nu ieșim din Biserică, din mântuire. Deci vedem că este introducere la definiția pâinii, care este Hristos și nu se pune accentul pe pâinea materială.

„Căci pâinea lui Dumnezeu este cea care se coboară din cer și care dă viață lumii” (versetul 33). Nu pâinea din cereale dă viața lumii, ci pâinea care se pogoară din cer, pâinea lui Dumnezeu. E limpede.

„Deci au zis către El: Doamne, dă-ne totdeauna pâinea aceasta” (versetul 34). Aici se găsește o exprimare cheie. Dă-ne Doamne, totdeauna pâinea aceasta. Cum adică totdeauna? Deci în fiecare zi. Nu e vorba de nicio ființă, ci o cerem întotdeauna, adică în fiecare zi.

„Și Iisus le-a zis: Eu sunt pâinea vieții; cel ce vine la Mine nu va flămânzi și cel ce va crede în Mine nu va înseta niciodată” (versetul 35). Adică acesta trebuie să fie scopul pâinii, să sature, iar cine o consumă să nu

³ A se consulta *Învățătura de credință ortodoxă*, Editura Institutului Biblic, București, 1992, p. 211-227. Sfântul Chiril al Ierusalimului, *Cateheze*, Editura Institutului Biblic, București, 2003, p. 362-366. Sfântul Ciprian, *Despre rugăciunea domnească*, Editura Institutului Biblic, București, 1981, p. 457-489. Sfântul Grigorie de Nyssa, *Despre Rugăciunea domnească*, Editura Institutului Biblic, București, 1982, p. 401-452.

mai flămânzească și nici să nu mai înseteze niciodată, deci pâinea este și apă. Nu literar, ci în Duh, vedem că cine vine la Hristos, nu mai are nevoie de nimic.

„Deci iudeii murmurau împotriva Lui, fiindcă zisese: „Eu sunt pâinea ce s-a coborât din cer” (versetul 45). Cine pot fi iudeii de azi, adică murmurătorii? Toți necredincioșii.

„Eu sunt pâinea vieții” (versetul 48). Aici spune clar despre Sine, Cine este El. Și ce scop are pâinea cea adevărată, anume să fie a vieții, să dea viață, nu precum o dau oamenii, ci din belșug; cum spune despre pace, așa și despre viață și orice dăruiește Domnul, este din belșug, adică nu se termină niciodată, fiindcă vine din Cel Veșnic, este veșnică.

„Pâinea care se coboară din cer este aceea din care, dacă mănâncă cineva, nu moare” (versetul 50). Întâi de toate respectă libertatea și alegerile fiecăruia, spunând că „dacă mănâncă cineva”, acela nu va muri, adică are viața veșnică. Și cum poți să face altfel decât urmând poruncile lui Hristos?

„Eu sunt pâinea cea vie, care s-a pogorât din cer. Cine mănâncă din pâinea aceasta viu va fi în veci. Iar pâinea pe care Eu o voi da pentru viața lumii este trupul Meu” (versetul 51). Pâinea cea vie. Există și pâine moartă? Da, pâinea normală, ca aliment, mucegăiește, putrezește în câteva ore, sau zile, sau luni, ani, depinde de Harul care este acolo, ea fiind aleasă de Domnul, totuși să arate simbolul Împărăției Cerurilor, nu numai prin analogie și comparație, dar și la Sfânta Taină a Împărtășaniei. Deci, așa pâinea normală, care comparată cu Hristos, nu e vie, ci arată starea decăzută a omenirii, moartea, stricăciunea și învierea, adică reînnoirea, sau arată cum Domnul ne dorește la viața veșnică și aici totul e ca prin ghicitură, ca prin oglindire, spune Pavel.

„Aceasta este pâinea care s-a pogorât din cer, nu precum au mâncat părinții voștri mană și au murit. Cel ce mănâncă această pâine va trăi în veac” (versetul 58). Au mâncat mană și au murit. Mană! Mană care era coborâtă tot din cer. Din nou arată că cine mănâncă pâine normală sau pâine muritoare spunem, și chiar orice altceva ar fi coborât din cer, orice natural sau supranatural, va muri. Dar noi, ai lui Hristos mădulare, prin El nemuritori și veșnici, nu murim, ci adormim și vom învia la starea nestricăcioasă.

Parafrazând Luca 11, 3, aflăm că: pâinea dă-ne-o nouă în fiecare zi. Zi, ca lumină, fiindcă Domnul spune: „Eu sunt Lumina lumii” (Ioan 8, 12). Și apoi, în altă parte, spune despre noi, creștinii, blânzii, că și noi suntem lumina lumii și sarea pământului (Matei 5, 13-14). Se pune deci accentul pe lumina, care scoate la iveală totul, care luminează în întuneric și întunericul nu a cuprins-o pe ea. Varianta mântuitoare este așadar, nu „pâinea noastră cea spre ființă”, ci „pâinea noastră cea de toate zilele”.

2. A doua noțiune hermeneutico-semantică

Și nu ne duce pe noi în ispită? – Matei 6, 13; Luca 11, 4. Sau și „nu ne lăsa pe noi în ispită”? Varianta corectată și adoptată recent, în 2016, de occidentul romano-catolic, care a preferat să modifice textul Scripturii, din: „nu ne duce pe noi în ispită”, pentru varianta „și nu ne lăsa pe noi în ispită”. Care este varianta mântuitoare și care este minciună?

Întâi bunul simț: observăm că ambele variante de exprimare sunt corecte gramatical, aparțin deci limbii române academice, nu arhaismelor, căroră totuși nu le trebuie schimbat sensul, cum s-a petrecut în multe locuri din următoarea traducere a Bibliei de la 1914; prin urmare, singurul reproș ce poate apărea, din ispitire, firesc, este cât de corecte sunt cele două variante, din punct de vedere dogmatic, patristic, biblic, canonic, eventual istoric, deci însumat: mântuitor? Să zicem că modificăm și acceptăm varianta corectată „și nu ne lăsa pe noi în ispită” și respingem varianta veche „și nu ne duce pe noi”, ce reiese apoi? Apoi că atâtea sute de ani, am fost în înșelare și orbire și am crezut minciuna variantei vechi, uzuale cu care ne-am obișnuit și cine știe câte alte greșeli mai sunt în Biblie, care trebuiesc corectate și datorită căroră, noi nu ne putem mântui, sau suntem în foarte mare pericol, sau chiar căzuți din adevăratul creștinism și compromiși.⁴

Dar pentru limpezire, avem o cheie, la Matei: „Atunci Iisus a fost dus de Duhul în pustiu, ca să fie ispitit de către diavolul” (Matei 4, 1). Hristos deci a fost dus în ispită, sau lăsat în ispită? Vedem limpede că a fost dus în ispită de Duhul Sfânt Dumnezeu. Sintagma sau expresia „a lăsa”, are sens de abandon, ori aceasta e impropriu, fiindcă Dumnezeu nu ne lasă niciodată, nu ne abandonează niciodată, El care știe fiecare fir de păr care cade din capul nostru. El nu ne lasă în ispită, întâi fiindcă ispita e un lucru rău și are ca scop dezlipirea de Domnul și golirea de bine.

Apoi, pentru înțelegerea mai deplină, vedem că Domnul însă, ne duce în ispită, nu ne lasă în ispită; dacă ne-ar lăsa în ispită, sensul este că ar fi ca și cum nu are putere asupra ispitei și ne lasă să facă ispita ce vrea cu noi, iar sensul este că ar fi peste puterile Lui, ori aceasta e un neadevăr. Domnul însă ne duce în ispită, ca Unul ce controlează și îngrădește puterea ispitei și nu permite să se desfășoare asupra noastră ispita mai mult decât o putem noi duce, precum spune și Scriptura: „Nu v-a cuprins ispită care să fi fost peste puterea omenească. Dar credincios este Dumnezeu; El nu va îngădui ca să fiți ispitiți mai mult decât puteți, ci odată cu ispita va aduce și scăparea din ea, ca

⁴ A se vedea Arhimandritul Sofronie, *Rugăciunea-experiența vieții veșnice*, Editura Deisis, Sibiu 2001. Dinu Manoiilescu, Natalia, *Iisus Hristos Mântuitorul în lumina Sfințelor Evanghelii*, Editura Bizantină. Clement, Olivier, *Trei rugăciuni – Tâlcuire la Tatăl nostru*, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia.

să puteți răbda” (1 Corinteni 10, 13). Deci vedem că Domnul îngăduie o ispită care o poate duce omul, tocmai pentru binele omului, că vrea să-l încerce, să-l călească ca aurul în topitoare.

Apoi un sens mult mai adânc și sensibil. Avem cuvintele scripturistice: „strâmtă este poarta și îngustă este calea care duce la viață și puțini sunt care o află” (Matei 7, 14). De asemenea: „Eu sunt Calea, Adevărul și Viața” (Ioan 14, 6). Anume Hristos. Calea iată, poate fi o persoană. Precum o Persoană este Adevărul și Viața. De asemenea poate calea să fie și o persoană a unui demon. Cum, de altfel, și diavolul este semănător al neghinei, nu numai Domnul cu Apostolii sunt semănători ai luminii și ai semințelor virtuții și binelui. Tot așa și demonul poate fi cale, la patimi sau prin patimi, aducătoare de iad și de moartea cea de-a doua.⁵

Calea duce, conduce sau aduce, într-o direcție, însă niciodată nu lasă, că nu putem spune: m-am lăsat pe calea aceea, sau m-a lăsat pe calea aceea, nici am fost lăsat, sau altele ale lui „lasă” sau „lăsat”, decât dacă omul e bolnav, beat, stricat la minte, influențat de hipnoză, dependență, manipulare, etc. Dar niciodată nu poate fi o alegere, căci alegerea unei căi duce la o consecință. De aceea spunem: „nu ne duce pe noi în ispită” și nu putem spune varianta greșită: „și nu ne lăsa pe noi în ispită”.

De asemenea vedem că dreptul Iov, a fost întâi laudat de Dumnezeu, în fața demonilor care s-au înfățișat în fața lui Dumnezeu în Rai, când se sfătuia Domnul cu îngerii Săi, iar Domnul îi dă voie celui rău să-l ispitească pe Iov, dar nu mai mult decât a putut Iov duce. Apoi, în Noul Testament, vedem iarăși că satana a cerut pe Apostoli, să-i ceară ca pe grâu, iar Hristos s-a rugat ca să nu piară credința lor. Deci când Domnul a acceptat ca ispitirea să vină peste Iov, Domnul l-a dus pe Iov în ispită. De asemenea, cernerea ca pe grâu a Apostolilor, a lui Iov și a oricărui dintre noi astăzi, este îngăduită de Domnul la măsura pregătirii fiecăruia, și Domnul știe exact cât avem nevoie și de ce îngăduie El o ispită sau alta și ce răsplătire va da, când biruim sau când suntem învinși, iar învingerea nu este pentru că Dumnezeu nu a socotit bine și n-am putut rezista ispitei, ci a îngăduit să cădem în ea, sau îngăduie o boală să vină peste noi, tot dată de necuratul, precum Iov a primit lepră, astfel că știe Domnul că ne este mai de folos smerenia și lacrimile, duhul umilit, inima zdrobită și înfrântă – Psalmul 50 –, pe care le avem după cădere, decât semeția și simțămintele că am realizat noi ceva mare, biruind ispitirile. Deci iată cât aspect și sensibilitate teologică este într-un singur cuvânt.

⁵ A se consulta Vlad, Vasile, *Comentariile patristice la Tatăl nostru în Biserica primelor cinci secole. Perspectivă morală*, (teză de doctorat), Editura Emia, Deva, 2005. Cartea a fost reeditată la Editura Astra Museum, 2016. Vlad, Vasile, *Rugăciune și imaginație. Perspectivă bisericească*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2013.

3. A treia noțiune hermeneutico-semantică

„Și ne izbăvește de cel rău” sau „de cel viclean”? Ar trebui să existe o diferență între aceste două cuvinte sau nu? O analiză hermeneutico-semantică, în caracterele: duhovnicesco-scripturistic, patristic, lexical, distributiv în sens, arată că există o diferențiere profundă între aceste două termene, diferențe atât de sensibile și de insesizabile, încât, strecurate din neatenție, nădăjduiesc că nu cu intenție, pot ajunge la dezvoltări ale diferitelor interpretări, firesc neortodoxe și necreștinești, care pot naște variante sau implicații directe sau indirecte, fățișe sau ascunse, ale ereziei apocatastazei.

Întâi de toate să ne lămurim din Sfintele Scripturi, cine sunt cei căzuți: satan este acuzatorul public al oamenilor și se opune întregii creații a lui Dumnezeu, chiar dacă acolo se încadrează și el. Demonologia, firesc se observă prima dată în Vechiul Testament, când satan acuză omenirea mereu înaintea lui Dumnezeu și este autorul și inventatorul răului prin nesupunere, ne iubire, neascultare, îndeamnând pururea pe om la păcat și răzvrătire, este luptătorul principal împotriva Împărăției lui Dumnezeu și a întregului Său plan de mântuire și a oricărei activități pe care Dumnezeu dorește să o desfășoare.

În Noul Testament, satan este conducătorul demonilor, slujitorii lui, care împărtășesc aceleași credințe, convingeri, idei și argumente cu el și e numit stăpânul lumii acesteia (Ioan 12, 31; 14, 30; 16, 11), sau „dumnezeul veacului acestuia” (2 Cor. 4, 4). Iar Iisus a venit să strice răutatea făcută de el și orice următor al lui (Evr. 2, 14; 1 Ioan 3, 8), așadar și scoaterile sau exorcizările demonilor înseamnă venirea Împărăției lui Dumnezeu, prima dată înăuntrul nostru, cei vindecați și care îndepărtează pe împărăția lui satan (Matei 12, 22). Iar învierea Domnului înseamnă învingerea răului și afirmarea stăpânirii lui Dumnezeu pentru timpul care ne rămâne până la întâlnirea cu El. Însă deși învins, diavolul încă poate face rău în această perioadă de timp (Matei 13, 37-43) și firesc că va voi să exploateze acest timp, până la terminarea omenirii, căutând să-și adune cât mai mulți adepți și răzvrățiți împotriva a tot ceea ce este și înseamnă Dumnezeu și Biserica Sa. Poate fi deci numit acest înger căzut rău, sau mai diplomat spus: viclean?⁶

Aspecte semantice sunt adânci. Întâi de toate Domnul ne spune să fim „înțelepți ca șerpii și nevinovați ca porumbeii” (Matei 10, 16). Iar șarpele știm că este numit nu numai înțelept, ci și „viclean”. Nu putem spune că Dumnezeu vrea să fim șerpi, ci pune în valoare înțelepciunea care trebuie să ne fie ascuțită, ca a șerpilor și blândețea și nevinovăția, precum a porumbeilor.

⁶ A se vedea Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Scurtă tâlcuire a rugăciunii Tatăl nostru. Cuvânt ascetic*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Tâlcuire la Tatăl nostru*, Editura Buna Vestire, Beiuș, 2005.

Iar despre răutatea sau viclenia demonilor, sunt alese ca exprimări că sunt răi, mult mai mult decât vicleni. Anume: „ce este da, da; și ceea ce este nu, nu; iar ce e mai mult decât acestea, de la cel rău este” (Matei 5, 37). „Sămânța cea bună sunt fiii împărăției; iar neghina sunt fiii celui rău” (Matei 13, 38). La Luca de asemenea, 11, 4, spune „și ne izbăvește de cel rău”. Sau: „duhul cel rău” (Faptele Apostolilor 19, 15). Sau: „scoateți afară dintre voi pe cel rău” (1 Corinteni 5, 13). Și iarăși: „lupta noastră este împotriva duhurilor răutății” (Efeseni 6, 12). Deci vedem, nu duhurile vicleniei, ci duhurile răutății. Apoi: „cel ce s-a născut din Dumnezeu se păzește pe sine, și cel rău nu se atinge de el. Știm că suntem din Dumnezeu și lumea întreagă zace sub puterea celui rău” (1 Ioan 5, 18-19).

Nu în ultimul rând, în Vechiul Testament, 1 Regi 16, 23: „duhul cel rău se depărta de la el.” Și: „Atunci tu vei fi izbăvit de calea celui rău și de omul care grăiește minciună” (Pildele lui Solomon 2, 12). Sau: „nedreptatea celui rău, usucă sufletul” (Isus Sirah 14, 9) etc.

Exemplele scripturistice pot continua, dar, de asemenea, un important caracter teologic, vital mântuirii, este cel patristic – iar Sfinții Părinți dezvoltă tratate despre răutatea demonilor și mai puțin despre viclenia lor.

Concluzii

Rugăciunea „Tatăl nostru”, supranumită „Rugăciunea Domnească”, durează treizeci de secunde pentru a fi rostită, fie în gând sau cu voce tare. O rugăciune atât de scurtă, lăsată de Însuși Mântuitorul nostru Iisus Hristos până la sfârșitul veacurilor, care este adesea spusă formal, creștinii fiind cu mintea ținută în altă parte decât la rugăciune. Putem afirma că această „vină” o poartă și starea actuală a omenirii, apăsată de stresul cotidian zilnic ce pare că tot crește, în timp ce sporul duhovnicesc se află în scădere.

În acest stres, însă, pe teritoriul României, ieșită de sub ateismul comunist care a lăsat adânci urme și în prezent, diavolul vine și mai „adaugă”, la cea mai consacrată rugăciune a creștinismului, sintagme în „calitate” de posibilități ce par a fi, la o simplă privire pentru credinciosul neștiutor sau insuficient de atent, nevinovate – ori cu același înțeles asemenea vechilor sintagme. Adesea se întâmplă ca același credincios să rostească, în zile diferite, Rugăciunea Domnească cu variațiile greșite arătate în cuprinsul studiului de față, fără a cerceta sau fără a conștientiza greșelile săvârșite – gândindu-se că semnificația este aceeași ori că păcatul ignoranței sau al neștiinței este iertat instantaneu de către Creator.

Însă mântuirea trebuie să îl preocupe pe fiecare creștin. Iar „detaliile contează”. De aceea, să fim cu luare aminte atunci când rostim orice rugăciune, fiind conștienți că ne aflăm în dialog direct cu Însuși Domnul Dumnezeu Treime, cu Preasfânta Născătoare de Dumnezeu și Maică a

Luminii ori cu un Sfânt. Iar „Rugăciunea Tatăl nostru” este un pilon al tuturor rugăciunilor – dar pilonul trebuie să rămână intact, așa cum a rămas de atâtea veacuri ale Ortodoxiei.

Bibliografie

- Arhimandritul Sofronie, *Rugăciunea-experiența vieții veșnice*, Editura Deisis, Sibiu 2001.
- *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Ediția 1914, anastatică după original, București, 1914.
- *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Ediția Jubiliară a Sfântului Sinod, versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, Editura I.B.M.B.O.R., București, 2001.
- *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2008.
- Clement, Olivier, *Trei rugăciuni – Tâlcuire la Tatăl nostru*, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia.
- Dinu Manoilescu, Natalia, *Iisus Hristos Mântuitorul în lumina Sfintelor Evanghelii*, Editura Bizantină.
- *Învățătura de credință ortodoxă*, Editura Institutului Biblic, București, 1992.
- Sfântul Chiril al Ierusalimului, *Cateheze*, Editura Institutului Biblic, București, 2003.
- Sfântul Ciprian, *Despre rugăciunea domnească*, Editura Institutului Biblic, București, 1981.
- Sfântul Grigorie de Nyssa, *Despre Rugăciunea domnească*, Editura Institutului Biblic, București, 1982.
- Sfântul Ioan Gură de Aur, *Tâlcuire la Tatăl nostru*, Editura Buna Vestire, Beiuș, 2005.
- Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Scurtă tâlcuire a rugăciunii Tatăl nostru. Cuvânt ascetic*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București.
- Sfântul Nicolae Velimirovici, *Tâlcuire la Tatăl nostru*, Editura Predania, București, 2008, traducere din limba sârbă Adrian Tănăsescu-Vlas.
- Vlad, Vasile, *Comentariile patristice la Tatăl nostru în Biserica primelor cinci secole. Perspectivă morală*, (teză de doctorat), Editura Emia, Deva, 2005. Reeditare la Editura Astra Museum, 2016.
- Vlad, Vasile, *Rugăciune și imaginație. Perspectivă bisericească*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2013.

ASPECTE ALE RUGĂCIUNII LA SFÂNTUL APOSTOL PAVEL, ÎN CONTEXTUL EPISTOLELOR 1 ȘI 2 TESALONICENI

RĂZVAN POPA
Teologie Pastorală anul III

I. Introducere

Cu toate că *Anul omagial al rugăciunii în viața Bisericii și a creștinului și Anul comemorativ al sfinților isihasți Simeon Noul Teolog, Grigore Palama și Paisie de la Neamț, în Patriarhia Română*, s-a încheiat, se cuvine a citi în continuare textele Sfintei Scripturi în această cheie a rugăciunii. Sfânta Scriptură este în primul rând o carte teologică (sau o tratare teologică a istoriei lumii și a poporului evreu); în același timp, Evagrie Ponticul spune că un teolog adevărat este un om al rugăciunii¹. Putem așadar considera Sfânta Scriptură ca fiind și o carte de rugăciune. Și, într-adevăr, găsim numeroase exemple de rugăciuni și oameni care se roagă în Vechiul Testament, în Cele 4 Evanghelii, Iisus Hristos Însuși ne este model de rugăciune, iar în Faptele Apostolilor și toate Epistolele îi vedem pe Sfinții Apostoli ca modele, prin excelență, de rugăciune.

Astfel mi-am propus ca în această lucrare să parcurg textul celor două Epistole către Tesaloniceni și să creionez un portret al Sf. Ap. Pavel ca *model de om al rugăciunii*. Ca structură a lucrării, am pornit de la cele patru forme de rugăciune așa cum le descrie Sf. Ap. Pavel în 1 Tim. 2,1 (*"Vă îndemn deci, înainte de toate, să faceți cereri, rugăciuni, mijlociri, mulțumiri, pentru toți oamenii,"*) și în interpretarea părintele M-A. Costa De Beauregard².

II. Contextul epistolelor

Biserica din Tesalonic a fost înființată în timpul celei de-a doua călătorie misionară a Sf. Ap. Pavel, fiind una din cele mai puternice Biserici creștine ale perioadei. Dar misiunea n-a fost una ușoară, Apostolul întâmpinând numeroase piedici, și a fost nevoit să plece din Tesalonic mai repede decât și-ar fi dorit, îndreptându-se spre Corint și Atena. Pe parcurs, îl trimite pe Timotei înapoi în

¹ pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, trad. 2008. *Filocalia vol. 1*. București: EIBMBOR, p. 106.

² Este vorba despre lucrarea părintelui Marc-Antoine Costa de Beauregard. 2011. *Rugați-vă neîncetat*. Traducere de Nicolai pr. Buga și Rodica Buga. București: Ed. Basilica, pp.310-324.

Tesalonic să continue misiunea, iar cei doi se vor reîntâlni în Corint³. Aici, după ce va afla veștile de la Timotei, va scrie prima epistolă către Biserica din Tesalonic, undeva între anii 50-51⁴. Veștile primite erau bune, Sf. Pavel era mulțumit și bucuros că lucrurile mergeau în direcția bună, că "*membrii ei stăteau drepti în fața persecuției*"⁵, astfel că epistola are un ton aparte față de celelalte epistole, fiind mai caldă și mai plină de "*duioșie paternă*"⁶, ea este un "*adevărat imn al bucuriei*"⁷. Temele principale sunt curăția, iubirea frățească și muncă și *Parusia*⁸.

Cea de-a doua epistolă, este scrisă tot din Corint, câteva luni mai târziu, dar are un ton fundamental diferit de prima epistolă, cauzat de curențele de îngrijorare și manifestările aferente ale oamenilor în așteptarea unei *Parusii* imediate⁹. Tonul este sever, autoritar, plin de avertismente și sancțiuni, și încheindu-se cu îndemnuri la moderație și sfaturi despre adevărata viața a creștinului care așteaptă A Doua Venire¹⁰.

Vom vedea în continuare dacă aceste două contexte, aceste două tonuri diferite între cele două epistole scrise la, relativ, mică distanță una de alta, au o influență asupra lui Pavel *ca om al rugăciunii*¹¹.

III. Cele patru forme ale rugăciunii

În lucrarea sa *Rugați-vă neîncetat*, părintele M-A. Costa De Beauregard, tratează tematica rugăciunii, clasificând rugăciunea în 4 forme, pornind de la un foarte comentat verset al Sf. Pavel, și anume 1 Tim. 2,1 ("*Vă îndemn deci, înainte de toate, să faceți cereri, rugăciuni, mijlociri, mulțumiri, pentru toți oamenii,*"). Epistola către Timotei, este scrisă mult mai târziu decât cele către Tesaloniceni, dar așa cum se va putea observa în continuare, acest verset și acest mod de clasificare a rugăciunii îl regăsim și în epistolele către Tesaloniceni (și, cu siguranță, și în celelalte epistole), întrucât sintetizează întreaga viziune (și mod de viață) a Sf. Ap. Pavel de *om al rugăciunii*¹².

³ IPS Anania, Bartolomeu. 2001. *Biblia (ediția jubiliară a Sfântului Sinod)*. București: Ed. IBMBOR, p. 1692.

⁴ IPS Anania, Bartolomeu. 2001. *op.cit.*, p. 1692 și Wright, N.T. 2020. *Pavel, Apostolul lui Iisus Mesia*. Traducere de Nectarie Ierom. Dărbăban. Sibiu: Ed. Deisis, p. 474.

⁵ Wright, N.T. 2020, *op. cit.*, p. 241.

⁶ IPS Anania, Bartolomeu. 2001. *op.cit.*, p.1692.

⁷ *Ibidem*, p. 1692.

⁸ IPS Anania, Bartolomeu. 2001. *op.cit.*, p. 1692 și Wright, N.T. 2020, *op. cit.*, pp. 244-246.

⁹ IPS Anania, Bartolomeu. 2001. *op.cit.*, p. 1692.

¹⁰ *Ibidem*, p. 1692.

¹¹ Dr. J. Vernon McGee.2002. „When Paul Prayed.” În *J. Vernon McGee On Prayer*, de Dr. J. Vernon McGee. Pasadena, California (USA): Thru the Bible Radio Network, p.2.

¹² *Ibidem*, p.2.

În continuare, pe scurt, despre aceste patru forme ale rugăciunii:

- *Cereri* – o dorință sau rugămintă sau chiar implorare prin care se cere iertare pentru păcate¹³.
- *Rugăciuni* – prin care dăruim sau făgăduim ceva lui Dumnezeu, ne a angajăm la ceva; există o cerere pentru noi, pentru iertare și pentru har, dar există și o dăruire de sine lui Dumnezeu¹⁴.
- *Mijlociri* – rugăciuni către Dumnezeu de mijlocire pentru alții; dar aici e vorba despre o serie de precondiții și o anume pregătire sufletească: să avem ”râvna Duhului” (care se dobândește din primele două forme de rugăciune), să fim eliberați de toată ”mânia”¹⁵.
- *Mulțumiri* – ca o întoarcere la Dumnezeu a harului care vine de la El, care este rezultatul sufletului eliberat de păcate; dar e vorba și de elementul de ”memorie”, de amintire a binefacerilor dumnezeiești și de a da slavă pentru ele, este rugăciunea de laudă¹⁶.

Dar învățătura de credință ortodoxă ne oferă o altă împărțire a felurilor rugăciunii¹⁷:

- de laudă, de preamărire a lui Dumnezeu;
- de mulțumire;
- de cerere (a celor de folos pentru viața noastră sau de iertare).

Este oare o contradicție între felul cum vede Sf. Ap. Pavel rugăciunea și cele din tradiția ortodoxă? Desigur că nu! Este vorba doar de un fel, să spunem, pedagogic de definire a rugăciunii, pentru că se pot identifica ușor legăturile și corespondențele dintre cele două clasificări.

IV. Rugăciunea de mulțumire

IV.1 **1 Tes. 1,2** – ”Mulțumim lui Dumnezeu totdeauna pentru voi toți și vă pomenim în rugăciunile noastre”

Imediat după salutul de început, Sf. Ap. Pavel se roagă și mulțumește lui Dumnezeu pentru toată Biserica din Tesalonic, identificată prin acel ”*voi toți*”, și transmite această rugăciune și în scris, pe de o parte, pentru a da exemplul de rugăciune și, pe de altă parte, a arăta comunității din Tesalonic ce

¹³ pr. Marc-Antoine Costa de Beauregard. 2011. *op.cit.*, p. 317.

¹⁴ pr. Marc-Antoine Costa de Beauregard. 2011. *op.cit.*, pp. 318-319.

¹⁵ pr. Marc-Antoine Costa de Beauregard. 2011. *op.cit.*, pp. 319-320.

¹⁶ pr. Marc-Antoine Costa de Beauregard. 2011. *op.cit.*, pp. 320-322.

¹⁷ 2015. *Învățătură de credință creștină ortodoxă*. București: EIBMO , p.245 (întrebarea 24), pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, trad. 1981. *Filocalia vol. 10*. București: EIBMBOR, p. 113, nota de subsol 80).

anume apreciază el: *lucrul credinței, osteneala iubirii și stăruința nădejzii noastre* (1 Tes.1,3) – ce altceva decât o preînchipuire a celor trei virtuți teologice¹⁸ din binecunoscutul imn al iubirii din epistola 1 Corinteni, scrisă cu 5-6 ani mai târziu¹⁹.

IV.2 1 Tes. 2,13 – ”De aceea și noi mulțumim lui Dumnezeu neîncetat, că luând voi cuvântul ascultării de Dumnezeu de la noi, nu l-ați primit ca pe un cuvânt al oamenilor, ci, așa precum este într-adevăr, ca pe un cuvânt al lui Dumnezeu, care și lucrează întru voi cei ce credeți.”

În versetele anterioare (10-12), Sf. Pavel reflectează și împărtășește tesalonicenilor legătura puternică ce s-a înfiripat în primele zile ale propovădirii sale și care a continuat, deși Sf. Pavel a fost pentru puțin timp prezent, aceștia acceptându-l ca păstor, dascăl și model²⁰. Iar Sf. Apostol nu uită nici o clipă să-i mulțumească lui Dumnezeu pentru acest succes al propovăduirii sale. În fond, așa spune Sf. Pavel mereu despre sine însuși, că toate faptele noastre se fac cu ajutorul harului divin: ”*Dar prin harul lui Dumnezeu sunt ceea ce sunt; și harul Lui care este în mine n-a fost în zadar, ci m-am ostenit mai mult decât ei toți. Dar nu eu, ci harul lui Dumnezeu care este cu mine.*” (1 Cor 15,10).

IV.3 1 Tes. 3,9 – ”Și ce mulțumire, pentru voi, putem să dăm în schimb lui Dumnezeu, pentru toată bucuria cu care ne bucurăm pentru voi, înaintea Dumnezeului nostru?”

Expunerea din prima parte, care descrie lucrarea Apostolilor și convertirea celor din Tesalonic, se încheie nu cu o rugăciunea propriu-zisă de mulțumire, ci o întrebare ce arată smerenia Sf. Apostol, deplin conștient că toate se fac cu ajutorul lui Dumnezeu. Nu este doar o simplă întrebare întrucât trezește, pe de o parte, în conștiința celor ce vor citi sau auzi epistola, necesitatea de a mulțumi lui Dumnezeu pentru toate (poate chiar să existe o proporționalitate – ”*ce mulțumire ... pentru toată bucuria*”; putem face aici și o paralelă cu Lc. 8, 39 – ”*Întoarce-te în casa ta și spune cât bine ți-a făcut ție Dumnezeu*”), iar pe de altă parte introduce ideea de rugăciune neîncetată, ”*ziua și noaptea*” (v.10) și stăruitoare, ”*cu prisosință*” (același v.10). Marcu Ascetul îndeamnă în epistola sa către Nicolae Monahul la o mediație neîntreruptă și o amintire permanentă de multele binefaceri primite de la Dumnezeu²¹, și găsim în textul său o referință în Psalmii lui David la exact aceeași tip de interogare

¹⁸ IPS Anania, Bartolomeu. 2001. *op.cit.*, p.1651, nota de subsol e).

¹⁹ *Ibidem*, p. 1639.

²⁰ Wright, N.T. 2020, *op. cit.*, p. 242.

²¹ pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, trad. 2008. *Filocalia vol. 1*. București: EIBMBOR, pp. 374-375.

ca și Sf. Pavel (Ps. 115, 3: "*Ce voi da în schimb Domnului pentru toate câte mi le-a dat mie?*")²².

IV.4 1 Tes. 5,18 – "Dați mulțumire pentru toate, căci aceasta este voia lui Dumnezeu, întru Hristos Iisus, pentru voi."

Epistola se încheie cu o serie de îndemnuri pentru o cuviincioasă pregătire pentru a doua venire a lui Hristos, aceste îndemnuri arătând că toate trebuie făcute întru voia lui Dumnezeu. Versetul este din apostolul ce se citește la Taina Sfântului Maslu și este îndemnul Sf. Pavel de a mulțumi *neîncetat*, pentru că "*trebuie să socotim că cele ce se întâmplă omului sunt spre folosul lui*"²³. Dar care-i scopul acestei mulțumiri continue ne arată Sf. Vasile cel Mare: "*Păstrează în suflet, ca pe o comoară de mare preț, mulțumirea ce o datorezi lui Dumnezeu și vei primi și tu daruri îndoite de desfătări pentru mulțumirea ce o arăți*"²⁴ pentru că scopul autorului este "*să ne ridice sufletele noastre de jos la înălțime, să ne mute la o viață cerească*"²⁵.

Iar ce înseamnă "*pentru toate*" găsim tâlcuiri la Părinții Bisericii: în dureri sau în odihna trupului²⁶, pentru tot ce ne-a dat Dumnezeu spre mâncare cu cumpătare²⁷.

IV.5 2 Tes. 1,3 – "Datori suntem, fraților, să mulțumim pentru voi pururea lui Dumnezeu, precum se cuvine, fiindcă mult crește credința voastră și dragostea fiecăruia dintre voi toți prisosește, a unuia față de altul"

Și cea de-a doua epistolă începe cu ideea de mulțumire lui Dumnezeu pentru Biserica din Tesalonic, unde regăsim, de data asta doar două virtuți teologice: credința și dragostea. Dar dacă la începutul primei epistole, versetul corespunzător (*1 Tes. 1,2*) era chiar rugăciunea Apostolului (care servește, evident, ca model), aici apare și ideea de *datorie* a creștinului de a mulțumi – rugăciunea este a Apostolului, dar servește și ca exemplu personal de urmat. Sf. Ap. Pavel se roagă dar arată cum trebuie să se roage orice creștin, se roagă dar arată de ce trebuie să se roage orice creștin. Dar, așa cum vedem și în următoarele versete, el își arată din nou smerenia: Biserica din Tesalonic este

²² *Ibidem*, p. 375.

²³ pr. prof. dr. Dumitru Staniloae, trad. 2017. *Filocalia vol. 11*. București: Ed. Humanitas., p. 341.

²⁴ Pr. Fecioru, D. 1986. *Părinți și Scriitori Bisericești, vol. 17*. București: Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române., p.429.

²⁵ pr. prof. dr. Dumitru Staniloae, trad. 2017. *op. cit.*, p. 377.

²⁶ Cuv. Nichita Stithatul în pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, trad. 2011. *Filocalia vol. 6*. București: EIBMBOR, p. 321.

²⁷ Sf. Grigorie Sinatul în pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, trad. 2013. *Filocalia vol. 7*. București: EIBMBOR, pp. 228-229.

statornică în *"prigoniri și strâmtorări"* dar păstrează credința, lucru pe care îl datorează *"dreptei Judecăți a lui Dumnezeu"* (v.5).

IV.6 2 Tes. 2,13 – "Iar noi, fraților, iubiți de Domnul, datori suntem totdeauna să mulțumim lui Dumnezeu pentru voi, că v-a ales Dumnezeu dintru început, spre mântuire, întru sfințirea duhului și întru credința adevărului"

Sf. Apostol repetă din nou rugăciunea de mulțumire, arătând prin smerenia sa, datoria creștinului de mulțumi lui Dumnezeu. Desigur, aici nu mai sunt menționate *"toate"* ci binefacerile pentru care el este mulțumitor, dar ideea de *"toate"* rămâne în continuare, cele menționate sunt, de fapt, un subset al lui *"toate"*. Contextul în care apare această rugăciune arată importanța ei: a doua epistolă are un ton mai ferm, și dă indicații despre cum să se raporteze tesalonicenii (și, prin extensie, creștinii) cu privire la *Parusie*, iar aceste sfaturi le încheie cu ideea rugăciunii de mulțumire, altfel spus, orice facem și orice sfaturi primim, rugăciunea este elementul principal.

Un teolog apusean arăta că ceea ce-l face pe Sf. Pavel. să vină către Dumnezeu în rugăciune, sunt situațiile pozitive, veștile bune, cumva contrar tendințelor general umane de se ruga doar la nevoie²⁸: *1 Tes. 1, 2; 1 Tes. 2,13; 1 Tes. 5,18; 2 Tes. 1, 3; 2 Tes. 2,13*

De asemeni, nu putem să nu remarcăm o frumoasă punte de rugăciunea dintre cele 2 epistole, prin câteva elemente identice:

- imediat după formula de salut, în ambele epistole, Sf. Pavel aduce mulțumiri lui Dumnezeu (*1 Tes. 1,2* și *2 Tes. 1,3*).
- versetele 2,13 din ambele epistole, sunt din nou, rugăciuni de mulțumire.

Rugăciunile de mulțumire sunt, practic o constantă a epistolelor sale.

V. Rugăciunea pentru *celălalt* sau de mijlocire

V.1 1 Tes. 1,2 – "Mulțumim lui Dumnezeu totdeauna pentru voi toți și vă pomenim în rugăciunile noastre"

Versetul îl găsim tratat întâi ca model de rugăciune de mulțumire. A doua parte a versetului este o mărturie dragostei pe care Sf. Pavel o arată creștinilor din Tesalonic (și, prin extensie, tuturor creștinilor): *"Rugăciunea pentru ceilalți reprezintă probabil expresia iubirii celei mai autentice față de ei"* așa cum ne spune Sf. Nil Ascetul²⁹. Sf. Ap. Pavel, mai folosește doar de câteva ori în epistolele sale faptul că *îi pomeneste* (pe destinatari) în rugăciunile sale (Romani, Efeseni, 2 Timotei, Filimon), dar rugăciunea pentru *celălalt*, de

²⁸ Dr. J. Vernon McGee.2002.op. cit., p. 3.

²⁹ Sfântul Nil Ascetul. fără an. *Despre rugăciune*. Traducere de arhim. Evsevios Vitti. Ed. Sfântul Nectarie, p.139.

mijlocire este mult mai frecventă și exprimată în diverse forme, atât în cele două epistole către Tesaloniceii, cât și în întreg *corpus-ul paulin*.

V.2 1 Tes. 3,11-13 – ”Dar însuși Dumnezeu și Tatăl nostru, și Domnul nostru Iisus Hristos să îndrepteze calea noastră către voi! Iar pe voi, Domnul să vă înmulțească și să prisoșiți în dragoste unul către altul și către toți, precum și noi față de voi, Spre întărirea inimilor voastre, ca să fiți fără de prihană întru sfințenie, înaintea lui Dumnezeu, Tatăl nostru, la venirea Domnului nostru Iisus Hristos, cu toți sfinții Săi.”

După saluturile, rugăciunile, prezentarea lucrării apostolilor și convertirea tesalonicienilor, epistola continuă cu cel de-al 3-lea capitol, dedicat rugăciunii. În alte locuri Sf. Pavel spune în clar că se *roagă*, că *mulțumește*, că *pomeneste*, dar aici găsim un text propriu-zis al unei rugăciuni. O rugăciune către Dumnezeu prin care Apostolul mijlocește către El pentru tesalonicieni, cu cereri clare: *îndreptarea căii* (credința), *înmulțirea dragostei*, *întărirea inimilor* (nădejdea) – din nou cele trei virtuți teologice.

V.3 1 Tes. 5,23 – ”Însuși Dumnezeul păcii să vă sfințească pe voi desăvârșit, și întreg duhul vostru, și sufletul, și trupul să se păzească, fără de prihană, întru venirea Domnului nostru Iisus Hristos.”

Din nou, Sf. Ap. Pavel mijlocește, se roagă lui Dumnezeu pentru creștini, pentru ca prin harul și ajutorul Său să-i păstreze curați și în credință. Se cuvine o precizare la cele trei elemente duh, suflet și trup: ele nu reprezintă o concepție trihotomică a omului, ci sunt expresia omului desăvârșit, *a tot omul*, în cuvintele lui Clement Alexandrinul³⁰, prin *duh* și *suflet* înțelegându-se partea spirituală a omului sub ambele ei aspecte, al vieții organice, respectiv al cunoașterii raționale³¹.

V.4 1 Tes. 5,25 – ”Fraților, rugați-vă pentru noi.”

Sf. Ap. Pavel încheie epistola cu un îndemn către tesalonicieni să pună în aplicare cele primite ca învățătură și să mijlocească și ei către Dumnezeu pentru el și cei care erau cu el. În același timp, este, indirect, și o rugăciune de cerere (în sensul celor 4 forme de rugăciune mai sus prezentate). În a doua epistolă, spre final apare din nou acest îndemn de *rugați-vă pentru noi*, dar obiectele cererii sunt clare: propovăduirea Evangheliei și izbăvirea de cei potrivnici (2 Tes. 3,1-2). În schimb aici nu. Putem totuși presupune că erau

³⁰ Clement Alexandrinul. 1982. *Părinți și Scriitori Bisericești - vol. 05*. Traducere de pr. Dumitru Fecioru. București: EIBMBOR, p. 346.

³¹ pr. prof. dr Isidor Tudoran, și arhid. prof. dr. Ioan Zăgrean. 2009. *Dogmatica ortodoxă - manual pentru seminariile teologice*. Cluj-Napoca: Ed. Renașterea, p. 131.

aceleași dorințe: epistola e scrisă din Corint, un adevărat ”univers păgân”³² și după cum vedem în Faptele Apostolilor misiunea nu era ușoară (FA 18,12); avem și relatarea unei vedenii când Domnul îl incurajează ”*Nu te teme, ci vorbește și nu tăcea*”(FA 18,9-10) - ne putem imagina că acest îndemn de rugăciune, *rugați-vă pentru noi*, să fi fost poate într-un astfel de moment de dificultate, iar apoi Domnul să-l întărească tocmai după rugăciunile sale și ale tesalonicenilor – este doar o presupunere.

V.5 2 Tes. 1,11 – ”Pentru aceasta, ne și rugăm pururea pentru voi, ca Dumnezeu nostru să vă facă vrednici de chemarea Sa și să împlinească cu putere toată pornirea voastră spre bunătate și orice lucrare a credinței voastre”

Parusia va veni negreșit, nu imediat așa cum începuseră să apară astfel de mesaje, dar va veni. Așadar viața și activitatea obștească trebuie să revină la normal, fără însă a slăbi credința în Dumnezeu și a doua Sa venire, păstrând nădejdea într-o continuă stare de veghe. Pentru aceasta se roagă Sf. Pavel, ca Dumnezeu să-i întărească pe creștini să nu-și piardă credința și nădejdea. Mai mult, scriindu-le tesalonicenilor pentru ce se roagă îi face mai conștienți, în primul rând, de responsabilitatea credinței lor, iar în al doilea rând le dă exemplu lui personal ca om rugător pentru ceilalți, ca mijlocitor către Dumnezeu.

V.6 2 Tes. 2,16-17 – ”Însuși Domnul nostru Iisus Hristos și Dumnezeu Tatăl nostru, Care ne-a iubit pe noi și ne-a dat, prin har, veșnică mângâiere și bună nădejde, Să mângâie inimile voastre și să vă întărească, la tot lucrul și cuvântul bun.”

Versetul, aflat la finalul capitolului al doilea din 2 Tesaloniceni, vine ca o completare la cel mai sus menționat. Sf. Pavel se roagă și mijlocește către Dumnezeu pentru comunitate creștină din Tesalonic, pentru mângâierea și întărirea lor ”*la tot lucrul și cuvântul bun*”. Vedem aici, ca și în multe alte locuri, obiectul principal al rugăciunii sale: ca, prin ajutorul lui Dumnezeu Însuși, cuvântul Său să fie propovăduit, în vorbă și în fapte. Dar, în același timp, Apostolul reamintește tesalonicenilor în cine trebuie să creadă și să se roage: Sfintei Treimi (”*Domnul nostru Iisus Hristos și Dumnezeu Tatăl nostru, Care ne-a iubit pe noi și ne-a dat, prin har (care e lucrarea Duhului Sfânt, n.n.) veșnică mângâiere și bună nădejde*”).

V.7 2 Tes. 3,1-2 – ”În sfârșit, fraților, rugați-vă pentru noi, ca cuvântul Domnului să se răspândească și să se preamărească, ca și la voi, Și ca să ne izbăvim de oamenii cei nesocotiți și vicleni. Căci credința nu este a tuturor”

Apostolul schimbă puțin modelul rugăciunii, cerând acum credincioșilor din Tesalonic ca ei, la rândul lor, să mijlocească pentru Sf Pavel către Domnul.

³² IPS Anania, Bartolomeu. 2001. *op.cit.*, p. 1639.

Vedem, totuși, ca deși beneficiarul, să spunem, este schimbat (*celălalt* acum este Apostolul însuși), obiectul rugăciunii rămâne aceeași constantă dorință de propovăduire a Evangheliei în lume. Apoi, această cerere (caracteristică întregului corpus paulin) este completată aici de una specifică, concretă, ancorată în realitatea Bisericii din Tesalonic, tulburată de curente ideologice care proclamau iminenta Parusie.

Sf. Atanasie cel Mare, face referire tocmai la acest verset în *Al treilea cuvânt împotriva arienilor* pentru a arăta că voia Domnului este a nu cunoaște ziua Parusiei și aceasta este pentru folosul credincioșilor: *"De altfel nici nu e de folos oamenilor să cunoască când va fi sfârșitul, sau când va fi ziua sfârșitului [...] El le spune astfel: voi nu știți, zice, dar Eu, Domnul, știu când voi veni, chiar dacă arienii nu M-așteaptă pe Mine, Care sunt Cuvântul Tatălui. Deci Domnul, cunoscând folosul vostru, mai mult decât voi, a asigurat astfel pe ucenici, și ei învățați astfel, au îndreptat pe tesalonicienii ce aveau să fie amăgiți în privința aceasta (II Tes., 3, 2)"*³³.

V.8 2 Tes. 3,5 – "Iar Domnul să îndrepteze inimile voastre spre dragostea lui Dumnezeu și spre răbdarea lui Hristos!"

Versetul, așa cum am văzut deja și în alte contexte, este, concomitent, textul unei rugăciuni de mijlocire pentru ca *celălalt* să fie întărit în credință (asta deoarece credința este *"un dar pe care Dumnezeu îl oferă tuturor pentru a-Și face locaș în inima omului"*³⁴) și un îndemn de a sta neclintii în credință (sau, în cuvintele Sf. Vasile cel Mare: *"Însă nu trebuie preferată adevărului siguranța personală."*³⁵).

V.9 2 Tes. 3,16 – "Și Însuși Domnul păcii să vă dăruiască vouă pace totdeauna și în tot chipul! Domnul fie cu voi cu toți!"

Biserica din Tesalonic era tulburată de *"agitatorii apocaliptici"*³⁶. În acest context, unul din elementele cheie ale mesajului paulin este *pacea*. Astfel, finalul epistolei 2 Tesaloniceni încheie, ca într-un cerc, acest mesaj al păcii: *"har și pace de la Dumnezeu"* (2 Tes 1,2) în debutul epistolei și *"Domnul păcii să vă dăruiască vouă pace"* (2 Tes 3,16), pentru că pacea este cel mai important lucru, pentru că Dumnezeu în care cred tesalonicenii, Pavel și ucenicii săi, dar și noi astăzi, este *Domn al păcii*, pentru că ce care iubesc pacea sunt cu adevărat

³³ Sf. Atanasie cel Mare. 1987. *Parinti si Scriitori Bisericești*, vol. 15. Traducere de pr. dr. Dumitru Staniloae. București: EIBMBOR, pp. 380-381.

³⁴ Paul Evdokimov. 2013. *Iubirea nebună a lui Dumnezeu*. Trad. de Teodor Baconschi. București: Ed. Sophia, p. 36.

³⁵ Sf. Vasile cel Mare. 1988. *Scrieri - partea a IIIa - colecția Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 12. Traducere de pr. prof. dr. Constantin Cornițescu și pr. prof. dr. Teodor Bodogae. București: EIBMBOR., p. 71.

³⁶ IPS Anania, Bartolomeu. 2001. *op.cit.*, p. 1697.

”fiii lui Dumnezeu” (cf. Mt. 5,9). Fericitul Augustin folosește acest verset într-o scurtă și frumoasă rugăciune: ”*Doamne, Dumnezeule, dă-ne pace - căci pe toate ni le-ai dat, - pacea liniștii, pacea sabatului, pace fără de seară. În adevăr, această ordine prea frumoasă a lucrurilor foarte bune, după ce vor trece măsurile lor, va trece, în adevăr, în ele s-a făcut dimineată și seară.*”³⁷.

De remarcat, de asemeni, și faptul ca în ambele epistole, al treilea capitol este despre rugăciune, adică ele sunt exemplu personal de rugăciune și îndemn la rugăciune: pentru sporirea și întărirea în credință a tesalonicinilor, în prima epistolă, respectiv pentru răspândirea cuvântului evangheliei, în cea de-a doua.

Un teolog apusean, P. Jerome Murphy-O'Connor a studiat corpusul paulin concentrându-se asupra unui alt aspect, mai puțin tratat, acela al comunității, așa cum o vede și trăiește Apostolul. Lumea în care a trăit și propovădit Sf. Pavel era una eminamente divizată, chiar dacă era parte din același imperiu. Erau diviziuni pentru ca orașele erau multi-etnice, multi-culturale, mult-religioase; erau cele trei binecunoscute binoame: iudei și elini, sclavi și stăpâni, bărbat și femeie. Aceste diviziuni sociale sunt descrise în numeroasele sale liste de păcate și vicii (Rm 1,29-31; 13,13; 1 Cor 5,10-11; 6,9-10, 2 Cor 12,20-21, Gal 5,19-21; Col 3,5-8) și cuprind un număr de 41 de astfel de vicii³⁸. Acest teolog, punând în paralel cele 41 de vicii cu cele 160 ale lui Filon (din lucrarea ”*Jertfele lui Abel și Cain*”), a scos în evidență un aspect interesant: Filon se concentrează pe viciile personale, ale individului, pe când cele enumerate de Sf. Pavel sunt, aproape toate, vicii sociale, adică acele acțiuni și atitudini care fac comunicare și comunitatea imposibile – el a văzut o ”*populată de indivizi separați unii de alții prin bariere de frică și suspiciune*”³⁹. Și, astfel, ceea ce propune Sf. Pavel este o comunitate creștină unită, ca un organism viu (Biserica, un singur trup) ca o antiteză mântuitoare într-o lume divizată⁴⁰.

Biserica a fost de la început o comunitate, creștinii trăind ca într-o familie, cu tot ceea ce presupune aceasta, în special ideea de sprijin reciproc, iar indicațiile sale pentru comportamentul individual (ca, de exemplu ”*dacă cineva nu vrea să lucreze, acela nici să nu mănânce*” - 2 Tes 3, 10b) nu sunt pentru a promova individualismul, așa cum a înțeles biserica occidentală modernă, dimpotrivă, pentru Sf. Pavel ”*oferă un binevenit echilibru realității de bază că aceia care aparțin lui Mesia sunt «frați și surori»*”⁴¹.

³⁷ Fericitul Augustin. 1985. *Confessiones - colecția Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 64. Traducere de pr. prof. dr. Nicolae Barbu. București: EIBMBOR, p. 315.

³⁸ P. Jerome Murphy-O'Connor. 2010. „Learning about Saint Paul.” *Angelicum* 87 (2): 433-442. Accesat Ianuarie 15, 2023. <http://www.jstor.org/stable/44616469>, pp. 439-440.

³⁹ *Ibidem*, p. 440.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 440.

⁴¹ Wright, N.T. 2020, *op. cit.*, pp. 253-254.

Contextul epistolei a doua către Tesaloniceni, este fundamental diferit față de cel al primei epistole, ceea ce se constată și tonul diferit, el trecând de la unul patern și tandru la unul autoritar, aproape sever, cu termeni ce duc cu gândul la avertismente și sancțiuni⁴². Acest lucru se datora tulburărilor unor "agitatori apocaliptici"⁴³ care astfel au produs tulburare și fisuri în tânăra comunitate creștină din Tesalonic. Acestei stări de fapt, Sf. Pavel îi opune ideea de comunitate unită (în credință, în fapte, în sprijin reciproc). Și acest lucru se vede chiar și în modul în care Apostolul privește rugăciunea: în 2 Tesaloniceni, reiese mai pregnant rugăciunea pentru ceilalți (sunt mult mai multe versete care trimit la acest fel de rugăciunea în cea de-a doua epistolă) – tulburările trebuie înlocuite cu rugăciunea unul pentru celălalt.

Așadar, sprijinul reciproc, statornicia în credință și rugăciunea continuă de mijlocire către Dumnezeu pentru *celălalt* sunt ceea ce mențin comunitatea creștină un tot unitar, ca organism viu.

VI. Rugăciunea ca angajament

VI.1 **1 Tes. 3,10** – "Noaptea și ziua ne rugăm cu prisosință, ca să vedem fața voastră și să împlinim lipsurile credinței voastre."

VI.2 **1 Tes. 5,6-8** – "De aceea să nu dormim ca și ceilalți, ci să priveghem și să fim treji. Fiindcă cei ce dorm, noaptea dorm; și cei ce se îmbată, noaptea se îmbată. Dar noi, fiind ai zilei, să fim treji, îmbrăcându-ne în platoșa credinței și a dragostei și punând coiful nădejzii de mântuire;"

VI.2 **1 Tes. 5,17** – "Rugați-vă neîncetat"

Rugăciunea neîncetată este caracteristica principală a vieții creștinului adevărat, așa cum ne învață Sfinții Părinți. Dar vedem că această învățătură își are rădăcinile chiar în propovăduirile Sf. Ap. Pavel: rugăciunea neîncetată, în orice moment, însoțită de priveghere (adică atenție sporită și discernământ). Îndemnul la priveghere ni-l dă Însuși Mântuitorul Hristos în Evanghelia Sa, în două contexte:

- cel al celei de-a doua Veniri, a cărei "*oră și ceas*" nu-l știm (*Mt 24,20.42; Mc 13, 18.33.37; Lc 21,36*) pentru ca "*să vă întăriți să scăpați de toate acestea care au să vină și să stați înaintea Fiului Omului*" (*Lc 21, 36b*)
- în grădina Ghetshimani, înainte de Pătimirile Sale, când înainte de a se ruga Tatălui, Domnul Iisus îi îndemnă pe ucenici să se roage, nu pentru El, ci pentru ei, pentru a nu cădea ei în ispită (*Mt 26,41; Mc 14,38; Lc 22, 40.46*).

⁴² IPS Anania, Bartolomeu. 2001. *op.cit.*, p. 1697.

⁴³ *Ibidem*, p. 1697.

Cu siguranță, îndemnul paulin are în vedere exact aceste două aspecte: priveghere și rugăciune neîncetată pentru a nu *"cădea în ispită"* și a fi mereu *"treji"* și pregătiți în așteptarea venirii cea de-a Doua a Domnului, a cărei *"oră și ceas"* nu ne este cunoscută. Dar oare ce înseamnă să priveghem, să fim treji, să fim pregătiți? Tot Sf. Pavel ne arată: cele trei virtuți teologice binecunoscute: nădejdea, credința, dragostea, pe care le reia din nou în *1 Tes 5, 8: "îmbrăcându-ne în platoșa credinței și a dragostei și punând coiful nădejzii de mântuire"*. Acest îndemn duce cu gândul la un război pe care-l poartă creștinul cu vrăjmașii nevăzuți și să *"să poată stinge toate săgețile cele aprinse ale vicleanului."* (Sf. Maxim Mărturisitorul⁴⁴). Iar Origen vede aici un mijloc de pregătire în vederea cercetării scripturilor: *"Acești ostași poartă «pavăza credinței» spre a stinge săgețile înțelepciunii vicleane, pe ei sclipește «coiful nădejzii de mântuire», iar «platoșa dragostei» le apără pieptul cel plin de Dumnezeu. Așa îi văd eu pe acești ostași, în chipul acesta-i văd eu pregătiți de luptă pe cei ce primesc porunca de a se porni la cercetarea cărților sfinte"*⁴⁵.

Versetul *1 Tes 5,17* face din Apostolul al 7-lea care se citește la Taina Sfântului Maslu și este, poate, printre cele mai cunoscute și citate versete pauline. Găsim prima referință la acest verset la Sf. Ignatie Teoforul în *Epistola către Efeseni*, pe care-l folosește, deloc întâmplător, în aceeași notă a spiritualității pauline: rugăciunea neîncetată pentru ceilalți: *"«Rugați-vă neîncetat» pentru ceilalți oameni. Că este și în ei nădejde de pocăință, ca să aibă parte de Dumnezeu, Îngăduiți-le să fie învățați chiar din faptele voastre."*⁴⁶. Pornind de la acest verset, Părinții Bisericii spun că trebuie *"să ne rugăm neîncetat (1 Tes. 5, 17), ca, având mintea continuu unită cu Dumnezeu, să o rupem câte puțin de la pofta celor materiale"*⁴⁷ și ne arată și care este modelul, prin excelență de rugăciune continuă: *"Ia aminte deci cu dinadinsul și păzește-ți inima ca să nu primească gânduri rele sau deșarte și ne folositoare. Ci totdeauna, fie că ești culcat, fie că ești în picioare, fie că mănânci, fie că bei, fie că te întâlnești cu alții, inima ta să se îndeletnicească pe ascuns, în cuget, fie cu psalmii, fie cu rugăciunea: «Doamne lisuse Hristoase, Fiule al lui Dumnezeu, miluiește-mă». Iar când cânti cu gura, ia de asemenea aminte să nu zici alte cuvinte cu gura, și la altele să-ți rătăcească cugetarea."*⁴⁸.

⁴⁴ pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, trad. 2008. *Filocalia vol. 2*. București: EIBMBOR, p. 36.

⁴⁵ Origen. 1982. *Scrieri alese III - colecția Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 8. Traducere de pr. prof. dr. Teodor Bodogae. București: EIBMBOR, p. 262.

⁴⁶ Sf. Ignatie Teoforul în Pr. Fecioru, D. 1979. *Parinti si Scriitori Bisericesci*, vol. 1. București: Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, p. 160.

⁴⁷ Sf. Maxim Mărturisitorul în pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, trad. 2008. *Filocalia vol. 2*. București: EIBMBOR, p. 42.

⁴⁸ Avva Filimon în pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, trad. 2010. *Filocalia vol.4*. București: EIBMBOR, p. 195.

VII. Rugăciunea ca cerere

VII.1 1 Tes. 5,17 – ”Rugați-vă neîncetat”

VII.2 1 Tes. 5,25 – ”Fraților, rugați-vă pentru noi.”

VII.3 2 Tes. 3,1-2 – ”În sfârșit, fraților, rugați-vă pentru noi, ca cuvântul Domnului să se răspândească și să se preamărească, ca și la voi, Și ca să ne izbăvim de oamenii cei nesocotiți și vicleni. Căci credința nu este a tuturor”

Am tratat deja mai sus versete enumerate aici. Mesajul lor principal este deja cunoscut: rugăciunea neîncetată din grijă pentru celălalt. Dar, revenind la cele patru modele ale rugăciunii (capitolul III), putem întrezări și rugăciunea personală, a lui Pavel, pentru izbăvirea sa. E drept, în alte epistole, aceasta este mult mai vie și mai clar exprimată, ca în 2 Cor 12,8 (*”Pentru aceasta de trei ori am rugat pe Domnul ca să-l îndepărteze de la mine”*), aici este ascunsă în neîncetată rugăciune pentru *celălalt*.

VIII. Concluzii

Deși nu se dă prea multă importanță acestui fapt, Sf. Pavel este prin excelență un om al rugăciunii; el roagă cu siguranță și pentru el, pentru propria-i mântuire, dar majoritatea rugăciunilor ce apar în epistolele sale sunt rugăciuni de mijlocire, pentru *celălalt*, iar obiectele rugăciunii nu sunt pentru avantaje fizice sau posesiuni materiale, ele sunt de natură spirituală⁴⁹, cum ar fi: propovăduirea Evangheliei, întărirea credinței ș.a.m.d.

Sf. Ap. Pavel este un model de om rugător, îndeosebi unul altruist. Foarte rar cere destinatarilor epistolelor să se roage pentru el, cel mult ca prin el să se continue propovăduirea Evangheliei. În majoritatea epistolelor sale, mai mult de două treimi, Sf. Pavel adresează rugăciuni de mulțumire sau binecuvântare lui Dumnezeu. Nu fac excepție cele 2 către Tesaloniceni. Putem identifica în textul celor două epistole, 17 pasaje despre rugăciune, dintre care peste jumătate sunt rugăciuni (sau îndemnuri la rugăciune) pentru *celălalt* și aproape o treime din ele sunt rugăciuni (sau îndemnuri la rugăciune) de mulțumire către Dumnezeu. Contextele diferite în care au fost scrise epistolele se reflectă în tonul lor, dar și în tonul rugăciunii – putem spune că în 2 Tesaloniceni sunt mai multe îndemnuri și exemple de rugăciune pentru *ceilalți*.

Sf. Ap. Pavel se roagă, dar arată cum trebuie să se roage orice creștin, se roagă, dar arată de ce trebuie să se roage orice creștin.

Dincolo de scopul principal al epistolelor către Tesaloniceni, Sf. Pavel ne arată prin exemplul personal modele de rugăciune, cum să ne rugăm: să ne rugăm *neîncetat*, să purtăm în rugăciune pe *celălalt* (adică pe frații noștri întru

⁴⁹ Dr. J. Vernon McGee.2002.*op. cit.*, p. 7.

Hristos), să mulțumim lui Dumnezeu *pentru toate*, pentru că rugându-ne și *priveghind*, noi suntem *ai zilei*.

Iar rugăciunile sale sunt pentru ca **oamenii** să desăvârșească, să ajungă la "*starea bărbatului desăvârșit*" (Ef 4,13) prin dobândirea și trăirea celor trei virtuți teologice pauline arhicunoscute: **credința, nădejdea, dragostea**. (*1 Tes 1,3; 2 Tes 1,3; 1 Tes 3,11-13; 1 Tes 5,8*).

IX. Bibliografie

- 2015. *Biblia (ediția Sinodală)*. București: Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.
- Clement Alexandrinul. 1982. *Părinți și Scriitori Bisericești - vol. 05*. Traducere de pr. Dumitru Fecioru. București: EIBMBOR.
- 2002. „When Paul Prayed.” În *J. Vernon McGee On Prayer*, de Dr. J. Vernon McGee. Pasadena, California (USA): Thru the Bible Radio Network.
- Fericitul Augustin. 1985. *Confessiones - colecția Părinți și Scriitori Bisericești, vol. 64*. Traducere de pr. prof. dr. Nicolae Barbu. București: EIBMBOR.
- 2015. *Învățătură de credință creștină ortodoxă*. București: EIBMO.
- IPS Anania, Bartolomeu. 2001. *Biblia (ediția jubiliară a Sfântului Sinod)*. București: Ed. IBMBOR.
- Origen. 1982. *Scrieri alese III - colecția Părinți și Scriitori Bisericești, vol. 8*. Traducere de pr. prof. dr. Teodor Bodogae. București: EIBMBOR.
- P. Jerome Murphy-O'Connor. 2010. „Learning about Saint Paul.” *Angelicum* 87 (2): 433-442. Accesat Ianuarie 15, 2023. <http://www.jstor.org/stable/44616469>.
- Paul Evdokimov. 2013. *Iubirea nebună a lui Dumnezeu*. Traducere de Teodor Baconschi. București: Ed. Sophia.
- Pr. Fecioru, D. 1979. *Părinți și Scriitori Bisericești, vol. 1*. București: Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.
- 1986. *Părinți și Scriitori Bisericești, vol. 17*. București: Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.
- pr. Marc-Antoine Costa de Beauregard. 2011. *Rugați-vă neîncetat*. Traducere de Nicolai pr. Buga și Rodica Buga. București: Ed. Basilica.
- pr. prof. dr. Isidor Tudoran, și arhid. prof. dr. Ioan Zăgrean. 2009. *Dogmatica ortodoxă - manual pentru seminariile teologice*. Cluj-Napoca: Ed. Renașterea.
- pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, trad. 2008. *Filocalia vol. 1*. București: EIBMBOR.
- pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, trad. 1981. *Filocalia vol. 10*. București: EIBMBOR.

- pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, trad. 2008. *Filocalia vol. 2*. București: EIBMBOR.
- pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, trad. 2011. *Filocalia vol. 6*. București: EIBMBOR.
- pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, trad. 2013. *Filocalia vol. 7*. București: EIBMBOR.
- pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, trad. 2010. *Filocalia vol.4*. București: EIBMBOR.
- Sf. Atanasie cel Mare. 1987. *Părinți și Scriitori Bisericești, vol. 15*. Traducere de pr. dr. Dumitru Stăniloae. București: EIBMBOR.
- Sf. Vasile cel Mare. 1988. *Scrieri - partea a III-a - colecția Părinți și Scriitori Bisericești, vol. 12*. Traducere de pr. prof. dr. Constantin Cornițescu și pr. prof. dr. Teodor Bodogae. București: EIBMBOR.
- Sfântul Nil Ascetul. fără an. *Despre rugăciune*. Traducere de arhim. Evsevios Vitti. Ed. Sfântul Nectarie.
- Stăniloae, pr. prof. dr. Dumitru, trad. 2017. *Filocalia vol. 11*. București: Ed. Humanitas.
- Wright, N.T. 2020. *Pavel, Apostolul lui Iisus Mesia*. Traducere de Nectarie Ierom. Dărăban. Sibiu: Ed. Deisis.

PSALMUL 36 - UN COMENTARIU

RĂZVAN POPA
Teologie Pastorală anul III

I. Introducere

Cea de-a treia Fericire din *Predica de pe Munte* (Mt 5,5) are o frumoasă corespondență, poate cea mai bună în Psalmul 36. Psalmul este unul sapiențial: se adresează omului și nu lui Dumnezeu într-o manieră ce duce cu gândul la Cartea Proverbelor, iar tema centrală este grija lui Dumnezeu pentru cel drept¹, faptul că împlinirea legii este garanția fericirii².

În cadrul acestei lucrări, după o descriere generală a acestui psalm (inclusiv evidențierea utilizării în cultul iudaic și cel ortodox), voi prezenta pe scurt receptarea patristică a Psalmului, apoi voi evidenția câteva idei teologice (mesianice, dogmatice și morale) și voi încheia cu o paralelă a acestui psalm cu *Fericirile* dăruite nouă de Mântuitorul nostru Iisus Hristos în *Predica de pe munte* (Mt 5,3-12).

Notă: referințele scripturistice sunt conform cu *Biblia (ediția Sinodală) 2015*. București: Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.

I.1. Autor, conținut, scriere

Psalmul 36 este, conform titlului atribuit lui David ca autor³, făcând deci parte din categoria psalmilor davidici⁴. De asemenea, el intră în categoria psalmilor didactici⁵, cuprinzând o serie de învățături pentru poporul lui Israel: două îndemnuri (depărtare de cele rele și facerea de bine) și două consecințe (osânda care-i așteaptă pe cei răi și nădejdea pregătită celor buni)⁶.

¹ Kidner, Derek. 1973. *An introduction and commentary to the Book I and II of the Psalms*. Downers Groves, Illinois: InterVarsity Press, p. 148.

² pr. prof. dr. Ioan Chirilă, pr. prof. dr. Dumitru Abrudan, pr. prof. dr. Petre Semen, pr. conf. dr. Constantin Oancea, pr. conf. dr. Remus Opreșor, și pr. prof. dr. Mircea Basarab. 2018. *Introducere în Vechiul Testament*. București: Ed. Basilica, p. 441.

³ Sf. Atanasie cel Mare. 2021. *Tâlcuiri la psalmi*. Traducere de monahia Parascheva Enache. Iași: Ed. Doxologia, p.68.

⁴ pr. prof. dr. Ioan Chirilă, *op. cit.*, p. 440.

⁵ *Ibidem*, p. 441.

⁶ Sf. Atanasie cel Mare. 2021. *op. cit.*, p. 153.

Nu avem date concrete despre scrierea psalmului, dar ținând cont de tâlcuirea episcopului Teodoret al Cirului, putem presupune că a fost scrisă, cel puțin după moartea lui Abesalom⁷.

Psalmul este unul acrostih⁸, fiecare dublu verset începând, în ordine, cu o nouă literă din alfabetul ebraic, deși se pare că uneori înlănțuirea literelor e fragmentată⁹.

I.2. Psalmul 36 în cultul iudaic

În canonul iudaic, în Textul Masoretic, Psalmul 36 este, de fapt, al 37-lea, datorită împărțirii Psalmului 9 în două părți¹⁰. Face parte din cea de-a doua carte a psalmilor, conform grupării din *Septuaginta*¹¹.

În cultul iudaic, regăsim v25 (*"Tânăr am fost și am îmbătrânit și n-am văzut pe cel drept părăsit, nici seminția lui cerând pâine"*) în rugăciunea de mulțumire de după masă, *Bir'kat HaMazon*, rugăciuni care slăvesc bunătatea lui Dumnezeu față de omenire¹².

I.3. Psalmul 36 în exegeza iudaică

Numărul 37 (*lamed-zayin*) în tradiția iudaică înseamnă *moștenire*, mai concret moștenirea, făgăduința lui Dumnezeu pentru Israel făcută lui Avraam, *lamed* având semnificația de *autoritate*, iar *zayin* pe cea de *armă* (inclusiv în sensul de *ceva care taie*) – așa cum vedem în *Fac 15,10-13* și *Fac 15,18* Dumnezeu i-a dat lui Avraam făgăduința moștenirii pământului Canaan-ului și a fost întărită prin jertfă (adică o tăiere)¹³. Numărul are, așadar, o semnificație deosebită în tradiția iudaică și se poate vedea și din diversele statistici care s-au făcut în textul Vechiului Testament. De exemplu: numele lui Avram este menționat a 37-a oară în *Fac 15,1* atunci când Dumnezeu îi vestește moștenirea Canaan-ului și tot a 37-a oară este menționat numele lui Avraam în *Fac 21,5* când ni se spune de nașterea lui Isaac, adică începutul împlinirii făgăduinței, iar numele cetății Ierusalim apare menționat a 37-a oară în *2Rg 19,19* când regele

⁷ Teodoret ne spune în că psalmul conține învățuri pe care David le-a trait, și anume *"Le învățase pe acestea din cele pentru Saul, din cele pentru Avesalom și din ale altora cîți au lucrat asemenea lor"* Teodoret al Cirului. 2018. *Tâlcuire a celor o sută cincizeci de psalmi ai Proorocului Împarat David*. Traducere de Florin Stuparu. București: Ed. Sophia, pp. 127-128

⁸ Adele Berlin și Marc Zvi Brettler. 2004. *The Jewish Study Bible*. New York (USA): Oxford University Press, p. 1322.

⁹ Kidner, Derek. *op. cit.*, p. 148.

¹⁰ IPS Anania Bartolomeu. 2001. *Biblia (ediția jubiliară a Sfântului Sinod)*. București: Ed. IBMBOR, p. 615.

¹¹ pr. prof. dr. Ioan Chirilă. *op.cit.*, p. 439.

¹² Apple, Rabbi Dr Raymond. 2022. „Psalms 37:25 and 34:11 – After-meal Theology.” *The Jewish Bible Quarterly* (Jewish Bible Association) 50 (4(200)): 264-270, p. 264.

¹³ fără an. *Numbers 1-40 and their meanings*. Accesat June 22, 2023. <https://www.gods-abcs.com/numbers-1-to-40-defined>.

David își reia locul pe tron după ce a fost înlăturat de Abesalom¹⁴. Poate nu întâmplător, Teodoret face referire la Abesalom în tâlcuirea sa a *Ps. 36,1*, așa cum am menționat anterior în paragraful I.1, referindu-mă la momentul scrierii Psalmului.

I.4. Psalmul 36 în cultul creștin-ortodox

În cultul creștin, *Psaltirea* a fost împărțită în 20 de Catisme; astfel regăsim Psalmul 36 în Catisma a 5-a, care se citește în cadrul Utreniei de luni dimineața în fiecare săptămână, miercuri în săptămânile din Postul Mare în cadrul Ceasurilor (la Ceasul al VI-lea în săptămâna a 5-a, și la Ceasul al IX-lea în rest)¹⁵.

Mai găsim versete din acest Psalm și în alte cărți de cult, astfel:

- v26 ("*Toată ziua dreptul miluiește și împrumută și seminția lui binecuvântată va fi*") la mărimurile polieleului pentru Sf. Ierarh Visarion al Larisei și Sf. Filoftea de la Curtea de Argeș¹⁶, ca o frumoasă amintire a milosteniei care le caracteriza viața.
- v30 ("*Gura dreptului va deprinde înțelepciunea și limba lui va grăi judecată*") la mărimurile polieleului Sărbătorii închinată Sf. Trei Ierahi, dar și ale Sărbătorilor celorlalți Sfinți Ierarhi¹⁷ - un stih potrivit pentru lauda stăruinței acestora în propovăduirea Cuvântului lui Dumnezeu.
- v30 ("*Gura dreptului va deprinde înțelepciunea și limba lui va grăi judecată*") ca stih la *Aliluia* de la Apostolul Sfântului (Sf. Ier. Grigorie Palama) din Duminica a 2-a a Marelui Post (*Evr 7,26-28 și 8,1-2*)¹⁸ și ca stih la *Laudele* Utreniei din Duminica a 2-a a Marelui Post¹⁹.
- v5 ("*Descoperă Domnului calea ta și nădăjduiește în El și El va împlini.*") în *Liturghier*, ca stih în cadrul rânduiei slujbei pentru cei ce călătoresc²⁰ - pentru că trebuie să ne punem nădejdea în Domnul în tot ceea ce facem, așa cum ne învață și Sf. Apostol Iacov în Epistola sa (*Iac 4,15*).
- v34 ("*Așteaptă pe Domnul și păzește calea Lui! Și te va învăța pe tine ca să moștenești pământul; când vor pieri păcătoșii vei vedea*") și v1 ("*Nu râvni la cei ce viclenesc, nici nu urma pe cei ce fac fărădelegea*") la *Prochimen* din cadrul Vecerniei de Joi seara din a

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ 2017. *Psaltirea*. București: EIBMO, pp. 11-19.

¹⁶ 2017. *Catavasier*. București: EIBMO, pp. 257, 283.

¹⁷ *Ibidem*, pp. 249-342.

¹⁸ 1974. *Apostol*. București: EIBMBOR, p. 276.

¹⁹ 1986. *Triodul*. București: EIBMBOR, p. 235.

²⁰ 2012. *Liturghier*. București: EIBMO, pp. 450-451.

2-a Săptămână a Marelui Post²¹ - îndemnuri la eliberarea de patimi și punerea nădejdii în Dumnezeu la începutul urcușului duhovnicesc spre Înviere.

Sf. Părinți și Tradiția bisericii au rânduit și citirea Psalmilor, individual, de fiecare creștin, în funcție de o nevoie, de o situație concretă. De exemplu, Sf. Atanasie cel Mare recomandă citirea Psalmului 36 când *"îi vezi pe cei răi făcând multe fărădelegi și înălțându-se asupra celor mai mici și dacă vrei să-i îndemni pe unii să nu ia aminte la aceștia, nici să râvnească aceluia, pentru că degradă se vor stinge"*²².

II. Perspective patristice

O primă referire patristică la Psalmul 36 o regăsim chiar în *Didahia celor 12 Apostoli* unde creștinul este învățat²³: *"17. Să fii blând, pentru că «cei blânzi vor moșteni pământul» (Ps. 36, 11) 18. Să fii îndelung răbdător, milostiv, fără răutate, pașnic și bun, tremurând totdeauna pentru cuvintele pe care le-ai auzit"*, continuând apoi cu Sf. Clement Romanul, în prima sa epistolă către Corinteni care spune că doar cei dreپți și buni vor moșteni pământul, parafrazând versetele v9 și v38, și să fim dreپți în fața lui Dumnezeu și făcători de pace – vv35-37: *"3. Să fim buni cu noi înșine, potrivit milostivirii și dulceții Creatorului nostru. 4. Că este scris: «Cei buni vor moșteni pământul și cei fără răutate vor rămânea pe el». 5. Și iarăși zice: «Văzut-am pe cel necredincios înălțându-se și ridicându-se ca cedrii Libanului; și am trecut și- iată nu era și am căutat locul lui și nu l-am găsit. Păzește nerăutatea și caută dreptatea, că are urmași omul făcător de pace» 35"*²⁴.

Ulterior, Sf. Ciprian al Cartaginei în tâlcuirea sa la Rugăciunea Tatăl Nostru parafrazază v25 (același care în cultul iudaic este în rânduiala rugăciunii de după masă), arătând că Dumnezeu poartă grijă de ai Săi dacă ei vor căuta întâi cele ale lui Dumnezeu: *"Nu-i poate lipsi celui drept hrana zilnică, fiindcă este scris: «Nu va lăsa Domnul să moară de foame sufletul drept» și de asemenea: «Am fost tânăr și am îmbătrânit, dar n-am văzut pe cel drept părăsit și nici familia lui cerând pâine». Iar Domnul promite zicând: «Nu vă neliniștiți zicând; ce vom mânca și ce vom bea, sau cu ce ne vom îmbrăca ? De acestea toate neamurile se întreabă: Dar Tatăl vostru știe că vă lipsesc toate acestea. Căutați mai întâi împărăția și dreptatea lui Dumnezeu și acestea*

²¹ 1986. *Triodul*. București: EIBMBOR, p. 211.

²² Sf. Atanasie cel Mare. 2021. *op. cit.*, p. 53.

²³ *Didahia celor 12 Apostoli* în Fecioru, Pr. D., trad. 1979. *Scrierile Părinților Apostolici - Parinti si Scriitori Bisericesci*, vol. I. Bucuresti: EIBMBOR, p. 27.

²⁴ Sf. Clement Romanul, *Epistola I către Corinteni* în Fecioru, Pr. D., trad. 1979. *Scrierile Părinților Apostolici - Parinti si Scriitori Bisericesci*, vol. I. Bucuresti: EIBMBOR, p. 53.

toate vi se vor adăuga»²⁵. Apoi, în *Despre Gelozie și Invidie*, Sf. Ciprian se folosește din nou de versete din acest Psalm, și anume v7 și v12, atunci când face o descriere foarte realistă a omului stăpânit de invidie²⁶. Apoi seria poate continua cu Clement Alexandrinul și alții care au folosit diverse versete din acest Psalm în comentariile și omiliile lor.

Probabil, primul comentariu la Psalm îl găsim la Origen în *Omilia sa la Psalmul 36*²⁷. Lui Origen îi vor urma îndeaproape alți trei binecunoscuți scriitori bisericești cu tâlcuiri complete (nu doar versete selectate) ale Psalmului: Eusebiu de Cezareea, care a scris un *Comentariu la Psalmi* spre finalul vieții sale²⁸, Sf. Atanasie cel Mare a scris *Tâlcuiri la Psalmi*, fiind cel mai probabil influențat și de lucrarea lui Eusebiu de Cezareea dar și de exegeza lui Origen²⁹, apoi a urmat, Teodoret al Cirului, cu aproape 100 de ani mai târziu cu a sa *Tâlcuire a celor o sută cincizeci de psalmi ai Proorocului Împarat David*³⁰.

Au urmat numeroase omilii, tâlcuri și comentarii la Psalmi, inclusiv Psalmul 36 la mulți Părinți și scriitori bisericești. O foarte bună integrare a acestor comentarii o găsim în *Psaltirea în tâlcuirile Sfinților Părinți* a Cuviosului Eftimie Zigabenu (începutul sec. XI), preluată și îngrijită de Sf. Nicodim Aghioritul (sec. XVIII).

Probabil, fără a deține o statistică clară, că versetele care se referă la blândețe și bunătate, dreptate, faptele bune, ne-mâniere, ne-invidie sunt printre cele mai utilizate în scrierile, catehezele și omiliile scriitorilor bisericești (Sf. Vasile cel Mare, Sf. Grigorie de Nyssa, Sf. Maxim Mărturisitorul, Sf. Chiril al Alexandriei, Sf. Grigorie Palama), ca îndemnuri practice de viață creștină trăită "întru nădejdea vieții veșnice" (Tit 1,2). Voi puncta câteva din aceste perspective în capitolul următor (în care voi evidenția ideea morală și dogmatică ale acestui Psalm).

²⁵ Sf. Ciprian al Cartaginei, *Despre Rugăciunea Domnească* în prof. Nicolae Chitescu, Eliodor Constantinescu, Paul Papadopol, și prof. David Popescu, . 1981. *Apologeți de limbă latină - Parinti si Scriitori Bisericești*, vol. 3. București: EIBMBOR, p. 476.

²⁶ Sf. Ciprian al Cartaginei, *Despre gelozie și invidie* în prof. Nicolae Chitescu, *op. cit.*, p. 499.

²⁷ Aflăm în Origen. 1981. *Scrieri alese II - colecția Părinți și Scriitori Bisericești*, Vol. 6. Traducere de pr. prof. Teodor Bodogae., pr. prof. Nicolae Neaga și Zorica Lațcu, . București: EIBMBOR, p. 28 că Origen a scris 9 omilii la Psalmi și tot în același volum la nota 473, p.421 aflăm că a existat o omilie la Ps. 36.

²⁸ Lucrarea a fost scrisă după anul 330 sau 335 așa cum aflăm din Eusebiu de Cezareea. 1987. *Scrieri (II) - colecția Parinti si Scriitori Bisericești*, vol. 14. București: EIBMOBOR, p. 14.

²⁹ Sf. Atanasie cel Mare. 2021. *op. cit.*, p. 32.

³⁰ Arhid. Prof. Dr. Voicu, Constantin. 2015. *Patrologie, vol. II*. București: Editura Basilica a Patriarhiei Romane, p. 301.

III. Psalmul 36 - un comentariu

Acest psalm, așa cum am arătat deja este unul de îndrumare, bogat în îndemuri, expuse într-o manieră similară cu cărțile sapiențiale ale Vechiului Testament. Astfel, nu putem extrage idei mesianice propriu-zise din acest Psalm. Dar, cu siguranță, putem enumera o listă cuprinzătoare de sfaturi și idei morale. Am văzut, de asemenea, că aceste îndemnuri etice au în vedere nu doar momentul de timp prezent (adică, să zicem, imediat citirii), ci includ viața întreagă, adică cea de aici de pe pământ și cea din veșnicie; reiese puternic din acest Psalm ideea făgăduinței lui Dumnezeu pentru o viață veșnică fericită, psalmistul transmite certitudinea că dreptul va fi cel ce va izbândi și va primi *moștenirea*, iar cel fărădelege va suferi³¹. Așadar este vorba despre *eshatologie*, astfel că putem extrage și o serie de învățături de ordin dogmatic. Desigur, chiar dacă nu apare menționată în clar ideea de *Împărăție a lui Dumnezeu*, este totuși vorba despre făgăduința unei *moșteniri a pământului în veacul veacului* (cf. v29) care ne duce cu gândul la un, să spunem, *domeniu* veșnic.

III.1. Idei dogmatice

În continuare, sunt reliefate principalele idei dogmatice ce se pot extrage din conținutul Psalmului, iar versetele aferente sunt interpretate/comentate în acest context.

- a) **Dumnezeu – proniator.** Dumnezeu poartă grijă de creația Sa. Vedem din următoarele versete cum reiese din Psalmul 36 această idee.

Verset	Comentariu
v4 Desfătează-te în Domnul și îți va <u>împlini</u> ție cererile inimii tale.	Dumnezeu are grijă de cei sunt în deplină comuniune cu Dumnezeu (rugăciunea și împărtășirea). Probabil cea mai bună tâlcuire a versetului ne-a dăruit-o Iisus Hristos: " <i>Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea se vor adăuga vouă</i> " (Mt 6,33) căci ce altceva înseamnă <i>să te desfătezi în Domnul</i> de cât a te îndulci cu iubirea către El, cu citirea Sfintei Scripturi și împlinirea poruncilor ³² ? Astfel cererile noastre vor fi în acord cu voia Sa și le va împlini negreșit ³³ .

³¹ Adele Berlin și Marc Zvi Brettler. 2004. *op. cit.*, p. 1322.

³² Cuviosul Eftimie Zigabenu, și Sf. Nicodim Aghioritul. 2019. *Psaltira în tâlcuirile Sfinților Părinți - vol. I*. Traducere de Ștefan Voronca. Galați: Ed. Egumenița, p. 410.

³³ pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, trad. 2017. *Filocalia vol. 11*. București: Ed. Humanitas, p. 139.

<p>v17 Că brațele păcătoșilor se vor zdrobi, iar <u>Domnul întărește pe cei dreپți.</u></p>	<p>Brațele sunt o metaforă a lucrării mâinilor, adică a faptelor noastre. Cei răi, semenii noștri, și <i>cel rău</i>, lucrează împotriva dreptilor, dar Dumnezeu are grijă de ei și îi ocrotește³⁴ și îi sprijină. Sf. Chiril al Alexandriei alătură acestui <i>întărește</i> metafora toiagului referindu-se la Cuvântul lui Dumnezeu³⁵.</p>
<p>v23 De la <u>Domnul pașii omului se îndreptează</u> și calea lui o va voi foarte.</p>	<p>Dumnezeu poartă grijă de cei dreپți. Mântuitorul însuși ne învață că fără El <i>"nu putem face nimic"</i> iar când spune asta arată că cei dreپți sunt cei ce sunt întru El (cf. In 15, 5). Și acest lucru ne arată psalmistul: <i>"omul, fără ajutorul lui Dumneeu, nu poate isprăvi singur nici un bine (...), fiindcă de este și osârdia omului, ajută și Dumnezeu, dar nu a oricărui om, ci a celui drept"</i>³⁶.</p> <p>Mai putem deduce de aici o altă idee teologică, și anume <i>libertatea omului</i>: <i>pasul</i> omului înseamnă deplasare sau acțiune (ca etapă din ceva), spre exemplu, pașii pe cele trei trepte ale desăvârșirii (despățimire – iluminare – despățimire) sau pe cele 30 de trepte ale Scării Sf. Ioan; iar <i>calea</i> arată o direcție dar și o intenție (adică merg pe cale în direcția sau spre destinația pe care o doresc). Așadar, omul alege calea <i>bună</i> sau calea <i>rea</i>. Iar dacă am ales calea cea bună adică cea plăcută lui Dumnezeu, după voia Lui, sau, în cuvintele psalmistului, calea pe care El <i>o va voi foarte</i>, atunci El va <i>merge</i> alături de acela.</p>
<p>v24 Când va cădea, nu se va zdruncina, că <u>Domnul întărește mâna lui.</u></p>	<p>Dumnezeu, din grija Sa pentru noi, ne-a dăruit darul pocăinței³⁷ ca punct de sprijin ca să ne ridicăm de vom cădea <i>duhovnicește</i>, bineștiind că oameni fiind putem cădea pe drumul nostru spre viața cea veșnică – într-adevăr Origen ne spune că, mai ales la începutul nevoițelor noastre, suntem mai predispuși să cădem și Domnul este cu noi și nu trebuie să ne descurajăm³⁸.</p>

³⁴ Teodoret al Cirului. 2018. *op. cit.*, p. 129.

³⁵ Sf. Chiril al Alexandriei. 1992. *Scrieri (II) - colecția Părinți și Scriitori Bisericești, Vol. 39*. Traducere de pr. prof. dr Dumitru Stăniloae. București: EIBMBOR, p. 323.

³⁶ Cuviosul Eftimie Zigabenu, și Sf. Nicodim Aghioritul. 2019. *op. cit.*, p. 418.

³⁷ *Ibidem*, p. 419.

³⁸ Origen citat în Cuviosul Eftimie Zigabenu, și Sf. Nicodim Aghioritul. 2019. *op. cit.*, p. 419, nota de subsol 154.

	<p>Mai mult, de la Sf. Chiril al Alexandriei, că Dumnezeu ne va ridica indiferent de câte ori vom cădea, atât timp cât vrem să umblăm în căile Lui³⁹.</p>
<p>v25 <u>Tânăr am fost și am îmbătrânit și n-am vazut pe cel drept părăsit, nici seminția lui cerând pâine;</u></p>	<p>Sf. Ciprian al Cartaginei ne spune: "<i>Celor ce caută împărăția și dreptatea Lui, Dumnezeu le făgăduiește că toate celelalte li se vor da pe deasupra. Căci de vreme ce toate sunt ale lui Dumnezeu, celui ce-L are pe Dumnezeu nu-i va lipsi nimic, dacă el însuși nu-I lipsește lui Dumnezeu.</i>"⁴⁰.</p> <p>A nu cere pâine înseamnă a nu-i lipsi ceva din cele necesare, de bază, ale vieții trupesti și sufletești. Și Dumnezeu are grijă de toată lumea, cei drepti și cei nedrepti (cf Mt 5, 45), dar pâinea înseamnă și hrană spirituală, cuvinte dumnezeiești⁴¹.</p> <p>Desigur, unii exegeți, inclusiv din mediul iudaic⁴², au indicat o posibilă problemă: deși versetul ne duce cu gândul la faptul că cei drepti nu suferă lipsuri în lume; avem chiar și în Sf. Scriptură exemple: Iov, dreptul Lazăr. Un posibil răspuns este acela că textul nu trebuie interpretat literal, deci e vorba de hrană spirituală⁴³. Un alt posibil răspuns îl găsim la Origen care spune că versetul se referă la o <i>părăsire</i> temporară a omului (ceea ce poate indica o boală sau o luptă duhovnicească) pentru desăvârșire⁴⁴; și aici avem două exemple: dreptul Iov (care a fost <i>părăsit</i> până la o vreme) și Sf. Antonie cel Mare (știm lupta sa cu diavoli și cum Dumnezeu îi spune că a fost mereu cu el: "<i>eram aici, dar am așteptat să văd lupta ta.</i>"⁴⁵).</p>

³⁹ Sf. Chiril al Alexandriei citat în Cuviosul Eftimie Zigabenu, și Sf. Nicodim Aghioritul. 2019. *op. cit.*, p. 419, nota de subsol 154.

⁴⁰ prof. Nicolae Chitescu. *op. cit.*, p. 476.

⁴¹ Sf. Atanasie cel Mare. 2021. *op. cit.*, p. 155.

⁴² Ca de exemplu Apple, Rabbi Dr Raymond. 2022. *op. cit.*.

⁴³ Cuviosul Eftimie Zigabenu, și Sf. Nicodim Aghioritul. 2019. *op. cit.*, p. 420.

⁴⁴ Origen citat în Cuviosul Eftimie Zigabenu, și Sf. Nicodim Aghioritul. 2019. *op. cit.*, p. 419 – nota subsol 155..

⁴⁵ Sf. Atanasie cel Mare. 1988. *Scrieri (II) - colecția Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 16. Traducere de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae. București: EIBMBOR, p. 199.

<p>vv32-33 Pândește păcătosul pe cel drept și caută să-l omoare pe el; Iar <u>Domnul nu-l va lăsa pe el, în mâinile lui, nici nu-l va osândi, când se va judeca cu el.</u></p>	<p>Probabil că una din cele mai potrivite exegeze la acest verset ar fi tot același episod din viața Sf. Antonie cel Mare, pe care-l voi cita integral: <i>”Căci Domnul n-a uitat nici acum de nevoința lui Antonie, ci a venit în ajutorul lui. Fiindcă privind el în sus, a văzut acoperișul ca deschizându-se și o rază de lumină coborând spre el. Și diavolii s-au făcut dintr-odată nevăzuți. Iar durerea trupului îndată a încetat și casa s-a luminat întreagă. Iar Antonie simțind ajutorul și râsuflând mai bine, ușurat de dureri, se ruga vedeniei arătate, zicând: «Unde erai? Pentru ce nu Te-ai arătat de la început, ca să-mi oprești durerile?» Și s-a făcut glas către el: «Antonie, eram aci, dar am așteptat să văd lupta ta. Deci fiindcă ai răbdat și nu te-ai lăsat biruit, îți voi fi pururea ajutor și voi face numele tău cunoscut pretutindeni». Auzind acestea, s-a sculat la rugăciune.”</i>⁴⁶</p>
<p>vv39-40 Iar mântuirea dreptilor de la Domnul, că <u>apărătorul lor este</u> în vreme de necaz. Și-i va <u>ajuta</u> pe ei Domnul și-i va <u>izbăvi</u> pe ei și-i va <u>scoate</u> pe ei din mâna păcătoșilor și-i va <u>mântui</u> pe ei că au nădărdit în El.</p>	<p>Dumnezeu, în multe rânduri și în multe chipuri, dăruiește celor drepti apărarea și ajutorul Său, după <i>”înțelepciunea și Pronia Lui cea mare și de multe feluri”</i>⁴⁷, iar ei îi vor birui pe vrăjmași, pe cei cu trup și pe cei fără de trup, fiindcă au <i>”dobândit curata nădejde”</i>⁴⁸.</p>

b) Eshatologie – făgăduința vieții veșnice, judecata finală. Numeroase versete din acest Psalm duc cu gândul, direct sau indirect la judecata finală și la viața veșnică

Verset	Comentariu
<p>v5-6 Descoperă Domnului calea ta și</p>	<p>Sf. Atanasie cel Mare spune: <i>”lumina dreptății este cunoștința, iar dreptatea este canonul virtuților”</i>⁴⁹, iar</p>

⁴⁶ *Ibidem*, p. 199.

⁴⁷ Cuviosul Eftimie Zigabenu, și Sf. Nicodim Aghioritul. 2019. *op. cit.*, p. 426.

⁴⁸ Teodoret al Cirului. 2018. *op. cit.*, p. 133.

⁴⁹ Sf. Atanasie cel Mare. 2021. *op. cit.*, p. 153.

nădăjduiește în El și El va împlini. <u>Și va scoate ca lumina dreptatea ta și judecata ca lumina de amiază.</u>	Teodoret ne îndeamnă să ne dăruim lui Dumnezeu întru totul, adică pe noi înșine dar și faptele noastre, să nădăjduim în ajutorul Său și El, ca Judecător va scoate hotărârea cea dreaptă ⁵⁰ . Versetul ne duce cu gândul și la Mt 5, 15-16 ⁵¹ . Iar Sf. Ambrozie, în <i>Despre patriarhul Iosif</i> , ne spune că atunci când " <i>prăznuim tainele</i> " ziua este mai luminoasă, ca lumina de amiază ⁵² .
vv8-9 Părăsește mânia și lasă iuțimea; nu cauta să viclenești. <u>Că cei ce viclenesc de tot vor pieri; iar cei ce așteaptă pe Domnul vor moșteni pământul.</u>	Verbele la viitor, <i>vor pieri</i> și <i>vor moșteni</i> , sugerează ideea de eshatologie, de ceva ce <i>va veni</i> . Așadar, ni se spune despre osânda veșnică și de răsplata veșnică. Cel ce viclenește este cel care primește osânda, idee pe care o regăsim și în Psalmul 14. A-L aștepta pe Domnul implică <i>credință</i> și <i>nădejde</i> , iar <i>dragostea</i> o arătăm față de aproapele dacă nu ne mâniem, dacă suntem îndelung-răbdători (nu <i>iuți</i>) și sinceri.
v10-11 <u>Și încă puțin și nu va mai fi păcătosul și vei căuta locul lui și nu-l vei afla. Iar cei blânzi vor moșteni pământul și se vor desfăta de mulțimea păcii.</u>	Regăsim aici din nou făgăduința <i>moștenirii pământului</i> dată celor drepti, în cuvinte aproape identice cu cele din <i>Fericiri</i> (Mt 5,5) sau, mai bine spus, " <i>cuvintele acelea Domnul pe care le-a grăit mai înainte prin David și prin prooroci, însuși Acela le-a adevărit cu gura Sa</i> " ⁵³ . Expresia <i>încă puțin</i> are tot conotații eshatologice, întrucât a doua Venire a Mântuitorului este mereu <i>iminentă</i> , mereu <i>aproape</i> așa cum ne învață Apostolul neamurilor în Epistolele sale (Rom 13, 11-12; Fil 4,5) dar și Sf. Apostol Petru (1Pt 4,7).
v14-15 Sabia au scos păcătoșii, întins-au arcul lor ca să doboare pe sărac și pe sărman, ca să junghie pe cei	Însuși Domnul Hristos, în seara în care a fost prins, a spus: " <i>toți cei ce scot sabia, de sabie vor pieri</i> " (Mt 26, 52), iar în Apocalipsă găsim scris: " <i>Cine duce în robie de robie are parte; cine cu sabia va ucide trebuie să fie ucis de sabie. Aici este răbdarea și credința</i>

⁵⁰ Teodoret al Cirului. 2018. *op. cit.*, p. 128.

⁵¹ "Nici nu aprind făclie și o pun sub obroc, ci în sfeșnic, și luminează tuturor celor din casă. Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, așa încât să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri".

⁵² Sf. Ambrozie al Milanului. 2007. *Scrieri (I) - colecția Parinti si Scriitori Bisericesci*, vol. 52.

Traducere de Teodor Pr. prof. Bodogae. București: EIBMBOR, p. 329.

⁵³ Cuviosul Eftimie Zigabenu, și Sf. Nicodim Aghioritul. 2019. *op. cit.*, p. 414.

drepti la inimă. <u>Sabia lor să intre în inima lor și arcurile lor să se frângă.</u>	<p><i>sfinților” (Apoc 13,10). Avem, așadar, și în aceste 2 versete o perspectivă eshatologică, a judecății fiecăruia după faptele și cuvintele sale.</i></p> <p>Pentru Sfinții Părinți <i>sabia</i> este o metaforă a cuvintelor spuse, dar însuși Mântuitorul nostru ne spune că vom da socoteala pentru fiecare cuvânt rostit (cf. Mt 12, 36). Găsim o paralelă a acestui avertisment și în Ps 7 15-16⁵⁴.</p>
v18 <u>Cunoaște Domnul căile celor fără prihană și moștenirea lor în veac va fi.</u>	<p>Moștenirea dreptilor este Împărăția Cerurilor. Iar prin <i>în veac</i> se înțelege fie veșnicia (adică <i>un loc cu vecuire veșnică și totdeauna</i>), fie că moștenirea dreptilor va fi în veacul viitor, pentru că <i>în veacul acesta dreptii nu au moștenire, știindu-se pe ei străini și pribegi pe pământul aceasta</i>⁵⁵.</p>
v19 <u>Nu se vor rușina în vremea cea rea și în zilele de foamete se vor satura.</u>	<p>Aici avem două viziuni patristice: a) una, a Sf. Atanasie cel Mare și Sf. Chiril al Alexandrei, ce se referă o vremea de prigoană, de necaz, când Domnul este mereu alături de cei drepti și îi întărește și îi scoate la liman⁵⁶, și b) alta, a Cuviosului Eftimie Zigabenu și Sf. Nicodim Aghioritul, care înțeleg prin <i>vremea cea rea</i> vremea judecății viitoare, care va fi amară și dureroasă păcătoșilor⁵⁷.</p>
<p>v20 <u>Că păcătoșii vor pieri, iar vrăjmașii Domnului, îndată ce s-au mărit și s-au înălțat, s-au stins, ca fumul au pierit.</u></p> <p>v22 <u>Că cei ce-L binecuvântează pe El vor mosteni pământul, iar cei ce-L blestemă pe El, de tot vor pieri.</u></p>	<p>Regăsim și aici verbe la viitor (<i>vor pieri</i> și <i>vor moșteni</i>) ca și în vv8-9, și deci ideea de eshatologie, de ceva ce <i>va veni</i>. Avem două perspective eshatologice: lucrurile ce se vor întâmpla <i>atunci</i>, adică păcătoșii (identificați prin <i>cei ce-l blestemă pe El</i>) vor pieri, iar dreptii (adică <i>cei ce-L binecuvântează</i>) vor primi răsplata veșnică, adică moștenirea Împărăției Cerurilor.</p> <p>De remarcat este folosire verbelor la prezent pentru <i>vrăjmașii Domnului</i>, adică îndată ce s-au ridicat împotriva lui Dumnezeu și a dreptilor Lui, au și pierit. Câteva posibile direcții de interpretare: a) Sf. Chiril al Alexandrei se referă la cei ce promovează eresuri</p>

⁵⁴ "Groapă a săpat și a adâncit-o și va cădea în groapa pe care a făcut-o. Să se întoarcă nedreptatea lui pe capul lui și pe creștetul lui silnicia lui să se coboare" (Ps 7, 15-16).

⁵⁵ Cuviosul Eftimie Zigabenu, și Sf. Nicodim Aghioritul. 2019. *op. cit.*, p. 416.

⁵⁶ Sf. Atanasie cel Mare. 2021. *op. cit.* și Sf. Chiril al Alexandrei citat în Cuviosul Eftimie Zigabenu, și Sf. Nicodim Aghioritul. 2019. *op. cit.*, p. 416.

⁵⁷ Cuviosul Eftimie Zigabenu, și Sf. Nicodim Aghioritul. 2019. *op. cit.*, p. 416.

	<p>împotriva dogmelor și care au fost repede înlăturați⁵⁸, b) Cuviosul Eftimie consideră că versetul se referă pe de o parte la căderea Ierusalimului în 70dH (la 40ani de la Înălțarea Domnului) și risipirea poporul iudeu, iar pe de altă parte la idoli care au pierit⁵⁹, c) Ziua Judecării va veni repede, pe neașteptate, ca <i>un fur</i> (cf. 1Tes 5,4; 2Pt 3,10; Apoc 3,3; Apoc 16,15)</p>
<p>v27 Ferește-te de rău și fă binele și <u>vei trăi în veacul veacului.</u></p>	<p>Răsplata și darul pentru faptele bune este viața veșnică – evident o perspectivă eshatologică.</p> <p>Interesant este faptul că în traduceri românești (edițiile sinodale, ediția IPS Bartolomeu Anania) dar și traduceri în engleză (ca <i>Jewish Study Bible</i>) verbul <i>a trăi</i> este la viitor, ca o indicație clară a Împărăției <i>ce va veni</i>. Dar în traducerea românească Septuagintei⁶⁰, în Biblia de la Blaj 1765⁶¹, verbul este la timpul prezent: <i>trăiește în veacul veacului</i>. Această versiune prezintă o folosește și Cuviosul Eftimie în tâlcuirile sale, și astfel el interpretează astfel eshatologia acestui verset: <i>"Locuiește în veacul viitor, iar întru acesta de acum petrece ca un străin și pribeag, din pricina vremelniceii vieții"</i>⁶².</p>
<p>vv28-29 <u>Că Domnul iubește judecata și nu va părăsi pe cei cuvioși ai Săi; în veac vor fi păziți. Iar cei fără de lege vor fi izgoniți și seminția necredincioșilor va fi stârpită. Iar dreptii vor mosteni pământul și vor locui în veacul veacului pe el.</u></p>	<p>Dumnezeu este judecător drept și fiecare va primi răsplata cuvenită, viața veșnică sau osânda veșnică. Dar Dumnezeu este și milostiv, pentru că pe cei drepti nu-i va părăsi, în sensul că nu le va socoti căderile dacă ei se ridică și se pocăiesc. A se vedea și comentariul la v24, mai sus, în secțiunea a) din subcapitolul III.1.</p>

⁵⁸ Sf. Chiril al Alexandriei citat în Cuviosul Eftimie Zigabenu, și Sf. Nicodim Aghioritul. 2019. *op. cit.*, p. 417 – nota de subsol 149.

⁵⁹ Cuviosul Eftimie Zigabenu, și Sf. Nicodim Aghioritul. 2019. *op. cit.*, p. 417.

⁶⁰ Cristian Bădiliță (coord.). 2006. *Septuaginta IV (tomul I)*. Iași: Ed. Polirom, p. 121.

⁶¹ fără an. *Biblia Ortodoxă*. Accesat 06 24, 2023.

https://biblia.ortodoxa.info/biblia/versiuni_paralele/vbor-vba-bbj/19/36.

⁶² Cuviosul Eftimie Zigabenu, și Sf. Nicodim Aghioritul. 2019. *op. cit.*, p. 421.

vv32-33 Pândește păcătosul pe cel drept și caută să-l omoare pe el; Iar <u>Domnul nu-l va lăsa pe el, în mâinile lui, nici nu-l va osândi, când se va judeca cu el.</u>	Regăsim aceleași idei ca și în cele 2 versete de mai sus: judecata lui Dumnezeu dar și mila lui față de cel drept – aceeași idee care în Ps 61,11: <i>"O dată a grăit Dumnezeu, aceste două lucruri am auzit: că puterea este a lui Dumnezeu și a Ta, Doamne, este mila; că Tu vei răsplăti fiecăruia după faptele lui"</i>
v34 Așteaptă pe Domnul și păzește calea Lui! Și te va învăța pe tine ca <u>să moștenești pământul;</u> când vor <u>pieri păcătoșii</u> vei vedea	Teodoret al Cirului spune: <i>"Deci, după ce le-ai învățat pe acestea, așteaptă dumnezeiasca hotărâre și păzește legile așezate. Astfel, în viața de acum te vei face vestit, și întru cea care va să fie vei dobândi bunătățile statornice și vei vedea sfârșitul de trei ori ticălos al păcătoșilor. Apoi - pentru că mulți se mâhnesc că nu văd acum pedeapsa celor nedrepți, ci o așteaptă multă vreme - după cuviință se încredințează din cele făcute despre cele ce vor să fie."</i> ⁶³
vv35-36 Văzut-am pe cel necredincios fălindu-se și înălțându-se ca cedrii Libanului. Și am trecut și iată nu <u>era și l-am căutat pe el și nu s-a aflat locul lui.</u>	Sf. Maxim Mărturisitorul spune: <i>"Aceasta însemnează că răul, deși se înalță, dar însă el nu există, nici își face luiși loc, adică urmă, că împreună cu arătarea sa se pierde, neavând ipostas"</i> ⁶⁴
vv37-38 Păzește nerăutatea și caută dreptatea, că <u>urmași</u> are omul <u>făcător de pace.</u> Iar cei fără de lege <u>vor pieri deodată</u> și <u>urmașii necredincioșilor vor fi stârpiți.</u>	Se reia idea din v27 (a se vedea mai sus) ca dreptul să se ferească de rău și să facă binele pentru că are făgăduința moștenirii, indicată prin cuvântul <i>urmași</i> folosit atât pentru cei drepți (care <i>au urmași</i> , adică au făgăduința moștenirii, o făgăduință asemănătoare cu cea dată de Dumnezeu lui Avraam), dar și pentru cei păcătoși (care <i>nu vor avea urmași</i> , deci nu vor avea răsplata vieții veșnice). Avem de asemenea și pe <i>deodată</i> care arată în ce mod va fi Doua Venire și Judecata, ca <i>un fur</i> (cf. 1Tes 5,4; 2Pt 3,10; Apoc 3,3; Apoc 16,15)
vv39-40 Iar <u>mântuirea dreptilor de la</u>	Dumnezeu este Judecător drept și fiecare va primi răsplata cuvenită, viața veșnică sau osânda veșnică.

⁶³ Teodoret al Cirului. 2018. *op. cit.*, p. 132.

⁶⁴ Sf. Maxim Mărturisitorul citat în Cuviosul Eftimie Zigabenu, și Sf. Nicodim Aghioritul. 2019. *op. cit.*, p. 425 – nota de subsol 168.

Domnul, că apărătorul lor este în vreme de necaz. Și-i <u>va ajuta</u> pe ei Domnul și-i <u>va izbăvi</u> pe ei și-i <u>va scoate</u> pe ei din mâna păcătoșilor și-i <u>va mântui</u> pe ei că au nădăjduit în El.	Dar Dumnezeu este și milostiv, pentru că pe cei drepti nu-i va părăsi, în sensul că nu le va socoti căderile dacă ei se ridică și se pocăiesc. A se vedea și comentariul la v24, mai sus, în secțiunea a) din subcapitolul III.1.
---	---

c) Dumnezeu este atotștiutor

Verset	Comentariu
v12-13 Pândi-va păcătosul pe cel drept și va scrâsni asupra lui, cu dinții săi. Iar <u>Domnul va râde</u> de el, că mai înainte vede că va veni ziua lui.	Dumnezeu este atotștiutor – el știe toate cele ale păcătoșilor, de asta spune psalmistul că <i>râde</i> pentru că <i>mai înainte vede</i> . Mai mult, Sf. Atanasie cel Mare interpretează această știință a lui Dumnezeu spunând că <i>”râde (...), știind că a hotărât o în care unuia va răsplăti cu viață veșnică, altuia, veșnică osândă”</i> ⁶⁵ – deci atotștiința lui Dumnezeu cuprinde și Ziua Judecății.
v18 <u>Cunoaște Domnul</u> căile celor fără prihană și mostenirea lor în veac va fi.	Dumnezeu este atotștiutor – el știe toate cele ale oamenilor drepti și ca atare, a pregătit dinainte <i>locuri multe în casa Tatălui</i> (In 14,2). Mai mult, pentru Sf. Chiril al Alexandriei și Sf. Atanasie cel Mare, această <i>cunoaștere</i> se traduce prin <i>primește și cinstește</i> ⁶⁶ sau <i>acceptă și cinstește</i> ⁶⁷ , viața oamenilor drepti.

d) Dumnezeu este drept și judecător

Verset	Comentariu
v28 Că <u>Domnul iubește judecata</u> și nu va părăsi pe cei cuvioși ai Săi; în veac	Că aici este vorba despre dreapta Judecată, ne încredințează Sf. Atanasie cel Mare ⁶⁸ . Și că Domnul este Judecător afirmă și Cuv. Eftimie

⁶⁵ Sf. Atanasie cel Mare. 2021. *op. cit.*, p. 155.

⁶⁶ Sf. Chiril citat în Cuviosul Eftimie Zigabenu, și Sf. Nicodim Aghioritul. 2019. *op. cit.*, p. 416.

⁶⁷ Sf. Atanasie cel Mare. 2021. *op. cit.*, p. 155.

⁶⁸ *Ibidem*, p.156.

vor fi păziți. Iar cei fără de lege vor fi izgoniți și seminția necredincioșilor va fi stârpită.	Zigabenu, arătând că <i>"judecată numește dreptatea, pe care Domnul o iubește, și nu va părăsi Domnul pe cuvioșii săi (...). Iar cuvioși îi numește acum pe cei drepti și îmbunătățiți."</i> ⁶⁹
--	--

e) Taina Sfintei Euharistii

Verset	Comentariu
v25 <u>Tânăr am fost și am îmbătrânit și n-am vazut pe cel drept părăsit, nici seminția lui cerând pâine;</u>	Versetul ne duce cu gândul pe noi, creștinii la Taina Sfintei Euharistii. Cel drept, adică creștinul adevărat, fiind întotdeauna în legătură cu Dumnezeu nu este singur și nu va flămânzi, așa cum spune însuși Domnul nostru Iisus Hristos, <i>"nu numai cu pâine va trăi omul, ci cu tot cuvântul care iese din gura lui Dumnezeu"</i> (Mt 4,4) și <i>"Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea se vor adăuga vouă"</i> (Mt (6,33). Într-adevar, într-una din omiliile sale, Sf. Vasile cel Mare spune că profetul nu s-a referit la pâinea materială ci la cea duhovnicească, la Sf. Euharistie sau, cum o numește el, <i>hrana celor desăvârșiți</i> ⁷⁰ .

f) Despre cunoașterea lui Dumnezeu

Verset	Comentariu
vv30-31 Gura dreptului va deprinde înțelepciunea și limba lui va grăi judecată. <u>Legea Dumnezeului său în inima lui</u> și nu se vor poticni pașii lui.	Sfintele Evanghelii ne învață că Împărăția lui Dumnezeu se află în noi (cf. Lc 17,21), iar Legea lui Dumnezeu este scrisă în inimile noastre (cf. Evr 8,10). Așadar îl putem cunoaște pe Dumnezeu împlinind poruncile Lui, pentru că cine păcătuiește (adică nu este <i>drept</i>) nu L-a văzut și nu L-a cunoscut pe Dumnezeu (cf. Iac 3,6). Cunoașterea lui Dumnezeu este o cunoaștere existențială, Îl experiem în toate aspectele vieții ⁷¹ , adică din ce spunem, din ce facem, din ce avem în inimi, bune sau rele.

⁶⁹ Cuviosul Eftimie Zigabenu, și Sf. Nicodim Aghioritul. 2019. *op. cit.*, p. 421.

⁷⁰ Sf. Vasile cel Mare. 1986. *Scrieri (I) - colecția Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 17. Traducere de pr. D. Fecioru. București: EIBMBOR, p. 364.

⁷¹ arhid. prof. dr. Ioan Zăgrean, și pr. prof. dr. Isidor Todoran. 2009. *Dogmatica Ortodoxă - manual pentru seminariile teologice*. Cluj-Napoca: Ed. Renașterea, p. 79.

III.2. Idei morale

Milostenia, facerea de bine, încrederea în Dumnezeu, dreptatea, blândețea, ferirea de rău, lipsa invidiei și a mâniei sunt principalele îndemnuri care transpar din textul Psalmului. Mesajul central pe care-l transmite psalmistul este certitudinea că dreptul va fi cel ce va izbândi și va primi *moștenirea*, iar cel fărădelege va suferi⁷². Iar drept este cel care împlinește *toată ziua* (cf. v26) aceste sfaturi și îndemnuri. Este interesantă și proporția, astfel că, la o numărătoare simplă, putem constata că aproape jumătate dintre versete au conținut moral, iar restul dogmatic, ceea ce fundamentează definiția *dreptului* de mai sus.

În cele ce urmează, am reliefat versetele care cuprind idei și îndemnuri morale, am evidențiat aceste idei și utilizat câteva comentarii în sprijinul celor evidențiate.

Verset	Idei morale	Comentariu
vv1-2 Nu râvni la cei ce viclenesc, nici nu urma pe cei ce fac fărădelegea. Căci ca iarba curând se vor usca și ca verdeața ierbii degrab se vor trece.	<ul style="list-style-type: none">• A nu invidia• Discernământ• A nu urma pe cel ce face rău	<p><i>”Râvna este o poftă a cuiva care voiește să dobândească bunătățile pe care le vede la celălalt, iar râvna se socotește chiar spre bine. De multe ori însă, se ia spre rău, precum aici (..): «să nu te lauzi, nici să te rogi ca să te faci și tu asemenea cu oamenii fărădelege»”⁷³. Însă aici mai este vorba și de alt aspect: celor păcătoși le poate merge bine aici pe pământ, ceea ce poarte duce la această râvnă cu sens de invidie. Dar psalmistul atrage atenția asupra acestui lucru în Ps 48⁷⁴.</i></p> <p><i>Dar, a fi fărădelege înseamnă a nu fi drept, adică a nu împlini poruncile lui Dumnezeu. Așadar trebuie discernământ pentru a și ce înseamnă cei fărădelege și care este consecința (viața sau osânda veșnică).</i></p>

⁷² Adele Berlin și Marc Zvi Brettler. 2004. *op. cit.*, p. 1322.

⁷³ Cuviosul Eftimie Zigabenu, și Sf. Nicodim Aghioritul. 2019. *op. cit.*, p. 409.

⁷⁴ Ps 48, 5-6: *”Pentru ce să mă tem în ziua cea rea, când mă va înconjura fărădelegea vrăjmașilor mei? Ei se încred în puterea lor și cu mulțimea bogăției lor se laudă”*. și Ps 48, 12 (repetat și în Ps 48, 21): *”omul, în cinste fiind, n-a priceput; alăturatu-s-a dobitoacelor celor fără de minte și s-a asemănat lor”*.

<p>v3 Nădăjduiește în Domnul și fă bunătate și locuiește pământul și hrănește-te cu bogăția lui.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nădejde • Bunătate 	<p>Origen, citat de Cuviosul Eftimie, ne învață: <i>"Nădăjduiește, o, omule, în că nu trece cu vederea Domnul ostenelele celor cu fapte bune, și pentru aceasta lucrează și tu bunătatea și fapta bună, că aceasta înseamnă aici bunătatea"</i>⁷⁵</p>
<p>v7 Supune-te Domnului și roagă-L pe El; nu râvni după cel ce sporește în calea sa, după omul care face nelegiuirea.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ascultarea de Dumnezeu • Rugăciunea • A nu urma pe cel ce face rău 	<p>Pentru Sf. Chiril al Alexandriei, supunerea față de Domnul înseamnă smerenie și ascultarea și împlinirea poruncilor lui Dumnezeu, iar a-L ruga înseamnă <i>a-L slavoslovi și a-I aduce cântări</i> pentru toate dar și o contemplație, numită <i>temere gânditoare a strălucirii faptelor</i>⁷⁶.</p> <p>Râvna noastră să fie mereu întreptată spre ascultare și rugăciune și nu spre cele rele pe care le vedem la cei din jur (în special cei cărora <i>le merge bine</i> în viața asta)</p>
<p>vv8-9 Părăsește mânia și lasă iuțimea; nu cauta să viclenești. Că cei ce viclenesc de tot vor pieri; iar cei ce așteaptă pe Domnul vor moșteni pământul.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nemânieri • Indelunga-răbdare • Nădejde 	<p>Cuvânt al Sf. Vasile cel Mare despre mânie: <i>"Prin urmare nu cuvintele unuia sau altuia provoacă în noi supărarea, ci mândria noastră de a ne socoti mai buni decât cel care ne-a insultat, prețuirea exagerată pe care fiecare o avem despre noi. Dacă vei smulge din suflet aceste două gânduri, insultele vor fi ecoul unor sunete lipsite de conținut. «Pune deci capăt iuțelii și păărăsește mânia», ca să scapi de a face cunoștință cu mânia «care se descoperă din cer peste toată</i></p>

⁷⁵ Cuviosul Eftimie Zigabenu, și Sf. Nicodim Aghioritul. 2019. *op. cit.*, p. 409.

⁷⁶ Cuviosul Eftimie Zigabenu, și Sf. Nicodim Aghioritul. 2019. *op. cit.*, p. 411.

		<p><i>păgânătatea și nedreptatea oamenilor». Că dacă vei putea să tai cu ajutorul unei judecăți sănătoase rădăcina amară a mâniei, vei tăia odată cu această rădăcină multe patimi: viclenia, bănuiala, neîncrederea, răutatea, uneltirea, îndrăzneala și tot roiul de păcate de acest fel, care sunt vlăstare ale mâniei.”⁷⁷</i></p> <p>A aștepta pe Domnul este semn al nădejzii în El, una din cele trei virtuți teologice ale Sf. Pavel.</p> <p>A lăsa iuțimea înseamnă a fi răbdător în toate, fie în necazuri, fie în relația cu cei din jur.</p>
<p>v16 Mai bun este puținul celui drept, decât bogăția multă a păcătoșilor.</p>	<p>• Simplitate</p>	<p><i>”Mai bună este puțină avuție cu dreptate, decât bogăția ce fără de lege și averea cea nedreaptă”⁷⁸.</i> Aceasta înseamnă și simplitate, așa cum ne spune Sf. Ap. Pavel că <i>”hrană și îmbrăcăminte cu acestea vom fi îndestulați”</i> (1Tim 6, 8)</p>
<p>v21 Împrumută păcătosul și nu da înapoi, iar dreptul se îndură și dă.</p>	<p>• Milostenie (din toată inima)</p>	<p>Cel drept înapoiază datoria pe care a strâns-o și, mai mult decât atât, se îndură și de săraci și îi miluiește⁷⁹. Astfel drept este cel milostiv adică cel care dă mai mult decât cele datorate, așa cum Însuși Mântuitorul ne învață: <i>”Așa și voi, când veți face toate cele poruncite vouă, să ziceți: Suntem slugi netrebnice, pentru că am făcut ceea ce eram datori să facem”</i> (Lc 17,10). Și, să nu uităm de văduva care a adus la Templu cei 2 bănuți</p>

⁷⁷ Sf. Vasile cel Mare. 1986. *op. cit.*, p. 457.

⁷⁸ Teodoret al Cirului. 2018. *op. cit.*, p. 129.

⁷⁹ Cuviosul Eftimie Zigabenu, și Sf. Nicodim Aghioritul. 2019. *op. cit.*, p. 418.

		ai săi (Lc 21,2-4) – orice dăruim, să dăruim din suflet, cu inimă bună.
v26 Toată ziua dreptul miluiește și împrumută și seminția lui binecuvântată va fi.	<ul style="list-style-type: none"> • Milostenie (permanentă) 	Aceeași idee repetată ca în v21, dar cu o precizare: milostenia (și fapta bună, în general) este neîntreruptă, nu doar din când în când.
v27 Ferește-te de rău și fă binele și vei trăi în veacul veacului.	<ul style="list-style-type: none"> • Discernământ • Faptele bune 	Sf. Maxim Mărturisitorul scria în <i>Capetele despre dragoste</i> : ”«Fugi de rău și fă binele» (Ps. 36, 27), adică războiește pe vrăjmaș ca să-ți micșorezi patimile, apoi ține-te treaz ca să nu crească. Și iarăși: luptă ca să do- bândești virtuțile, și după aceea ține-te treaz ca să le păstrezi. Aceasta înseamnă a lucra și a păstra” ⁸⁰ .
v28 Că Domnul iubește judecata și nu va părăsi pe cei cuvioși ai Săi; în veac vor fi păziți. Iar cei fără de lege vor fi izgoniți și seminția necredincioșilor va fi stârpită.	<ul style="list-style-type: none"> • Împlinirea poruncilor Domnului 	Cei cuvioși ai Domnului, adică cei drepti, sunt cei ce împlinesc voia și poruncile Lui, așa cum ne învață Sfinții Părinți. Astfel, El ne va păzi și se va îndura de noi atunci în căderile noastre, dar și în Ziua Judecării.
vv30-31 Gura dreptului va deprinde înțelepciunea și limba lui va grăi judecată. Legea Dumnezeului său în inima lui și nu se vor poticni pașii lui.	<ul style="list-style-type: none"> • Împlinirea poruncilor Domnului • Înțelepciune • Vorba cumpătată 	Dumnezeu prin noua făgăduință, a scris Legea Sa (adică poruncile Lui) în inimile oamenilor (cf. Ier 31,33). Cel care păstrează acestea în inima sa și le face lucrătoare este numit <i>drept</i> . Și din bunătatea inimii lui (cf. Lc 6,45 ⁸¹) va grăi cu înțelepciune și cumpătare.
vv37-38 Păzește nerăutatea și caută	<ul style="list-style-type: none"> • Nerăutatea • Dreptatea 	Îndemnurile sunt clare: de vrem să primim <i>moștenirea pământului</i> ,

⁸⁰ pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, trad. 2008. *Filocalia* vol. 2. București: EIBMBOR, p. 84.

⁸¹ ”Omul bun, din vistieria cea bună a inimii sale, scoate cele bune, pe când omul rău, din vistieria cea rea a inimii lui, scoate cele rele. Căci din prisosul inimii grăiește gura lui.”.

dreptatea, că urmași are omul făcător de pace. Iar cei fără de lege vor pieri deodată și urmașii necredincioșilor vor fi stârpiți.	• Pacea	atunci trebuie să fim făcători de pace (că ne vom chema fii ai lui Dumnezeu – cf. Mt 5,9), fără de răutate (sau blânzi, ca să moștenim pământul, cf. Mt 5,5) și să căutăm dreptatea (că o vom afla – cf. Mt 5,6)
--	---------	---

III.3. Psalmul 36 și "Fericirile" – o paralelă

Sf. Grigorie de Nyssa tâlcuind v11, face legătura cu *Fericirile* din *Predica de pe munte* (Mt 5,5) arătând că Mântuitorul îi numește *fericiți* pe cei care sunt blânzi, iar fericirea lor va sta în dobândirea Împărăției⁸². Iar Vasile cel Mare, referindu-se tot la același verset, spune că Hristos i-a numit *fericiți* pe cei blânzi pentru că vor primi adevărata moștenire și avere și aceasta în acest sens trebuie făcută educația copiilor⁸³.

Având ca punct de plecare această informație și corelat cu tâlcuirile Sfinților Părinți ai Psalmului 36, am încercat să văd dacă putem regăsi elementele morale ale acestui Psalm în restul *Fericirilor* și, după cum putem vedea în tabelul următor, acest lucru e adevărat – toate îndemnurile Domnului nostru Iisus Hristos din Mt 5,3-12 au un corespondent în învățăturile acestui Psalm.

Fericirile (Mt 5,3-12)	Psalmul 36	Comentariu
Mt 5,3 Fericiți cei săraci cu duhul, că a lor este împărăția cerurilor.	v16 Mai bun este puținul celui drept, decât bogăția multă a păcătoșilor. v34 Așteaptă pe Domnul și păzește calea Lui! Și te va învăța pe tine ca să moștenești pământul; când vor pieri păcătoșii vei vedea.	Așteptându-L pe Domnul și împlinind cuvintele lui, omul parcurge o cale spre îndumnezeire și deci crește cu fiecare apropiere de Dumnezeu și astfel <i>puținul</i> lui duhovnicesc sporește spre fericirea veșnică.
Mt 5,4 Fericiți cei ce plâng, că aceia se vor mângâia.	v24 Când va cădea, nu se va zdruncina, că Domnul întărește mâna lui.	De câteori cel drept cade, prin pocăință și prin lacrimi se va ridica, și fericit va fi. Sf. Ioan Scărarul numește asta <i>plânsul de fericire făcător</i> .

⁸² IPS Anania Bartolomeu. 2001. *op. cit.*, p. 656.

⁸³ Sf. Vasile cel Mare. 1986. *op. cit.*, p. 483.

<p>Mt 5,5 Fericiți cei blânzi, că aceia vor moșteni pământul.</p>	<p>vv8-9 Părăsește mânia și lasă iuțimea; nu cauta să viclenești. Că cei ce viclenesc de tot vor pieri; iar cei ce așteaptă pe Domnul vor moșteni pământul.</p> <p>v10-11 Și încă puțin și nu va mai fi păcătosul și vei cauta locul lui și nu-l vei afla. Iar cei blânzi vor moșteni pământul și se vor desfăta de mulțimea păcii.</p>	<p>Versetul v11 este asociat de toți Sfinții Părinți cu acest verset din <i>Fericiri</i>. Psalmul ne spune și ce înseamnă această blândețe: a nu te mânia, a fi îndelung răbdător, a nu fi mincinos și a nu lucra împotriva celuilalt (cu viclenie), iar făgăduința este cea a <i>moștenirii</i>, adică a fericirii veșnice.</p>
<p>Mt 5,6 Fericiți cei ce flămânzesc și însetează de dreptate, că aceia se vor sătura.</p>	<p>v4 Desfătează-te în Domnul și îți va împlini ție cererile inimii tale.</p> <p>v17 Că brațele păcătoșilor se vor zdrobi, iar Domnul întărește pe cei dreți.</p> <p>v19 Nu se vor rușina în vremea cea rea și în zilele de foamete se vor satura.</p> <p>v25 Tânăr am fost și am îmbătrânit și n-am vazut pe cel drept părăsit, nici seminția lui cerând pâine;</p> <p>v29 Iar dreptii vor mosteni pământul și vor locui în veacul veacului pe el.</p> <p>vv30-31 Gura dreptului va deprinde înțelepciunea și limba lui va grăi judecată. Legea Dumnezeului său în inima lui și nu se vor poticni pașii lui.</p>	<p>Dreptatea cea întru Dumnezeu este împlinirea voii și poruncilor Sale, doar El va împlini cererile cele bune și va întări pe cel drept atât în necazuri (vremea cea rea) cât și la judecata viitoare.</p> <p>În v25, este vorba și de pâinea duhovnicească. Flămânzind după ea, adică dorind-o permanent, sau mai bine zis, căutând <i>mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea se vor adăuga</i>.</p>

<p>Mt 5,7 Fericiți cei milostivi, că aceia se vor milui.</p>	<p>v3 Nădăjduiește în Domnul și fă bunătațe și locuiește pământul și hrănește-te cu bogăția lui. v21 Împrumută păcătosul și nu dă înapoi, iar dreptul se îndură și dă. v26 Toată ziua dreptul miluiește și împrumută și seminția lui binecuvântată va fi.</p>	<p>Atunci împlinim voia lui Dumnezeu, dacă facem faptele bune, milostenie, bunătațe în numele Lui și pentru slava Sa, mereu, <i>cu timp și fără timp</i> (sau cum zice Psalmul, <i>toată ziua</i>) ne vom învrednici de toate darurile lui Dumnezeu aici și în viața veșnică.</p>
<p>Mt 5,8 Fericiți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu.</p>	<p>vv1-2 Nu râvni la cei ce viclenesc, nici nu urma pe cei ce fac fărădelegea. Căci ca iarba curând se vor usca și ca verdeața ierbii degrab se vor trece. v18 Cunoaște Domnul căile celor fără prihană și mostenirea lor în veac va fi. v22 Că cei ce-L binecuvântează pe El vor moșteni pământul, iar cei ce-L blestemă pe El, de tot vor pieri. v27 Ferește-te de rău și fă binele și vei trăi în veacul veacului.</p>	<p>Curat este cel ce nu râvnește la <i>nimic din câte are aproapele</i> (Ieș 20,17), cel ce nu viclenește, adică nu <i>mărturisește strâmb împotriva aproapei</i> (Ieș 20, 16), cel ce-L binecuvântează pe Dumnezeu, adică <i>iubește pe Domnul Dumnezeul, din toată inima, din tot sufletul și din toată puterea</i> (Deut 6,5). Iar cel curat va <i>locui în locașul și în muntele cel Sfânt al Lui</i> (cf. Ps 14,1) și astfel Îl va vedea pe Dumnezeu.</p>
<p>Mt 5,9 Fericiți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema.</p>	<p>v7 Supune-te Domnului și roagă-L pe El; nu râvni după cel ce sporește în calea sa, după omul care face nelegiuirea. vv37-38 Păzește nerăutatea și caută dreptatea, că urmași are omul făcător de pace. Iar cei fără de lege vor pieri</p>	<p><i>Urmași are omul făcător de pace</i> adică va trăi viața cea veșnică. Hristos pe pământ a împlinit întru totul voia Tatălui (<i>s-a supus</i>), a fost blând și smerit (cf. Mt 12, 18-21). Cine-L urmează pe Hristos, va fi fiu al lui Dumnezeu, după har.</p>

	deodată și urmașii necredincioșilor vor fi stârpiți.	
<p>Mt 5,10 Fericiți cei prigoniți pentru dreptate, că a lor este împărăția cerurilor.</p> <p>Mt 5,11 Fericiți veți fi voi când vă vor ocări și vă vor prigoni și vor zice tot cuvântul rău împotriva voastră, mințind din pricina Mea.</p> <p>Mt 5,12 Bucurați-vă și vă veseliți, că plata voastră multă este în ceruri, că așa au prigunit pe proorocii cei dinainte de voi.</p>	<p>v12-13 Pândi-va păcătosul pe cel drept și va scrâsni asupra lui, cu dinții săi. Iar Domnul va râde de el, că mai înainte vede că va veni ziua lui.</p> <p>vv32-32 Pândește păcătosul pe cel drept și caută să-l omoare pe el; Iar Domnul nu-l va lăsa pe el, în mâinile lui, nici nu-l va osândi, când se va judeca cu el.</p> <p>vv39-40 Iar mântuirea dreptilor de la Domnul, că apărătorul lor este în vreme de necaz. Și-i va ajuta pe ei Domnul și-i va izbăvi pe ei și-i va scoate pe ei din mâna păcătoșilor și-i va mântui pe ei că au nădăduit în El.</p>	<p>Păcătosul <i>pândește</i> să-l vatame pe cel drept, sau, cum spune Sf. Petru, <i>”umblă, răcnind ca un leu, căutând pe cine să înghită”</i> (1Pt 5,8), dar cel drept nădăjduiește în Domnul și rabdă până la sfârșit pentru că Îl au pe Dumnezeu <i>apărător</i> și îi va <i>mântui</i>, și vor dobândi viața cea veșnică <i>și fericită</i>. Și aici prin <i>dreptate</i>, nu se înțelege noțiunea juridică, ci <i>dreptate</i> este împlinirea poruncilor și voii lui Dumnezeu.</p>

III.4. Psalmul 36 și cele trei virtuți teologice (credința, nădejdea, dragostea)

Așa cum am văzut în paragraful III.2, Psalmul este bogat în învățături și îndemnuri morale. Astfel putem *regrupa* textul Psalmului din perspectiva celor trei virtuți teologice ale Sf. Ap. Pavel (1Co 13,13), virtuți care, de fapt, rezultă din punerea în aplicare a acestor îndemnuri.

Tabelul următor indică o posibilă variantă pentru această *regrupare*. Nu am mai introdus comentarii la versete, întrucât ele se regăsească în celelalte secțiuni ale lucrării, dar, pe scurt, vedem că prin *credință* vom împlini voia și poruncile Domnului, pentru că avem *nădejde* că vom fi răsplățiți și primiți în Împărăția Cerurilor, iar ceea ce ne conduce spre Dumnezeu este *dragostea* față de El și față de aproapele.

Credința	Nădejdea	Dragostea
v4 Desfătează-te în Domnul și îți va împlini ție cererile inimii tale.	v3 Nădăjduiește în Domnul și fă bunătate și locuiește pământul și hrănește-te cu bogăția lui.	v21 Împrumută păcătosul și nu dă înapoi, iar dreptul se îndură și dă.
v7 Supune-te Domnului și roagă-L pe El; nu râvni după cel ce sporește în calea sa, după omul care face nelegiuirea.	v5-6 Descoperă Domnului calea ta și nădăjduiește în El și El va împlini. Și va scoate ca lumina dreptatea ta și judecata ca lumina de amiază.	v27 Ferește-te de rău și fă binele și vei trăi în veacul veacului.
v22 Că cei ce-L binecuvântează pe El vor moșteni pământul, iar cei ce-L blestemă pe El, de tot vor pieri.	vv8-9 Părăsește mânia și lasă iuțimea; nu cauta să viclenești. Că cei ce viclenesc de tot vor pieri; iar cei ce așteaptă pe Domnul vor moșteni pământul.	
v29 Iar dreptii vor moșteni pământul și vor locui în veacul veacului pe el.	v18 Cunoaște Domnul căile celor fără prihană și mostenirea lor în veac va fi.	
vv35-36 Văzut-am pe cel necredincios fălindu-se și înălțându-se ca cedrii Libanului. Și am trecut și iată nu era și l-am căutat pe el și nu s-a aflat locul lui.	v24 Când va cădea, nu se va zdruncina, că Domnul întărește mâna lui.	
	v34 Așteaptă pe Domnul și păzește calea Lui! Și te va învăța pe tine ca să moștenești pământul; când vor pieri păcătoșii vei vedea	
	vv39-40 Iar mântuirea dreptilor de la Domnul,	

	că apărătorul lor este în vreme de necaz. Și-i va ajuta pe ei Domnul și-i va izbăvi pe ei și-i va scoate pe ei din mâna păcătoșilor și-i va mântui pe ei că au nădăjduit în El.	
--	---	--

IV. Concluzii

Ordinea psalmilor s-a schimbat de-a lungul vremii⁸⁴, dar încadrarea actuală, ca un psalm de învățătură, între doi psalmi de lamentație⁸⁵, ar putea indica tocmai valoarea sa didactică pe de o parte, dar și încurajare și punere a încrederii în Dumnezeu care nu-l va *părăsi pe cel drept* (cf. Ps 36,25).

Din perspectiva iudaică, Psalmul este unul educațional, de învățătură, având în centru dreptatea și credincioșia lui Dumnezeu: în baza credinței și a Proniei divine, poporul trebuie să-și îndrepte calea și să ducă o viață curată, conform poruncilor lui Dumnezeu⁸⁶.

Și din perspectiva patristică, acest Psalm este unul de învățătură. Pe de o parte, în tâlcuirile Sf. Atanasie cel Mare, îndeamnă poporul cel nou să se ferească de rele și să facă binele, arătând și care va fi răsplata, viața veșnică sau osânda veșnică⁸⁷. Pe de altă parte, pentru Sf. Nicodim Aghioritul, acesta este un îndemn la răbdare și nădejde, oricâte necazuri ar întâmpina cineva, și de a nu ne pune încrederea în bunele-sporiri ale celor răi în lumea aceasta⁸⁸.

Pentru creștinul de astăzi, Psalmul 36 cuprinde o listă cuprinzătoare de sfaturi și **idei morale**, de îndemnuri etice ce au în vedere nu doar momentul de timp prezent (adică, să zicem, imediat citirii) ci includ viața întreagă, adică cea de aici de pe pământ și cea din veșnicie. Astfel, putem reaseza textul Psalmului și din perspectiva celor trei virtuți teologice ale Sf. Ap. Pavel (*1Co 13,13*), virtuți care, de fapt, rezultă din punerea în aplicare a acestor îndemnuri. Reiese puternic din acest Psalm ideea făgăduinței lui Dumnezeu pentru o viață veșnică fericită, psalmistul transmite certitudinea **eshatologică**: că dreptul va fi cel ce va izbândi și va primi *moștenirea*, iar cel fărădelege va pieri. Iar răsplata va fi *fericirea*, așa cum a definit-o Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos în Predica de pe munte (Mt 5).

⁸⁴ Sf. Atanasie cel Mare. 2021. *op. cit.*, p. 67.

⁸⁵ Walter Brueggemann, și Jr., William H. Bellinger. 2014. *Psalms*. Cambridge University Press, p. 9.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 186.

⁸⁷ Sf. Atanasie cel Mare. 2021. *op. cit.*, p. 153.

⁸⁸ Cuviosul Eftimie Zigabenu, și Sf. Nicodim Aghioritul. 2019. *op. cit.*, p. 408.

V. Bibliografie

- ***. 2015. *Biblia (ediția Sinodală)*. București: Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.
- Adele Berlin, și Marc Zvi Brettler, . 2004. *The Jewish Study Bible*. New York (USA): Oxford University Press.
- 1974. *Apostol*. București: EIBMBOR.
- Apple, Rabbi Dr Raymond. 2022. „Psalms 37:25 and 34:11 – After-meal Theology.” *The Jewish Bible Quarterly* (Jewish Bible Association) 50 (4(200)): 264-270.
- arhid. prof. dr. Ioan Zăgorean, și pr. prof. dr. Isidor Todoran. 2009. *Dogmatica Ortodoxă - manual pentru seminariile teologice*. Cluj-Napoca: Ed. Renașterea.
- Arhid. Prof. Dr. Voicu, Constantin. 2015. *Patrologie, vol. II*. București: Editura Basilica a Patriarhiei Romane.
- fără an. *Biblia Ortodoxă*. Accesat 06 24, 2023. https://biblia.ortodoxa.info/biblia/versiuni_paralele/vbor-vba-bbj/19/36.
- 2017. *Catavasier*. București: EIBMO.
- Cristian Bădiliță (coord.). 2006. *Septuaginta IV (tomul I)*. Iași: Ed. Polirom.
- Cuviosul Eftimie Zigabenu, și Sf. Nicodim Aghioritul. 2019. *Psaltirea în tâlcuirile Sfinților Părinți - vol. I*. Traducere de Ștefan Voronca. Galați: Ed. Egumenița.
- Eusebiu de Cezareea. 1987. *Scrieri (II) - colecția Parinti si Scriitori Bisericești, vol. 14*. București: EIBMOBOR.
- Fecioru, Pr. D., trad. 1979. *Scrierile Părinților Apostoloci - Parinti si Scriitori Bisericești, vol. 1*. București: EIBMBOR.
- IPS Anania Bartolomeu. 2001. *Biblia (ediția jubiliară a Sfântului Sinod)*. București: Ed. IBMBOR.
- Kidner, Derek. 1973. *An introduction and commentary to the Book I and II of the Psalms*. Downers Groves, Illinois: InterVarsity Press.
- 2012. *Liturghier*. București: EIBMO.
- fără an. *Numbers 1-40 and their meanings*. Accesat June 22, 2023. <https://www.gods-abcs.com/numbers-1-to-40-defined>.
- Origen. 1981. *Scrieri alese II - colecția Părinți și Scriitori Bisericești, Vol. 6*. Traducere de pr. prof. Teodor Bodogae,, pr. prof. Nicolae Neaga și Zorica Lațcu, . București: EIBMBOR.
- pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, trad. 2017. *Filocalia vol. 11*. București: Ed. Humanitas.
- pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, trad. 2008. *Filocalia vol. 2*. București: EIBMBOR.

- pr. prof. dr. Ioan Chirilă, pr. prof. dr. Dumitru Abrudan, pr. prof. dr. Petre Semen, pr. conf. dr. Constantin Oancea, pr. conf. dr. Remus Oprișor, și pr. prof. dr. Mircea Basarab. 2018. *Introducere în Vechiul Testament*. București: Ed. Basilica.
- prof. Nicolae Chitescu, Eliodor Constantinescu, Paul Papadopol, și prof. David Popescu, . 1981. *Apologeți de limbă latină - Parinti si Scriitori Bisericești, vol. 3*. București: EIBMBOR.
- 2017. *Psaltirea*. București: EIBMO.
- Sf. Ambrozie al Milanului. 2007. *Scrieri (I) - colecția Parinti si Scriitori Bisericești, vol. 52*. Traducere de Teodor Pr. prof. Bodogae. București: EIBMBOR.
- Sf. Atanasie cel Mare. 1988. *Scrieri (II) - colecția Părinți și Scriitori Bisericești, vol. 16*. Traducere de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae. București: EIBMBOR.
- 2021. *Tâlcuiri la psalmi*. Traducere de monahia Parascheva Enache. Iași: Ed. Doxologia.
- Sf. Chiril al Alexandriei. 1992. *Scrieri (II) - colecția Părinți și Scriitori Bisericești, Vol. 39*. Traducere de pr. prof. dr Dumitru Stăniloae. București: EIBMBOR.
- Sf. Vasile cel Mare. 1986. *Scrieri (I) - colecția Părinți și Scriitori Bisericești, vol. 17*. Traducere de pr. D. Fecioru. București: EIBMBOR.
- Teodoret al Cirului. 2018. *Tâlcuire a celor o sută cincizeci de psalmi ai Proorocului Împarat David*. Traducere de Florin Stuparu. București: Ed. Sophia.
- 1986. *Triodul*. București: EIBMBOR.
- Walter Brueggemann, și Jr., William H. Bellinger. 2014. *Psalms*. Cambridge University Press.

RESPONSABILITATEA PERSONALĂ, ÎN EZECHIEL CAPITOLUL 18

GEORGE-ALIN MOIȘ
Teologie Pastorală anul IV

Introducere

Cartea profetului Ezechiel a fost aflată în pericolul de a fi exclusă din canonul biblic iudaic din cauza unor discrepanțe între învățăturile Torei și scrierea profetului. „Însă datorită strădaniei lui Rabbi Hananiah ben Hezekiah, un învățat din secolul I d.Hr., care a armonizat în urma unei munci migăloase dezacordurile existente, cartea a fost adăugată definitiv în canon la Sinodul de la Iamnia.”¹

Cu toate acestea, în primele veacuri d.Hr., cartea lui Ezechiel era exclusă lecturii, până la vârsta de 30 ani a cititorilor, din cauza dificultății de înțelegere a cărții.²

O aparentă contradicție între Decalog și cartea profetului o reprezintă tema responsabilității personale: Textul din Ieșire 20,4 spune foarte clar privind responsabilitatea comunitară: „Eu, Domnul Dumnezeu tău, sunt un Dumnezeu zelos, care **pedepsesc pe copii pentru vina părinților** ce Mă urăsc pe Mine, **până la al treilea și al patrulea neam**” (Ieșire 20,5), în timp ce Ezechiel subliniază ideea responsabilității personale: „Și a mai fost cuvântul Domnului către mine și mi-a zis: Pentru ce spuneți voi în țara lui Israel pilda aceasta și ziceți: Părinții au mâncat aguridă și copiilor li s-au strepezit dinții? Precum este adevărat că Eu sunt viu, zice Domnul Dumnezeu, tot așa este de adevărat că pe viitor nu se va mai grăi pilda aceasta lui Israel. Că iată toate sufletele sunt ale Mele; cum este al Meu sufletul tatălui, tot așa și sufletul fiului; **sufletul care a greșit va muri.**” (Ezechiel 18,1-4) Afirmația lui Ezechiel este întărită de profetul Ieremia: „În zilele acelea nu vor mai zice: "Părinții au mâncat aguridă și copiilor li s-au strepezit dinții". Ci **fiecare va muri pentru fărâdelegea sa**; cine va mânca aguridă, acela i se vor strepezi dinții.” (Ieremia 31,29-30)

¹ *Introducere în Vechiul Testament*, coord. Pr. Prof. Ioan Chirilă, Ed. Basilica, București, 2018, p. 574.

² *Studiul Vechiului Testament, pentru Facultățile de Teologie*, Ed. a 4-a revizuită, ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2006, p.217.

Vom vedea în cele ce urmează că nu este o neconcordanță în cuvântul Domnului, nici nu și-a schimbat Dumnezeu judecățile, ci s-au schimbat condițiile exterioare: între timp avuse loc o reconfigurare socială.³

Responsabilitatea comunitară

Concepția ebraică despre personalitatea corporativă pornește de la idea de grup, fiecare grup fiind privit ca o unitate. Întregul grup ar putea funcționa ca un singur individ prin oricare membru considerat un reprezentant al acestuia. Personalitatea corporativă nu era limitată la cei vii, ci includea și pe cei adormiți și pe cei nenăscuți, astfel grupul putea fi conceput ca fiind viu pentru totdeauna. Această unitate a personalității corporative nu poate fi trecută cu vederea nici în aspectele legale.⁴ Psihologia poporului evreu arată că ei erau conștienți că faptele fiecărui om se răsfrâng asupra celorlalți oameni, având un efect direct asupra societății. Astfel, întreaga societate a Sodomei și Gomorei (Facerea 19) a devenit păcătoasă, păcatul extinzându-se de la om la om, fiecare devenind vinovat. Singurul care a scăpat de pedeapsa divină a fost Lot, care nu s-a unit în păcat cu societatea din care făcea parte. Un exemplu grăitor mai recent în acest sens avem paradigma dată de Fiodor. M. Dostoievski în cartea *Frații Karamazov*: fiecare este vinovat pentru toți și pentru toate.

În iudaismul preexilic este dezvoltată o teologie a meritelor părinților: Dumnezeu I se arată lui Isaac „pentru Avraam, sluga mea”, adică pentru meritele lui Avraam.

În urma greșelii protopărinților Adam și Eva, urmașii lor au avut de suferit pierzând comuniunea nemijlocită cu Dumnezeu și grădina Edenului. Prin credința și dreptatea lui Noe, familia lui a scăpat din apele potopului. De asemenea, în perioada regalității Vechiului Testament observăm că poporul trăia bunăstarea sau mânia lui Dumnezeu în urma faptelor regilor.⁵ Oare ar fi suferit poporul dacă nu s-ar fi alăturat regelui în păcate? Păcatul izolat al regelui ar fi avut aceeași urmare? Era necesară pedeapsa comunității deoarece aceasta a încurajat și perpetuat păcatul regelui, ajungându-se astfel ca toți să fie vinovați.

³ Alexandru Mihăilă, „De ce pedeapsa până la al patrulea neam?,” Ziarul Lumina (29 decembrie 2011).

⁴ *Collective and Individual Responsibility A Description of Corporate Personality in Ezekiel 18 and 20* By Jurrien Mol, BRILL, Leiden/Boston, 2009 pp.114-115.

⁵ Alexandru Mihăilă, „De ce pedeapsa până la al patrulea neam?,” Ziarul Lumina (29 decembrie 2011).

Shunia Bendor⁶ explică textul din Ieșire 20,5 ca referindu-se la familia extinsă, care era modul de viață al poporului evreu.

Familia extinsă era o comunitate care era circumscrisă unei locuințe de mari dimensiuni, fiind compusă din părinți și fiii lor împreună cu nurerile, fiii fiilor lor ș.a.m.d. Se ajungea ca o astfel de familie să numere trei, patru, poate chiar cinci generații.

Înțelegem deci „pedepsesc pe copii pentru vina părinților ce Mă urăsc pe Mine, până la al treilea și al patrulea neam” (Ieșire 20,5) ca o pedeapsă care vizează pocăința celui ce a greșit. Cine nu suferă și nu se pocăiește când își vede copilul, nepotul sau strănepotul suferind pentru păcatele lui? În aceste pedepse divine trebuie să vedem providența divină care îndeamnă la îndreptare.

„În perioada preexilică observăm așadar funcționând personalitatea corporativă. De aceea Decalogul este formulat pe acest calapod al răspunderii întregii comunități a familiei extinse.”⁷

Reconfigurarea socială. Odată cu deportarea în Babilon, această structură a familiei extinse s-a fărâmițat. Printre exilați circula zicala: „Părinții au mâncat aguridă și copiilor li s-au strepezit dinții.” (Ezechiel 18,2), încercând astfel să se dezvinovățească și să considere că suferă pentru păcatele părinților lor.

Responsabilitatea personală

Profetul Ezechiel contracarează abordarea exilaților de a încerca să arunce vina unii asupra altora, rezultând o adevărată pledoarie pentru responsabilitatea personală.

Debutând în Ezechiel **3,16-21** reluată în secvențele **14,14-23; 18; 33,1-20**; tema responsabilității personale reprezintă un aspect important al cărții profetului Ezechiel. Abordarea și sublinierea acesteia de către profet era absolut necesară deoarece tendința iudeilor după căderea Ierusalimului și deportarea în Babilon a fost aceea de a arunca vina unii asupra altora. Mesajul lui Ezechiel este clar: fiecare om va fi judecat după păcatele sale. De asemenea, oricine poate obține iertarea dacă se va pocăi. Domnul îl va mântui pe cel care se căiește, îl va curăți (purifica), îi va da un duh nou și o inimă primitoare a Cuvântului. Prin urmare, soluția nu este a arunca vina unii pe umerii altora, ci a-și recunoaște cu părere de rău propriile păcate.⁸

⁶ Shunia Bendor *The Social Structure of Ancient Israel. The Institutions of the Family (Beit 'Ab) from the Settlement to the End of the Monarchy*, Simor Ltd, Jerusalem, 1996, JBS 7, pp. 31-51).

⁷ Alexandru Mihăilă, „De ce pedeapsa până la al patrulea neam?,” Ziarul Lumina (29 decembrie 2011).

⁸ Constantin Jinga, *Fișe de inițiere în lectura Vechiului Testament*, ed. Marineasa, Timișoara, 2000, p. 154.

După ce prezintă zicala părinților care au mâncat aguridă, în capitolul 18, Dumnezeu subliniază că El este stăpânul sufletelor și doar El poate judeca drept deoarece El cunoaște inimile oamenilor: „Că iată toate sufletele sunt ale Mele; cum este al Meu sufletul tatălui, tot așa și sufletul fiului; sufletul care a greșit va muri.” (Ezechiel 18,4). Observăm mai departe o iscodire semenilor profetului la adresa Domnului, însă acesta le răspunde foarte clar: „Dar veți zice: Pentru ce fiul să nu poarte nedreptatea tatălui său? Pentru că fiul a făcut ceea ce era drept și legiuit și toate legile Mele le-a ținut și le-a împlinit; de aceea va trăi. Sufletul care păcătuiește va muri. Fiul nu va purta nedreptatea tatălui, și tatăl nu va purta nedreptatea fiului. Celui drept i se va socoti dreptatea sa, iar celui rău, răutatea sa.” (Ezechiel 18,19-20). Ei nu se opresc aici, ci ajung chiar să îl acuze pe Dumnezeu că nu judecă conform tradiției, credinței și superstițiilor lor: „Dar voi ziceți: "Calea Domnului nu este dreaptă". Ascultați, casa lui Israel: Oare calea Mea nu este dreaptă, sau nu sunt drepte căile voastre?” (Ezechiel 20,25). Astfel, Dumnezeu îi mustră și îi îndeamnă la un proces de conștiință. Pentru a nu lăsa nici un loc de interpretare eronată, Dumnezeu le oferă criteriile judecății: Dacă părinților drepti li se naște un fiu păcătos, ei nu vor fi judecați pentru faptele fiului. Dacă părinților păcătoși li se naște un fiu care păzește poruncile Domnului, dreptul nu va fi judecat pentru păcatele părinților (vezi Ezechiel 18, 5-22).

Mai departe, Dumnezeu își exprimă dorința clară: **„Oare voiesc Eu moartea păcătosului, zice Domnul Dumnezeu - și nu mai degrabă să se întoarcă de la căile sale și să fie viu?” (18,23)**

Motivul pentru care profetul Ezechiel promovează reconfigurarea conduitei morale a comunității evreiești din împrăștiere este că poporul lui Israel a fost dus în robie ca urmare a conduitei morale care se împotriva prescripțiilor Domnului, aduse la cunoștința acestora prin tradiția iudaică, prin Tora, dar și prin profeții care au avertizat iminența prăbușirii Ierusalimului. Dacă se vor pocăi, Domnul va restaura poporul în Pământul Făgăduinței. De asemenea, ei nu trebuie să trăiască cu nostalgia vremurilor dinaintea deportării. Întoarcerea din robie nu este o condiție a restaurării omului. Faptele omului sunt cele care îi aduc izbăvirea sufletului său, indiferent de locul în care trăiește.

Ezechiel dorea cu ardoare restaurarea Ierusalimului și refacerea unității naționale a poporului evreu. Acest lucru va fi dus la îndeplinire atunci când răul va fi îndepărtat dintre exilați, respectiv cei care se vor întoarce din robie.

Capitolul se încheie subliniind bunăvoința Domnului și dorința Lui de restaurare a societății: „Lepădați de la voi toate păcatele voastre cu care ați greșit și vă faceți o inimă nouă și un duh nou. De ce să muriți voi, casa lui Israel?

Căci Eu nu voiesc moartea păcătosului, zice Domnul Dumnezeu; întoarceți-vă deci și trăiți!” (Ezechiel 18, 31-32).

Bibliografie

- Pr. Prof. Ioan Chirilă, coord., *Introducere în Vechiul Testament*, Ed. Basilica, București, 2018.
- *Studiul Vechiului Testament, pentru Facultățile de Teologie*, Ed. a 4-a revizuită, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2006.
- Alexandru Mihăilă, „De ce pedeapsa până la al patrulea neam?,” Ziarul Lumina (29 decembrie 2011).
- *Collective and Individual Responsibility A Description of Corporate Personality in Ezekiel 18 and 20* By Jurrien Mol, BRILL, Leiden/Boston, 2009.
- Shunia Bendor, *The Social Structure of Ancient Israel. The Institutions of the Family (Beit 'Ab) from the Settlement to the End of the Monarchy*, Simor Ltd, Jerusalem.
- Constantin Jinga, *Fișe de inițiere în lectura Vechiului Testament*, Ed. Marineasa, Timișoara, 2000.

GAZA CREȘTINĂ ȘI CIVILIZATĂ DIN IMPERIUL BIZANTIN ȘI SFINȚII VARSANUFIE ȘI IOAN DIN GAZA

MIRCEA WEINGART

Absolvent Master

Motto: „În Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu cel întrupat, se cuprind toate puterile de refacere ale omului din orice timp și, implicit, toate comorile de înțelepciune (Col. 2,3). În el avem răspunsul la toate problemele care se pun rând pe rând, din interes teoretic sau din aprigă luptă cu greutățile vieții, spiritului omenesc.”¹

„Toți suntem slabi sau bolnavi în privința credinței putând-o afirma cel mult prin cuvânt. Numai cel ce s-a vindecat de boală, fără mijloace materiale, arată că a crezut cu putere”.²

I. Prezentare sintetică asupra Gazei în antichitatea pre-creștină, și a Gazei creștine și civilizate, ca parte a Imperiului Roman de Răsărit, în secolele III-VI d.Hr. Aspecte privind viața socială, culturală și religioasă

I.1. Introducere

În Gaza creștină și civilizată, ca parte a Imperiului Roman de Răsărit între secolele III și VII d.Hr., s-a petrecut minunea transformării ei dintr-o zonă a idolatriei și de relativ mică dezvoltare culturală și economică, cu toate că în trecut avusese și perioade mai bune, într-o zonă de mare importanță spirituală datorită mănăstirilor creștine ce găzduiau oameni cu viață sfântă, dar și culturală și economică. Credința creștin ortodoxă este marele dar minunat pe care Domnul nostru Iisus Hristos ni-l dă spre mântuirea noastră. Nașterea, apărarea și răspândirea ortodoxiei au fost de la început și până astăzi însoțite de multe jertfe ale celor care au propovăduit-o și au vrut să trăiască plenar ca ortodocși creștini. Așa a apărut dreapta credință și în Gaza, cu multe jertfe, cu multe împotriviri ale idolatriilor și necreștinilor. Mulți Sfinți au fost în Gaza, iar conducătorii acestui teritoriu care au ascultat de sfaturile Sfinților de acolo, au făcut ca Gaza să ajungă unul din centrele importante ale antichității din zona Mării Mediterane. În această lucrare se prezintă modul de vindecare sufletească și trupească de către Sfinții Varsanufie și Ioan din Gaza,

¹ Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Ediția a II-a, Ed. Omniscope, Craiova, 1993, p.6.

² *Filocalia*, Vol. XI, Sfinții Varsanufie și Ioan, Scrisori duhovnicești, Traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae Ediție electronică, Apologeticum, 2005, p. 97.

viețuitori ai Mănăstirii Serid de lângă cetatea Gaza, rezultând concluzii practice pentru noi de a putea trăi sănătos sufletește și trupește în mod ortodox viața de zi cu zi, într-o lume ce seamănă din ce în ce mai mult cu cea din Gaza de dinaintea Întropării Mântuitorului nostru Hristos.

Scurtă prezentare a Gazei antice

Gaza este o zonă din vestul Palestinei. Istoria milenară a Gazei, aflată la intersecție de drumuri din Orientul Apropiat a debutat în epoca Bronzului recent (circa 1500 î.Hr.). Despre Gaza a scris Nicolae Iorga astfel³ „De multă vreme, Bizanțul se hrănea din substanța Asiei. Capadocia dăduse odinioară pe cei trei corifei ai creștinismului oriental, Vasile și cei doi Grigore. Apoi Asia Mică neîncetându-și tributul, Siria a fost aceea din care au venit prin școala din Gaza podoabele literare ale acestei mari domnii (a împăratului Iustinian)... Siria a mai dat încă Didascaliile folositoare sufletului” ale unui Sfânt Doroteu originar din Gaza”. Orașul a fost important sub stăpânirea filistenilor, care au ajuns acolo în secolul XII î.Hr., urmași de cananeeni și evrei din secolul VII î.Hr. Situat între Egipt și Mesopotamia, Gaza constituia o centură ce unea Africa și Asia. În antichitatea clasică a fost rapid elenizată, și acolo s-au confruntat un creștinism ce se înfiripa și un păgânism viguros. În Antichitatea târzie a fost un bastion strălucitor literar și religios.⁴ Înainte de cucerirea ei de către arabi în 635 a fost un centru important de educație cu o școală faimoasă de retorică și cu poeți importanți, dar a fost și centru al credințelor păgâne până la venirea Episcopului de Gaza pe nume Porfirie ce a venit de la Constantinopol în 401 și a convins pe împărăteasa Eudoxia ca să sprijine demolarea templului lui Zeus Marnas, și să se construiască o biserică în Gaza, ceea ce s-a și realizat. Școala din Gaza a continuat să înflorească având ca rezultat faimoși scriitori ca Chorikios de Gaza și Procopius de Gaza. Scriitorul monah Dorotei de Gaza era originar din această cetate, la fel și istoricul bisericesc Sozomen. Fondatorii cunoscuți ai monahismului Palestinian din Gaza în secolul IV sunt Sfinții Hariton și Ilarion.⁵ Portul cetății Gaza se numea Constantia (sau Maiuma) și era punct terminus al unui drum comercial important de mărfuri precum tămâia, și condimente, venite din porturi de la Oceanul Indian prin Mecca și Medina din Peninsula Arabică.⁶ Cea mai veche mențiune despre Gaza este în Analele faraonului Tutmes al III-lea, care în perioada anilor 1480 î.Hr. a efectuat mai multe campanii

³ Nicolae Iorga, *Istoria vieții bizantine*, Editura Enciclopedică Română, București, 1974, pp. 167-169.

⁴ *Gaza, Des Cananéens aux chrétiens*, Le Monde de la Bible, Édité par Bayard Presse S. A., 2015.

⁵ Brouria Bitton-Ashkelony, Aryeh Kofsky, *The monastic school of Gaza*, Koninklijke Brill NV, Leiden, 2006.

⁶ John H. Rosser, *Historical Dictionary of Byzantium*, Scarecrow Press, 2001, p.165.

militare în Canaan, și este scris acolo de orașul Gaza care a permis armatelor egiptene să treacă spre Canaan pentru a-l cucerii și pentru a-și menține controlul asupra lui.

Sintetic, se pot astfel enunța câteva etape principale ale istoriei antice a Gazei, cu următoarele caracteristici astfel⁷:

Etapa influenței egiptene și filistine, Gaza fiind situată între Egipt și regatele din nordul Gazei:

- oraș egiptean;
- oraș filistin;
- un puternic oraș comercial.

Etapa influenței grecești:

- oraș elenistic;
- Gaza oraș în Imperiul Roman;
- un oraș înfloritor;
- finalul Gazei păgâne.

În Antichitatea târzie între secolele III și VI d.Hr.:

- un oraș splendid cu arhitectură de polis grecesc și unele influențe romane;
- Din punct de vedere etnic erau greci, romani, arabi, samarineni, urmași ai filistenilor, evrei;
- spectacole de teatru, hipodrom, festivaluri profane și festivaluri religioase;
- nivel de trai ridicat spiritual, cultural, educational și material;
- ruptură cu lumea bizantină.

Un ținut creștin și de mănăstiri între secolele III și VI d.Hr.:

- loc de refugiu duhovnicesc;
- oraș aflat pe ruta de pelerinaje spre Sinai și Ierusalim.

Mențiuni despre Gaza în Sfânta Scriptură⁸

Facerea 10

Cap. 19

Și ținuturile lor se întindeau de la Sidon, spre Gherara până la Gaza, iar de aici spre Sodoma, Gomora, Adma și Azeboim până spre Lasa.

⁷ *Gaza, Des Cananéens aux chrétiens*, Le Monde de la Bible, Édité par Bayard Presse S. A., 2015, pp 2-3.

⁸ *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1982.

Deuteronomul - A cincea carte a lui Moise. Cap. 2,23

Și pe Hevei, care locuiau prin sate chiar până la Gaza, i-au pierdut Caftorimii, care se trăgeau din Caftorim, și s-au așezat în locul lor.

Cartea lui Iosua Navi

Cap. 10

41. Și i-a bătut Iosua de la Cadeș-Barnea până la Gaza și tot ținutul Goșen până la Ghibeon.

Cap. 11

22. Și n-a rămas niciunul din Anachimi în pământul fiilor lui Israel, ci numai în Gaza, în Gat și în Așdod au rămas din ei.

Cap. 13

3. De la Sicor, care este la răsărit de Egipt, până la hotarele Ecronului, la miazănoapte, se socotesc cele cinci căpetenii filistene: Gaza, Așdod, Ascalonul, Gat și Ecronul.

Cap. 15

47. Așdodul și cetățile care țineau de el și satele lui; Gaza cu cetățile care țineau de ea și satele ei până la râul Egiptului și până la Marea cea Mare, care este hotar.

Cartea judecătorilor

Cap. 6

4. Și stăteau la ei în corturi, mâncând roadele pământului până la Gaza, și nu lăsau pentru hrana lui Israel nici oaie, nici bou, nici asin.

Cap. 16

1. Venind însă odată Samson la Gaza, a văzut acolo o femeie desfrânată și a intrat la ea.

2. Și li s-a spus oamenilor din Gaza: „Samson a venit aici”. Atunci aceștia l-au înconjurat și l-au pândit toată noaptea la porțile cetății și s-au ascuns toată noaptea, zicând: „Să așteptăm până se va lumina de ziuă și să-l ucidem!”

21. Atunci l-au luat frunțașii Filistenilor și i-au scos ochii și l-au dus la Gaza și l-au legat cu două lanțuri de aramă și râșnea în temniță.

Cartea întâia Paralipomena (întâia a Cronicilor)

Cap. 7

28. Moșiile lor și locurile lor de locuit au fost: Betelul și cetățile care țineau de el, spre răsărit Naaranul, spre apus Ghezerul și cetățile care țineau de el; Sichemul și cetățile care țineau de el până la Gaza și cetățile ce țineau de aceasta.

Ieremia

Cap. 47

1. Cuvântul Domnului care a fost către proorocul Ieremia pentru Filistenii, înainte de a lovi Faraon Gaza.

5. „Gaza a pleșuit și va pieri Ascalonul, cu rămășița văilor lui”. Până când îți vei face tăieturi de jale în piele?

Cartea întâia a Regilor

Cap. 6

17. Iar buboaiile cele de aur pe care le-au adus Filistenii jertfă Domnului pentru păcat erau: unul pentru Așdod, unul pentru Gaza, unul pentru Ascalon, unul pentru Gat, unul pentru Ecron.

Faptele Sfinților Apostoli

Cap. 8

26. Și un înger al Domnului a grăit către Filip, zicând: Ridică-te și mergi spre miazăzi, pe calea care coboară de la Ierusalim la Gaza; aceasta este pustie.

II. Monahismul creștin în Palestina și Sinai în antichitate

Prezentare sintetică

Monahismul Palestinian de la Sfintele Locuri și din Sinai⁹

În secolul IV, în Palestina, dezvoltarea mănăstirilor se datorează în special prezenței Sfintelor Locuri acolo. Pelerinii mergeau în special în zona Ierusalimului precum și în deșertul Iudeii. Mănăstirea Sfânta Ecaterina de la poalele Muntelui Sinai a cunoscut o viață monahală înfloritoare prin rectitorirea acesteia de către împăratul Justinian (527-565). Aici tradiția monahală a Egiptului antic s-a desăvârșit în sinteza realizată de Pateric sau apoftegmele părinților din pustiu. Sfântul Ioan Scărarul (580-650), este autorul scrierii *Scării* urcușului spiritual, o adevărată sumă mistică a epocilor monastice anterioare. Sinaiul a rezistat de-a lungul veacurilor ca o adevărată insulă monahală în mijlocul lumii musulmane. Sfânta Ecaterina este astăzi cea mai veche mănăstire creștină din lume cu viață liturgică neîntreruptă. În secolele al V-lea și al VI-lea monahismul a cunoscut o înflorire fără precedent în Palestina. Existau două centre monahale importante: unul în pustiul Gazei, iar celălalt în Ierusalim, în pustiul Ierihonului, al Iordanului și al Mării Moarte. Întemeietori ai monahismului palestinian sunt considerați de tradiție Sfinții Ilarion și Hariton (275-345). La sfârșitul secolului al IV-lea și începutul celui de-al V-lea mari personalități ale creștinismului veniseră din

⁹ Pr.Prof.Dr. Daniel Benga, curs: Istoria Bisericii Universale, Istoria monahismului răsăritean (Egipt, Palestina, Siria, Constantinopol, Muntele Olimp, Muntele Athos, Începuturile. Secolele IV-VIII), pp.7-9.

Occident și întemeiaseră mănăstiri în jurul Ierusalimului. Melania cea Bătrână (+410) și Melania cea Tânără (+439) au sprijinit centrele monahale din jurul Ierusalimului, ultima întemeind împreună cu soțul ei Pinian două mănăstiri pe Muntele Măslinilor. Fericitul Ieronim și-a trăit ultimii ani ai vieții ca monah, într-o mică grotă lângă cea a Nașterii Domnului de la Betleem.

În pustia Mării Moarte a venit în 405 Sfântul Eftimie, originar din Melitene (Armenia), aducând cu el tradiția petrecerii Postului Mare în pustie, practică ce a influențat decisiv monahismul palestinian. După ce a întemeiat o lavră între Ierusalim și Ierihon, Eftimie cel Mare (+20 ianuarie 465) a devenit părinte al monahilor pustiei. Contemporan cu Sfântul Eftimie a fost Sfântul Gherasim de la Iordan (+5 martie 475), un monah care trăia împreună cu un leu, restaurând prin această viețuire starea paradisiacă. Între ucenicii săi au strălucit Sfântul Teodosie cel Mare (+11 ianuarie 529) și Sfântul Sava cel Mare (+5 decembrie 532), care au întemeiat două mănăstiri în pustia Iordanului. În lavra Sfântului Teodosie se practica viața chinovitică, în timp ce în lavra Sfântului Sava se trăia idioritmic.

În secolul al VI-lea, Ioan Moshu, bun colecționar al zicerilor părinților pustiei, trăind în jurul anului 570 în Lavra Faran, a adunat în *Limonariu* (*Livada duhovnicească*) vieți și învățături ale monahilor din Palestina, Siria, Egipt și Sinai. Spre deosebire de Siria și Egipt monahismul palestinian a fost mai aristocratic, datorită originii citadine a monahilor, a relațiilor directe cu patriarhul de Ierusalim, dar și a apropierii de localități cu viață intelectuală precum Ierusalim, Cezareea, Schitopolis și Gaza. Aici s-a constituit în secolele următoare marea sinteză liturgică valabilă până azi în Biserica Răsăritului, născută din simțul deosebit pentru măsură al monahismului palestinian. Tipiconul Sfântului Sava a devenit baza pe care tradiția ulterioară constantinopolitană a dezvoltat rânduielile liturgice. Alți monahi de origine savaită - Sfântul Andrei Criteanul, Sfântul Ioan Damaschin și Sfântul Cosma de Maiuma - au dezvoltat imnografia și poezia creștină, și Octoihul, Triodul și Penticostarul Bisericii Ortodoxe.

Centre monahale importante de atunci erau cele de la Constantinopol, Capadocia, Siria, Palestina, Egipt, Mesopotamia și alte regiuni, inclusiv pe teritoriul țării noastre, în Dobrogea de unde au venit la Sfintele Locuri și în Egipt Sfinții Gherman și Ioan Casian. Dobrogea a fost mult timp sub influența grescească, elenistică, prin cetățile grecești de la Marea Neagră, printre care Tomis și Callatis. Este interesant că se pare că Sf.Ap. Andrei a plecat spre Scitia Minor, Dobrogea de astăzi din Palestina prin portul Gazei, adică Maiuma, după cum remarcă jurnalistul grec George Alexandrou în cartea sa dedicată Sf. Ap. Andrei „El a ridicat crucea sa pe gheață” (He Raised His Cross On The Ice).¹⁰

¹⁰ <https://chirho88888888.wordpress.com/2019/11/30/sfantul-apostol-andrei-a-efectuat-4-calatorii-misionare-si-a-petrecut-20-de-ani-in-dacia/>.

Monahismul din Gaza

O regiune a Palestinei cu o puternică viață monahală era Gaza creștină ca parte din Imperiul Roman de Răsărit, oraș în care a supraviețuit mult timp religia tradițională de acolo care era idolatră¹¹.

Gaza și Eleutheropolis (aflat între Gaza și Ierusalim) sunt centre importante monahale palestiniene ale perioadei secolelor II-VI d.Hr., cu legături strânse la început mai ales cu monahismul egiptean, ulterior și cu cel din Iudeea.¹² Sfântul Ilarion cel Mare, căruia fericitul Ieronim i-a scris biografia este considerat părintele monahismului palestinian. Sf. Ilarion este unul din asceții ce a fost monah în Egipt, și care s-a stabilit apoi aproape de portul Maiuma al Gazei, de unde era de origine, din localitatea Tavata (Tabatha). Merge apoi în Egipt, în Libia, în Sicilia, în Dalmația, și se duce la Domnul în Cipru în 371. Ucenicul său Isichie, a rămas în Gaza la mănăstire. Ca urmare a influenței exercitate de Sf. Ilarion, au devenit călugări ca la 2.000 de oameni. Din viața Sf. Porfirie de Gaza aflăm că 1.000 de călugări au fost prezenți la sfințirea bisericii numită Eudoxiana, în onoarea împărătesei Eudoxia, la 14 aprilie 407. În secolul V, monahismul în regiunea Gaza era dezvoltat, fiind monahi autohtoni și străini, mai ales din Egipt, din Schetis, care erau atacați de triburile barbare în anii 407, 434, 444. În regiune erau și sihaștrii și călugări ce trăiau în comunități.

Mănăstirile creștine ortodoxe din Gaza, în antichitate, ca locuri de refugiu duhovnicesc și locuri de vindecare sufletească și trupească

O primă mănăstire importantă este a starețului Isaia care după un timp petrecut în Schetis (Egipt) și după un pelerinaj la Sfintele Locuri, s-a instalat după anul 431 la Beit Daltha, lângă Gaza, unde a stat până la adormirea sa în 491. Isaia a trait zăvorât în chilia sa, comunicând doar prin intermediar cu ucenicul său Petru Egipteanul, dar o comunitate cenobitică s-a format care dădea asistență duhovnicească celor dornici de aceasta. Au rămas cincizeci și nouă de cuvinte (Logoi) de la avă Isaia, denumite *Asketicon*. Extrase din aceste cuvinte sunt inserate în colecția sistematică a Apoftegmelor Părinților.

La mănăstirea avvei Isaia din Gaza, monahii s-au opus după 451, hotărârilor Sinodului IV de la Calcedon, care după ei ar fi divizat unitatea indivizibilă a lui Hristos. Viața avvei Isaia, a fost scrisă de un avocat din Gaza, Zaharia, autor și al unei Istории ecleziastice. Prietenia dintre Zaharia și Enea, celebrul sofist din Gaza, permit presupunerea existenței relațiilor între cercurile monahale cultivate și scoala literară din Gaza, ambele înfloritoare. Enea poate să fi discutat cu avă Isaia, probleme ridicate de Platon, Aristotel

¹¹ idem, *Gaza, Des Cananéens aux chrétiens...*, pp.36-40.

¹² Derwas J. Chitty, *The desert a City*, St.Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York, 1999, p.14.

sau Plotin. O altă mănăstire importantă din regiunea Gaza, anume cea a avvei Serid, a acceptat hotărârile de la Calcedon deși spiritualitatea acestor călugări erau în general pe linia celor ale avvei Isaia. Mănăstirea Serid a fost înființată la sfârșitul secolului al V-lea la Tavata, satul Sfântului Ilarion, de călugărul egiptean Varsanufie, «marele bătrân». Serid era cel prin care Varsanufie care era zăvorât în chilia sa comunica cu alții. Un alt «mare bătrân», Ioan Profetul, ocupa o chilie la fel ca avva Varsanufie în aceeași mănăstire. Varsanufie și Ioan au lăsat o vastă corespondență de 850 scrisori cu răspunsuri la întrebări foarte diverse puse de călugări și de laici sau de episcopi. Mai multe scrisori sunt adresate avvei Elian, care a succedat avvei Serid ca egumen. Se spune că această mănăstire a existat până la mijlocul secolului al VII-lea. Printre destinatarii corespondenței, a fost monahul Dorotei de Gaza cu o sută de scrisori ce permit de a vedea evoluția spirituală a sa de la intrarea în mănăstire. Dorotei, cu ucenicul său Dositei, om sfânt, au întemeiat o nouă mănăstire pe la anul 540, între Gaza și Maiuma. Au lăsat scrieri ascetice în tradiția Sf. Varsanufie și Ioan. În afară de mănăstirile de călugări au existat și mănăstiri de maici. Este cunoscută asemenea mănăstire, situată între Ashkelon și Gaza. Nu se știe ce au devenit mănăstirile din Gaza după invazia persană din 614, ce cauzase numeroase distrugerii în Palestina, ca masacrele de călugări la Ierusalim și din deșertul Iudeii, și nici după invazia și ocupația arabă de la mijlocul secolului al VII-lea.

Scoala monahală din Gaza

În același timp în care marele centru al monahismului a prosperat în Deșertul Iudeii începând din secolul al IV-lea d.Hr., o comunitate intelectuală monahală a înflorit în regiunea Gaza din secolul patru până în secolul al șaptelea producând o bogăție de opere literare: instrucțiuni monahale, tratate istorice și hagiografice, culegeri de întrebări și răspunsuri, scrisori și polemică și alte compoziții duhovnicești creștine, sediul principal fiind Mănăstirea Serid din Gaza unde au trăit Sfinții Varsanufie și Ioan. Monahismul din Gaza a dispărut demult, dar putem învăța și astăzi multe de la această școală a creștinismului și să punem în viața practică aceste minunate și sfinte învățături.¹³

III. Aspecte privind îndrumarea duhovnicească la Sfinții Varsanufie și Ioan din Gaza

În Gaza Sfinților Varsanufie și Ioan, limitele dintre mănăstire și oraș par să se estompeze deoarece monahii și mirenii apelează cu toții la aceiași

¹³ Brouria Bitton-Ashkelony, Aryeh Kofsky, The monastic school of Gaza.

părinți spirituali.¹⁴ Astfel, Scrisorile Sf. Varsanufie și Ioan ne oferă un tablou detaliat al acestei spiritualități care atinge toate persoanele, relațiile interpersonale, cu bucurii duhovnicești, dar și tristeți, și depresii sufletești, din toate domeniile vieții. Conținutul scrisorilor este foarte variat, incluzând subiecte precum ispite, probleme de ordin practic privind proprietăți individuale sau servicii publice, aspecte sociale privitoare la relațiile creștinilor cu evreii și cu păgânii, superstiții, chestiuni legate de practicarea magiei, chestiuni teologice și liturgice etc.” Corespondența Sf. Varsanufie și Ioan ne oferă un cadru viu al modului în care a fost aplicată îndrumarea spirituală în monahismul din Gaza, în contextul zilnic și imediat și a acoperit o gamă largă de probleme practice specifice vieții.

Acești părinți duhovnicești de la Tavata au avut un sistem extrem de suplu de autoritate spirituală, unic în creștinismul răsăritean mediteranean. Includerea mirenilor în această corespondență extinde înțelegerea tradițională asupra îndrumării spirituale, ca o activitate doar pentru monahi. În primul rând cei doi Mari Bătrâni au conlucrat îndeaproape cu avă Serid în procesul îndrumării spirituale. Sf. Varsanufie furniza principiile mai abstracte ale disciplinei ascetice, avă Serid se ocupa de călăuzirea comunității monastice din Tavata, iar Sfântul Ioan se ocupa de problemele mai practice ale laicilor și monahilor.

Cei trei îndrumători spirituali nu au acționat izolați, ci și-au asumat roluri complementare de îndrumare spirituală. Acest sistem de călăuzire spirituală, promovat de cei doi Mari Bătrâni, s-a inspirat în bună măsură din textul de la Gal. 6, 2: „Purtați-vă sarcinile unii altora și așa veți împlini legea lui Hristos”.

Asumarea păcatelor ucenicului

Unul dintre cele mai impresionante aspecte ale avăi Varsanufie a fost asumarea păcatelor ucenicului, astfel părintele duhovnicesc participă concret la transformarea lăuntrică în bine a ucenicului său. Astfel, în Scrisoarea 239, Sf. Varsanufie afirmă clar că el „poartă poverile, greșelile și rătăcirile” ucenicilor.

Îndrumător care oferă sfaturi

De aceea, părintele spiritual își asumă atât poziția unui îndrumător care oferă sfaturi, și care se pune chezaș pentru ucenicii săi. Sf. Varsanufie scrie unui fiu duhovnicesc: „Așa ne-a învățat Însuși Domnul nostru Iisus Hristos să facem nu voia noastră, ci pe a Lui, precum El a făcut-o pe a Tatălui (In 6, 38). După El am întins și eu peste tine aripile mele până azi. Și port poverile, greșelile și disprețuirile (...) și nepăsările tale”. Deci „purător-de-sarcini”, a fost unul dintre cele mai remarcabile și inovative practici ascetice din Antichitatea târzie.

¹⁴ Daniel Lemeni, „*Ava, spune-mi un cuvânt!*” Dinamica îndrumării spirituale la Părinții deșertului Scrisorile Sfinților Varsanufie și Ioan: un „curs de îndrumare duhovnicească prin corespondență” Doxologia, Iași, 2016, pp. 66-75.

Scopul părintelui duhovnicesc

Scopul părintelui duhovnicesc era, în esență, acela de a-și ajuta ucenicii să atingă desăvârșirea spirituală, îndrumându-i nu numai cu sfatul, ci și asumându-le păcatele și căderile din viața duhovnicească. Astfel faptul că, spre deosebire de tendința de a formaliza pocăința, reducând-o la actul instituțional de spovedanie sau de mărturisire în fața preotului sau episcopului, metanoia monastică era mult mai flexibilă și ea era trăită în mod esențial de către ucenic în relația discretă cu părintele său spiritual. În calitatea lor de părinți duhovnicești, cei doi Bătrâni nu urmăreau să impună un cod de reguli generale cu privire la viața duhovnicească, ci mai curând ei urmăreau să ofere răspunsuri extrem de personale la întrebări și contexte de viață concrete. „Eu nu vreau ca tu să fii sub lege, ci sub har” rezumă atitudinea celor doi Bătrâni cu privire la viața ascetică.

La fel ca și la Părinții pustiei, ceea ce contează cu adevărat nu e canonul, ci persoana, nu regula fixă, ci oamenii în varietatea și unicitatea lor. În Scrisoarea 137b, o esență a „școlii din Gaza”, Sf. Varsanufie se vede pe sine însuși ca un ghid care sfătuiește nu doar potrivit experienței sale, ci mai curând ca fiind inspirat de Duhul Sfânt și vorbind „de la Dumnezeu” (Scrisorile 373, 462). De aceea, ucenicul care își încredințează sufletul Bătrânului, de fapt el și-l încredințează lui Dumnezeu (Scrisoarea 361). Astfel se arată că ucenicul nu poate să crească spiritual în propria sa cale fără adevărata „gură a lui Dumnezeu” (cf. *Scrisoarea 373*), care este părintele său. Învățăturile ascetice ale Sfinților Varsanufie și Ioan au fost o continuare a practicilor duhovnicești specifice spiritualității deșertului. Comunicarea prin întrebări și răspunsuri, realizată în mod desăvârșit la Părinții pustiei, a fost dezvoltată și promovată sub forma minunatei colecții de scrisori a celor doi Mari Bătrâni. În aceste „Scrisori”, se relevă imaginea societății antice târzii din secolul VI d.Hr. din Palestina prin imagini ale vieții sociale, politice și economice, cu marea varietate de persoane, de la țăran, monah, hoț și până la episcop. Răspunsurile Marelui Bătrân Varsanufie și a Sf. Ioan numit Profetul, se referă la situații diverse pentru isihăști, clerici și mireni cu funcții mici și mari. Cei doi Bătrâni din Gaza formează în esență o școală a Creștinătății. Ava Varsanufie și ava Ioan sunt chemați de oameni pentru a le vindeca patimile sufletești și de a-i învăța stăpânirea acestor patimi. Pe calea spre perfecțiune egoismul este un obstacol major. Ca exemple sunt cuvintele 5, 7, 35 ale Sf. Ioan. Sf. Varsanufie se adresează către doi prieteni (Scrisoarea 646), astfel că unul din ei căsătorindu-se era îngrijorat cum să păstreze relația cu prietenul său și le spune să examineze simțămintele în inima sa ca și criteriu de a vedea dispoziția către prietenul său.

Regula de aur este: „Facă-se voia ta!”

Baza constă în renunțarea treptată la a face doar voia proprie, acest mod marcând pentru Bătrâni esența Creștinătății. Regula de aur este: *facă-se voia ta*. Necesitatea de a cere sfat este un sistem de direcționare spiritual, și un ucenic creștin bun este cel ce renunță la voia sa pentru a face ascultare de Bătrânii care îl îndrumă pe calea mântuirii, și să nu facă nimic fără sfat. Răspunzând unui pios mirean preocupat de sufletul său, avă Varsanufie spuse: „dacă cineva crede că poate face ceva singur fără să-I întrebe pe Părinți acela acționează în afara legii și nu face nimic legitim iar dacă acționează punând întrebări acela împlinește Legea și Proorocii. A întreba este un semn de smerenie și cineva ce face așa îl imită pe Hristos care s-a umilit ca să fie slujitor altora. Este scris: „fă totul cu sfat” (Proverbe, 24:71 [LXX 31:4]).) A avea un îndrumător duhovnicesc nu e doar smerenie după exemplul chenozei lui Hristos, ci este paradoxal singura comportare legitimă pentru un om ce se străduiește să facă voia lui Dumnezeu. Sf. Ioan Profetul a scris că „libertatea este adevărul manifestat în mod evident”. Libertatea înseamnă că inima persoanei trebuie să fie complet expusă îndrumătorului său duhovnicesc care aude și judecă gândurile prezentate fără ascunzișuri. Esențial este ca relația să fie reciprocă de deschidere între părintele spiritual și ucenic chiar și dincolo de moarte. Fiecare este dependent de celălalt. Acestea se regăsesc în Scrisori, mai ales cele dintre cei doi Bătrâni și mirenii pioși pentru care valorile și idealurile creștine erau puse la încercare de problemele vieții. Răspunzând unui laic zelos care a întrebat ce să facă dacă cineva insultă religia și blasfemiează Sfânta credință, Sf. Ioan Profetul îi reaminti esența mesajului: „tu știi că nu este corectare prin rău ci doar prin bine”. Deci trebuie răspuns cu blândețe și răbdare și fără agitație.

Modele de sănătate sufletească și atitudine în fața bolilor: Sf. Varsanufie și Ioan. Omul creștin sfânt în antichitatea târzie

În Imperiul Roman de Răsărit, din care făcea parte și Gaza, era constantă cercetarea sihaștrilor, a monahilor și monahiilor pentru a cere sfaturi duhovnicești și pentru viața de zi cu zi.¹⁵ În secolele V și VI d. Hr. creștinii sperau că există câțiva oameni aleși între ei sau în regiunea lor, femei sau bărbați, care prin nevoințele lor ascetice au dobândit un grad mare de apropiere de Dumnezeu, care îi iubește ca pe copiii Săi și le ascultă rugăciunile lor pentru credincioși, ale căror păcate îi țineau la distanță de El. În timpul epidemiei de plagă bubonică, Sf. Varsanufie cel Mare, Marele Bătrân din Gaza a spus că „sunt trei oameni care sunt fără pată în fața lui

¹⁵ Peter Brown, *The Tanner Lectures on human values, Aspects of the Christianisation of the Roman World, Arbiters of the Holy: The Christian Holy man in late antiquity*, Delivered at Cambridge University, November, 1993.

Dumnezeu, și au depășit măsurile omenești și care au primit puterea de a lega și dezlega păcatele oamenilor. Ei vor sta drept pentru a asigura că lumea nu va dispărea, și prin rugăciunile lor, Dumnezeu va avea milă de oameni. Cei trei sunt Ioan din Roma, Ilie din Corint și altul din zona Ierusalimului. Și sunt încrezător că ei vor dobândi mila lui Dumnezeu”. Unul din cei trei era Marele Bătrân, Sf. Varsanufie, care din smerenie nu s-a numit pe sine. Oamenii cu viață sfântă aveau un rol mare în viața creștinilor de atunci, în perioada antichității târzii.

Sf. Varsanufie și Sf. Ioan din Gaza. Scrisorile duhovnicești ale lor către monahi și mireni. Prezentare generală¹⁶

Cadrul monastic al mănăstirii Serid din Gaza, și viața sfinților de acolo, pe scurt

Sf. Varsanufie și Sf. Ioan din Gaza au fost Părinți duhovnicești și mari nevoitori în prima jumătate a sec. VI, în mănăstirea întemeiată de avă Serid starețul, la sud de Gaza, în Tavata. Varsanufie a murit pe la 540, fiind supranumit „Marele Bătrân”, iar Ioan, supranumit „Proorocul”, s-a dus la Domnul între 530 și 535. Serid, starețul mănăstirii, a murit cu 14 zile înaintea lui Ioan. Avă Dorotei a fost unul din ucenicii lor și conducătorul bolniței mănăstirii, și s-a retras din mănăstire după moartea lui Ioan. Lui îi vor fi adresate vreo sută de Scrisori de către cei doi Bătrâni. Cei doi bătrâni viețuiau închiși fiecare în chilia lui. Serid le aducea întrebările scrise ale unor monahi și mireni și ei îi răspundeau ce să le scrie acelora.

Scurtă prezentare a Scrisorilor Sf. Varsanufie și Sf. Ioan din Gaza

Scrisorile se referă la patimi și virtuți, în limba română fiind traduse de Pr.Prof. Dumitru Stăniloae în volumul XI din Filocalie. Conținutul scrisorilor este înrudit cu cel al Patericului. „Scrisorile” conțin sfaturi date la întrebările unor oameni care încercau să le aplice în situații concrete ale vieții, cu ispite, și greutăți. Sfaturile date în aceste „Scrisori” au un deosebit realism și țin seama de nivelul duhovnicesc al celor ce întrebau. De la cei mai avansați duhovnicește se cer lucruri mai mari, de la cei mai puțin avansați se cer lucruri mai modeste, după măsura lor. Astfel sfaturile pot fi de un real folos și pentru monahi și pentru mireni credincioși, dar îndeosebi pentru preoții duhovnici. Sf. Varsanufie și Sf. Ioan doresc în sfaturile lor adresate celor ce le cer îndrumarea în primul rând smerenia, care e condiția iubirii de Dumnezeu și de oameni, o supremă virtute a omului. Numai cei ajunși la smerenie s-au ridicat peste toate patimile. Smereniei i se opune slava deșartă, care îl face pe om egoist. Slava deșartă poate lua multe și foarte subtile forme, care pot înșela pe om. Pentru a ajunge la smerenie e nevoie de o atenție

¹⁶ idem, Filocalia, Vol. XI Sfinții Varsanufie și Ioan, Scrisori duhovnicești..., pp.3-23.

pătrunzătoare la sinele propriu, pentru a surprinde mișcările slavei deșarte și a le curăți și a le îndepărta.

Teme prezente în „Scrisori”

Smerenia dobândită în principal prin tăierea voii proprii, ascultarea și supunerea față de autoritatea Părintelui duhovnicesc

Dobândirea smereniei se face mai ales prin tăierea voii proprii, ascultarea și supunerea față de Părintele duhovnicesc. Slava deșartă, de care sunt legate și celelalte patimi, pot schimba ființa omului până a-i da acestuia impresia că tocmai această formă falsă, este ființa lui adevărată și o susține ca și cum adevărata lui voie în mod greșit. Omul trebuie ajutat să renunțe la această voie a lui. Prin smerenie omul ajunge la sinele său real. Sinele curățit se descoperă ca sine dependent de Dumnezeu, Care, aduce în om marea lumină și omul își vede micimea sa, lipsa de sens în egoismul său, și această micime a sa fiind recunoscută face imposibilă existența proprie fără Dumnezeu, cu atât vede mai clar că nu poate exista decât prin Dumnezeu, ca temelie a sa.

Omul cu imperfecțiuni și neputințe, ca posibile cauze ale bolilor

Smerenia omului constă în faptul că își dă seama de limitele lumii și ale sale prin trăirea multor imperfecțiuni (boli, moarte, incapacitatea lumii de a-l satisface cu adevărat pe om), având o continuă insatisfacție și o neputință de a ajunge în cunoașterea totală a lumii. Lumea e finită pentru că nu e una cu Dumnezeu și e creată de Dumnezeu cel infinit și e în legătură cu El și cu omul ca chip al Lui. Omul nu poate dispune cu totul nici de existența ei fizică și nu poate ajunge la marginile ei. Omul progresează în cunoașterea lumii, dar progresează în cunoașterea unor aspecte specificate la nesfârșit ale acelorasi legi generale, rămânând cu cunoașterea lumii fizice și a sa într-un plan finit. Acestea arată că sinea omului și lumea, fiind finite, în neputință de a se cuprinde una prin alta, sunt dependente, dar nu una de alta, ci de o realitate superioară. Dumnezeu e necreat, lumea e creată la fel ca și omul. Dar ele ar putea dobândi perfecțiunea rămânând în comunicare deplină cu Dumnezeu. Numai libertatea ființelor conștiente create poate duce lumea la perfecțiune. Dumnezeu este liber, și e și iubitor, și a creat lumea din iubire. Numai o lume creată poate fi o lume a libertății și a iubirii, pentru că e opera unui fundament personal liber și iubitor. Prin explicarea lumii și a omului ca fiind creații ale lui Dumnezeu, credința creștină face dependentă creșterea omului de smerenia lui, cu conștiința dependenței de Dumnezeu Creatorul, dar și de iubirea lui față de acest Creator, care îl ține pe om în legătură cu El, prin iubire.

Răbdarea necazurilor și a bolii pot fi cale spre mântuire

Un mare rol în înaintarea omului spre chipul cu care a fost creat de Dumnezeu îl are răbdarea necazurilor care întărește pe om în duh, iar căutarea

de a se sustrage de necazuri îl molesește spiritual. Prin răbdarea necazurilor omul arată că tăria lui nu-i vine de la lume, ci doar de la Dumnezeu cel atotputernic și iubitor. Puterea răbdării necazurilor îi vine omului din legătura cu Hristos, Fiul lui Dumnezeu făcut om, care a suportat crucea din iubire pentru noi, nefiind covârșit de durerile ei. Înaintarea omului spre adevăratul chip al său este o înaintare din puterea lui Hristos și spre asemănarea cu Hristos ca om; ea are o țință hristocentrică. Numai răbdarea și smerenia pot duce pe oameni la unirea iubitoare între ei, așa cum a voit Hristos și această unire o pot realiza ei doar în Hristos. Această unire cu Hristos ne desăvârșește și prin faptul că odată cu ea realizăm și unirea între noi. În acest scop s-a făcut Fiul lui Dumnezeu om, ca să devenim una cu El.

Hristos ca model de răbdare a necazurilor

Hristos a realizat acest chip adevărat al omului prin smerenie (chenoză) și prin cruce. Prin moartea lui Hristos ca jertfă de Sine învățăm și luăm putere să ne pregătim spre moartea noastră ca ieșire dintr-o viață egoistă, ce ne împiedică de la o deplină comuniune. Prin ea se face simțit planul vieții spirituale superioare, caracterizată prin bunătate și iubire în viața veșnică.

Sf. Varsanufie despre folosul ce se dobândește în viața de aici, atât prin răbdarea necazurilor, ca greutăți temporare, cât și prin smerenie

Prin necazurile pământești, care slăbesc patimile noastre, se dă omului o pace tot mai mare din partea grijilor pentru lucrurile lumii acesteia. De aceea pacea, „odihna” aceasta este o altă importantă stare duhovnicească, accentuată mult de Sf. Varsanufie și Ioan. Prin aceasta se arată că lumea e făcută nu ca să ne robească spiritul, ci ca să fie transfigurată prin spiritul nostru unit cu Dumnezeu, ca să fie luată în stăpânire de spiritul nostru. Sf. Varsanufie arată că această odihnă se dobândește ca arună încă în viața de aici, prin răbdarea necazurilor, și a greutăților, și prin smerenie și așa înaintăm spre veșnica odihnă a vieții viitoare, care e o bucurie în iubirea în care vom viețui veșnic.

Odihna cea veșnică se obține prin răbdarea necazurilor, iertarea tuturor, prin iubirea față de altul arătată prin rugăciune, abținerea de la facerea de rele și prin rugăciunile Sfinților

Odihna veșnică la care ajung cei ce se întăresc de aici în răbdarea necazurilor are în ea și o liniște a conștiinței de a nu fi făcut rău altora, sau de a fi obținut iertarea lor pentru relele ce le-au făcut. De aici marea importanță ce se acordă în aceste „Scrisori” iertării unora de către alții și rugăciunilor unora pentru alții. Amândouă contribuie la înaintarea în smerenie și la eliberarea de slavă deșartă. Comuniunea e ajutată în mod deosebit de rugăciunile unora pentru alții. Nimeni nu se mântuiește singur, deci să fim

uniți, mai ales când vrem să ne prezentăm în fața Dumnezeului iubirii și care vrea să ne adune pe toți în Sine. De aceea în această silință de a ne uni unii cu alții, arătată mai ales în rugăciune, este El însuși lucrător. Doar în iubirea unul față de altul arătată prin rugăciune ne desăvârșim fiecare și rugându-ne unii pentru alții, ne răspunde Dumnezeu cu împlinirea rugăciunilor noastre.

„Scrisorile” arată importanța rugăciunii unora pentru alții, dar mai ales a rugăciunii sfinților

Această carte duhovnicească este poate cea mai importantă din perioada Părinților bisericești care vorbește mult și concret despre importanța rugăciunii unora pentru alții, dar mai ales a rugăciunii sfinților pentru noi. Toți se întîlnesc între ei și cu Dumnezeu prin rugăciune. Fiecare devine responsabil pentru mântuirea celorlalți și chemat să lucreze pentru ea prin rugăciune. Lucrurile sunt relative în viziunea „Scrisorilor”, dar importantă este persoana omenească: „Ce ar folosi omului de ar câștiga lumea toată, iar sufletul și l-ar pierde”? Dar nu pot să mă mântuiesc fără grija de a ajuta pe alții să se mântuiască. Astfel lucrurile n-au preț decât pentru oameni, ci doar ca să fie folosite spre sporirea comuniunii dintre ei și spre înaintarea la veșnica lor comuniune în viața viitoare.

Toate lucrurile și cosmosul, au un sens doar pentru oameni la fel și ideile și cărțile sunt percepute de diferitele conștiințe, pentru folosul vieții noastre și al veșnicei noastre comuniuni. Persoanele umane, cu toată valoarea lor superioară, nu pot crea cosmosul și nu-și pot menține singuri viața în el, deci trebuie să fie o existență personală superioară cosmosului, existența care l-a putut crea. Iertarea reciprocă, rugăciunea unora pentru alții, smerenia, refuzarea slavei deșarte, sunt mijloace care pot duce spre chipul omului iubitor și pot da raporturilor dintre oameni sensul de a-i duce pe toți spre Împărăția cerului, a iubirii desăvârșite.

„Scrisorile” descriu ridicarea treptată a omului din tot ce l-a coborât din omenescul firesc al lui, care nu se poate realiza decât prin comuniunea dintre oameni, ce provine din comuniunea lor cu Dumnezeu. Lucrarea aceasta o face nu numai Dumnezeu cu fiecare din ei și fiecare cu sine, dar permanent ajutați de Dumnezeu și de credincioșii mai duhovnicești. Viața deplină și fericită este doar în comuniune, în depărtarea de orice egoism. Astfel o recomandare statornică a celor doi Bătrâni este pe de o parte tăierea voii proprii, pe de alta silința noastră de a împlini voia lui Dumnezeu care ne iubește pe toți și vrea ca toți să ne iubim și care ne dă și puterea ce ne întărește spre acestea. Căci voia lui Dumnezeu, contrar voii noastre egoiste, este voia care îmbrățișază pe toți în iubire. Împlinind această voie a lui Dumnezeu, contribuim și noi în mod real la împlinirea cererii: „Fie voia Ta”. Iar prin aceasta la împlinirea celeilalte cereri: „Vie Împărăția Ta”.

Credința în Sfânta Treime, în Domnul Iisus Hristos și în lucrarea Duhului Sfânt lucrează spre mântuirea noastră împreună cu lucrarea omenească

Oamenii sunt creați de Tatăl Ceresc iubitor care are un Fiu iubit. Viața veșnică se dă fiecărei persoane prin unirea cu Iisus Hristos, Fiul veșnic al Tatălui veșnic, făcut om pentru noi. Mântuirea veșnică prin Întruparea Fiului lui Dumnezeu ca om pe veci, și prin jertfa Sa și prin Învierea Sa, iar omul, cu voia lui să lase patimile ce îl cuprind în mod egoist și prin unirea omului cu Hristos cel Înviat la viața de veci.

Ridicarea omului din starea patimașă și unirea sa iubitoare cu Hristos cel înviat se face prin lucrarea Duhului Sfânt și astfel se îndumnezeiește, și crește tot mai mult în umanitatea sa, ce tinde după comuniunea iubitoare și după viața veșnică în Sfânta Treime. Credința creștină are la baza mântuirii ceea ce a făcut Dumnezeu cel în Treime prin creație și prin Iisus Hristos ca Fiu Întrupat al Tatălui. În hristologie este împlinirea mântuirii prin unire veșnică cu Hristos și astfel se face desăvârșirea umanității noastre. Fiul lui Dumnezeu a luat umanitatea noastră și a desăvârșit-o. Hristos lucrează pentru noi prin Duhul Său cel Sfânt. Aceasta este atât o pneumatologie, cât și o concepție despre om adică o antropologie. Mântuirea omului e unirea lui activă cu Hristos care lucrează în om prin Duhul Sfânt. Mântuirea începe cu ieșirea omului din egoismul său, și intrarea și creșterea în comuniunea cu Hristos, realizată atât prin Hristos în Duhul Sfânt cât și prin omul întărit de Hristos. Eforturile spre această curăție nu le poate face omul decât în Hristos, adică conlucrând cu puterea Lui și avându-l pe El ca model. Așadar dacă ați înviat cu Hristos, căutați cele de sus, unde se află Hristos, șezând de-a dreapta lui Dumnezeu... Căutați cele de sus nu cele de pe pământ, căci voi ați murit și viața voastră este ascunsă cu Hristos în Dumnezeu... Drept aceea omorâți mădulele omului pământesc: desfrânarea, necurăția, patima, pofta cea rea și lăcomia (Col 3, 1-5).

Hristos lucrează în noi prin Duhul Său cel Sfânt. Duhul Său cel Sfânt este puterea sfințitoare a noastră. Hristos „ne-a dat nouă arvuna Duhului” (II Cor. 5, 5). Mântuirea constă în pătrunderea și sălășluirea Sf. Treimi prin Hristos în noi, pentru a ne umple și pe noi și între noi de dragostea dintre Persoanele Treimii.

Pr. Stăniloae subliniază aspectul mântuirii prin faptele noastre morale, ascultarea de duhovnic fiind, prin tăierea voci ucenicului, una din faptele morale mântuitoare, după exemplul Sf. Varsanufie și Ioan din Gaza. Scrisorile Sf. Varsanufie și Ioan sunt de mare folos duhovnicesc atât pentru monahi, cât pentru toți credincioșii Bisericii noastre. Titlul, „Carte prea folositoare de suflet”, este cel sub care a fost publicată prima dată la Veneția, de Sf. Nicodim Aghioritul, și retipărită cu mici îmbunătățiri la Volos în 1960 și la Tesalonic în 1974, și explicarea titlului este prin cuvintele: „Spre folosul

tuturor creștinilor drept credincioși”. „Scrisorile” acestea sunt răspunsuri potrivite în orice timp la o mulțime de întrebări puse de monahi, dar și de mireni, întrebări care în forma pusă atunci sau în forme asemănătoare, preocupă pe orice creștin. În anul 1803 Sf. Nicodim Aghioritul, Athos, a trimis spre publicare la Veneția și aceasta scriere după un manuscris foarte vechi din biblioteca Mănăstirii Lavra din Sf. Munte. De viața Sf. Varsanufie, numit Marele Bătrân, și a Sf. Ioan, numit Proorocul, s-au ocupat cel dintâi Sf. Nicodim Aghioritul în „Introducerea” la ediția sa, descriind mai ales virtuțile lor ce rezultă din „Scrisorile” lor, și tot ce e știut despre viața lor se cuprinde în scrisorile lor.

IV. Câteva aspecte practice în învățăturile duhovnicești ale Sf. Varsanufie și Ioan¹⁷

Sf. Varsanufie și Sf. Ioan, celălalt Bătrân, își cunoșteau gândurile fără să comunice. Astfel când unuia din cei doi doi li se cerea sfatul, și apoi se cerea același sfat și celuilalt, sfatul era același. Sf. Varsanufie spuse astfel că „Dumnezeul lui Varsanufie este același cu Dumnezeuul lui Ioan”. (Scrisoarea 224). Prin îndelunga practică de sfătuie duhovnicească ei au ajuns la unitatea în gând. Sf. Varsanufie lucra în deplină cooperare cu Sf. Ioan și cu avă Serid, formând o echipă duhovnicească ce a dus la formarea duhovnicească a multor ucenici cât și progresul general al cetății Gaza, ai cărei conducători veneau adesea să ceară sfat de la acești duhovnici Sfinți.

Boală și vindecare

Mulți mireni căutau vindecare la acești Sfinți. Un mirean a primit sfat de la Sf. Ioan să-și stropască cu apă sfințită animalul bolnav (Scrisoarea 753). Altuia i s-a îmbolnăvit fiul, și Sf. Ioan i-a răspuns „noi ne rugăm, dar aparține lui Dumnezeu să facă milă cu el. Conformează-ți voia ta cu a lui Dumnezeu și dă-I mulțumire pentru toate (I, Tes. 5,18).” Dar fiul lui muri, și Sf. Ioan spuse: „Ți-am spus să-ți tai voia ta pentru Dumnezeu, arătându-ți prin aceasta moartea lui.” (Scrisoarea 778). Cineva a întrebat pe Bătrânul Ioan dacă va trăi sau va muri, și Bătrânul i-a răspuns că ceea ce contează este mântuirea, spunându-i astfel: „637. Întrebare: Un alt mirean, iubitor de Hristos, a întrebat pe același Bătrân Ioan dacă va mai trăi sau va muri? Și i-a răspuns așa: Răspuns: Dacă-ți spun ca vei muri, îți vei lucra mântuirea în chip silit. Căci văzându-te în gura morții, îți vei arunca lucrurile ca silit. Dar dacă aștepti să mai trăiești mult timp și-ți vine dorința să te mântuiești, vei îndrepta

¹⁷ Jennifer L. Hevelone Harper, *Disciples of the desert. Monks, laity, and spiritual authority in sixth century Gaza*, Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2005, pp.37-38.

gândul tău spre bine nesilit. Și atunci, chiar de vei muri curând, îți vei lucra mântuirea în chip liber și nu silit. 638. Întrebare: Dar cum? Dacă face ceva un bine de frica morții, aceasta nu se socotește spre mântuire? Răspuns: Nu e la fel mântuirea lucrată de silă și rea lucrată din libertate. Dar și aceea e mai bună decât a nu face nimic. Căci e spre pierzanie sufletului a nu face nimic, cât timp suntem stăpâni pe noi înșine. Cunoscând deci că sunt cu puțință amândouă, folosește-te de fapte ca un om cuminte și nu ca fecioarele nebune cărora li s-a închis camera de nuntă, pentru ca n-au avut rodul milosteniei și al facerii de bine.”

Probleme juridice și economice

Mulți au venit să ceară sfat privind relațiile interpersonale. Astfel, în Scrisorile 667 și 668: Unuia i-au intrat hoții în casă, fără a fura ceva, el considerând că asta s-a întâmplat pentru păcatele lui, acest gând fiind acceptat de Sf. Ioan. S-a pus problema dacă trebuiau deferiți justiției hoții sau nu. Sf. Ioan a răspuns că din egoism pot fi deferiți justiției, dar dacă Dumnezeu a îngăduit să se întâmple ceva, justiția nu poate schimba planul lui Dumnezeu. „667. Întrebare: Alt mirean iubitor de Hristos a întrebat pe Marele Bătrân, zicând: Au intrat niște hoți în casa noastră pentru păcatele noastre, dar n-au luat nimic din ea. Să pun în mișcare urmărirea lor, sau să fac pe neștiutorul? Răspuns: Dacă socotim că hoții au intrat pentru păcatele noastre, iar Dumnezeu, pentru iubirea lui de oameni, n-a îngăduit să ni se facă vreun rău, de ce să voim să ne răzbunăm și să nu lăsăm toate în seama lui Dumnezeu, care a zis: „A mea este răzbunarea, Eu voi răsplăti.” (A doua lege, 32, 35; Rom. 12, 19)? Dacă ne temem de Dumnezeu când îi vedem pe ei pătimind de ceva, trebuie să-i ajutăm după puterea noastră. Dar fiindcă n-am ajuns la treapta aceasta, ca să nu cădem cu voia în slava deșartă, să nu le facem nici bine, nici rău. Ci să mulțumim celui ce nu ne-a făcut nouă după păcatele noastre. 668. Întrebare: Dar dacă, s-a întâmplat ca ei să fure ceva din ale noastre, ce trebuie să facem? Răspuns: Stă în puterea celor desăvârșiți să disprețuiască toate. Iar cei din a doua treaptă pot să-și ia înapoi cele ce le-au pierdut, sau să-și păgubească puțin, cugetând la strâmtorarea acelor și la nevoia ce o au de cele pe care le cer. Aceasta îl poate face uneori pe vreunul să se folosească și de legile pe care aceia le-au nesocotit. Dar să știm, că lucrul acesta este odrasla iubirii de arginți și pricinuește vătămare sufletului nostru. Și călcăm și porunca ce zice: „De voiește cineva să se judece cu tine și să-ți ia mantaua, dă-i și haina” (Mt. 5,40).”

Familia și gospodăria

Mirenii din Gaza se plâneau că rudele lor le supuneau la test angajamentul lor spre viața duhovnicească, implicându-i în viața lumească. În Scrisoarea 767 cineva se adresează Sf. Ioan, arătând că tatăl său îi vorbea doar

de cele lumești. „767. Întrebare: Tatăl meu după trup îmi vorbește mereu despre lucruri materiale ce nu aduc nici-un folos sufletului și sunt necăjit că trebuie să-l ascult. Dar nici nu vreau să-l fac să tacă. Ce să fac? Răspuns: Bine este, dacă poți să-ți muți mintea de la cele spuse de el, fie la rugăciune, fie la pomenirea cuvintelor lui Dumnezeu și la învățătura Părinților. În acest caz lasă-l să vorbească ceea ce vrea. Dar de nu poți, silește-te cu blândețe să-l oprești de la o astfel de vorbire și să-l îndemni să o mute la alta mai de folos, ca nu cumva întârziind în ea, să se afle în ea o cursă a vrăjmașului. Căci acela poate întinde cursa lui în chip nevăzut și printr-un cuvânt, numai să afle pe cineva care-l ascultă cu plăcere.”

Proprietatea și milostenia

Mirenii întrebau cum să dea milostenie, toată odată sau câte puțin, ca în Scrisoarea 617, „617. Întrebare: Un mirean iubitor de Hristos a întrebat pe celălalt Bătrân Ioan: Te rog, Părinte, să mă lămurești în lucrul acesta, ca să plec plin de bucurie. Fiindcă îmi stăruie gândul să fac bine din avuția mea, cum e mai de folos: Să dau câte puțin, sau dintr-odată mult? Răspuns: Frate, măcar că nu sunt în stare să-ți răspund cum trebuie, dar ai îndemnul Scripturii care zice: „Nu zice: Du-te și să te-ntorci și mâine îți voi da, putând face bine, căci nu știm ce va aduce ziua de mâine” (Prov, 3, 28). Din altă parte, sunt măsuri și fiecare face după măsura sa. Este unul care poate da puțin din veniturile lui. Și este altul ce dă a zecea parte din produsele lui, altul a patra parte și altul jumătate. Fiecare după măsura lui. Iar cel ce voiește să ajungă la măsura desăvârșită, să nu mă-ntrebe pe mine, cel de pe urmă dintre oameni, ci pe Învățătorul și Doctorul sufletelor, pe Iisus Domnul, care a spus acelui bogat „De voiești să fii desăvârșit, vinde-ți averile și le dă săracilor și vei avea comoară în ceruri, și venind, urmează-Mi Mie” (Mt. 19, 21). Prezența morții lângă noi să sprijinească gândul tău. Căci e ascunsă de tot omul. Să ne sânguim deci să facem bine înainte de a fi luați de aici. Căci nu știm în ce zi ni se va face chemarea. Să nu cumva să ne aflăm nepregătiți și să ne găsim împreună cu cele cinci fecioare nebune, care nu și-au luat ulei în candelile lor (Mt. 25, 1-2).

Să facem tot ce putem după slăbiciunea noastră și bun este Stăpânul tuturor să ne ia cu cele cinci fecioare înțelepte în camera Lui de nuntă la Bucuria cea negrăită împreună cu Hristos. Amin!, sau ce să dea cerșetorilor, ca în Scrisoarea 635 „635. Întrebare: Ce trebuie să dau săracilor ce vin prin case? Răspuns: Ceea ce ai la îndemână, fie puțină mâncare sau băutură, fie doi bănuți, fie unul. Dar dă numai fără supărare, cu frica lui Dumnezeu, căci prin aceasta se slujește Dumnezeu”, iar dacă cineva cere și nu are ce să dea, să se împrumute ca să poată dea?, ca în Scrisoarea 620 „620. Întrebare: Un mirean iubitor de Hristos a întrebat pe același Bătrân: Dacă cineva cere cuiva să-i dăruiască ceva și acela nu are, oare trebuie să se împrumute ca să-i poată da?

Răspuns: Dacă se cere cuiva să dea ceea ce nu are, osândă nu are. Căci Apostolul Petru, rugat de unul să-i dea ceva de pomană, a zis: „Argint și aur nu am” (Fapte. 3, 6). Și nu s-a împrumutat ca să-i dea. Iar dacă cineva nu are decât ceea ce-i este de trebuință, nici atunci nu trebuie să cheltuiască ceea ce are, la împlinire, ca să nu-i lipsească lui și să se necăjească nesuportând lipsa acelui lucru. Iar dacă cel căruia i se cere, îi spune celui ce-i cere: „Iartă-mă, nu am ce să-ți dau”, aceasta nu e o minciună, căci cel ce nu are decât ceea ce-i este de trebuință, nu are ce să dea altuia. Dar să spună celui ce cere: „Iartă-mă, că nu am decât ceea ce îmi este de trebuință”. Gândește-te la cele cinci fecioare, care rugate de celelalte să le dea untdelemn pentru candelile lor, le-au spus: „Nu cumva să nu ne ajungă nouă și vouă” (Mt. 25, 9). Din partea sa, Apostolul Pavel spune Corintenilor: „Să fie prisosul vostru spre împlinirea lipsei altora” (II, Cor. 8, 14), dar și: „Nu însă ca să fie altora ușurare, iar vouă necaz” (Ibid. 13).”

Interacțiunea socială dintre monahi și mireni

Erau mireni care se ocupau de problemele practice necesare Părinților, și deși laudabile acțiunile lor, totuși puteau apărea ispite. Bătrânul Ioan vedea dincolo de acțiunea individuală către motivația faptei pentru a determina valoarea ei morală, ca în scrisoarea 751, adresată unui mirean ce întreba dacă este păcat să muncești Duminică. Sf. Ioan răspunde astfel: „751. Întrebare: Oare e păcat a lucra Duminică? Răspuns: Pentru cei ce lucrează după Dumnezeu, nu e păcat. Căci Apostolul a zis: „Lucrând zi și noapte, ca să nu împovăram pe cineva” (I Tes. 2, 9). Dar pentru cei ce o fac din dispreț și lăcomie și în dorința de câștig urât, e păcat. Totuși bine este ca în ziua Învierii, în sărbătorile domnești (împărătești) și în cele de pomenire ale Apostolilor, să ne oprim de la lucru și să mergem la biserici. Căci aceasta e o tradiție de la Sfinții Apostoli.”

Vedeniile, ca efect al păcatului și al bolilor sufletești

Sf. Varsanufie spunea că vedeniile pot apare ca să arate cuiva că a păcătuit, ca în Scrisoarea 44: „44. Din binecuvântarea trimisă lui a dat slujitorului său dar nu din mână sa căci nu era cleric, ci a pus-o în fața lui și acela a luat-o. Și primind a doua și a treia oară binecuvântarea, a făcut același lucru. Și făcând aceasta fără încuviințare nu și-a dat seama de greșală. Dar când s-a văzut pe sine ușurat de patimi prin rugăciunile Bătrânului a spus: s-au slăbit patimile în mine. Și după aceea a trimis să-l întrebe despre gândurile de hulă și nu a primit răspuns. Și mirându-se de pricină, deodată, prin îngăduința lui Dumnezeu, spre îndreptare, i s-a arătat lui o nălucă înfricoșătoare o dată și de două ori, care s-a mistuit îndată și umplându-se de multă tulburare, și-a adus aminte numai de greșala săvârșită cu pâinea. Căci uitase ceea ce spusese despre slăbirea patimilor. Și punându-și culionul trimis

lui odată de Bătrân, căzu de multe ori la pământ și se rugă să se învrednicească de milă. Dar mai des Sf. Varsanufie avertiza că vedeniile pot fi înșelare de la cel rău, ca în Scrisoarea 419: „419. Întrebare: Uneori văd în inima mea cum gândurile viclene dau târcoale cugetării mele ca fiarele, fără să-mi pricinuiască vreun rău. Ce este aceasta? Răspuns: Aceasta este o amăgire a vrăjmașului, care are ascunsă în sine mândria, ca să te încredințeze că gândurile rele nu te pot duce la nici-un rău și așa să se trufească inima ta. Dar nu te lăsa amăgit. Ci adu-ți aminte de slăbiciunea ta și de păcatele tale. Și cheamă numele lui Dumnezeu în ajutor împotriva vrăjmașului. Sfântul Varsanufie cel Mare se roagă la Dumnezeu pentru iertarea păcatelor uitate, iar Sfântul Ioan Profetul aduce înțelepciune și luminarea minții duhovnicești.

Actualitatea învățăturilor despre vindecare sufletească și trupească a Sfinților Varsanufie și Ioan cu posibile implicații misiologice

Sf. Varsanufie și Ioan consideră că scopul final al vindecării trupești și sufletești este mântuirea sufletelor și că Hristos este cel care vindecă, dar medicul poate interveni prin actul medical respectând poruncile dumnezeiești care permit sau interzic anumite practici care sunt sau nu conforme unei deontologii medicale ce se supune acestor porunci aplicate cu discernământ duhovnicesc și profesional. Preoții pot avea în consecință ca model de abordare a sfătuirii credincioșilor bolnavi sufletește și trupește pe Sfinții Varsanufie și Ioan, de asemeni credincioșii pot lua ca model de asumare a bolii și de acceptare a unor metode de tratament cu discernământ și sfat duhovnicesc și profesional competent dar numai prin respectarea poruncilor divine în scopul mântuirii.

Concluzii ^{18,19}

Cetatea Gaza și cetățenii secolului VI d.Hr. de acolo se aflau într-o lume cu mai multe sisteme de valori. Reputația orașului era datorată atât Școlii din Gaza cât și Mănăstirii din Tavata.

Episcopii și monahii asceți conlucrau îndeaproape cu cetățenii în Palestina secolului al VI-lea d.Hr. Sihaștrii aveau autoritate asupra episcopilor care le cereau sfatul. Scrisorile Sfinților Varsanufie și Ioan arată cum sihaștrii și episcopii cooperau pentru a conduce comunitatea creștină pe calea mântuirii. Prosperitatea Gazei pe la anul 570 era astfel încât un pelerin roman în Țara Sfântă spunea: „Gaza este un oraș splendid, plin de lucruri plăcute; oamenii din acest oraș sunt cei mai cinstiți, au distincție și manifestă o caldă

¹⁸ Glanville Downey, *Gaza in the early sixth century*, University of Oklahoma Press, 1963, p.162.

¹⁹ Daniel Lemeni, *Tradiția paternității duhovnicești în spiritualitatea creștină răsăriteană*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2012, pp. 60-69.

prietenie față de vizitatori”. Ascultarea de cuvântul Sfinților din Gaza, pe un loc de primă importanță fiind Sfinții Varsanufie și Ioan a dat aceste minunate roade: spirituale, culturale, economice, dar cel mai important este că societatea era în pace, și dreapta credință înflorea.

Spiritualitatea monastică de la mănăstirea Serid din Gaza unde au viețuit Sfinții Varsanufie și Ioan a fost originală deși a fost influențată de cea egipteană și în interacțiune cu monahismul palestinian din Ierusalim și deșertul Iudeii, situându-se în contextul perioadei bizantine timpurii. Comunitatea aceasta din Tavata a avut trei mari asceți, pe Sf. Varsanufie, Marele Bătrân, pe Sf. Ioan de Beersheva, Proorocul și pe avă Serid, starețul acestei mănăstiri, care a devenit o autoritate spirituală pentru comunitatea mai largă de creștini laici și monahi. La această mănăstire s-au respectat toate hotărârile dogmatice ale Sfântului Sinod, al IV-lea de la Calcedon. Ascultarea de duhovnic prin tăierea voii proprii a ucenicului era regula de bază, și era în deplin accord cu dogmele elaborate la Calcedon, de Sfinții Părinți însuflați de Duhul Sfânt.

Laicii creștini din Bizanțul timpuriu nu făceau distincție între cele legate de familie și viața socială și cele de ordin duhovnicesc, chiar activitățile cele mai obișnuite zilnice aveau profunde ramificații duhovnicești. Cei doi sfinți Varsanufie și Ioan erau într-o relație de rudenie spirituală frățească. Sf. Varsanufie a menținut relații fraterne cu ceilalți monahi. În calitatea lor de Părinți duhovnicești cei doi Bătrâni nu urmăreau să impună un cod de reguli generale cu privire la viața duhovnicească ci urmăreau să ofere răspunsuri foarte personale la întrebări pentru un context de viață foarte concret. „Eu nu vreau ca tu să fii sub lege, ci sub har”. (Scrisori 23, 35, 51). Astfel Scrisorile nu accentuează puterea spirituală a părintelui spiritual ca la omul considerat sfânt ci au în vedere aplicarea învățăturii de bază a celor doi Mari Bătrâni. Ideea principală subliniată de aceștia este tăierea voii ucenicului, accentuată ca în nicio altă sursă a monahismului antic.

La acești doi Sfinți, virtuțile provin una din alta: smerenia dă naștere la înțelepciunea ascultării, iar ascultarea duce la practicarea celor trei virtuți teologice: credința, nădejdea și dragostea. Sf. Varsanufie face multe referiri la Sf. Scriptură pentru formarea ucenicilor și astfel spiritualitatea gazană se constituie într-o veritabilă școală a creștinismului, o punere în practică a valorilor și idealurilor evanghelice cu efect major și în trăirea unei vieți sănătoase cu sufletul și cu trupul.

V. Bibliografie

Cărți:

- Brouria Bitton-Ashkelony, Aryeh Kofsky, *The monastic school of Gaza*, Koninklijke Brill NV, Leiden, 2006.

- Daniel Lemeni, „Ava, spune-mi un cuvânt!”. Dinamica îndrumării spirituale la Părinții deșertului Scrisorile Sfinților Varsanufie și Ioan: un „curs de îndrumare duhovnicească prin corespondență”, Ed. Doxologia, Iași, 2016.
- Daniel Lemeni, *Tradiția paternității duhovnicești în spiritualitatea creștină răsăriteană*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2012.
- Derwas J. Chitty, *The desert a City*, St.Vladimir`s Seminary Press, Crestwood, New York, 1999.
- Gaza, *Des Cananéens aux chrétiens*, Le Monde de la Bible, Édité par Bayard Presse S. A., 2015.
- Glanville Downey, *Gaza in the early sixth century*, University of Oklahoma Press, 1963.
- Jennifer L. Hevelone Harper, *Disciples of the desert. Monks, laity, and spiritual authority in sixth-century Gaza*, Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2005.
- John H. Rosser, *Historical Dictionary of Byzantium*, Scarecrow Press, 2001.
- Nicolae Iorga, *Istoria vieții bizantine*, Editura Enciclopedică Română, București, 1974.
- Peter Brown, *The Tanner Lectures on human values, Aspects of the Christianisation of the Roman World, Arbiters of the Holy: The Christian Holy man in late antiquity*, Delivered at Cambridge University, November, 1993.
- Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Ediția a II-a, Ed. Omniscope, Craiova, 1993.

Cursuri și lucrări universitare:

- Pr. Prof. Dr. Daniel Benga, curs: *Istoria Bisericii Universale, capitolul Istoria monahismului răsăritean (Egipt, Palestina, Siria, Constantinopol, Muntele Olimp, Muntele Athos, Începuturile. Secolele IV-VIII)*.

Izvoare:

- *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1982.
- Sfinții Varsanufie și Ioan, Filocalia, Vol. XI, *Scrisori duhovnicești*, Traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Ediție electronică, Apologeticum.

Resurse Internet:

- <https://chirho88888888.wordpress.com/2019/11/30/sfantul-apostol-andrei-a-efectuat-4-calatorii-misionare-si-a-petrecut-20-de-ani-in-dacia/>, accesat pe 10.01.2020.

PROBLEMA RĂULUI ÎN TEOLOGIA ORTODOXĂ

TEODOR GEȚIA

Absolvent Master

Problema răului, a ierarhiilor cerești și a întregii creații a fost mereu controversată și de actualitate în tradiția patristică. Judecata de Apoi și cea de a Doua Venire a lui Iisus Hristos reprezintă biruința finală a binelui, deși nu este întotdeauna limpede cum se va realiza această victorie. Potrivit cu învățăturile primilor Părinți bisericești, răul nu are un ipostas propriu, cu atât mai puțin într-un viitor eshatologic, ci el există ca pervertire a binelui, născut din proasta întrebuintare a liberului arbitru și din invidia Satanei. Sf. Maxim Mărturisitorul afirmă că: „răul nici nu era, nici nu va fi ceva ce subzistă prin firea proprie. Căci nu are în nici un fel ființă sau fire, sau ipostas, sau putere, sau lucrare în cele ce sunt. (...) Ci, ca să-l cuprind într-o definiție, voi spune că răul este abaterea lucrării sădite în fire de la scopul lor și altceva nimic. Sau iarăși, răul este mișcarea nesocotită a puterilor naturale spre altceva decât spre scopul lor, în urma unei judecăți greșite.” Se distinge astfel un aspect întreit al lucrării răului: de abatere, de mișcare nesocotită și de scop.

În tratatul său despre demonologie, N. Matsoukas ne înfățișează și el legătura strânsă dintre latura eshatologică a economiei mântuirii și parcursul istoric al creației și al energiilor divine. În acest sens, Cartea Facerii și Apocalipsa se află într-o corelație perfectă. Matsoukas este împotriva oricărui maniheism sau dualism arătând că natura creată a tuturor lucrurilor nu a preexistat ci a fost creată prin energiile dumnezeiești din nimic, tot Dumnezeu fiind Acela care o va susține la nesfârșit. Toate s-ar sfârși în nimic, dacă Dumnezeu și-ar retrage energiile Sale. Astfel, „primul capitol al Facerii consemnează creația, în timp ce Apocalipsa slăvește creația din nou a omului. La început (prin creație) se împlinește biruința asupra nimicului și a haosului. La sfârșit (eshatologia) se împlinește nimicirea puterilor diavolești.”. Astfel, vedem că în doctrina corectă a Sfinților Părinți, sunt depășite concepțiile dualiste ale filosofiilor, demonologia de tip dualist în care răul este atribuit materiei și toate curente gnosticului care tind să reapară mereu pe parcursul istoriei. Nu întâmplător ni se spune în repetate rânduri în primul capitol al Facerii că toate sunt bune și bune foarte. În general gnosticii au o

viziune de tip dualist asupra lumii, o sinteză între elemente ale altor tradiții, o doctrină de tip ezoteric (pentru cei inițiați), un dualism între bine și rău ca realități ontologice ale lumii (două divinități absolute pentru bine și rău). Problema generală a gnosticismului este aceea că există mai multe principii creatoare, printre care și unul al răului sau al lumii materiale. Vedem acest lucru și la Marcion, ca reprezentant al gnosticismului creștin, care vorbea despre un Dumnezeu al Vechiului Testament ca sursă a răului și un Dumnezeu bun al Noului Testament.

Doar un principiu absolut poate genera ființarea. Dumnezeu, fiind binele absolut, nu poate crea ceva contrar. Ar rezulta două principii și acesta ar fi un nonsens deoarece Absolutul nu poate fi decât Unul. Rezultă că întreaga creație este bună, că răul nu este în esența lucrurilor. Ca și creștini ne delimităm de orice concepție de tip platonice care vede în materie o temniță a spiritului. Tot la Platon găsim ideea de *daimoni*, ca intermediari între zei și oameni, ca unii ce intervin în lume și provoacă răul. De altfel este evident faptul că majoritatea ereziilor apărute în decursul veacurilor au adoptat într-o oarecare măsură idei platonice sau neoplatonice. Nu degeaba afirma și Tertulian că toții ereticii îl iubesc pe Platon.

Așadar, potrivit învățăturii Părinților răsăriteni, Dumnezeu este singurul Creator și întreaga Creație a fost creată bună. Toate au fost create din neființă de Dumnezeu, deci nu sunt deoființă cu Creatorul. Tot ce ființează, fiind creat de Dumnezeu, e dependent de Dumnezeu. El susține întreaga creație. Dumnezeu singur e liber de orice dependență. Este imuabil și incapabil de a face răul. Din aceasta reiese că Satana este o ființă creată, nedesăvârșită, capabilă de a face răul și prin urmare nu este ca Dumnezeu. În această ordine a Creației, Dumnezeu a conceput mai întâi Puterile îngerești și cerești. Așadar atât Satan cât și ceilalți îngeri căzuți au fost creați inițial buni și subordonați lui Dumnezeu deoarece Dumnezeu după ființa Sa este bun și nu poate fi niciodată făcătorul răului. Răul, potrivit învățăturii ortodoxe, este un lucru bun pervertit. El nu are niciodată ipostas propriu. Revenind la îngeri, ierarhic, aceștia sunt deasupra oamenilor. Sunt primii creați însă omul deține superioritatea ontologică deoarece el este rostul și încununarea întregii creații.

Îngerul e doar un slujitor în ordinea stabilită de Dumnezeu, pe când omul este și stăpânitor. Vedem această menire a lor din diferite pasaje scripturistice precum acesta: „mii de mii (îngeri) Îi slujeau și miriade de miriade stăteau înaintea Lui”. Cuvântul înger înseamnă sol, vestitor și anume a

voinței divine iar acest nume nu desemnează ființa ci responsabilitatea lor. Sf. Dionisie Areopagitul în tratatul său despre ierarhia cerească ne face o descriere a celor nouă cete îngerești și regăsim astfel aici această idee de ordine menționată mai sus. Vedem aici că ideea de ordine a fost mereu prezentă în gândirea societăților tradiționale. Doar omul modern a renunțat la această idee, el nu mai crede în nici o ordine, vede totul ca pe un accident, ca pe o întâmplare născută din haos sau din hazard. Pe lângă faptul că această gândire este una demonică, denotă și o lipsă de profunzime în gândirea omului modern, deoarece să atribuim o notă de hazard pentru tot ce nu înțelegi nu poate fi decât semnul unei gândiri superficiale.

Sinodul VII ecumenic de la Niceea a hotărât că îngerii se pot reprezenta deoarece nu sunt făpturi cu totul netrupești. În general, viziunea Părinților răsăriteni a fost că îngerii au o anumită corporalitate, doar Dumnezeu fiind spirit pur. Sf. Ioan Damaschin învață că orice făptură în comparație cu Dumnezeu are corporalitate și e material. În Apus, în special după Renaștere, s-a ajuns la o viziune excesiv antropomorfizată în care îngerul apare ca o ființă foarte feminizată. Această viziune este contrară Revelației divine care prezintă mereu îngerul ca pe un soldat sau luptător, dar în orice caz într-o manieră sobră, bărbătească. În Cartea lui Iov găsim relatarea conform căreia „îngerii sărbătoreau când Dumnezeu a făcut stelele”, deci putem afirma că aceștia au fost creați înaintea lumii materiale. Prin urmare, este adevărat că și căderea unor îngeri, în frunte cu Satan, a avut loc tot înainte de crearea lumii văzute. Satan (Shatan) apare de 36 de ori în Noul Testament și înseamnă potrivnicul lui Dumnezeu. Termenul de diavol (dia+vallo) a dezbinat, a învrăjbit sau tatăl minciunii (Ioan 8,44) îl regăsim de 34 de ori în Noul Testament. Despre cum s-a petrecut evenimentul căderii găsim relatări în Cartea apocrifă a lui Enoh, unde apare ideea că Satan este primul creat și din această cauză refuză să i se închine omului ca unei creaturi inferioare lui. Ulterior apare și dorința de răzbunare împotriva omului. Despre căderea îngerilor mai găsim relatări și în Evanghelia apocrifă după Ioan. În orice caz Satan este o realitate personală, este invidios pe fericirea omului, își urmărește planul său contrar voinței divine și este responsabil pentru intrarea răului în lume.

„Prin adevărul Revelației divine, prin mintea sa sfântă, sobornicească și apostolică, Biserica învață că duhurile răutății, făcute de Bunul Dumnezeu, la început au fost îngeri buni, însă mai apoi, prin propria lor voință, au căzut de la El și de la adevărul Său veșnic. Singuri s-au transformat devenind răutate,

minciună și izvorul păcatului.” Sf. Maxim Mărturisitorul ne învață și el că „nici dracii nu sunt prin fire răi, ci prin reaua întrebuințare a puterilor firești s-au făcut răi.” Andrei Pleșu, în tratatul său despre înger, afirmă că „căderea îngerilor e un refuz al statutului creatural. Boala demonică prin excelență este fascinația de sine”. Referitor la aceasta, Sf. Ioan Casian ne învață: „Mărturie despre aceasta este îngerul acela care pentru mândrie a căzut din cer. Căci fiind zidit de Dumnezeu și împodobit cu toată virtutea și înțelepciunea, n-a voit să le recunoască pe acestea venite din darul Stăpânului, ci din firea sa. De aceea s-a socotit pe sine întocmai ca Dumnezeu”. Căderea îngerilor s-a petrecut o singură dată și este ireversibilă. Nu mai există posibilitatea de recuperare a acestor înger căzuți. Pentru înger problema alegerii s-a ivit o singură dată, pe când noi oamenii ne confruntăm cu ea clipă de clipă până în momentul morții. Sf. Ioan Damaschin spune că „după cădere, pentru ei, nu mai este pocăință, după cum și pentru oameni nu mai este pocăință după moarte”.

A urmat apoi căderea omului. Adam și Eva au avut un trup spiritualizat (pe care o să-l avem și noi în eshaton). Au fost creați într-o stare de pruncie duhovnicească având potențialitatea să crească la măsura bărbatului desăvârșit. Însă și-au întors fața de la Dumnezeu. Au văzut că pomul e plăcut la vedere și atunci a început să se producă căderea deoarece fața lor nu mai era ațintită spre Dumnezeu. Era îndreptată spre lumea materială, pomul era lumea, realitatea biologică și nu mai erau atrași de cele duhovnicești. I-au întors spatele lui Dumnezeu, gest pe care îl repetăm și noi zilnic, alegând în locul frumuseții dumnezeiești realitatea amăgitoare a acestei lumi. Dumnezeu a creat lumea și omul din iubire. Deși a văzut că omul va cădea, El a dorit din iubirea Lui nemărginită să ne aducă de la neființă la ființă. A vrut să-și extindă iubirea de Tată și asupra noastră. A vrut să devenim și noi fii Lui după har. Fiecare om vine în existență conform rațiunilor divine (logoi) care au existat în sânul Treimii dinainte de veacuri. Răul nu este justificat prin această viziune deoarece chiar dacă Dumnezeu vede ce se poate întâmpla, El nu determină. Sf. Ioan Damaschin afirmă în Dogmatica sa că este mai bine a exista (chiar rupt de Dumnezeu) decât a nu exista deloc. Nu Dumnezeu este cel ce face răul (chiar și în cazuri de boală sau molimă sau oricare alt rău), ci răul este o consecință a păcatului. Prin acesta, se produce o îndepărtare de Dumnezeu și o ieșire de sub protecția Lui. Putem spune că atunci când păcătuim Dumnezeu își I-a mâna de pe noi. Pedepsele sunt de fapt auto-pedepse. Sunt o consecință a patimilor noastre pervertite (deoarece contrar unei viziuni maniheice, și patimile au fost

create bune). Există de mii de ani, începând cu căderea omului, o anumită iraționalitate a patimii. Continuăm cu același mod distructiv deși vedem că nu suntem împliniți iar a fi neîmplinit înseamnă să nu-ți găsești pacea, liniștea, sensul în lume, deoarece aceste le găsim doar în Hristos. Împlinirea o putem afla doar în Dumnezeu deoarece sufletul nostru e din Dumnezeu. Omul, sub amăgirea diavolului, care este tatăl minciunii și care prezintă lucrurile într-un mod amăgitor, caută să-și umple sufletul cu lucruri finite, de care inevitabil se vor sătura. Ideea ar fi să-și umple sufletul cu infinitul, adică cu Dumnezeirea, care este Binele absolut și de care nu te poți sătura niciodată.

Vedem că există o vrăjmășie ontologică între acest duh al lumii și duhul lui Hristos. În lumea contemporană răul devine tot mai puțin vizibil și cu cât răul devine mai puțin vizibil cu atât corupe mai puternic persoanele și lucrurile. Nil Ascetul arată aceasta în Cuvântul său ascetic: „Nu este văzută fața lui, căci își ascunde viclenia în multe veșminte, fermecând în chip amăgitor prin felul cum se înfățișează la arătare, iar în ascuns întocmind cursa pierzaniei”. Știm din cartea lui Iov că Satana îi poate ispiti pe oameni doar dacă îngăduie acest lucru Dumnezeu. Așadar biruința asupra diavolului este posibilă atâta timp cât omul conlucrează cu harul divin spre a realiza acest lucru. Sf. Antonie cel Mare spune că „ceea ce naște păcatul este negrija și trândăvia oamenilor. Răul nicidecum nu e pricinuit de Dumnezeu; ci prin alegerea de bunăvoie s-au făcut dracii răi, ca și cei mai mulți dintre oameni.”. Tot Sf. Antonie afirmă că răul se naște din neștiința de Dumnezeu.

Pe cât de subtile sunt manifestările răului în lumea contemporană, pe atât de agresive devin. Întocmai precum în episodul ispitirii Evei, minciuna devine tot mai mare în fața oricărei apărări. Este strategia adoptată de către orice propagandă satanică a zilelor noastre. Se caută abaterea de la valorile tradiționale creștine prin orice mijloace disponibile. De la industria cinematografică în care filmele au devenit instrumente de programare a conștiinței colective prin abordarea unor teme precum transumanismul, ocultismul, gândirea magică, crearea unei noi mitologii de super-eroi și extraterestrii, etc , dar într-o cheie total anti-creștină până la influența toxică a noilor media, mai ales în rândul copiilor și a adolescenților, care nu fac altceva decât să creeze o falsă impresie de libertate, să distrugă relațiile interpersonale, să creeze dependențe mai puternice decât drogurile, să distrugă capacitățile intelectuale și să sărăcească complet viața spirituală a oamenilor. Este evident că nu mai trăim într-o societate bazată pe valori creștine și din popularitatea

unor ideologii contemporane nouă precum *cancel culture*. Aceasta reprezintă o ideologie satanică deoarece anulează ideea de pocăință și știm că doar diavolul nu se mai poate pocăi. Pocăința nu mai există, oamenii nu mai cred în dimensiunea ei vindecatoare și te vor crucifica chiar pentru o singură greșală pe care o vor descoperi în trecutul tău. Iar acest lucru devine tot mai ușor de realizat deoarece oamenii își exhibă viața intimă fără nici o reținere pe rețelele de socializare.

Iadul este locașul îngerilor căzuți. Este absența iubirii și a luminii. Iadul este locul unde nu-i vedem fața celui de lângă noi, este o stare de izolare în care nu ne pasă de celălalt. Această stare o trăim încă de acum, când din mândrie, lipsă de iubire, auto-izolare și ură pierdem orice urmă de lumină dumnezeiască și ne afundăm într-un demonism feroce, întâlnit mai ales în marile centre urbane, și care nu este altceva decât o prefigurare a iadului cel veșnic. În acest sens este elocventă apoftegma Sf. Macarie cel Mare: „Plimbându-se acesta prin pustie, a găsit aruncat pe jos o căpățână de mort. Și mișcându-l cu toiagul de finic, Bătrânul a zis: Tu cine ești? Răspunde-mi! Și i-a vorbit lui căpățâna zicând: Eu am fost arhieru al elinilor care locuiau în acest ținut, iar tu ești Avva Macarie purtătorul de duh. În ceasul în care ți se face milă de cei din iad, aceștia se mângâie puțin. A zis Avvei Macarie: Care este mângâierea? I-a zis lui căpățâna: cât este de departe cerul de pământ, tot atât de mare este focul de sub noi. De la picioare până la cap stând, deci, în mijlocul focului, nu poate vedea nimeni fața celui alt, deoarece spatele unuia este lipit de spatele altuia. Când însă te rogi pentru noi, vede puțin unul fața celui alt. Plângând Bătrânul, a zis: Vai de ziua în care s-a născut omul, dacă aceasta este mângâierea iadului”.

Bibliografie

- *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2019.
- *The Orthodox Study Bible*, St. Athanasius Academy of Orthodox Theology, 2008.
- *Filocalia*, Editura Humanitas, București, 1999.
- Andrei Pleșu, *Despre îngeri*, Ed. Humanitas, București, 2003.
- Alexandru Buzalic, *Demonologia creștină*, Ed. Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuș, 2010.
- Platon, *Phaidon-Despre Suflet*, Ed. Humanitas, București, 2011.

- Dionisie Areopagitul, *Despre ierarhia cerească*, Ed. Polirom, București, 2021.
- Sf. Ioan Damaschim, *Dogmatica*, Ed. Apologeticum, 2004.
- Sf. Iustin Popovici, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe*, Ed. Doxologia, București, 2017.
- Nikos Matsoukas, *Teologia dogmatică și simbolică IV - Demonologia*, Ed. Bizantină, București, 2002.
- Jean Claude Larchet, *Captivi în internet*, Editura Sophia, București, 2018.
- *Patericul Mare - Apoftegmele Părinților pustiei*, Editura Bizantină, 2016.

ADAM - PROTOTIPUL ARHETIPULUI

Prof. GEORGE-ANTONIU NICOARĂ

Master anul II

Preliminarii

Adam (ebr. אָדָם) este primul personaj uman menționat de către Sfânta Scriptură, adică primul om creat de Dumnezeu „după chipul și asemănarea Sa” (*Facerea 1, 26-27*), iar în Noul Testament, este numit „fiul lui Dumnezeu” (*Luca 3, 28*). Termenul „hadamah” face referire la crearea omului din țărâna pământului, căci se traduce prin „pământ roșu” sau „lut roșcat, viu”, definind o nuanță ruginie a solului și simbolizează dintru început destinul viitor și roditor al omului: „καὶ ὁ λόγος σὰρξ” („hadamah” = „σὰρξ” = carne, trup viu) ἐγένετο” (*Ioan 1, 14*).

Primul aspect asupra căruia ne vom opri este „chipul lui Dumnezeu” după care a fost creat Adam. Cine este Acest „Chip al lui Dumnezeu”, Acest Model după Care a fost zidit omul (cf. *Facerea 1, 26-27*)? Răspunsul ni-l oferă mai întâi cu subînțeles Mântuitorul, în dialogul cu Apostolul Filip, zicând: „Cel ce M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl” (*Ioan 14, 9*), iar mai apoi Sfântul Apostol Pavel, ne lămurește explicit că Acest „Chip al lui Dumnezeu”, Acest Arhetip al lui Adam este Însuși Hristos, Fiul lui Dumnezeu: „Acesta este chipul lui Dumnezeu celui nevăzut, mai întâi născut decât toată făptura” (*Coloseni 1, 15*; cf. *II Corinteni 4, 4* și *Evrei 1, 3*). Deci, Hristos este Chipul lui Dumnezeu, iar omul este chipul lui Hristos, astfel că omul este chip al Chipului, așa cum arată și Origen: „Cel mai Întâi-Născut decât toată zidirea este Chip al lui Dumnezeu ... omul însă este și el făcut după Chipul lui Dumnezeu”¹.

Adam, și prin el, întreaga omenire, a călcat porunca lui Dumnezeu, și nepăzind chipul Lui, de care era învrednicit², iar acest moment a reprezentat devierea de la asemănarea cu Arhetipul. Repunerea lui pe drumul inițial nu putea să o facă de unul singur și nici nu putea fi ajutat decât de Cel care l-a pus pe acel drum. În acest sens, Sfântul Atanasie cel Mare ne oferă o pildă: „Când un chip înscris în lemn este șters de petele din afară, este nevoie să vină din nou cel al căruia este chipul, ca să poată fi înnoit chipul în materia

¹ Origen, *Contra lui Celsus* 6, 63; PG 11, 1393; apud. Panayotis Nellas, *Omul-animat îndumnezeit - perspective pentru o antropologie ortodoxă*, Ediția a IV-a, trad. de Diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2009, p.62.

² Rugăciunea I de iertare din cadrul Slujbei înmormântării mirenilor, cf. *Molitfelnicul*, Editura IBMBOR, București, 2019, p.272.

aceea. Pentru că materia în care s-a înscris chipul nu e aruncată prin ștergerea lui, ci chipul se întipărește din nou în ea”³.

Deși între Adam și Hristos există și asemănări, faptul că amândoi sunt părinți ai noștri: Adam după fire, iar Hristos după har, sau că niciunul dintre ei nu a avut tată firesc pe pământ⁴, totuși predominante și esențiale sunt deosebirile, dintre care menționăm doar două: 1) Adam s-a făcut pricinuitoare al pierii creației, iar Hristos S-a făcut Restaurator al creației și 2) Adam ne-a despărțit de Dumnezeu prin păcatul transmis întregii omeniri, iar Hristos ne-a împăcat cu Dumnezeu prin restabilirea harului.

A. Întruparea Mântuitorului – restaurarea creației

Dumnezeu, prin înțelepciunea Sa, a creat totul perfect, iar prin pronia Sa, a avut grijă ca orice se rănește să fie vindecat, orice se distruge să fie refăcut, orice se deteriorează să fie reparat și orice se învechește să fie înnoit, pentru că **„dacă este cineva în Hristos, este făptură nouă; cele vechi au trecut, iată, toate s-au făcut noi”** (II Corinteni 5, 17).

Așadar, dacă chipul lui Dumnezeu în om s-a întunecat, iar „Mesia cel dintâi” a căzut⁵, trebuia să Se ivească Restauratorul, care să readucă omenitatea la starea sa firească cea dintâi. Privind monumentală operă restauratoare, vom evidenția cinci comparații antitetice, pe care ni le sugerează Sfânta Scriptură cu privire la personalitatea și activitatea celor două obârșii – Adam și Hristos – care stau la baza celor două creații.

a) Transmiterea păcatului oprită prin darul mântuirii – După cum Adam a devenit cauza morții sale și a celor descinși din el, deși aceia n-au păcătuit, tot așa și Hristos S-a făcut cauza dreptății a celor ce au crezut în El, dreptate pe care prin Cruce ne-a dăruit-o tuturor, deși n-am făcut noi nimic din cele drepte⁶. Deci, datorită faptului că păcatul strămoșesc nu a rămas închis în Adam, ci fiind propriu ființei umane, s-a perpetuat odată cu înmulțirea neamului omenesc, și Răscumpărătorul trebuia să facă asemenea, dăruind mântuirea tuturor celor ce cred în El. Descriind această răsplată nemeritată, Sfântul Apostol Petru spune: **„Nu cu lucrurile stricăcioase, cu argint sau cu aur ați fost răscumparați din viața voastră deșartă, lăsată de la părinți, ci cu scumpul sânge al lui Hristos, ca al unui miel nevinovat**

³ Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre Întruparea Cuvântului*, XIV; în vol. „Cuvânt împotriva elinilor. Tratat despre Întruparea Cuvântului. Trei cuvinte împotriva arienilor”, Ed. IBMO, București, 2010, p.159.

⁴ Sf. Teofilact al Bulgariei, *Tâlcuirea Epistolei către Romani*, trad. de Nicodim Aghioritul, Editura Sophia, București, 2019, p.93.

⁵ Eugen J. Pentiu, *Iisus Mesia în Biblia ebraică*, trad. de Petronia Petrar, Ed. Basilica, București, 2016, p.57.

⁶ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Epistola către Romani, Omilia X*, trad. de P.S. Teodosie Atanasiu, Editura Christiana, București, 2005, p.81.

și neprihănit” (*I Petru 1, 18-19*), iar Sfântul Pavel insistă pe calitatea de Mijlocitor a lui Hristos: **„El este Mijlocitorul unui nou testament, ca prin moartea suferită spre răscumpărarea păcatelor de sub întâiul testament, cei chemați să ia făgăduința moștenirii veșnice”** (*Evrei 9, 15*; cf. și *Efesenii 1, 7* și *Evrei 8, 6*).

Darul mântuirii adus de Hristos este, însă, ceva mult mai larg decât răscumpărarea, el coincide cu îndumnezeirea⁷. Acest fapt îl surprinde frumos Sfântul Efrem Sirul într-unul din imnele sale, zicând: *„Așa cum Adam a omorât în trupul său pe cei vii, în același chip, prin trupul care desăvârșește toate (trupul lui Hristos, n.n.), dreptii au găsit desăvârșirea, iar păcătoșii milostivirea”*⁸. Acest aspect al răscumpărării poate fi privit și prin prisma unei dimensiuni tămăduitoare, în sensul că prin rănilor lui Hristos, rănilor lui Adam au fost tămăduite.

De aceea, Profetul Isaia („Evanghelistul Vechiului Testament”), profetind Jertfa de pe Golgota, s-a exprimat cu atâta certitudine: **„El a luat asupra-Și durerile noastre și cu suferințele noastre S-a împovărat ... și prin rănilor Lui noi toți ne-am vindecat”** (*Isaia 53, 4-5*). Deci, prin Jertfa Sa a vindecat întreaga omenire de păcatul care s-a perpetuat prin sămânța lui Adam. Dar au rămas răni nevindelcate de El? Da, propriile Sale răni au rămas veșnic nevindelcate, ca dovadă că El nu a venit în lume pentru Sine, ci pentru rănilor tuturor bolnavilor din toate vremurile și din toate timpurile și din toate locurile (cf. *Matei 11, 28-30*)⁹.

b) De la ceartă la împăcare cu Creatorul – Sentința rostită de Dumnezeu lui Adam în urma păcatului neascultării, din *Facere 3, 17-19*: **„Cu osteneală să te hrănești din el în toate zilele vieții tale! [...] În sudoarea feței tale îți vei mânca pâinea ta până te vei întoarce în pământul din care ești luat”** – poate fi privită ca o ceartă între om și Dumnezeu, ca pe deteriorarea legăturii indisolubile pe care a creat-o Dumnezeu cu ființa Sa mult-iubită – omul. Această deteriorare nu putea însă să rămână veșnic așa, căci ea nu corespunde cu ființa lui Dumnezeu, Care este izvorul dragostei. De aceea, prin Fiul Său a șters această ceartă și a readus împăcarea cu făptura Sa dragă: **„Prin Hristos toate cu Sine a vrut să le împace, fie cele de pe pământ, fie cele din ceruri, făcând pace prin El, prin sângele crucii Sale”** (*Colosenii 1, 20*; cf. și *Romani 5, 1* și *II Corinteni 5, 18*).

c) Neascultarea lui Adam vs. ascultarea lui Hristos – Această paralelă antitetică este redată cât se poate de explicit de către Apostolul Pavel:

⁷ Panayotis Nellis, *op.cit.*, p. 73-74.

⁸ Sf. Efrem Sirianul, *Imnele Azimelor 1, 10*; în vol. *Imnele Păresimilor, Azimelor, Răstignirii și Învierii*, trad. de Diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2010, p. 148.

⁹ Prot. Dr. Ioan Bude, *Temeiuri biblice nouetamentare cu privire la oficierea Sfintelor Taine și ierurgii bisericești, Volumul VII - Taina Sfântului Maslu*, Editurile Învierea și Eurobit, Timișoara, 2021, p.74.

„Căci precum prin neascultarea unui om s-au făcut păcătoși cei mulți, tot așa prin ascultarea Unuia se vor face drepti cei mulți” (*Romani 5, 19*). Adam cel dintâi era tip al viitorului Adam și după cum în el am devenit păcătoși prin vina sa, așa în Hristos am fost îndreptați pentru ascultarea Sa¹⁰. Neascultarea presupune emancipare, separare, răzvrătire și echivalează cu ieșirea omului din voia lui Dumnezeu; deci neascultarea lui Adam aduce cu sine căderea lui din relația cu Dumnezeu și pervertirea firii omenești. La polul opus, ridicarea oamenilor din starea de neascultare putea fi realizată doar de Cel prin Care S-au creat toate, iar importanța ascultării este subliniată tocmai prin cuvintele Mântuitorului¹¹: **„M-am coborât din cer nu ca să fac voia Mea, ci voia Celui ce M-a trimis pe Mine”** (*Ioan 6, 38*) și, mai apoi, în descrierea efectivă a actului chenotic, realizată de Sfântul Pavel în *Filipeni 2, 8*: **„S-a smerit pe Sine, ascultător făcându-Se până la moarte, și încă moarte de cruce”**

d) Robul se face stăpân și Stăpânul se face Rob – Adam, prin însăși calitatea sa de creatură a lui Dumnezeu, trebuia să aibă statutul de slujitor sau rob al Stăpânului-Creator. Dar, Dumnezeu îi oferă o cinste cu totul gratuită, căci îl preschimbă din rob în stăpân, din simplă creatură în stăpânitor al întregului pământ (cf. *Facerea 1, 28*). Omul însă nu a avut puterea de a rămâne în această demnitate, iar restaurarea Sa putea fi realizată doar prin răsturnarea valorilor: dacă robul a fost făcut stăpân, răsturnarea implica transformarea Stăpânului în Rob, adică Făcătorul a toate trebuia să se facă Rob al tuturor. Această stare de robie a lui Hristos este vestită de către Proorocul Isaia, Care vorbește despre „*Ebed-Iahwe*”: **„Iată Sluga Mea pe Care o sprijin, Alesul Meu, întru Care binevoiește sufletul Meu. Pus-am peste El Duhul Meu și El va propovădui popoarelor legea Mea”** (*Isaia 42, 1*) și specificată explicit chiar de Însuși Hristos: **„Fiul Omului n-a venit să I se slujească, ci ca să slujească El și să-Și dea sufletul răscumpărare pentru mulți”** (*Matei 20, 28*; cf. *Marcu 10, 45*).

e) „Nișmat haiiim” (*Facere 2, 7*) = „*Λάβετε πνεῦμα ἅγιον*” (*Ioan 20, 22*)

Sfântul Vasile cel Mare vede o similitudine între acțiunea dumnezeiască din *Facerea 2, 7* și suflarea lui Hristos în fața apostolilor, în prima zi de după Înviere, zicând: **„În lucrarea de reînnoire a omului, de a-i reda harul – primit de la Dumnezeu, dar pe care el îl pierduse – Domnul suflând peste ucenici a zis: „Luați Duh Sfânt. Căroră veți ierta păcatele, vor**

¹⁰ Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel*, trad. de Ierom. Simeon Cătrinoiu, Editura Agaton, Făgăraș, 2016, p. 24.

¹¹ Pr. Prof. Constantin Coman, *De la vechiul Adam la Noul Adam*, articol publicat în „Ziarul Lumina” din data de 11 martie 2013.

fi iertate și cărora le veți ține vor fi ținute” (Ioan 20, 22-23)”¹². Trebuie însă să ținem cont că aici nu este momentul împlinirii depline a harului Duhului Sfânt, ci prin această insuflare arhierească, profetică și împărătească se instituie Taina Hirotoniei, fără a Se fi revărsat peste ucenici Duhul în întregime, ci numai parțial „Duh” (nearticulat, partitiv), urmând a fi „botezați cu Duhul Sfânt” peste puțin timp, la Cincizecime¹³.

B. De la păcat la har, prin iubire jertfelnică (Romani 5, 12-21)

În pericopa paulină din *Romani 5, 12-21*, Adam este reprezentat ca punct de pornire al păcatului, păcat care pune stăpânire pe toți urmașii săi, perpetuându-se odată cu ființa umană și atrăgând după sine iminenta consecință – moartea. În contrast, Hristos, prin Jertfa Sa determinată de iubirea de oameni, ucide păcatul și moartea, redându-ne harul și dreptatea. În cele ce urmează vom realiza o scurtă analiză a acestei pericope apostolice, punând în lumină paralela tipologică antitetică: Adam – Hristos.

a) Transmiterea păcatului original (v. 12-14)

Această primă secțiune este legată de păcatul strămoșesc, care s-a perpetuat la toți cei născuți din sămânța lui Adam (cf. *Înțelepciunea lui Solomon 2, 23-24*). Dar de ce, oare, păcatul și moartea nu au rămas închise în Adam, de vreme ce doar el a păcătuit? Pentru că chipul materialnic prin care se moștenește păcatul este în pătimașa și îndulcitoarea vărsare a sămânței din care ne zămislăm. Singurul Care nu S-a născut din sămânță este Domnul nostru Iisus Hristos și de aceea, El este mai presus de păcatul strămoșesc¹⁴.

Subliniind această idee a corupției generale a naturii umane în urma păcatului strămoșesc¹⁵, Sfântul Macarie Egipteanul spune, în omiliile sale: „Adam ca domn și împărat a fost pus peste toate zidurile. Și fiind el luat în robie, a fost luată în robie și zidirea care îi slujea și se supunea lui; căci prin el moartea a stăpânit peste tot sufletul”¹⁶.

Indiciul tipologiei pe care o analizăm cu ajutorul acestei pericope se ivește tocmai în finalul acestei secțiuni, care îl numește pe Adam cel vechi – „*τύπος τοῦ μέλλοντος*” („chip al Celui ce avea să vină”) și deschide, prin

¹² Sfântul Vasile cel Mare, *Despre Duhul Sfânt, 16*, în vol. *PSB. 12 - „Scrieri - partea a treia, Despre Sfântul Duh. Corespondeță (Epistole)*, trad. de Constantin Cornițescu și Teodor Bodogae, Editura IBMBOR, București, 1988, p.55.

¹³ Prot. Dr. Ioan Bude, *Temeiuri biblice nouotestamentare cu privire la oficierea Sfintelor Taine și ierurgii bisericești, Volumul V - Hirotonia*, Editurile Învierea și Eurobit, Timișoara, 2019, p. 60.

¹⁴ Sf. Teofilact al Bulgariei, *op. cit.*, p. 93.

¹⁵ Pr. Lect. Dumitru Abrudan, *Creștinismul și Mozaismul în perspectiva dialogului interreligios* (Teză de doctorat în Teologie), în Revista „Mitropolia Ardealului”, Anul XXIV, Nr. 1-3, Ianuarie-Martie 1979, p.120.

¹⁶ Ieromonah Serafim Rose, *Cartea Facerii, Crearea lumii și omul începuturilor*, trad. de C. Făgețean, Editura Sophia, București, 2011, p.136.

aceasta, o nouă secțiune dedicată exclusiv antitezei dintre tipul – Adam și antitipul – Hristos.

b) Adam aduce păcat și moarte, Hristos – har și viață (v. 15-19) – în această secțiune, accentul cade pe actul răscumpărător realizat de Hristos. Din versetele 15-16 înțelegem că harul (gr. χάρισμα) nu este precum păcatul (gr. παράπτωμα), căci unul duce la osândire (gr. κατάκριμα), iar altul la îndreptare (gr. δικαίωμα). Noi am fost condamnați la moarte prin încălcarea lui Adam, pentru că toată natura umană a comis o asemenea greșeală în el, fiind el pârgă a umanității; dar în Hristos viața a reînflorit în noi¹⁷. De aici, vedem că această tipologie este una antitetică și contrastantă, cu mențiunea că latura referitoare la Hristos conține o pondere mult mai mare decât cea referitoare la Adam, care este exprimată prin dubla folosire a expresiei „πολλῷ μᾶλλον” („cu mult mai mult” – v. 15 și 17)¹⁸. Moartea Sa este „antidot” pentru moartea noastră și „remediu” pentru păcatul nostru. Cu alte cuvinte, Hristos ne răscumpără plătiind prețul libertății noastre, preț pe care noi nu l-am fi putut plăti niciodată. Ca Adam cel Nou, lucrarea lui Hristos „se urcă prin adâncul istoriei până la Adam ca să vindece efectele păcatului în toți”¹⁹.

La prima vedere, ultimele două versete ale acestei secțiuni (v. 18-19) par să cuprindă o tautologie, însă insistarea pe această idee de răscumpărare nu face altceva decât să accentueze bogăția actului lui Hristos. Atât de bogată este răscumpărarea pe care a dat-o Hristos pentru noi cu Patima Sa, încât ar fi de ajuns spre a mântui încă și pe toți diavolii, de ar voi ei să se pocăiască. Unii teologi spun că greșeala lui Adam a fost una fericită, pentru că prin ea ne-am învrednicit mai târziu cu atâtea daruri²⁰. Această biruință a lui Hristos asupra diavolului, care adusese moartea făpturii umane este profund surprinsă de o stihire a Cântării a 3-a de la Canonul Praznicului Botezului Domnului, în alcătuirea Sfântului Ioan Damaschin: „*Cel ce a sădit întâi moartea făpturii, închipuindu-se în firea fiarei celei rău făcătoare, se întunecă prin trupeasca venire; că este lovit de Stăpânul, Cel ce S-a arătat ca un luceafăr, ca să îi sfărâme capul cel vrăjmaș*”²¹.

¹⁷ Sf. Chiril al Alexandriei, *op.cit.*, p.21.

¹⁸ J. D. Douglas & alții, *Dicționar biblic*, Societatea Misionară Română, Editura „Cartea Creștină”, Oradea, 1995, p.9.

¹⁹ William Barclay, *Analiză semantică a unor termeni din Noul Testament*, trad. de Doris Laurențiu, Editura Societatea Misionară Română, USA, Illinois, Wheaton, 1992, p. 202; apud. St. Cosmin Ionel Maftai, *Adam și Hristos, Similitudini soteriologice (I) – Recapitulare și restaurare*, articol publicat în 7th International PdD Students in Theology Summer School (SIVDT 2019), p.110.

²⁰ Sf. Teofilact al Bulgariei, *op.cit.*, p. 96.

²¹ *Mineiul pe Ianuarie*, tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura IBMO, București, 2010, p.149.

c) harul distruge urmările păcatului pentru viața veșnică (v. 20-21) – Finalul acestui capitol aduce înaintea urmările pe care le-a impus darea Legii mozaice cu privire la consecințele păcatului lui Adam. Tâlcuind *versetul 20*, Sfântul Ioan Gură de Aur ne lămurește: „*Particula „ca să se” din acest pasaj nu este cauzală, ci rezultativă, adică legea n-a fost dată ca greșeala să se înmulțească, ci ca să se micșoreze și să se nimicească cu totul; însă s-a întâmplat cu totul invers, dar aceasta nu din cauza naturii legii, ci din lenevirea celor ce au primit-o*”²². Aceste cuvinte parafrazează de fapt ceea ce spunea Apostolul Pavel galatenilor: „**Deci ce este Legea? Ea a fost adăugată pentru călcările de lege, până când era să vină Urmașul ... iar înainte de venirea credinței, noi eram păziți sub Lege, fiind închiși pentru credința care avea să se descopere**” (*Galateni 3, 19, 23*). În final, harul a ajuns să împăratească prin dreptate (v. 21), iar scopul ultim al acestei împărății nu este altul decât scopul suprem al întregii omeniri: „ζωὴν αἰώνιον” („**viața veșnică**” – *Romani 5, 21b*) .

Concluzii

Vedem, deci, din cele expuse până acum, cum se întemeiază această evidentă paralelă Adam-Hristos, care are un dublu sens: Adam este prototipul lui Hristos și simultan Hristos este atât antip, cât și Arhetip al primului om. Dar această paralelă nu este una sinonimică, așa cum observăm în cazul majorității personajelor tipologice, ci este una antonimică, cei doi aflându-se mai degrabă la poli opuși, într-o relație de antiteză.

Am putea spune, prin urmare, că pentru fiecare dintre greșelile noastre, ale naturii umane reprezentate de Adam în Eden, Hristos – ca și Restaurator, Împăciuitoare și Mântuitor – ne oferă câte un dar precis. Sfântul Grigorie de Nazianz exemplifică astfel: „*pentru o mână întinsă fără reținere, El ne oferă brațele larg deschise; pentru o mână îndrăzneată, mâini pironite pe cruce; pentru mâna care l-a izgonit pe Adam, brațele care țin marginile pământului; suirea pe cruce în locul căderii; fierea pentru gustarea fructului celui oprit; moartea pentru moarte; îngroparea pentru revenirea pe pământ*”²³.

În încheiere, considerăm că cea mai expresivă concluzie ne-o oferă o cântare a Triodului: „*Fiul lui Dumnezeu, Fiu Omului Se face; ca, luând ce este mai rău, să-mi dea mie ce este mai bun. Amăgitu-S-a de demult Adam, poftind să fie Dumnezeu și n-a fost. Iar Dumnezeu Se face Om, ca să-l facă pe Adam Dumnezeu*”²⁴.

²² Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Epistola către Romani, Omilia X, ed.cit.*, p.84.

²³ Mitropolit Ilarion Alfeyev, *Hristos - Noul Adam*, articol publicat pe www.crestinortodox.ro/hristos-noul-adam-156070.html.

²⁴ *Triodul*, tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod al B.O.R., Editura I.B.M.O., București, 2010, p.145.

COMENTARIU LA PSALMUL 110

Prof. TIBERIU BUHNĂ
Teologie Pastorală anul III

1. Prezentarea psalmului analizat

Psalmul 110 face parte din categoria psalmilor dogmatici sau de adorare. Psalm de tip sapiențial, alfabetic în ebraică, o meditație asupra faptelor minunate ale lui Dumnezeu. În general, acești psalmi sunt adevărate imne închinare lui Dumnezeu, cu evidențierea atributelor Sale. Așa de pildă avem psalmul 144 unde este celebrată veșnicia dumnezeiască („împărăția Ta este împărăția tuturor veacurilor, iar stăpânirea Ta din neam în neam”). Despre același lucru se tratează în psalmul 89/90, unde citim: „Că o mie de ani înaintea ochilor Tăi sunt ca ziua de ieri care a trecut și ca straja nopții”. În psalmul 17 este pusă în lumină măreția ori majestatea divină: „De strălucirea feței Lui norii au fugit, glasul Lui prin grindină și cărbuni de foc...”. Tot despre același lucru tratează și psalmii: 28, 45, 46, 47, 49, 65, 67, 76, 92, 93, 95, 96, 110, 113 etc.¹

1.1. Autor. Conținut

În fruntea celor mai mulți psalmi se află nume de persoane. Cele mai multe dintre aceste titluri, șaptezeci și trei în total, includ numele de David. Forma acestor titluri în ebraică include numele, precedat de prepoziție cu o literă lamed, care poate însemna *de* sau *pentru*. Prin urmare, expresia ebraică *l'David* poate însemna că un psalm a fost scris *de David* sau *pentru David*. În literatura rabinică, ca și în literatura creștină veche, se acceptă în mod normal că psalmii lui David au fost scriși de David. De exemplu, Talmudul spune asta *l'david mizmor*, înseamnă că prezența divină - *shekhinah* – i-a apărut lui David și apoi a cântat un psalm; în timp ce *mizmor david* înseamnă că a cântat un psalm și apoi a venit asupra lui *Shekhinah* (Ps 1:17a). Mai mult, există o tradiție rabinică că psalmii fără nume sunt plasați sub numele autorului amintit anterior.²

¹ Protos. Drd. Nifon Văcăruș, *Despre Psaltire, în general*, „Revista ortodoxă”, 16. 11. 2016.

² David C. Mitchell, *Les psaumes dans la judaïsme rabbinique*, Revue theologique de Louvain, 36e année, fasc. 2, 2005. pp. 166-191.

Autorul Psalmului 110 este necunoscut, dar pare să fie scris în vremea lui Neemia, la întoarcerea din exil. Fericitul Teodorit, episcopul Kirului³, începe comentariul său la acest psalm astfel:

„Cândva, de demult, Amonitenii și Moavitenii și Idumeii, adunând mulțime foarte multă, s-au ostășit asupra seminției Iudei. Și împărătea atunci peste aceasta Iosafat, bărbat mărturisit întru bună-credință, din cei din David. Acesta, înștiințându-se de mulțimea războinicilor, a venit la Dumnezeu cu tot norodul, cerând nebiruitul ajutor. Și a luat cererea cu adevărat, că Dumnezeuul tuturor le-a poruncit să îndrăznească asupra vrăjmașilor, fiindcă El însuși îi va povățui. Deci a doua zi, războinicii s-au pornit unii asupra altora și s-au stricat pe sineși ca niște împotrivnici, încât niciunul nu a scăpat de pierzarea aceea. Văzând acest lucru dintru oarecare loc înalt, oastea Iudeilor a alergat ca și către un vânat gata, și a prădat pe războinici și s-au întors cu multă avuție și, după cum ne învață istoria Paralipomenei, ai intrat în Dumnezeiasca Biserică cu organe muzicești, lăudându-L pe Dăruitorul biruinței. Mai-înainte, văzându-le pe acestea, Prorocul a scris Psalmul de față ca pe-o laudă ce ar fi fost adusă de bine-credinciosul Iosafat. Și de laudă este și scrierea de deasupra, pentru că „aliluia” în limba evreiască zice: „Lăudați pe Domnul!”, că acest „alilu” însemnează „lăudați”, iar acest „ia”: „pe Domnul” ori „pe Cel ce este.”

1.2. Valorificarea psalmului în context iudaic

În forma în care o avem azi, Cartea Psalmilor există deja în secolul III î.d.Hr. deoarece o avem în întregime cuprinsă în *Septuaginta*, a cărei traducere s-a efectuat în aceste două secole. Traducătorii au preluat-o astfel din Biblia ebraică cu adaosul, în final, al psalmului 101, necanonic și absent în varianta ebraică. O altă dovadă în legătură cu aceasta ne parvine prin intermediul Introducerii la cartea necanonică a înțelepciunii lui Isus, fiul lui Sirah, ce datează din secolul al II-lea î.d.Hr. și care amintește Cartea Psalmilor, alături de celelalte cărți canonice ale Vechiului Testament, încadrând-o în grupa „Chetubim”.

Destinația cu preponderență cultică a Psaltirii se deduce între altele și din împărțirea ei în cinci cărți, în analogie cu cărțile Pentateuhului, fiecare dintre ele terminându-se cu o doxologie. Din punct de vedere schematic împărțirea se prezintă astfel:

Cartea I: (ps. 1-41), cu doxologia: „Binecuvântat este Domnul, Dumnezeuul lui Israel din veac și până în veac. Amin. Amin.”

³ Fericitul Teodorit al Kirului, *Tâlcuire a celor 150 de Psalmi ai proorocului David*, Editura Sofia, 2018, p. 424.

Cartea a II-a: (ps. 42-72), cu doxologia: „Binecuvântat este Domnul Dumnezeu, Dumnezeul lui Israel, singurul care face minuni. Și binecuvântat este numele slavei Lui în veac și în veacul veacului; Și se va umple de slava Lui tot pământul. Amin. Amin.”

Cartea a III-a: (ps. 73-89), cu doxologia: „Binecuvântat este Domnul în veci. Amin. Amin.”

Cartea a IV-a: (ps. 90-106), cu doxologia: „Binecuvântat este Domnul Dumnezeul lui Israel, din veac și până în veac, tot poporul să zică: Amin. Amin.”

Cartea a V-a: (ps. 107-150), fără doxologie.

Această împărțire aparține vechilor evrei după cum mărturisește Fericitul Ieronim, atunci când scrie: „In quique volumina Psalterium apud Hebraeos divisum est”. Ea ne sugerează și o cronologie aproximativă a psalmilor. În acest fel se crede că psalmii din prima carte, ce aparțin lui David, au fost colecționați chiar de către el sau cel puțin din porunca sa, cu scopul de a fi utilizați la templu. Și dintre psalmii cărții a doua, o bună parte au fost scriși de David, iar restul de fiii lui Core. Colecția acestor psalmi s-a făcut în timpul regelui Iezechia (716-687 î.d.Hr.). Oamenii acestui rege s-au ocupat și de încheierea colecției cărții Proverbelor, precum rezultă din cap. 25, 1 al însăși acestei lucrări unde citim: „Și acestea sunt pildele lui Solomon pe care le-au adunat oamenii lui Iezechia, regele lui Iuda”.

Un interes similar trebuie să fi manifestat ei și față de psalmi. Aceiași oameni au început probabil să adune la un loc și psalmii din cea de a treia carte. Munca lor a fost apoi continuată de alții fără ca această carte să fi fost încheiată înainte de întoarcerea din exil. Cartea a IV-a înglobează câțiva psalmi mai vechi și foarte mulți din epoca exilului și după exil. Ultima carte se compune din câțiva psalmi ai lui David, lăsați la o parte de colecționarii precedenți, precum și din alți psalmi, în majoritate din epoca celui de al doilea templu, adică de după exil.⁴

1.3. Interpretarea psalmului în exegeza iudaică

Interpretarea psalmilor în lumea iudaică, are ca principală sursă *Midrashele*. În ceea ce privește clasificarea lor, se consideră că Psalmii sunt împărțiți în 5 cărți, după modelul *Pentateuhului*. Moise a dat cele 5 cărți ale *Torei* poporului lui Israel, iar David i-a dat 5 cărți ale *Psalmilor* (1, 41, 73, 90, 105)⁵. Ideea că Psalmii formează o a doua Tora sau al doilea Pentateuh se găsește, de asemenea, în Manuscrisele de la Marea Moartă, în Talmud, și printre

⁴ Protos. Drd. Nifon Văcăruș, *Despre Psaltire, în general*, „Revista ortodoxă”, 16. 11. 2016.

⁵ David C. Mitchell, *Les psaumes dans la judaïsme rabbinique*, Revue theologique de Louvain, 36e année, fasc. 2, 2005, pp. 166-191.

scriitorii creștini, ca Hippolit, care observă că „evreii au împărțit psaltirea în cinci cărți, ca să fie un alt Pentateuh”.

Midrashele învață, de asemenea, că psalmii sunt în mod deliberat aranjați în Psaltire. El povestește cum într-o zi R. Joshua ben Levi a decis să înceapă rearanjarea psalmilor. O voce din cer i-a poruncit: „Nu trezi ceea ce doarme liniștit!”. Aceeași presupunere se găsește în tradițiile care relatează faptul că psalmii individuali au fost juxtapuși dintr-un motiv anume.

Desigur, și interpreții patristici împărtășesc acest punct de vedere că alcătuirea Psaltirii nu a fost lăsată la voia întâmplării. Sfântul Augustin spune: „Ordinea Psalmilor mi se pare că conține o taină de o forță misterioasă, dar încă nu mi-a fost dezvăluit”.

Origen spune că psalmii nu sunt prezentați în nicio ordine cronologic; deci trebuie să existe o altă explicație pentru forma curentă. El citează, de asemenea, o tradiție evreiască care arată o succesiune de evenimente care se regăsește în Cântările Treptelor (Ps 120-134). Deci, care este adevăratul sens al aranjamentului psaltirii? Nimeni nu spune asta niciodată. Cele cinci cărți ale sale formează, desigur, a doua Tora, dar acest element este doar un început de explicație. În ceea ce privește sensul mai profund, Sfinți Părinții mărturisesc că nu-l cunosc. Rabinii, la rândul lor, nu spun nimic. Fie explicația rabinilor s-a pierdut în timp, fie ei dețineau un secret mult prea mare pentru a fi scris.

În *Commentary of psalms*, Rashi⁶ sunt comentate câteva versete din psalmul 110 (111).

Versetul 4a: El a stabilit pentru Israel sabate și sărbători și porunci, iar El a scris în ele în a patra din poruncile Decalogului din Deut. 5:15, „Adu-ți aminte că și tu ai fost sclav în Egipt.”

Versetul 4b: Motivul pentru care el a făcut pomenire pentru minunile sale este pentru că el este milostiv și îndurat de copiii Săi și El se bucură de cei virtuoși.

2. Valorificarea psalmului în cultul iudaic

Literatura rabinică ne oferă o perspectivă unică asupra cultului în Israelul antic, ceea ce este evident de interes mai ales când studiem psalmii. Luați, de exemplu, *Cântările treptelor* (Ps 120-134). Mulți cititori ai Bibliei nu au idee ce rol au jucat acești psalmi în închinarea la templu.

Despre acest subiect, chiar și experții au oferit interpretări ciudate. Desigur, dacă citim Biblia cu atenție, putem găsi indicații despre folosirea inițială a acestor psalmi. De exemplu, Ps 122 vorbește despre triburile lui Yah care se urcă la Ierusalim, așa cum este scris în Lege.

⁶ *Rashi's Commentary of psalms*, by Mayer I. Gruber, Brill, Leiden, Boston, 2004, p. 672.

Acest lucru îl poate determina pe un cititor priceput să presupună că acești psalmi au legătură cu una dintre cele trei sărbători anuale ale Israelului: Paștele, Rusaliile și Sukkot. Un cititor foarte priceput ar putea observa că Ps. 132 este citat în 2 Ch 6 în contextul unei sărbători din Sukkot și acesta ar putea concluziona că colecția de psalmi este posibil legată cu Sukkot. Dar asta este tot ce putem învăța din acești psalmi, numai cu ajutorul Bibliei.

Când deschizi Mishnah, totul devine clar. Mishnah este o compilare a jumătății secolului al II-lea d.Hr. care se ocupă de toate practicile și tradițiile antice ale Israelului, în special despre a templului. Secțiunea Mishnah numită Mo'ed vorbește numai despre sărbători și subsecțiunea ei, Sukkah, a sărbătorii Sukkot. Observăm că la aceasta petrecere:

*Nenumărați leviți [cântau] la harpe, lire, chimvale și
trompete și instrumente muzicale pe cele cincisprezece trepte care
coboară din*

*Curtea Israelului la Curtea Femeilor, corespunzând celor
cincisprezece Căntece*

*Urcări în Psalmi; pe aceste trepte stăteau cu leviții
instrumente muzicale care cântau melodii.*

Deci Mishnah spune că în templu erau cincisprezece trepte și că acestea corespundeau Cântărilor treptelor. Unii comentatorii consideră că aceasta înseamnă doar că a existat cincisprezece trepte și cincisprezece imnuri, dar am impresia că există o „corespondență” mai profundă. Și, de fapt, se confirmă când se uită la Tosefta.

3. Perspective patristice

Cuviosul Eftimie Zigabenu și Sf. Nicodim Aghioritul⁷ fac o sinteză a comentariilor acestui psalm astfel: Sfântul Atanasie afirmă că dinspre fața Apostolilor se aduce psalmul acesta în chip mulțumitor, povestind ei câte și ce fel de lucrări ale economiei Mântuitorului s-au făcut. Teodorit crede că psalmul acesta se aduce dinspre fața împăratului Ioasaf ca laudă și mulțumire către Dumnezeu pentru biruința ce a făcut asupra Moabitenilor, Ammanitenilor și Iduemilor. Iar Hrisostom și Origen spun că psalmul acesta și cel următor cuprind câte slove are alfabetul evreiesc, adică cele 22 de litere. Aceleași le zice și Isihie: „Luminată cu adevărat e inscripția psalmului acestuia că Aliluia se tâlcuiește Slavă lui Dumnezeu. Are însă și ceva mai luminat, că Evreilor s-a scris după litere.”

Sf. Ioan Gură de Aur abordează lauda adusă lui Dumnezeu astfel:

Lăuda-Te-voi, Doamne, cu toată inima mea

⁷ Cuv. Eftimie Zigabenu și Sf. Nicodim Aghioritul, *Psaltirea în tâlcuirile Sfinților Părinți*, p. 478.

Ce înseamnă cu toată inima? Cu toată râvna de care sunt în stare, eliberat fiind de toate grijile vieții, cu un suflet înălțat de pe pământ la cer, cu sufletul desprins de legăturile trupului. Cu toată inima. Nu numai în cuvinte, nici numai cu limba și gura, ci și din tot cugetul. Căci astfel a legiuit și Moise: „Îl vei iubi pe Dumnezeuul tău din toată inima ta și din tot cugetul tău”. Căci aici mi se pare mie că laudă numește mulțumirea. Te voi lăuda, adică voi mulțumi. Toată viața și-a petrecut-o în această laudă. De aici începe, aici sfârșește. Și aceasta era lucrarea lui pururea, faptul de a aduce mulțumire pentru binefacerile făcute lui și altora.

La nimic nu caută Dumnezeu atât de mult cât la aceasta. Căci aceasta este jertfa, acesta este prinosul, acesta este semnul unui suflet recunoscător, aceasta este rană de mult plâns diavolului. De aici fericitul Iov a fost încununat și vestit, fiindcă mii de ispite fiind aduse asupra lui și femeia lui supărându-l, nu a cedat, ci a rămas să mulțumească Stăpânului pentru toate, nu numai când era bogat, ci și când era sărac, nu când era sănătos, ci când avea trupul plin de răni, nu numai când totul îi mergea ca pe roate, ci și când furtuna aceea cumplită a lovit întreaga lui casă și trupul lui. Căci acesta este semnul unui suflet mulțumitor, a aduce multă recunoștință lui Dumnezeu în întristări și necazuri și a rămâne mulțumitor.

Ceea ce arată și profetul în cele ce urmează. Fiindcă sunt unii care, fiind în vremuri de liniște, aduc mulțumire lui Dumnezeu, dar când pătimesc cele contrare, se tulbură. Dar sunt și unii care hulesc pe Dumnezeu la vreme de necaz. Arătând că astfel de lucruri se întâmplă nu de la natura evenimentelor, ci din pricina unei minți pervertite, adaugă, zicând: în sfatul celor drepti și în adunare, mari sunt lucrurile Domnului. Aceasta a spus-o arătând că este nevoie aici de un judecător nemitarnic, de o adunare necoruptă și atunci vor fi evidente lucrările lui Dumnezeu că sunt mari și pline de atâtea minuni. Ele sunt mari și prin ele însele, dar se arată mari dacă este cine să judece drept. Fiindcă și soarele este prin sine strălucitor și luminos și luminează lumea întreagă, dar pentru ochii bolnavi nu este astfel. Dar nu este vina soarelui, ci a bolii care le slăbește vederea.

Așadar, când vei vedea pe cineva condamnând lucrările Lui Dumnezeu, să nu lepezi lucrările lui Dumnezeu pentru răutatea aceluia, ci gândul la pronia lui Dumnezeu să te facă să vezi nebunia aceluia. Căci așa cum acela care spune că soarele este întunecat, nu vatămă cu nimic acest astru prin judecata lui, ci dă o dovadă evidentă a orbirii lui și cel care spune că mierea este amară, nu afectează cu nimic dulceața ei, ci dă mărturie sigură de boala de care suferă, la fel și cel ce hulește lucrările lui Dumnezeu. Și așa cum acesta nu poate vătăma lucrările Lui Dumnezeu, nici ideea pe care ne-o facem despre ele, ci reflectă numai nebunia lui vrednică de osândă, la fel, cei care nu au o judecată dreaptă în privința lucrărilor Lui Dumnezeu, nu recunosc nici minunile care au loc.

Dacă cineva ar avea un suflet drept și nepervers, va admira fiecare dintre minunile lui Dumnezeu, chiar cele care par grele. Căci ce nu este minunat dintre cele ce sunt, spune mie? Dacă vrei, să trecem cu vederea pe celelalte și să ajungem la cele care par multora împovărătoare, moartea, boala, sărăcia și altele asemenea. Dacă cineva ar avea o inimă dreaptă și pe acestea le va primi și le va admira. Căci dacă moartea a intrat în lume prin păcat, totuși atât de mare a fost puterea lui Dumnezeu, iubirea de oameni, înălțimea grijii Lui pentru noi, încât S-a folosit de aceasta în avantajul neamului nostru.

Căci ce greutate are moartea? Nu este slobozirea de chinuri? Nu este dezlegarea de griji? Nu îl auzi pe Iov elogiind-o: „Moartea este odihnă pentru bărbatul a cărui cale este ascunsă”. Nu este oare tăierea răutății? Dacă cineva ar fi rău, oare murind el, nu se pune capăt răutății lui? Căci „cel care a murit a fost slobozit de păcat”, adică nu mai adaugă păcat la păcat. Iar dacă cineva bun pleacă dincolo, toate cele ale virtuții lui sunt la loc sigur și într-o comoară neprădată. Iar pe cei vii, spune mie, nu îi face mai înțelepți și mai cumpătați? Nu vezi că adeseori, cei bogați, care sunt plini de înfumurare și cu nasul pe sus, când sunt prezenți la o înmormântare și când văd un trup zăcând inert, și pe copiii lui orfani, și pe femeia lui văduvă, și pe prieteni întristați, și pe slujitori îmbrăcați în doliu, și toată casa în jale, nu-i vezi cum se înclină, cum se smeresc, cum se zdrobesc? Căci s-au bucurat de mii de ori de învățături, dar nimic n-au folosit, dar aici numai din priveliștea morții au devenit mai înțelepți, învățând nimicnicia și vremelnicia firii omenești, slăbiciunea și nestatornicia puterii lor, și în nenorocirile altora prevăd soarta care îi așteaptă și pe ei.⁸

Părintele Ioan Sorin Usca face o sinteză a comentariilor patristice referitoare la Psalmul 110.⁹

1. *Mărturisi-mă-voi Ție, Doamne, cu toată inima mea, în sfatul celor drepți și-n adunare,*

2. *Mari sunt lucrurile Domnului, dovedite în toate vrerile Sale;*

Pentru *dovedite* SEP 4 a preferat *cercetate*: „interpretările Părinților merg în două direcții principale:

a) *cercetate*, pregătite bine dinainte de Dumnezeu în vederea realizării planului Său (Ioan Gură de Aur);

b) *cercetate* bine de adunarea dreptilor spre a împlini voința lui Dumnezeu (Atanasie). Această a doua interpretare e sprijinită de Textul Masoretic”.

3. *Mărturisire și măreție este lucrarea Lui și dreptatea Lui rămâne în veacul veacului.*

4. *Pomenire a făcut de minunile Lui; milostiv și îndurat este Domnul, Este vorba de memorial (amintirea liturgică a minunilor lui Dumnezeu).*

⁸ Sfântul Ioan Gură de Aur, p. 219.

⁹ Pr. Ioan Sorin Usca, prof. Ioan Traia, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți*, p. 348.

5. Hrană le-a dat celor ce se tem de El.

El pururea va avea grijă de legământul Său. Fericitul Ieronim interpretează în tâlcuire literală: Dumnezeu l-a hrănit pe Ilie când era flămând, i-a hrănit pe Israeliti cu mană în pustie și, plinind Scripturile, le-a dat hrană tuturor celor ce se tem de El. În tâlcuire alegorică (profetică): Adevărata, duhovniceasca hrană pe care ne-a dat-o Dumnezeu este Pâinea cea vie, Care S-a pogorât din cer (Ioan 6, 51), adică Iisus, Care va deveni Hristosul Euharistic”.

6. Tăria lucrurilor Sale i-a vestit-o poporului Său, așa ca El să le poată da moștenirea neamurilor.

Moștenirea neamurilor, după Ioan Gură de Aur, este primirea Pământului făgăduinței.

7. Lucrurile mâinilor Sale sunt adevăr și judecată; vrednice de crezare sunt toate poruncile Lui,

Așadar lucrarea cea fără de început a lui Dumnezeu este cunoașterea celor ce există și preștiința celor ce vor fi în viitor, despre care de va vorbi cineva, nu se va îndepărta de la adevăr. Și această lucrare dumnezeiască fără de început și fără de sfârșit stă în judecată și preștiință întrucât cele ce există aveau trebuință, încă dinainte de existența lor, de judecată și de preștiință. Și era de trebuință să existe aceasta și după ivirea lor, ca nu cumva ele să dispară oarecând; unele pentru folosul lor, altele pentru folosul cel de obște, trebuiau să se ivească din nou, renăscând după o vreme, iar altele să rămână neschimbate. Lucrarea cea fără de început a lui Dumnezeu înseamnă întoarcerea în Sine, căci El Se mișcă, fără de început, întru contemplarea de Sine.

8. Întărite în veacul veacului, făcute întru adevăr și dreptate.

9. El i-a trimis mântuire poporului Său, în veac Și-a pus legământul sub poruncă; sfânt și de temut e numele Său.

Pentru mântuire, SEP 4 are răscumpărare: Textul Masoretic are preț de răscumpărare. Acest cuvânt rezumă toate gesturile salvatoare și de iertare ale lui Dumnezeu de-a lungul timpului, care își găsesc împlinirea în Hristos (cf. Luca 1, 68). Ioan Gură de Aur leagă expresia de Ioan 12, 47 (*Fiul Omului nu a venit să judece lumea, ci pentru ca lumea să fie mântuită prin El*).

10. Frica de Domnul este începutul înțelepciunii, toți cei ce o plinesc au asupra-i o bună înțelegere. Lauda Lui rămâne în veacul veacului.

Frica de Domnul: Literal: Frica Domnului. Ca și în multe alte expresii (credința lui Dumnezeu, omul lui Dumnezeu, muntele lui Dumnezeu), acest genitiv posesiv exprimă superlativul, absolutul. Așadar, (în mentalitatea iudaică) frica lui Dumnezeu ar fi singura pe care trebuie s-o iei cu adevărat în seamă, celelalte fiind neglijabile. Cu toate acestea, frica nu trebuie înțeleasă, sub nici o formă, ca fiind o însușire a lui Dumnezeu, ceea ce impune, pentru mentalitatea modernă, o traducere prin genitivul instrumenta: frica de Domnul.

Comentariul lui Theodoret: înțelepciunea este cunoașterea celor dumnezeiești; trebuie să împodobim cunoașterea cu fapte, cinstindu-L astfel pe Acela care a dat cunoașterea. Precum, când e vorba de cele șapte daruri ale Duhului, dacă nu începe cineva de la frică, nu poate urca la celelalte, așa și în fericirile Domnului.

Dar ce este începutul înțelepciunii, dacă nu oprirea de la toate cele urâte lui Dumnezeu? Și cum se oprește cineva de la acestea, dacă nu nemaifăcând ceva fără întrebare și sfat, sau nemaigrăind ceva din cele ce nu se cuvin? Și apoi a se socoti pe sine nebun și prost și ca nefiind nimic.

Dacă începutul înțelepciunii este frica, sfârșitul ei este înțelegerea cea bună pentru cei ce o au pe ea. Iar dacă acestea sunt așa, trebuie să ne sârguim cu toată puterea să dobândim frica de Dumnezeu și înțelegerea cea bună. Frica, pentru ca să scăpăm de petele păcatului ștergându-le de pe suflet prin așteptarea chinurilor veșnice; înțelegerea, ca să ne dovedim împlinitori pricepuți ai tuturor voilor dumnezeiești. Omul îmbunătățit și temător de Dumnezeu este cel mai înțelept dintre oameni. Nu frica de Dumnezeu naște această cunoștință duhovnicească [...], ci cunoștința aceasta se dă ca un dar lucrării din frica lui Dumnezeu.

4. Valorificarea psalmului în cultul creștin

În Biserica Ortodoxă, cei 150 de psalmi au fost împărțiți, pentru a fi utilizați în cult, în 20 de catisme sau șezânde (timp în care credincioșii pot să stea în strană sau pe scaune) astfel:

Catisma I: ps. 1-8,	Catisma a XI-a: ps. 77-84,
Catisma a II-a: ps. 9-16,	Catisma a XII-a: ps. 85-90,
Catisma a III-a: ps. 17-23,	Catisma a XIII-a: ps. 91-100,
Catisma a IV-a: ps. 24-31,	Catisma a XIV-a: ps. 101-104,
Catisma a V-a: ps. 32-36,	Catisma a XV-a: ps. 105-108,
Catisma a VI-a: ps. 37-45,	Catisma a XVI-a: ps. 109-117,
Catisma a VII-a: ps. 46-54,	Catisma a XVII-a: ps. 118,
Catisma a VIII-a: ps. 55-63,	Catisma a XVIII-a: ps. 119-133,
Catisma a IX-a: ps. 64-69,	Catisma a XIX-a: ps. 134-141,
Catisma a X-a: ps. 70-76,	Catisma a XX-a: ps. 142-150.

Peste tot anul aceste catisme sunt repartizate astfel: Sâmbătă la vecernie, catisma I. Duminică la utrenie, catismele a II-a, a II-a și a XVII-a. Duminică, la vecernie, nu se citește nici o catismă. Dacă este praznic, se citește catisma I. Luni, la utrenie, catisma a IV-a și a V-a; la vecernie, catisma a VI-a. Marți, la utrenie, catisma a VII-a și a VIII-a; la vecernie catisma a IX-a. Miercuri, la utrenie, catisma a X-a și a XI-a; la vecernie, catisma a XII-a. Joi, la utrenie, catisma a XIII-a și a XIV-a; la vecernie, catisma a XV-a. Vineri, la utrenie,

catisma a XIX-a și a XX-a; la vecernie, catisma XVIII-a. Sâmbătă, la utrenie, catisma a XVI-a și a XVII-a.

5. Idei importante existente în psalmul analizat

5.1. Mesianice

Versetul 6: *Tăria lucrurilor Sale a vestit-o poporul Său, ca să le dea lor moștenirea neamurilor.*

Versetul 9: *Izbăvire a trimis poporului Său.*

5.2. Dogmatice

Prima temă asupra căreia se cuvine să ne îndreptăm preocupările este învățătură despre Dumnezeu sau teologia psalmilor, în sens restrâns. În legătură cu această stau toate celelalte teme de doctrina sau morală. De reținut că elementele de bază ale teologiei psalmilor, adică ale învățaturii despre Dumnezeu sunt de origine biblică.

O altă temă esențială ce intră în alcătuirea a ceea ce numim doctrina Psalmilor este antropologia. După Dumnezeu și Mesia, omul este prezența cea mai frecventă în cei 150 de psalmi. Astfel „teologia” sau învățătura despre Dumnezeu se îmbină strâns cu „antropologia” sau învățătura despre om, resemnarea în fața caracterului efemer al existenței umane terestre. Un adevăr dogmatic neomis de Psaltire, în legătură cu omul, este starea sa de păcătoșenie, moștenită de la protopărinți.

Pronia lui Dumnezeu, purtarea Sa de grijă: (Versetul 5) *Hrană a dat celor ce se tem de Dânsul.*

Dumnezeu creator (versetul 6), Dumnezeu atotputernic, Înțelepciunea. Versetul 3. *Tot ce face Dumnezeu este măreț și vrednic de laudă.*

5.3. Morale

Ca oricare carte a Sfintei Scripturi, tot astfel și Psaltirea cuprinde precepte religios-morale dintre cele mai înalte. Acestea sunt adecvate cu calitatea pe care o are omul de ființă socială, încadrată într-o comunitate, față de care are îndatoriri majore de îndeplinit. Înainte de orice, el se afla însă înaintea lui Dumnezeu, ceea ce face ca responsabilitatea sa față de Creatorul lui să se situeze deasupra oricăror alte îndatoriri. Datoriile omului față de Dumnezeu se reduc în esență la acestea trei: credința neștrămutată în El, ascultarea față de poruncile Sale și iubirea care trebuie să-l anime de-a pururi. Credința este o virtute care după Cartea Psalmilor trebuie să împodobească sufletul credincioșilor.

6. Concluzie

Psalmul 110 se înscrie în tematica memorialelor, adică a amintirilor liturgice a minunilor lui Dumnezeu. Sărbătorile în Israel au fost instituite nu doar pentru o simplă reamintire a intervențiilor minunate ale lui Dumnezeu în istoria Sa, ci mai degrabă pentru a le reactualiza și, oarecum, pentru a-l face poporul sfânt contemporan cu ele, în acel „astăzi” al actului liturgic. Sfântul Grigorie Teologul, în cuvântările sale, sublinia în mod deosebit această semnificație a sărbătorilor creștine, care fac prezente principalele taine ale economiei lui Hristos.¹⁰

Bibliografie

- *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Preafericitului Părinte Teoctist Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura I.B.M.B.O.R., București, 2005.
- Agachi, Pr. Adrian, *Psaltirea, oglindă a sufletului omenesc, ziarul „Lumina”*, 6 oct. 2021.
- Bindiu, Protos. Olivian, *Psalmii și legătura lor cu cultul divin ortodox*, în „Revista Bisericii Ortodoxe Române”, Nr. 9-10, 1987.
- Cuv. Eftimie Zigabenu și Sf. Nicodim Aghioritul, *Psaltirea în tâlcuirile Sfinților Părinți*, Ed. Egumenița, 2018.
- Fericitul Teodorit al Kirului, *Tâlcuire a celor 150 de Psalmi ai prorocului David*, Editura Sofia, 2018.
- Gruber, Mayer, *Rashi's Commentary of psalms*, Brill, Leiden, Boston, 2004.
- <https://revistaortodoxa.ro/?p=1880>.
- Mitchell, David C., *Les psaumes dans la judaïsme rabbinique*, „Revue theologique de Louvain,” 36e année, fasc. 2, 2005, p. 166-191.
- Monahii Petru și Pavel, *Psaltirea, tradusă și comentată de în Muntele Athos*, Chișinău, 2018.
- Usca, Pr. Ioan Sorin, prof. Ioan Traia, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți, Psalmii*, Ed. Carte ortodoxă, 2009.
- Văcăruș, Protos. Drd. Nifon, *Despre Psaltire, în general*, „Revista ortodoxă”, 16. 11. 2016.

¹⁰ Monahii Petru și Pavel, *Psaltirea, tradusă și comentată de în Muntele Athos*, Chișinău, 2018, p. 281.

DIDIM CEL ORB. LUMEA DE ACUM - ÎNSTRĂINATĂ ȘI FĂRĂ DUH

OVIDIU-HORAȚIU DELEANU

Master anul I

Introducere

Eseul de față pornește de la declarațiile făcute la Sinodul al V-lea Ecumenic, când lucrările lui DIDIM CEL ORB din Alexandria au fost anatemizate, datorită asocierii sale cu numele lui Origen, a cărui discipol indirect este și a lui Evagrie Ponticul, contemporanul său. Vor fi abordate doua teme: Lipsa de DUH din lumea actuală. Influența tot mai mare a epocii New Age, a influențelor străine de crezul creștin strămoșesc, obositor de agresive, zgomotoase, chiar în aparenta lor liniște.

Exemplele sunt minunate, chiar prin rezultatele pe care le-au produs: Contemporanii lui DIDIM sunt în marea lor majoritate îndrăgostiți de erudiția sa multidimensională. Chiar dacă este orb de la patru ani, adâncimea sa în cele duhovnicești și ale filozofiei, par de înțeles. Însă cunoștințele de astronomie sau geometrie nu pot fi explicate decât de faptul că este un om excepțional, plin de Duhul Sfânt.

Opera lăsată este o cărămidă importantă la baza ORTODOXIEI; deși s-au păstrat puține cărți, adâncimea lor suplinind întinderea. Lucrarea „Despre Duhul Sfânt“ este cea mai completă și complexă din galaxia de capodopere având acest subiect. Vorbesc din exemplu personal. Dacă prin mila lui Dumnezeu nu aș fi aflat despre aceste comori lăsate nouă de DUMNEZEU prin DIDIM, aș fi trăit mai departe o viață fără culoare, fără curaj, în deplină mediocritate. Însă Mântuitorul a înviat și învie pentru toți, cum reiese din viața, opera și doctrina minunată, lăsate de DIDIM CEL ORB, plin de lumina necreată.

De ce scriu acest eseu? Pentru că Mântuitorul ne cere să nu ascundem făclia sub oboroc! Și adevărat-adevărat, sufletul mi s-a aprins! M-a cuprins o căldură plăcută, binecuvântată. Pe care vreau să o dau cu bucurie și celorlalți! Este cu totul adevărat că uneori este o dogoare mare, din neștiință, din păcat sau din lucrarea altora. Dar cu binecuvântarea părintelui duhovnic și urmând sfaturile lui, urc, așa cum pot, pe scara către Dumnezeu! Îi mulțumesc lui DUMNEZEU că mi l-a scos pe DIDIM în cale. DIDIM este omul lui DUMNEZEU! DIDIM este inspirație! Doresc din toata inima ca DIDIM să fie pus în locul rânduit de DUMNEZEU! Sau și noi ortodocșii, să îl numim SFÂNT, precum și frații noștri COPTI o fac de mulți, mulți ani!

Analiza

Pentru a avea sens acest eseu trebuie sa fac câteva clarificări.

De ce scriu acest eseu?

Este o opțiune personală. Viața mea a avut mai multe încercări. Într-un moment greu, un prieten mi-a spus că exista o rugăciune a inimii. Neștiind absolut nimic despre ea am început să caut. Și am găsit. Am ascultat. Am început să o rostesc. Ceea ce înainte îmi părea o problema acută, că nu pot dormi noaptea, a devenit o binecuvântare. Descoperisem că spațiul se dilată, că am mult timp să mă rog. Și să citesc. Dar și cititul poate fi o capcană. Citeam o carte care mă captiva atât de mult încât uitam de rugăciune. Iar Sfinții Părinți chiar asta ne învăță, să ne rugăm.

A fost o revelație când am citit PATERICUL (egiptean). M-au mișcat cuvintele Sfântului SISOE care spunea: „Niciodată nu am spus cuiva să facă ceva, ceea ce eu nu am făcut” și „Niciodată nu am făcut voia mea”.

În sfârșit un lucru minunat a fost pelerinajul în RUSIA. Voiam să mă închin Sfântului SERAFIM DE SAROV și atât. Dar altă minune: am văzut cum se închină rușii. Cum se roagă. Câți se spovedesc și se împărtășesc. Și mai ales CUM ÎȘI CINSTESC Sfinții. Într-o zi ne-am închinat la mănăstirea Sfântului ALEXANDRU DIN SVIR, care a văzut SFÂNTA TREIME, sub forma a trei îngeri, Singurul în perioada Noului Testament – și toate astea m-au făcut să mă întorc cu fața și cu inima spre Sfinți, unii necanonizați dar pe care îi simțim cu inima în duh.

Apoi am citit PATERICUL ROMÂNESC. La început a fost greu. Alt stil. M-am îndrăgostit de miera scrisului părintelui Ioanichie Bălan, și am tot citit ce a scris. Și că prin scrisul său cinstește Sfinții acestui pământ. Mai mult aflasem de DIDIM CEL ORB; căruia i-a fost negată opera, fiind declarat chiar eretic. Am acceptat până am început să îi citesc opera sau cărți relative la viața și învățătura sa. Și nu am mai acceptat. Astfel am căutat toate cărțile din spațiul românesc și iată-mă; sunt un umil ucenic la picioarele marelui corifeu creștin care este Didim din Alexandria!

Spirala vieții versus spirala morții

Văd viața și opera lui Didim din Alexandria ca o spirală ADN. Numele Didim arată dualitate, însemnând geamăn. Dualitate înfrățită, împletită. Se naște în Alexandria în anul 303. La patru ani orbește. Cultura sa vastă este atât în domeniul profan, adică filozofie, istorie, filologie muzică, științe naturale, matematică, geometrie și astronomie, dar și excepționale cunoștințe exegetice atât în domeniul Vechiului Testament, cât și al Noului Testament.

Este urmașul lui Origen, dar urmaș în erudiție, cât și în viața ascetică. Mărturie este cea a Sfântului Antonie cel Mare, care la peste 80 de ani, fiind acuzat ca având tente arianiste, consultă pe cel mai mare învățat al Alexandriei contemporan, Didim, care avea atunci 20 de ani. Conduce Școala Catehetică alexandrină peste o jumătate de secol. Are ucenici de marcă: Rufin și Fericitul Ieronim.

Astăzi, se împletește o lume atee, plină de atracții grosolane mondene, pe care nu că doar oamenii le acceptă, le practică la vedere, ci îi și mai fac o reclamă gălăgioasă, sclipitoare, din care înlătură și cea mai infimă urmă de bun gust. Îndepărtarea de HRISTOS se face prin atracție, prin împingerea legii atracției universale până la extrem. Se folosesc orice metode inimaginabile chiar și pentru cel mai creativ autor de publicitate. Diavolul lucrează subtil. Atât de subtil încât încearcă să ne facă să credem că nu există. Sau că lumea în care trăim nu are punct de sprijin.

Noi putem fi stabili doar într-un plan. Orice plan este determinat de trei puncte. La fel stabilitatea, sensul vieții noastre este dat de SFÂNTA TREIME. Iar ticălosul ăsta de diavol ne facem să credem că EA nu există. Că nu este completă. Că o parte a EI ar fi incompletă, lipsindu-i dumnezeirea. Adică atacă chiar SFÂNTUL DUH pe care îl declară creatură. Sau un simplu duh, un înger, oricum o entitate cu totul inferioară, TATĂLUI și FIULUI. Deci dacă o axă a lumii noastre s-a dus, s-a dus și echilibrul nostru.

Tratatul „Despre Duhul Sfânt”

Conform istoricilor creștini, este cel mai bun tratat în aceasta direcție. Mărturiile sunt date de Fericitul Ieronim, Fericitul Augustin. De ce apăruse necesitatea acestui subiect? După ce arienii încercaseră să nege dumnezeirea lui Hristos, pnevmatomahii încearcă negarea dumnezeirii Duhului Sfânt. Iar o pleiadă de creștini învățați și mai ales buni creștini se ridică împotriva acestui fapt de neimaginat. Didim din Alexandria, cel Orb este nestemată a acestei constelații.

Tratatul său este împărțit de unii în trei cărți, iar de alții în trei capitole. Ne-a rămas doar traducerea latină a Fericitului Ieronim. Cartea I-a începe cu anatimizarea tuturor celor ce neaga dumnezeirea Duhului Sfânt. Didim este apologet, dar și exeget. La focurile ereticilor răspunde cu o baterie de apărare, constituită mai ales din epistolele Apostolului neamurilor, folosind chiar analiza gramaticală, arătând că DUHUL nu este ceva nearticulat, neimportant, ci este UNIC; este chiar DUHUL SFÂNT; având calitățile celorlalte Ipostasuri ale Sfintei Treimi.

Duhul Sfânt nu este limitat ca un înger, fiind ubicuu: „Luați Duh Sfânt, iar cui veți ierta păcatele, se vor ierta și cui le veți ține, vor fi ținute”¹. Și alte daruri sunt atribuite Duhului Sfânt: pacea, dreptatea, darul facerii de minuni, al profeției. Arată legăturile indisolubile cu Tatăl și cu Fiul, la fel ca la o mână unde un deget nu se poate dezlipi de trup, doar murind.

¹ Ioan, 20.22.

Apoi arată unitatea de calitate a celor trei ipostasuri, lucru ce desființează subordonaționismul, care plasează ierarhic, Duhul Sfânt, după Tată și după Fiu”... dar același Duh care lucrează tot într-o împărțire fiecăruia darurile Sale, precum voiește². Finalul leagă prorocia Profetului Isaia³, negând dualitatea bine-rău, specifică maniheilor. Modest, declară că a scris puțin despre subiect, deoarece oricum este o mare cutezanță să vorbești despre Duhul Sfânt. Doar imboldul de nu oferi nici o scăpare ereticilor blasfemiatori.

Tratatul „Contra Maniheilor”

Mani avea un tată de origine persană, ce aderase la o grupare religioasă mesopotamiană, întemeiată de un evreu, Elchasai, care o prevede oprirea de la consumul de carne și vin, norme cunoscute de ebioniți, esenienii de la Qumran. Totuși, nu îl recunoaște pe Iisus ca Mesia. Mani, crescut în acest mediu încearcă să revalorizeze scripturile, Vechiul și Noul Testament. Are niște „revelații” care îl propulsează în afara grupării sale. Începe să vadă lumea într-un sistem dualist, de opoziție bine-rău, ambele în sens absolut. Crede că va primi de la Tatăl un nou Mângâietor, Paracletul. Asociază mai multe învățături zooastriene, budiste și creștine, luând zeitățile de la zoroastrism, morala de la creștini. Pornește acțiuni de convertire, mai ales având protecția imperiului Sasanid. Moare în temniță. Înainte încercase o abordare monopolistă a religiei sale, sfârșind astfel. Totuși maniheii se vor răspândi, doua, trei secole în imperiul roman, plurireligios.

Argumentele lui Didim sunt complet metafizice. Pune mai multe ipoteze ale existenței dualității bine-rău: ori sunt complet opuse, ori au ceva comun. Cade prima ipoteză, neputându-se arăta că toate elementele unei părți sunt opuse elementelor celei de a doua. Dacă există ceva comun, ar însemna o autogenerare, bidirecțională, care nu ar avea sens că suma, rezultatul fiind anihilarea reciprocă. În natura nu se poate observa un asemenea exemplu bipolar.

Apoi arată că nimic din creație nu este rău în natura sa, nici trupul, nici sufletul, ambii se pot sfinți. Nici un nenăscut, nu este supus schimbării. Subiecții nu sunt răi prin natură, ci doar prin aderarea la păcat. Nici Iuda nu a fost fiu al pierzării, înainte de a fi răpit de demonul iubirii de arginți. Vorbește despre definirea de către Sfântul Apostol Pavel a cărnii, ca trup al păcatului. Transmiterea păcatului strămoșesc. Iisus Hristos, este purtătorul unui trup asemănător întru totul, dar fără de păcat, concepția Sa făcându-se prin umbrirea Fecioarei Maria de către Duhul Sfânt.

Chiar și Diavolul nu este rău prin natura sa, ci prin voința sa. Maniheii obiectau la bunătatea lui Dumnezeu, care a creat un demon rău și periculos. Didim răspunde elegant și exact. Dumnezeu a dat alegerea fiecăruia, liberul arbitru. A fi bun sau rău. A fi în Cuvântul lui Dumnezeu, în Legea Sa sau nu. A fi în iubirea Sa sau nu. Iar noi alegem. Până ascultăm. Of, ascultarea...

² Corinteni, 12.4-7.

³ Isaia, 63.7-12.

Concluzii

Tot ce am spus până acum ne arata următoarele: Didim din Alexandria, deși fără vedere fizică, nu este orb. Ci un vizionar. Vederea sa largă, duhovnicească, nu poate fi oprită de bariera ochilor. Nici de erezii. Nici de secte. Vederea sa nu este mărginită de timp. Viziunea sa se extinde și azi. El vede o societate atee, secularistă, în care Duhul Sfânt nu este vizibil. Sau ușor vizibil. Cine are ochi să vadă, cine are urechi să audă. Didim nu a scris foarte mult. Iar dintre lucrările sale au rămas puține. Cele două de față, plus una despre Sfânta Treime și câteva exegetice, relative la Vechiul cât și la Noul Testament.

Lumea este nu doar fără Duh și sfințenie, ci și înstrăinată. Ca toți maniheiții din lume, caută dualitate. Nu îi ajunge Dumnezeu. Caută altceva. La fel ca și Satan. Care a căutat altceva. Care nu vrea o lume unită în cuget. De fapt însuși numele de diavol înseamnă divizare. Și reușește. Mulți îl ajutam. Prea mulți. Opera, învățătura și viața lui DIDIM sunt un model pentru generațiile trecute, actuale și viitoare. Un om înduhovnicit, un învățat, un pedagog, un pionier, un stâlp la bază al creștinismului.

Pentru mine este o datorie morală, creștină, de dragoste, de reabilitare a numelui său. Sunt sigur că DUMNEZEU îi recunoaște meritele și îl ține în ceata dreptilor. Poate pentru generațiile viitoare va fi un vis de a-l vedea în ceata Sfinților celor plăcuți lui DUMNEZEU: Ceea ce Biserica coptă a făcut deja este un început. O geană de lumină, pe cărarea datoriei noastre față de înaintași. Nu vreau să forțez o ușă deschisă. Eu nu sunt un pionier. Sunt mulți înaintea mea cu acest deziderat. Persoane importante și cu greutate în istoria și continuitatea lumii creștine.

Bibliografie

- ***, *Biblia*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013.
- Ilie Chirițescu, *Didim cel Orb din Alexandria, Viața, opera și doctrina sa*, Tipografia modernă Gr. Luis, București, 1903.
- Didim din Alexandria, *Despre Duhul Sfânt*, Editura Sofia, București, 2001.
- Didim cel Orb, *Contra Maniheilor*, din volumul *Despre Bine și Rău*, Editura Herald, București, 2009.
- Pr. Prof. Dr. Ioan I Rămureanu, Pr. Prof dr. Milan Sesan, Pr. Prof dr. Teodor Bodogae, *Historia bisericească universală*, EIBMOR, București, 1975.
- Acad. Prof. dr. Constantin Voicu, Pr. Lect. Dr. Lucian-Dumitru Colda, *Patrologie*, vol. I și II, Editura Basilica, București, 2015.

COMENTARIU LA PSALMUL 1

ALEXANDRU BĂLAN
Teologie Pastorală anul II

Majoritatea exegeților consideră că psalmul 1 este un prolog pentru întreaga colecție a scrierilor psalmice. Aceasta se datorează, atât poziționării lui în Psaltire, cât și conținutului său didactic care trasează cele două direcții pe care omul le poate alege din aceste texte lirice: calea binelui și calea fărâdelegii. Din aceste motive bibliștii contemporani au considerat că psalmul a fost așezat la începutul celorlalți psalmi fie de un aghiograf, fie de persoana care a adunat și a grupat în forma actuală colecțiile și subcolecțiile psalmice. Sfinții Părinți au susținut că psalmul a fost redactat de David și poziționat înaintea tuturor deoarece este temelia și cheia de înțelegere a întregii scrieri. Chiar dacă cele două categorii de exegeți nu consonează în privința modului în care acest psalm a ajuns în fruntea celorlalte texte psalmice, toți sunt de acord că această odă sapiențială trebuie percepută ca o introducere. Această realitate i-a determinat pe unii exegeți să considere că aghiografii nou testamentari nu au privit acest text ca un psalm propriu-zis și, prin urmare au început numărătoare doar de la al doilea psalm. Aceștia își fundamentează opinia pe un text din cartea Faptelor Apostolilor (13,33), unde autorul face trimitere la versetul 7 din psalmul al doilea, dar afirmă că acesta ar face parte din primul psalm.

Noțiuni de isagogie

Datarea psalmului. Poziționarea și tema psalmului i-a determinat pe majoritatea bibliștilor să considere că acest text psalmic este o creație târzie și că probabil a fost redactat de către cel care l-a așezat la începutul Cărții Psalmilor. În sprijinul acestei supoziții sunt aduse mai multe argumente de natură stilistică printre care și structura metrică a psalmului care tinde mai degrabă să fie, potrivit unor exegeți, o expunere în proză decât poezie. Prin urmare, asemănarea evidentă a psalmului cu literatura sapiențială în general și cu cartea Proverbelor în special (cf. Pilde 2,12-15.20-22) indică, în opinia acestora, cunoașterea acestor texte și implicit presupune o redactare anterioară. Așadar, aceștia au presupus că autorul nu a redactat psalmul mai devreme de domnia lui Iezechia (sec. VI î.Hr.) și nici mai târziu de persecuția lui Antioh IV Epifanes (215-164 î.Hr.). Charles Briggs consideră că perioada cea mai probabilă de compoziție a psalmului ar fi cândva în timpul stăpânirii grecești, după moartea împăratului Alexandru Macedon, dar opinia lui nu este asumată de majoritatea exegeților.

Autorul. Paternitatea davidică a acestui text psalmic a fost pusă sub semnul întrebării și din considerentul că psalmul nu are nicio suprascriere care să facă trimitere la un autor, cu toate că face parte dintr-o colecție (Ps 1-40) în care majoritatea covârșitoare a psalmilor este atribuită regelui David. Exegeza patristică și cea rabinică, favorabilă în general unei paternități davidice totale asupra psalmilor, indică și aici pe David ca autor, chiar dacă numele lui nu apare în suprascriere. În acest sens, Sfântul Vasile cel Mare scoate în evidență faptul că David nu a pus la întâmplare acest psalm în debutul Psaltirii, ci acesta a dorit să arate tuturor celor ce doresc să lupte pentru a săvârși binele răsplătirea care îi așteaptă: „David avea să dea în psalmii săi multe sfaturi pline de osteneți, pline de mii de sudori și oboseli; de aceea a arătat mai dinainte luptătorilor pentru buna credință sfârșitul lor fericit, pentru ca, nădăjduind în bunătățile gătite nouă, să îndurăm fără supărare durerile vieții.”. Chiar dacă opiniile exegeților nu se armonizează în privința autorului și a timpului în care psalmul a fost compus, acest lucru afectează prea puțin demersul nostru. Având în vedere faptul că psalmul abordează o temă antropologică generală, interpretarea acestuia nu trebuie realizată pe cadrele unui context istoric anume.

Structura psalmului. Psalmul este structurat pe două strofe și este încheiat de o concluzie. În prima dintre ele (v. 1-3) se creionează imaginea omului drept care ocolește răul și împlinește neconținut Legea Domnului, iar în cea de-a doua (v. 4-5) este descrisă soarta pe care cei păcătoși o au aici pe pământ și la judecata de apoi. Concluzia din versetul 6 statornicește ideile exprimate în cele două strofe. Rabinii au împărțit psalmul tot în trei secțiuni care sunt formate din două versete fiecare: prima (1-2) descrie diferențele dintre faptele celor buni și al celor răi; cea de-a doua (3-4) evidențiază contrastul dintre cele două categorii folosind imaginea unui copac sădit lângă izvor și a prafului ce este spulberat de vânt; iar ultima indică soarta care este rânduită, atât celor ce-l urmează pe Domnul, cât și celor ce fac fărădelege.

Analiză exegetică

1. *Fericit bărbatul care n-a umblat în sfatul necredincioșilor și în calea păcătoșilor nu a stat și pe scaunul hulitorilor n-a șezut,*

Înainte de a sublinia însușirile celui care rămâne statornic în legea Domnului și ocolește calea celor fărădelege, psalmistul își exprimă considerația față de acesta numindu-l *fericit*. Termenul אֲשֵׁרִי (*așerei*) este folosit în Scriptura Veche pentru a indica starea binecuvântată în care se găsește o persoană care merită cu adevărat să fie elogiată. Această identitate terminologică i-a determinat în special pe Părinții Bisericii să coreleze ideatic cele două situații în care persoanele ce împlinesc cuvintele Domnului sunt considerate a fi cu adevărat fericite.

Psalmistul nu are intenția să ferească pe orice om virtuos, ci numai pe acela care corespunde descrierii pe care urma să o facă. Bărbatul respectiv trebuia să fi ocolit cu desăvârșire toate căile celor fărădelege și implicit să fi meditat neîncetat la legea lui Dumnezeu. Origen afirmă că această categorie de oameni nu au ajuns niciodată să cunoască adevărul, fapt ce i-a determinat să răătăcească continuu în lucrurile deșarte.

Ultimul criteriu care a trebuit să fie împlinit de bărbatul pe care psalmistul l-a considerat fericit este acela de a nu fi șezut între cei batjocoritori לְעִימ (le'im). Oamenii zeflemitori trăiesc într-un conflict deschis cu legile lui Dumnezeu și implicit cu cei care se străduiesc să le împlinească. Desconsiderarea și ridiculizarea celor sfinte este o faptă gravă ce le covârșește de departe pe cele deja amintite.

Septuaginta optează pentru o traducere interesantă a acestui pasaj, redând termenul *le'im* prin *λοιμῶν* care poate însemna *aducători de molimă ucigătoare*, *ciumați* sau chiar *ucigași* (toate acestea având, bineînțeles, o valență spirituală).

În consonanță cu ierarhul capadocian, Sfântul Augustin spune că vorbele batjocoritoare ale acestora se răspândesc precum ciuma. Din acest motiv el recomandă evitarea acestei categorii de oameni care pot cu ușurință să afecteze sufletele celor credincioși.

Intențiile negative ale acestor persoane sunt evidențiate și de o nuanțare pe care de data aceasta o realizează cei care au tradus textul ediției românești din 1936. Vasile Radu și Nicodim Munteanu au optat pentru sensul secundar al termenului מוֹשָׁב (*mošab*) și în loc de *scaun* ei traduc cuvântul printr-un regionalism: *clicul*. Acest termen implică o dimensiune peiorativă, fiindcă indică o grupare de persoane care se unesc în vederea unui scop reprobabil, o bandă, o gașcă sau un clan. Această opțiune semantică își găsește suport cu ușurință în scrierile patristice unde sunt lansate îndemnuri repetate pentru ocolirea *soboarelor* sau a adunărilor celor pierzători.

Toate cele trei verbe הָלַךְ (*halekh*) – *a umbla*, אָמַד (*amad*) – *a sta*, יָשַׁב (*iašab*) – *a ședea* care sunt folosite în acest verset sunt la timpul trecut. Pe lângă faptul că forma qal perfect a unui verb exprimă o acțiune deja încheiată, aceasta poate să descrie și un comportament uzual, bazat pe o experiență anterioară, care se repetă și în prezent. Din acest motiv și implicit datorită contextului în care este folosit aici, mai mulți traducători au optat pentru o traducere la timpul prezent.

Sfântul Ieronim abordează această chestiune dintr-o altă perspectivă și afirmă că descrierea pe care o face psalmistul nu se potrivește Domnului, ci mai degrabă oricărui om drept care se apropie de Dumnezeu. Datorită articolului hotărât ה; (*ha*) care însoțește cuvântul יָשַׁב (*iš*) – *bărbat*, rabinii consideră că psalmistul are în vedere bărbatul prin excelență care este caracterizat prin tinerețe, vitalitate și pasiune curată. Acesta își stăpânește toate pornirile

trupești, evită toate ispitele și nu stă în preajma răului.

În literatura midrașică, Adam, primul bărbat, își însușește cuvintele acestui psalm și spune tânguindu-se: „Cât de fericit aș fi fost dacă nu aș fi umblat în sfatul nelegiuit al șarpelui? Cât de fericit aș fi fost dacă nu aș fi stat în calea păcătoasă a șarpelui? Și cât de fericit aș fi fost dacă un aș fi șezut în scaunul batjocoritor al șarpelui?”.

Cu toate că psalmistul nu folosește un termen general (ex. אָדָם – *adam*) care să implice și pe femeie, ci unul particular care se aplică în special bărbaților (יִשְׂרָאֵל – *iș*), părinții consideră că și femeilor li se adresează chemarea și posibilitatea de a fi numite *fericite*. Una este virtutea: atât pentru bărbat, cât și pentru femeie; pentru că așa precum crearea amândurora se bucură de aceeași cinstire, tot așa și răsplata să fie pentru amândoi tot de aceeași cinstire... Pentru că odată ce este vorba de o singură fire, firea omenească, psalmistul a socotit că este de ajuns să arate întreaga fire prin cel care conducea firea, adică prin bărbat.”

2. Ci în legea Domnului e voia lui și la legea Lui va cugeta ziua și noaptea.

Dacă în primul verset psalmistul scoate în evidență ceea ce nu trebuie să facă un om pentru a putea fi considerat ulterior fericit, în cel de-al doilea stih el indică deprinderea prin care, pe de-o parte acesta reușește să se ferească de tentațiile amintite, iar pe cealaltă parte să rămână statornic în săvârșirea lucrurilor care-i aduc adevărata fericire. Talmudul scoate în evidență legătura dintre primul și al doilea verset menționând faptul că cel care a reușit să nu cedeze sub nicio formă ispitei, trebuie să vegheze neîncetat asupra sa (*Avodah Zarah 18b*).

Caracterul pozitiv al acestui verset se datorează sintagmei כִּי אִם (*ki im*) – *ci, din contră*, care contrabalansează exprimarea negativă din versetul anterior introdusă de negația לֹא (*lo*), scoțând în evidență calitățile celui drept. Deprinderea acestuia de a viețui permanent, atât cu mintea, cât și cu voința în legea Domnului îi justifică comportamentul său moral și ne permite să înțelegem mai bine motivele pentru care acesta rămâne statornic în fluxul fericirii. Desfătarea, plăcerea, bucuria הֵפֶז (*hefeț*) pe care o simte cel drept nu se datorează *toroturilor* cuprinse în תּוֹרָה (*tora*ⁿ) – *lege*, ci mai degrabă Legiuitorul care a netezit prin aceste instrucțiuni calea spre viață. Comuniunea pe care acesta o are cu Domnul care a dat Legea, îl determină să nu perceapă aceste legiuri ca pe niște interdicții pe care este nevoit să le respecte (firesc, pentru a putea fi fericit), ci ca pe niște îndeletniciri dragi sufletului său care totodată îi aduc desfătare, fiindcă pentru el Legea nu este ceva exterior, ci o realitate cu care interiorul lui se identifică. De aceea, el cugetă în Lege (בְּתוֹרַת – *betorat*), iar nu la Lege.

Acest aspect a fost surprins, atât de părinții Bisericii, cât și de rabini. Sfântul Augustin subliniază faptul că este o diferență semnificativă între a fi în lege și a te afla sub lege. Cel care este în lege viețuiește potrivit legii, pe când cel care este sub lege face lucrurile după cum scrie în lege. Astfel primul este liber, iar celălalt sclav. Dacă pentru sclav, legea se impune, pentru cel liber care cugetă neîncetat la ea, legea nu are nicidecum imaginea unui lucru constrângător. Unitatea de voință dintre om și Dumnezeu se realizează doar atunci când omul rămâne permanent în stare de comuniune. Reflecția neîncetată la cuvintele Legii, marcată de expresia יוֹמָם וּלְיָלָהּ (ioman valaila^h) – *ziua și noapte*, devine aici cale prin care omul ajunge să realizeze această unitate. Verbul יִהְיֶה (iehghe^h) – care înseamnă *a citi cu atenție, a cugeta, a murmura, a medita* oferă detalii semnificative asupra modalității în care o persoană poate să rămână neconținut în legătură nemijlocită cu Legiuitorul. Cel care recită în șoaptă și meditează la înțelesul tainic al cuvintelor Legii se aseamănă cu Iosua cel căruia Dumnezeu i-a poruncit să păzească legiuirile lui Moise și să nu ștergă de pe buze sale cuvintele mentorului său nici ziua, nici noaptea (Ios 1,8). Această imagine ce poate fi regăsită și în gesturile evreilor evlavioși care rostesc în șoaptă și astăzi cuvintele sfinte pentru a-l lăuda pe Dumnezeu. De asemenea, folosirea imperfectului sugerează faptul că acțiunea nu este finalizată, ci este în continua desfășurare, fiindcă numai în acest mod cel care cugetă neîncetat la legea Domnului va fi fericit. Mitropolitul Bartolomeu consideră că acest text psalmic care face referire la neconținutul cugetare lăuntrică la cuvintele Legii, conține și o dimensiune mistică care se apropie de practica isihastă a rugăciunii neîncetate.

3. Și va fi ca un pom răsădit lângă izvoarele apelor, care rodul său va da la vremea sa și frunza lui nu va cădea și toate câte va face vor spori.

Verticalitatea morală și intenția celui drept de a rămâne permanent în comuniune cu Dumnezeu prin cugetarea și înfăptuirea celor scrise în Lege îl determină pe psalmist să-l așeze pe acest om atins de fericire într-un spațiu paradigmatic unde toate sunt așezate la locul potrivit, unde toate prosperă și se înveșnesc. Comparăția pe care o utilizează autorul textului psalmic face trimitere la o imagine paradisiacă în care abundența apei face ca totul să crească și să rodească la timpul potrivit. Astfel că fericirea omului este asemănată cu un copac care este luat din solul în care a crescut și răsădit în preajma izvoarelor într-un pământ favorabil, superior celui în care viețuise până atunci. Imaginea strămutării copacului într-un loc binecuvântat de Dumnezeu cu fertilitate și veșnicie se fundamentează pe folosirea în acest context a participiului שָׂתוּר (șatul) care înseamnă mai degrabă *a răsădi*, decât *a planta* (cf. Ier 17,8; Iez 17,8.10.22.23; 19,10.13). În viziunea rabinelor, omul trupesc își are rădăcinile înfipite doar în acest pământ de care este legat prin poftele sale. După moarte sufletul unui astfel de om nu poate să se ridice spre o lume spirituală

superioară, deoarece legătura pe care o are cu această lume îl ține prizonier. Nu același lucru se întâmplă și cu omul duhovniceasc, care prin preocupările sale de natură spirituală a fost răsădit într-o lume spre care sufletul său se ridică neîmpovărat spre realitățile cerești. Privită dintr-o perspectivă patristică, această acțiune poate sugera faptul că o persoană care se ferește de păcatele în care a căzut Adam și împlinește neîncetat Legea Domnului poate ajunge în spațiul sacru al paradisiului din lumea pervertită în care trăiește.

Rodul potrivit adus la timpul lui și frunzele veșnic verzi sunt consecințele directe ale așezării copacului la marginea izvorului binecuvântat de apă. Prin aceste două elemente, psalmistul vrea să sublinieze, pe de-o parte, faptul că așteptările față de pomul care primește nemijlocit viață din izvorul cel adevărat nu sunt niciodată înșelate și pe cealaltă parte, că această stare când toate sunt în bună rânduială nu se va încheia, frunzele neveștejite fiind semnul cel mai evident că copacul este puternic și sănătos și că nu este moarte în el. În literatura rabinică, atât roadele, cât și frunzele sunt considerate a fi legiuri ale Domnului.

Această viziune este împărtășită într-o mare măsură și de Părinții Bisericii care susțin că roadele copacului (identificat de cei mai mulți cu Iisus Hristos) sunt chiar cuvintele Domnului menționate în Scriptură, prin intermediul cărora apostolii au reușit să răspândească Biserica, deja întemeiată pe cruce și la Cincizecime, până la marginile lumii. Identificând izvoarele apelor cu Sfânta Scriptură, Ioan Damaschinul consideră că roadele și frunzele pomului nu pot fi altceva decât credința și faptele care sunt consecințele firești ale viețuirii noastre în conformitate cu căile Domnului.

4. Nu sunt așa necredincioșii, nu sunt așa! Ci ca praful ce-l spulberă vântul de pe fața pământului.

Negația לֹא-כֵן (lo-ken) – *nu tot așa* de la începutul versetului ne atenționează că psalmistul are intenția să realizeze o antiteză evidentă între cei fericiți pe care îi aseamănă cu pomul răsădit lângă ape și necredincioșii care se opun legilor dumnezeiești. Pentru a sublinia și mai mult expunerea antitetică, Septuaginta și implicit toate traduceri care au avut-o ca sursă principală au dublat negația de la început încadrând termenul *necredincioșii* cu sintagma οὐχ οὕτως – *nu (sunt) așa*. Fără a sublinia ceva privitor la caracterul acestora, autorul indică direct finalitatea modului lor de viață utilizând la fel ca în versetul anterior o imagine metaforică. Dacă cei drepiți sunt asemenați cu pomul roditor care are toate cele necesare pentru a rămâne pururi viu, necredincioșii הָרֵשָׁעִים (harešaim) sunt perisabili, trecători, ușor de nimicit și de risipit, asemenea prafului sau plevei care este spulberată de vânt. Este posibil ca această imagine să fi fost inspirată din procedeul folosit de agricultorii Orientului antic care curățau grâul de pleavă și de alte resturi de plante, în câmp deschis unde vântul sufla cu mai multă putere. Dacă avem în vedere faptul că

în versetul următor se face referire la judecata lui Dumnezeu și că Sfântul Ioan Botezătorul folosește aceeași imagine când cere fariseilor fapte vrednice de pocăință sub amenințarea judecății (Mt 3,12), este important să se opteze în traducerea termenului מוֹף (*moḥ*) pentru sensul de *pleavă* și nu de *praf*, fiindcă implicațiile celui dintâi susțin mult mai bine acest context psalmic.

Cei necredincioși, alături de care se impune să-i amintim și pe păcătoșii și pe batjocoritorii menționați în primul verset, sunt lipsiți de putere și consistență, nu au capacitatea de a aduce rod și nu pot produce celor statorniciți în legea Domnului decât un disconfort temporar, asemănător cu cel pe care îl cauzează praful când izbește fața omului. Măreția pe care aceștia au crezut că o au când s-au îndepărtat de la calea cea bună, când au rămas cu cei potrivnici și când l-au sfidat și batjocorit pe Domnul s-a dovedit a fi doar o amăgire temporară care s-a risipit așa cum vântul poartă în toate părțile pleava și mizeria care se adună pe fața pământului. Așadar, liniștea și desfătarea pe care aceștia ar fi putut să o aibă împlinind voia Domnului este înlocuită cu prăbușire, disperare și neodihnă. Asemenea prafului ei nu pot să se nimicească, ci sunt condamnați permanent să nu își mai găsească locul și nici să se odihnească.

5. De aceea, nu se vor ridica necredincioșii la judecată, nici păcătoșii în sfatul dreptilor.

Sintagma אֶל-כֵּן (*al-ken*) despre care unii comentatori consideră că ar fi mult mai potrivit să fie tradusă prin *de aceea* ca să sublinieze legătura acestui verset cu cel anterior, introduce întotdeauna o propoziție în care sunt descrise efectele unor evenimente sau a unor caracteristici deja menționate și în care sunt indicate consecințele, nu cauza. Prin urmare, contextualizând acest aspect la psalmul de față, putem sublinia faptul că dacă păcătoșii sunt asemenați cu praful, atunci aceștia nu vor fi în stare să stea nicidecum la judecata cea dreaptă a lui Dumnezeu.

Având în vedere că termenul בַּמִּשְׁפָּט (*bamišpat*) este articulat, majoritatea exegeților evrei și creștini au susținut că psalmistul face referire aici la judecata finală. Primii dintre aceștia și-au bazat afirmațiile în special pe opțiunea targumiștilor de a traduce acest cuvânt prin *ziua cea mare*, iar părinții Bisericii pe textul Septuagintei care a tradus verbul קוּם (*qrm*) – *a sta, a se ridica* prin ἀνίστημι care înseamnă *a învia*, cuvânt care implică o abordare eshatologică. Aceste viziuni nu exclude faptul că judecata de care amintește textul psalmic se desfășoară încă de aici de pe pământ, fiindcă de multe ori, după cum subliniază Rabi Solomon Frehoff, Dumnezeu arată explicit finalitatea vieții celor păcătoși.

Făcând parte din aceeași categorie cu cei necredincioși, păcătoșilor (חַטָּאִים – *hataim*) li se interzice să stea în adunarea/în sfatul celor drepti, fiindcă ei nu au nicio părtaşie cu aceștia care nici măcar nu vor fi judecați. Apartenența ipocrită a acestora la o astfel de comunitate, va fi vădită în ziua judecății când

gândurile și manifestările tuturor oamenilor vor fi descoperite și răsplătite cum se cuvine.

6. *Că știe Domnul calea dreptilor, iar calea necredincioșilor va pieri.*

Omnisciența lui Dumnezeu menționată în ultimul verset oferă sens tuturor afirmațiilor anterioare. Dacă Domnul cunoaște până și cele mai tainice gânduri ale omului, atunci caracteristicile, evoluția și finalitatea celor două căi (a legii și a fărădelegii) expuse cu multă fermitate și siguranță de-a lungul psalmului sunt certificate și demne de a fi crezute. Verbul *יָדָע* (*iada*) care indică acțiunea de *a ști*, de *a cunoaște* suportă în textele biblice mai multe nuanțări care dezvoltă și accentuează suficient de bine valențele acestui act dumnezeiesc deosebit de complex. Astfel că termenul denotă o cunoaștere personală profundă care nu implică doar rațiunea, ci și voința și sentimentul prin care se dezvoltă o dorință de apropiere față de cel asupra căruia se răsfrânge această acțiune. Prin urmare, actul cunoașterii se bazează pe o legătură strânsă între cei doi (cel care cunoaște și cel care este cunoscut).

În aceste condiții oricine se depărtează de Dumnezeu prin păcat, se îndreaptă spre pieire. Astfel că soarta celor necredincioși nu trebuie privită ca o pedeapsă, ci mai degrabă ca un rezultat al opțiunii acestora de a merge pe o cale greșită. Acest fapt este subliniat oarecum de Sfântul Ieronim care accentuează că nu păcătoșii vor pieri, ci calea acestora se va nimici. Cu alte cuvinte, tuturor păcătoșilor li se oferă posibilitatea să se întoarcă de la o viață lipsită de finalitate, la una în care se vor face părtași fericirii veșnice.

Dimensiunea teologică

Calea binelui și calea răului. Principalele teme teologice pe care psalmistul le dezvoltă pe parcursul întregului său poem sapiențial sunt doctrina despre cele două căi și contrastul dintre cei credincioși și cei fărădelege. Chiar dacă majoritatea exegeților corelează Psalmul 1 cu textul din Proverbe 2,12-15.20-22 pentru a scoate în evidență aceste realități, sursa comună de inspirație a acestora trebuie căutată în capitolul 30 din Cartea Deuteronom unde Dumnezeu pune înaintea omului două căi între care trebuie inevitabil să aleagă: viața sau moartea, binele sau răul (v.15) ori binecuvântarea sau blestemul (v.19). Cel care alegea să meargă pe prima dintre ele trebuia să iubească pe Domnul Dumnezeu său din toată inima și cugetul său (v.6), să se întoarcă spre El cu toată ființa lui și să-I asculte glasul (v.8), să păzească toate poruncile, legile și hotărârile Lui (v.10), să umble pe toate căile Lui (v.16) și să se alipească de El (v.20). Dacă împlinea toate acestea, omul respectiv avea belșug în toate (femeia sa îi năștea fii, dobitoacele i se înmulțeau și pământul îi dădea rodul cuvenit v.9), era binecuvântat, și urma să fie prilej de bucurie pentru Dumnezeu așa cum au fost părinții lui. Israelitul care avea să fie neascultător și

se depărta de Dumnezeu părinților săi pentru a sluji dumnezeilor străini (v.17) era sortit pieirii și nu mai putea fi stăpân pe pământul pe care Dumnezeu i l-a dat moștenire (v. 18). Cu toate că Dumnezeu îi sugerează să aleagă viața pentru a fi viu, atât el, cât și urmașii lui, totuși omului nu i se forțează sub niciun chip libertatea de a alege.

Chiar dacă sunt exprimate în chip metaforic, efectele acestei alegeri sunt în mare măsură identice cu cele din expuse în Deuteronom (prosperitatea, fericirea, veșnicia și comuniunea cu Dumnezeu). În schimb cel care se depărtează de Dumnezeu ajunge prin comportamentul său potrivit să slujească dumnezeilor străini care îl vor subjuga și-l vor duce treptat spre pierzare.

Portretul omului virtuos este creionat din două perspective: în prima dintre ele sunt expuse lucrurile de care se ferește, iar în cea de-a doua sunt menționate faptele care le săvârșește. Astfel că, el nu merge în sfatul celor necredincioși, nu stă în calea celor păcătoși și nu șade pe scaunul batjocoritorilor. În schimb își potrivește voința cu legea Domnului și cugetă neîncetat (ziua și noaptea) la aceasta. Comportamentul său determină implicit sălășluirea binecuvântării dumnezeiești asupra ființei care se manifestă prin prosperitate, rodnicie, înveșnicire și prin comuniune nemijlocită. Spre deosebire de acesta, omul păcătos care este asemănat cu praful spulberat de vânt, este prezentat în trei stadii de decadență, fiindcă depărtarea de Dumnezeu îl face să alunece din rău în mai rău.

Expunând specificul celor două căi și descriind chipul oamenilor care merg pe acestea, psalmistul oferă cititorului o perspectivă clară asupra modului de viață pe care acesta urmează să-l aleagă. Accentuând vizibil binefacerile ce vor fi dobândite de cel care optează să meargă pe calea indicată de legea Domnului, autorul textului psalmic îndeamnă voalat pe om să aleagă cu înțelepciune calea binelui.

Perspectiva mesianică a psalmului. Pe lângă interpretarea propriu-zisă a psalmului, Părinții Bisericii au dezvoltat complementar și o abordare hristologică identificând pe parcursul textului psalmic elemente care să susțină perspectiva mesianică a comentariilor lor. Pentru Casiodor lipsa suprascrierii psalmului este un indiciu că nimic nu poate fi pus înaintea unui lucru decât numai cel care este Început al tuturor lucrurilor și Cap al nostru: Domnul Mântuitor. Apoi majoritatea părinților au văzut în bărbatul pe care îl ferește David pe Însuși Iisus Hristos, fiindcă nimeni altcineva nu poate fi numit cu adevărat fericit și niciun om nu poate să împlinească rigorile morale cerute de psalmist afară numai de Fiul lui Dumnezeu. De altfel, Acesta este modelul bărbatului desăvârșit pe care trebuie să îl urmeze cel ce voiește să ajungă la vârsta deplinătății duhovnicești. De asemenea, părinții văd în acel pom răsadit lângă izvoarele apelor o prefigurare a răstignirii Domnului, prin care

Hristos, *apa cea vie*, avea să redea viață tuturor celor ce își vor însuși prin cruce și botez roadele răscumpărării Sale. Chiar dacă în unele situații părinții forțază puțin textul cu această interpretare hristologică care totuși este argumentată scripturistic, aspectul mesianic al acestui imn psalmic este subliniat și de către unii bibliști care interpretează critic conținutul psalmului.

Utilizare cultică

Psalmul 1 se citește în fiecare sâmbătă seara la Vecernie în cadrul catismei întâi (Ps 1-8). Versetele 1 și 6 se rostesc la ceasul al șaselea în ziua de luni a primei săptămâni din Postul Mare. Aceleași stihuri fac parte din cântarea *Fericit bărbatul* care este intonată la Vecernia de sâmbătă seara (în locul primei catisme) și la unele sărbători mai importante din timpul anului.

Actualitate

Fericirea, prosperitatea și bunăstarea sunt câteva din dorințele pe care omul contemporan le are în această viață. În sine aceste obiective sunt bune și, după cum afirmă psalmistul, ele nu sunt altceva decât consecințe firești ale unui anumit mod de viață. Prin urmare, este chiar indicat ca omul să năzuiască spre ele și să se străduiască să le obțină. Însă, din nefericire majoritatea oamenilor cred că fericirea se dobândește pe o cale total opusă celei indicate de psalmist. Nerespectarea legiurilor dumnezeiești și săvârșirea repetată a lucrurilor ce sunt potrivnice firii nu va oferi niciodată omului mulțumire sufletească, ci dimpotrivă neliniște și neîmplinire. Senzația de fericire pe care totuși o simte atunci când săvârșește unul din lucrurile care îi produc plăcere, este în fapt numai o senzație trecătoare, o amăgire temporară care îl determină să creadă că prin afundarea treptată în adâncul păcatului va obține până la urmă ceea ce își dorește. Dar în starea de păcat nu este liniștire, ci numai frământări care nu pot aduce în suflet niciodată o fericire permanentă. În schimb viața virtuoasă care este întotdeauna în conformitate cu poruncile Legiuitorului va determina, mai devreme sau mai târziu, aici și/sau în veșnicie dobândirea adevăratei fericiri.

Bibliografie

- Cuviosul Eftimie Zigabenu, Sfântul Nicodim Aghioritul, *Psaltirea în tâlcuirile Sfinților Părinți*, trad. de Ștefan Voronca, Editura Egumenița, Iași, 1850.
- Vasile cel Mare, Sfântul, *Omilii la Psalmi, Omilii la Cuvântări*, trad. Florin Filimon, Basilica, 2013.

- Grigorie de Nyssa, Sfântul, *Omilii la titlurile Psalmilor*, PSB, EIMBOR, București, 1998.
- Teodoret al Cyrului, Sfântul, *Tâlcuire la Psalmi*, Editura Sophia, 2018.
- Eusebiu de Cezareea, Sfântul, *Comentarii la Psalmi*, trad. Teodor Bodogae, PSB13, EIMBOR, București, 1987.
- Ioan Popescu-Mălăiești, *Psalmii*, în revista „Biserica Ortodoxă Română”, seria a II-a, București, 1924.
- Augustin, Sfântul, *Expunere la Psalmi*, trad. Arsenie Obreja, Editura Oastea Domnului, Sibiu, 2011.
- Teodor de Mopsuestia, Sfântul, *Comentarii la Psalmi*, trad. Dumitru Stăniloae, Editura IMBOR, București, 2005.
- *Cartea Psalmilor sau Psaltirea Profetului și Regelui David*, trad. Bartolomeu Valeriu Anania, Cluj-Napoca, Editura Arhidiecezană, 1998.
- Thomas D'aquino, *Comentarii la Psalmi*, Editura Științifică, 1997.
- Iustin Martirul și Filozoful, Sfântul, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, trad. T. Bodogae, Olimp Căciulă, Dumitru Fecioru, EIMBOR, 1980.

REVELAȚIA LUI EZRA

SORIN MIHAI IENOVAN

Teologie Pastorală anul IV

Rezumat: Este un lucru îndeobște cunoscut că există o serie de evanghelii, fapte, epistole și apocalipse apocrife. Acestea fac obiectul unor traduceri în diverse limbi, iar treptat, dicționarele biblice, enciclopediile, manualele și culegerile de texte le-au făcut cunoscute publicului, fie în mod complet, fie în mod fragmentar. Astfel se va vedea că nu întâmplător acestea au fost excluse din canon sau mai bine zis, s-au exclus singure pentru că, în ciuda interesantului lor conținut, nu au putut să îndeplinească rolul dublu pe care ar fi trebuit să îl joace: să insufle adevărata religie și să contribuie la răspândirea adevăratei istorii.

Cuvinte cheie: *apocrife, Ezra, istorie, tradiție*

1. Introducere

Cea mai frecventă întrebare care se pune referitor la corpusul apocrif este dacă aceste scrieri sunt tot atât de demne de interes ca și cele canonice și dacă nu au rămas accidental în afara Sfintei Scripturi. Probabil cel mai bun răspuns care poate fi dat este de a face cunoscute respectivele scrieri și de a le lăsa să își spună propria poveste.

În calitate de cărți religioase, apocrifele erau menite să consolideze masa credințelor creștine, fie prin dezvoltarea unor doctrine noi (de regulă diferite de cele deja împământenite), fie prin interpretarea celor vechi pentru a le oferi un înțeles nou. Ar fi trebuit să exalte anumite virtuți particulare (precum cinstea, castitatea, înfrânarea, etc.) și să întărească credința în anumite învățături. Pentru toate aceste scopuri, acestea invocă cea mai înaltă autoritate, ele se vor lucra de un martor care a participat la evenimente sau vor să înfățișeze cuvintele pe care profeții le-au rostit.

În calitate de cărți istorice, apocrifele umplu anumite lacune și completează datele lipsă. Ele se aseamănă cu literatura midrașică evreiască. Ele aduc uneori mărturii referitoare la cursul unei întregi tradiții, sprijinindu-i în bună măsură supozițiile. Dacă într-un anumit sens, nu pot fi socotite surse istorice legitime, scrierile apocrife sunt valoroase într-un alt sens. Ele consemnează speranțele, viziunile și fricile oamenilor care le-au redactat. Ele arată ce anume îi interesa, ce anume admirau, ce idealuri nutreau pentru viața

aceasta. Ca producții folclorice sau ca povestiri tematice ele sunt prețioase. Iubitorul de literatură descoperă în ele sursa unei părți considerabile din obiectul cercetării sale și cheia numeroaselor enigme rămase nedescifrate.

2. Apocrife – precizări generale

Cuvintele „apocrif” și „apocrife” au ajuns să însemne în vorbirea curentă, ceva fals, contrafăcut, neadevărat. În mințile celor care le-au aplicat inițial cărților, ele reprezentau termeni ai demnității și respectului, apoi abia au degenerat până la a semnifica abuzul și contrafacerea. La început o carte apocrifă era socotită prea sacră și prea secretă pentru a se afla în mâinile oricui¹. Ea trebuia rezervată doar inițiaților, cercului restrâns al credincioșilor. Pentru a impune respect, astfel de cărți erau atribuite aproape întotdeauna unor personalități venerabile, chiar dacă nu erau îndreptățite să le poarte numele, așa cum avem apocrifele lui Moise și Adam.

Se pretindea că astfel de scrieri fuseseră scoase la lumină mult mai târziu, după lungi perioade de tănuire, de către discipolii credincioși. Cert este că după diverse tranziții, în limbajul Fericitului Ieronim, care a influențat ulterior mai mult decât oricine altcineva cuvântul „apocrif”, acesta a ajuns să însemne fals, contrafăcut, bun de aruncat și probabil demn de dispreț.

Aplicare termenului „apocrife” cărților din anexa Vechiului Testament ce apar în Bibliile noastre a fost reluată de reformatorii din sec al XVI-lea, fără a fi însă conformă nici cu sensul original al cuvântului, nici cu înțelesul pe care Fericitul Ieronim îl dăcea acestuia. Căci unele cărți nu sunt defel contrafăcute sau false. Aici există o oarecare confuzie, iar existența acestei confuzii i-a făcut pe cercetătorii moderni să folosească expresia „pseudoepigrafic” sau fals intitulat, atunci când vor într-adevăr să descrie o carte contrafăcută, ca distinctă de scrierile conținute în „apocrife”.²

Simpla parcurgere a apocrifelor va evidenția caracterul general al acestora precum și diferențele din canon. Trebuie avut în vedere că:

1. Ele au obținut doar o recunoaștere locală, altele au fost făcute cunoscute de către partizanii tendinței pe care acestea trebuiau să o susțină. Dar de regulă, cărțile erau repede respinse și niciodată nu au reușit să se răspândească pe arii extinse.
2. Metoda folosită în aceste compoziții este întotdeauna aceeași, fie că autorul intenționează doar să adune și să ordoneze materialele care circulau în tradiția generală, fie că urmărește să producă un efect dogmatic definit.

¹ *Apocalipse apocrife ale Noului Testament*, Editura Herald, București, 2013, p. 10.

² James, M.R., *Old Testament Legends*, Oxford, 2005, p. 25.

3. Revelația lui Ezra

Revelația lui Ezra, este un „kalandologion”³, sau un almanah care descrie un an funcție de prima zi a anului. Condițiile meteorologice, precum ploaie sau secetă, asprimea iernii, abundența recoltelor, chiar și soarta popoarelor și conducătorilor putând fi astfel prevăzută. Nu sunt motive să credem că textul de față ar fi o traducere, dovezile sintactice și gramaticale nu există, astfel este ușor de ajuns la concluzie că nu avem un original nici în limba greacă, nici în vreo limbă semitică. Tipul de scrieri „kalandologion”⁴ erau foarte populare în secolul al IX-lea. Nicefor I a condamnat folosirea cărților de acest fel. Deci, cel mai probabil, cartea este scrisă mai degrabă înainte de secolul al IX-lea.

Nu se știe locul scrierii, dacă este vorba de Europa de Vest sau de Nordul Africii, dar se pare că a fost scrisă de un creștin, pentru că autorul folosește „ziua dumnezeiască” atunci când vorbește de duminică. Popularitatea cărților lui Ezra în acea perioadă, datorată figurii astrologice pe care acesta o reprezenta, face ca numele Ezra să devină un pseudonim pentru cei care scriau preziceri în acea perioadă. Pe lângă textele manuscriselor latine editate de Mercati, mai avem texte în greacă, engleză și franceză veche care îl au pe Ezra ca autor.

Revelația lui Ezra seamănă foarte mult cu tratatul lui Shem, amândouă documentele atestă aceeași credință, anume că începutul anului determină anul per ansamblu. Diferența între ele constă în faptul că în tratatul lui Shem, cel care dă „tonul” anului este semnul zodiacal, nu prima zi a anului. Este foarte probabil ca tratatul lui Shem să fie prototipul textului discutat.⁵

Totodată, se poate observa și o asemănare cu Testamentul lui Solomon, dat fiind faptul că Solomon era considerat magicianul evreilor. Mai târziu, fiindcă Ezra a devenit asociat cu astrologia, acesta a devenit prezicătorul creștinilor și posibil și a evreilor. De asemenea se poate face o paralelă și cu alte kalendologioane medievale, anume cel al lui Bede, alături de alte variante grecești. Deși diferă detaliile, structura este identică. Ele încep cu „dacă prima zi a lunii Ianuarie este luni, această lucruri se va întâmpla”. Autorii au în comun faptul că împărtășesc dorința de a prevesti același lucruri: succesul recoltelor, vremea, războaiele, foametea și starea națiunilor.⁶

³ Charlesworth, J, *The Old Testament Pseudepigrapha*, Vol. I, Editura Duke University, North Carolina, USA, 1983, p. 602.

⁴ *The Encyclopedia of Christianity*, Vol. 4, Eerdmans Publishing, 2005, p. 412.

⁵ Charlesworth, J, *The Old Testament Pseudepigrapha*, Vol. I, Editura Duke University, North Carolina, USA, 1983, p. 602.

⁶ *Ibidem*, p. 603.

4. Revelația lui Ezra – traducere proprie după textul lui D.A. Fiensy

Revelația primită de Ezra și de copiii lui Israel în legătură cu desfășurarea anului funcție de prima zi a lunii Ianuarie.

Dacă prima zi este ziua lui Dumnezeu (duminică), iarna va fi caldă, primăvara umedă, toamna se va simți vântul, recoltele vor fi bune, va fi abundență de vaci, miere destulă, vinul va fi bun, fasole îndestulătoare și grădini ușor de cultivat. Bărbații tineri vor muri, vor fi multe lupte și multe jefuiri, totodată se vor auzi vești de la conducători.

Ziua Lunei (luni), atât vara cât și iarna vor fi moderate. Vor fi mari inundații și boli, lupte de infanterie, schimbare de lideri, multe soții se vor lamenta, va fi multă gheață, regii vor muri, vinul va fi bun, albinele vor muri.

Ziua lui Marte (marți), iarna va fi severă și mohorâtă, primăvara va ninge, vara va ploua și toamna va fi uscată. Grânele vor fi scumpe. Va fi o distrugere a porcilor și o molimă bruscă printre vaci. Navigatul va fi periculos, mierea suficientă, inul scump, numeroase incendii, fasole, legume din grădină, uleiul va fi abundent. Femeile și regii vor muri. Vinurile vor fi problematice.

Ziua lui Mercur (miercuri), lanurile vor fi productive, un vin bun, lipsă de fructe, succes în afaceri, distrugerea bărbaților, o iarnă caldă. Toamna va fi moderată. Pericole din partea sabiei, ulei îndestulător, slobozire a rărunchilor și măruntaielor. Femei vor muri, va fi foamete în diverse locuri și o vară bună. Ceva nou va fi auzit și va fi miere.

Ziua lui Jupiter (joi), grânele vor fi fără valoare, carnea scumpă, abundență de fructe. Va fi mai puțină miere, iarna moderată, primăvara vântoasă, toamnă bună, vară bună. Distrugere a porcilor și multă ploaie, râurile vor inunda. Uleiul va fi îndestulător, lanurile vor putrezi, fasolea va fi amestecată și pace.

Ziua lui Venus (vineri), face o iarnă moderată, o vară rea, o toamnă uscată, grânele fără valoare, un vin bun, inflamația ochilor. Sugarii vor muri, va fi un cutremur, pericol pentru regi, uleiul va fi abundent, oile și albinele vor muri.

Ziua lui Saturn (sâmbătă) face iarna vântoasă, o primăvară rea, o vară schimbătoare care este vitregită de furtuni, o toamnă uscată, penurie de grâne și in scump. Febrele se vor răspândi, oamenii vor fi vitregiți de diverse boli, bătrânii vor muri.

Prima zi a anului 2020 a căzut miercuri, în anul 2021 a căzut vineri, iar a prima zi a anului 2022 a căzut sâmbătă, iar prima zi a anului 2023 a căzut duminică.

Concluzii

Deși autorul se pare a fi fost creștin, acesta nu a încercat să împace fatalismul celor spuse de el cu credința creștină. Asemenea unui horoscop, textul de mai sus este adevărat în aceeași măsură în care este fals. Se poate folosi cu exactitate pentru preziceri și se poate greși fără margini în același timp, dacă luăm în calcul probabilitățile matematice.

Textele apocrife nu sunt eretice, aceasta nu înseamnă că sunt acceptate cu ușurință de teologia creștină. Totuși ele pun în discuție un raport extrem de delicat, anume raportul dintre teologie și tradiție. Faptul că fiecare teolog autentic simte nevoia să-și pună, în mod public sau personal, problema acestui raport, arată că, întrucât aveam de-a face cu o problemă ce nu și-a găsit încă o rezolvare satisfăcătoare, nevoia unei astfel de rezolvări este manifestă. Apocrifele sunt mai mult decât o recuperare a unui capitol de istorie, au meritul de a constitui un pretext providențial. Aceste documente rămân totuși valoroase pentru că dau mărturie despre modul cum era resimțită în vremurile de demult importanța evenimentelor ce formează temeiul de credință creștin, permițându-ne să surprindem licăriri ale stării de conștiință și ale modurilor de gândire creștine timpurii.

COMENTARIU

NAȘTEREA MÂNTUITORULUI, ÎN SECOLUL XXI

DARCO-ANTONIO PELICI,
Teologie Pastorală anul IV

„*«Unde este Împăratul iudeilor, Cel ce S-a născut? Că am văzut la răsărit steaua Lui și am venit să ne închinăm Lui». Și, auzind, împăratul Irod s-a tulburat și, chemând în ascuns pe magi, le-a spus: «Duceți-vă și cercetați cu de-amănuntul despre Prunc; dacă Îl veți găsi, vestiți-mă, ca să mă duc și eu să mă închin Lui»»*”(Matei 2, 1-3, 7-8)

După o perioadă pandemică ne apropiem încetul cu încetul de marele praznic al Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos în Betleemul Iudeii, așa cum proorocește Sfântul Arhanghel Gavriil cu nouă luni înainte de acest eveniment haric: „*Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine!*”

Sfânta Fecioară Maria născându-l pe Hristos în iesle este nevoită să fugă în Egipt de mânia regelui Irod la îndemnul îngerului trimis de Dumnezeu lui Iosif, deoarece dorea să Îl omoare pe Mântuitorul. Pruncul a fost păzit în acea regiune cu mare grijă și strictețe de către cei doi până la moartea lui Irod, apoi după cele întâmplate, a fost adus în pământul lui Israel, dar a mers să locuiască în Nazaret.

După cum observăm cu ochii noștri duhovnicești, ca mulți dintre copiii ce vin pe acest pământ, Mântuitorul nu a avut parte de o naștere ușoară. Cu toate acestea, Dumnezeu a rânduit cu unicul Său Fiu atât de frumos toate cele întâmplate ca să putem avea un model călăuzitor mântuirii noastre, un model demn de urmat pentru toți creștinii de pretutindeni. Prin firea umană a Mântuitorului Hristos noi putem desprinde învățătura că deși fiind pironit pe Cruce cu mâinile întinse, deloc întâmplător, ca să ne arate dragostea pe care o poarta tuturor și mai ales îmbrățișarea pe care ne-o oferă cu atâta iubire cerească cum noi nu putem oferi vreodată. Chiar dacă îl măhnim pe Dumnezeu și cădem în deznădejde din cauza unor întâmplări din viața noastră, El ne aștepta ca noi să ne îndreptăm fața și mintea către comuniunea cu Hristos și să putem dobândi viața cea veșnică.

Într-o lume în care avortul este la cote maxime și traiul vieții devine tot mai costisitor, nu trebuie să ne pierdem nădejdea în Dumnezeu, pentru că El

este singurul care ne poate ajuta să trecem peste toate aceste încercări. Trebuie să rămânem tari în credință, în ajutor față de aproapele nostru și mai ales să nu disperăm după cele lumești, pentru că noi avem nevoie de hrană duhovnicească, cerească. Prin postul pe care îl ținem în această perioadă ne putem apropia tot mai mult de aceasta hrană, o hrană fără de care nu putem trăi: *„Să nu credem că numai prin lucruri materiale îi putem fi de folos săracului. Trebuie să-i oferim și hrană duhovnicească. De multe ori, chiar și sufletul nostru este întemnițat, este sărac și gol în fapte bune.”*(Parintele Efrem Filotheitul)

Fie ca Praznicul Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos să sădească în noi sămânța cea bună, cuvântul lui Dumnezeu celui viu și plin de adevăr, iar cu frica de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste să ne apropiem de sângele și trupul Mântuitorului Hristos să putem primi cu sufletul deschis acest praznic în sufletele noastre acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

INTERVIU

DOMNUL PROFESOR DANIEL LEMENI, CADRU DIDACTIC AL FACULTĂȚII NOASTRE

A consemnat **MARIUS-ILIE ȘTEFĂNESCU**
Teologie Pastorală anul IV

1. Domnule profesor Lemeni, pentru că studenții vă cunosc mai mult prin prisma activității de la catedră, am dori să aflăm ceva mai multe despre dumneavoastră. De când predați la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Timișoara și câte ceva despre familia dumneavoastră, dacă ne puteți spune.

Întâi de toate trebuie să vă spun că înainte de a absolvi Facultatea de Teologie Ortodoxă (aici la Timișoara), am parcurs între anii 1992-1997 cursurile Facultății de Filozofie (de asemenea, la Timișoara), o perioadă în care am avut bucuria să întâlnesc oameni deosebiți, care mi-au marcat ulterior parcursul existențial. Îi amintesc aici, în primul rând, pe părintele Dumitru Stăniloae și pe părintele Teofil Părăian, doi remarcabili teologi și părinți duhovnicești care mi-au îndrumat, prin sfaturile lor, drumul spre Facultatea de Teologie, pe care am absolvit-o în anul 2002.

Nu o să uit niciodată întâlnirea pe care am avut-o cu părintele Dumitru Stăniloae în 1993 la București, o întâlnire care a avut un impact enorm asupra vieții mele. Îmi aduc aminte cum mai mulți tineri din ASCOR, imediat după sesiunea din iarnă, am plecat la București tocmai pentru a-l întâlni pe „patriarhul teologiei românești”, traducătorul *Filocaliei* și autorul *Dogmaticii*, teologul român considerat de Oliver Clément, prietenul său de-o viață, cel mai mare teolog din secolul XX. Sunt momente în care recitesc și acum, cu multă nostalgie, acel gând pe care părintele Stăniloae mi l-a scris atunci pe una din cărțile sale, un gând extrem de măgulitor și dătător de speranță pentru mine.

De asemenea, îmi rămâne mereu proaspătă în memorie acea primă întâlnire cu teologia vie, non-academică, când l-am văzut pentru prima dată pe părintele Teofil Părăian la Timișoara (între anii 1994-1995). După una din conferințele ASCOR (părintele Teofil susținea în acei ani un ciclu de trei conferințe la Timișoara), după o spovedanie, atunci când i-am spus că studiez filozofia, părintele Teofil mi-a spus: „Dragă Daniel, filozofia rămâne la nivelul omului pe când teologia e ceva mai presus de lume”. Trebuie să recunosc faptul

că acest cuvânt m-a tulburat pe moment, însă a fost un cuvânt care a lucrat în timp pentru că, iată, imediat după ce am absolvit Filozofia, m-am înscris la Facultatea de Teologie. Și, într-adevăr, aici aveam să aflu ceea ce mi-a transmis părintele Teofil prin cuvântul său, și anume că teologia, spre deosebire de filozofie, e ceva care te cheamă la o viață mai presus de lumea aceasta. Ca să folosesc o celebră butadă, filozofia „e ceva omenesc, prea omenesc”.

În *Istoria lausiacă*, Paladie ne relatează la un moment dat că avva Serapion Sindoniu (Pânzarul), un bătrân din pustia egipteană, aflându-se la Roma, a auzit despre viața foarte aspră a unei fecioare, care trăia într-o chilie extrem de mică și sărăcăcioasă. La un moment dat, bătrânul văzând-o pe această fecioară, a întrebat-o: „Unde șezi?”, iar ea îi răspunse: „Nu șed, ci călătoresc”. Avva Serapion a întrebat-o din nou: „Unde călătorești?”, iar ea i-a spus: „Spre Dumnezeu”.

Eu cred că fiecare creștin ar trebui să-și asume acest răspuns al fecioarei: „eu nu stau, deoarece călătoresc”. A fi creștin înseamnă de fapt a fi călător, pentru că duhovnicește vorbind suntem sau ar trebui să fim tot timpul pe cale. De fapt, ceea ce am învățat din anii mei de studiu e faptul că creștinismul nu e atât o învățătură scrisă pe o bucată de hârtie, cât mai ales o călătorie spre adevărata noastră casă. Cu alte cuvinte, teologia, care poate fi înțeleasă în esență drept calea lui Hristos, ne învață că ar trebui să trăim asemenea evreilor de odinioară, adică în corturi, pentru că aici pe pământ noi nu avem o cetate stătătoare (cf. 2 Corinteni 5, 1; Filipeni 3, 20; Evrei 13, 14; 1 Petru 2, 11).

E un alt fel de a spune că fiecare dintre noi e sau ar trebui să fie etern călător, un Avraam duhovnicesc (cf. Facere 12, 1), ceea ce înseamnă, potrivit Sfântului Ioan Scărarul, că fiecare dintre noi trebuie să fie „străin de cele ale lumii”, adică să fie asemenea celui „ce șade (în lume – n.n) ca unul de altă limbă între cei de limbi străine”.

Și, într-adevăr, cred că fiecare dintre noi ar trebui să fie animat de dorința perpeută de a se „întoarce acasă”, o dorință pe care C. S. Lewis o surprinde foarte bine în cartea sa *Cronicile din Narnia* atunci când spune: „Am ajuns acasă, în sfârșit! Aceasta este adevărata mea patrie, căreia-i aparțin! Acesta este ținutul pe care l-am căutat toată viața, deși n-am știut asta până acum” (C.S. Lewis, *Ultima bătălie*).

De asemenea, un moment aparte în formarea mea teologică l-a constituit întâlnirea cu părintele Ioan I. Ică jr, un om excepțional din toate punctele de vedere, sub îndrumarea căruia mi-am elaborat teza de doctorat consacrată paternității duhovnicești în Răsăritul creștin. În urma acestei colaborări cu renumitul teolog sibian, am înțeles că adevărata cultură teologică, departe de a fi doar o acumulare de informații, are darul de-a hrăni mintea și inima la propriu. Pe scurt, am înțeles că teologia, în adevăratul sens al cuvântului, e nutritivă, și ca atare vitală.

În ceea ce privește familia nu pot decât să-i mulțumesc din suflet lui Dumnezeu pentru faptul că mi-a dat prilejul să mă bucur zi de zi, în calitate de tată, de doi copii absolut minunați, Ștefania și Cristian, care rămân pentru mine o sursă permanentă de bucurie și împlinire.

2. Având în vedere faptul că sunteți absolvent al Facultății de Teologie Ortodoxă, ne-am bucura dacă ne-ați relata câteva amintiri despre profesorii și colegii dumneavoastră de atunci. Cum era atunci când dumneavoastră erați student?

Ca student la Teologie, am întâlnit mai mulți părinți profesori care m-au impresionat prin erudiția lor teologică, dar mai ales prin modul lor de viață. I-aș aminti aici, mai ales, pe părintele Cornel Toma, profesor de Dogmatică, și pe părintele Constantin Jinga, profesor de Vechiul Testament. De asemenea, nu pot să uit de discuțiile peripatetice pe care le aveam cu domnul profesor Aurel Jivi atunci când plecam împreună de la UVT înspre Piața Operei pentru a ne arunca un ochi peste standurile de cărți, sau pentru a vedea ultimele apariții de la librăria Humanitas.

În fine, nu pot să uit de prezența discretă, dar extrem de percutantă a unui profesor deosebit, care prin detenta sa filologică și înțelepciunea sa proverbială a marcat destinul multor tineri din acea perioadă. E vorba de domnul profesor Ion Pătrulescu, actualmente ieromonah (părintele Iona) la Mănăstirea Oașa (jud. Alba).

Atmosfera din perioada studenției mele era animată în primul rând de o efervescență culturală și duhovnicească remarcabile. Să nu uităm că vorbim de acei ani în care România se bucura de o libertate pe care nu o cunoscuse timp de 45 de ani, astfel încât noi, tinerii, eram dornici să cunoaștem cât mai multe, atât de la oamenii care au suferit în temnițele comuniste, cât și din cărțile care se tipăreau atunci la foc continuu. Îmi aduc aminte cu câtă emoție răsfoiam primul volum din *Filocalia*, apărut la Editura Harisma din București, editura părintelui Galeriu, sau de cărțile lui Eliade, Cioran și Noica, care apăreau atunci pe o hârtie de proastă calitate la Humanitas. Asta conta mai puțin însă, pentru că acei ani de după 1990 a fost o perioadă în care se citea enorm de mult, o perioadă marcată de o sete de lectură și de viață cum n-am mai văzut până acum. De asemenea, în perioada studenției mele, un punct focal l-a constituit ASCOR-ul, o asociație în care noi studenții eram animați de același duh de viață, o asociație în care s-au „copt” mulți tineri pe care azi îi putem vedea în diverse locuri desăvârșindu-și acel elan din tinerețe. De asemenea, tot prin intermediul conferințelor organizate de ASCOR, am avut bucuria să-i văd și să-i ascult de nenumărate ori pe părintele Teofil Părăian, părintele Galeriu sau pe marele poet român Ioan Alexandru.

Adeseori privesc cu multă nostalgie la acea perioadă în care aveai impresia că zi de zi poți face o sumedenie de lucruri, că zi de zi se întâmplă ceva nou.

3. Pentru că astăzi sunteți profesor la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Timișoara, vă rog să ne spuneți care este importanța studiului Spiritualității Ortodoxe în viața morală și duhovnicească a studenților și în activitatea de mai târziu a absolvenților, indiferent de domeniul de activitate ulterior?

Cred că importanța cursului de Spiritualitate Ortodoxă rezidă în faptul că prilejuiește, întâi de toate, o cufundare în ambianța duhovnicească a marilor texte care au configurat specificul spiritualității răsăritene. În opinia mea, un curs de spiritualitate ortodoxă trebuie să reflecte, în primul rând, această *dimensiune duhovnicească* a teologiei, fiindcă numai o astfel de dimensiune poate genera o spiritualitate vie și concretă, ce poate fi asumată de fiecare în viețile noastre de zi cu zi. Acest lucru trebuie accentuat mai ales în lumea de azi, unde teologia tinde să devină o simplă disciplină academică. Aș dori să accentuez faptul că a vorbi *ex cathedra* despre asceză și viață duhovnicească, fără a transpune în propria ta viață câte ceva din tot ceea ce presupune această spiritualitate vie a Sfinților Părinți, denotă fără îndoială o oarecare impostură. Motivul principal rezidă în uriașa distanță care separă modul nostru de a fi de angajarea ascetică pe care o pretinde orice viață de tip duhovnicesc.

Teoretic vorbind, fiecare dintre noi se poate exprima cu destulă ușurință asupra unor teme legate de spiritualitatea ortodoxă. E ușor, de pildă, să definești sfântul, însă e mai greu să „intri în pielea lui”, e ușor să predai și să expui diverse teme sau subiecte teologice din programa unui curs universitar, însă e mai greu să pricepi că aceste teme, departe de a fi teoretice, au de-a face cu propria noastră viață, cu vocația noastră veșnică.

Una din lecțiile esențiale pe care această disciplină a Spiritualității Ortodoxe constă în faptul că fără ascetism sau viață duhovnicească nimeni dintre noi nu se poate împlini cu adevărat.

Astăzi, suntem atât de familiarizați cu spiritualitatea noastră încât am devenit aproape insensibili la provocarea pe care ea o conține. Această insensibilitate duhovnicească nu e altceva decât unul din efectele faptului că suntem prea acaparați de lumea aceasta, o lume care ne inoculează nevoia de a avea tot mai mult, astfel încât epuizați de consum, confort și plăcere, am devenit orbi la vocația noastră veșnică.

Sintetic spus, această vocație este una *hristologică*, ceea ce înseamnă că omul trebuie să dobândească „starea bărbatului desăvârșit” sau „măsura deplinătății lui Hristos” (cf. Efeseni 4,13). Această învățătură esențială a spiritualității ortodoxe e foarte bine ilustrată de o apoftegmă patericală unde se spune că „avva Macarie cel Mare a devenit, cum scrie în Scriptură, un

dumnezeu pe pământ (*epigeios theós*), căci așa cum Dumnezeu acoperă lumea, tot așa avva Macarie acoperea greșelile pe care le vedea, prefăcându-se că nu le vede, și pe cele pe care le auzea, prefăcându-se că nu le aude”. În această expresie (*epigeios theós*) se rezumă toată „revoluția” pe care teologia creștină a adus-o în lume, și anume faptul, nemaiauzit și nemaîntâlnit, că omul poate să devină asemenea lui Hristos, adică un „dumnezeu pe pământ”. Noi avem o *adâncime* specifică, pentru că suntem purtătorii chipului lui Hristos, în virtutea căruia noi suntem, mai degrabă, cetățeni ai cerului decât ai acestei lumi. O afirmație din *Păstorul lui Herma* ne aduce aminte de această vocație perenă a ființei noastre: „Creștinii deși trăiesc în lume, ei nu sunt din lume”.

Și, într-adevăr, fiind plăsmuiți după „chipul” lui Hristos, noi suntem chemați de către propria noastră natură să depășim limitele mărginite ale acestei lumi și, implicit, să ne facem „cerești” (cf. 1 Co 15, 49).

În Sfânta Liturghie a Sfântului Ioan Gură de Aur, imediat după citirea Crezului, preotul ni se adresează cu îndemnul: „Sus să avem inimile!”. E un alt fel de a spune că inima noastră nu mai trebuie să fie lipită de cele de jos, deoarece, ca să parafrazăm un titlu de roman al lui Milan Kundera, viața cea adevărată e în altă parte. „A nu fi din lume” (*aghios* – „ne-pământesc”, sfânt) relevă adevărata identitate a creștinului, iar a asuma această identitate, aici și acum, înseamnă a „respira” Duhul lui Dumnezeu, nu duhul lumii: „Eu am zis: «Dumnezei sunteți și toți fii ai Celui Preaînalt»” (Ps 81, 6).

La una din vizitele sale în România, părintele Gabriel Bunge a spus că o persoană care studiază teologia, fără a avea o viață duhovnicească, nu va înțelege nimic din această teologie. Poate că în aceasta rezidă criza teologiei de astăzi, și anume în faptul că noi ne raportăm la sfinți ca la niște spectatori, adică în mod pasiv. Or, viața oricărui sfânt nu e altceva decât o provocare care ne este adresată fiecăruia dintre noi.

Din această perspectivă, spiritualitatea ortodoxă nu poate fi redusă nici la o simplă exegeză academică și nici la un soi de omiletică pioasă prin intermediul căroră se pot vehicula diverse stereotipuri teologice. A studia teologia nu înseamnă doar a ne informa cu privire la ceva ce s-a petrecut cu mult timp în urmă, deși cercetarea academică presupune și acest lucru, ci a transpune în propriile nostre vieți felul de a trăi a celor care s-au sfințit.

Prin urmare, adevărata teologie nu poate fi redusă doar la o simplă acumulare de informații sau cunoștințe, fiindcă ea nu este rodul unei îndeletniciri abstracte și tihnite, ci fructul neprețuit și binecuvântat al unui îndelung efort ascetic, prin care fiecare dintre noi trece de la starea unui om trupesc la cea a unui om mai puțin duhovnicesc.

Dacă ar fi să sintetizez cele de mai sus, aș spune că, în linii mari, această disciplină a Spiritualității Ortodoxe ar trebui să îmbine latura academică cu cea duhovnicească pentru că până la urmă studiul riguros și viața duhovnicească se întrepătrund și se potențează în mod reciproc.

Ca să închei, aş spune că rigoarea ştiinţifică, deci practica informării exterioare, trebuie dublată de asceza formării lăuntrice fiindcă nu te poţi valida ca autentic teolog decât printr-o minte luminată şi o inimă curată.

4. Aşa după cum am observant, Spiritualitatea Ortodoxă este foarte importantă pentru studenţii teologi, dar nu numai. Ne puteţi lăsa un gând pe care să-l punem la inimă?

Aş spune în primul rând că trebuie să ne raportăm la Spiritualitatea Ortodoxă (şi prin extensie, de fapt, la întreaga Teologie) ca la o sursă de inspiraţie faptică. Cu alte cuvinte, trebuie să citim literatura ascetică ca o sursă de formare lăuntrică pentru că teologia ce se degajă de aici e, întâi de toate, transformaţională, nu doar informaţională. Îmi aduc aminte de o cunoscută apoftegmă patericală în care avva Arsenie (un monah extrem de erudit) e întrebat la un moment dat de un alt monah foarte învăţat (se pare că acest monah a fost avva Evagrie Ponticul) următorul lucru: „cum noi, din atâta învăţătură şi înţelepciune, nu avem nimic, iar aceşti ţărani egipteni au dobândit sumedenie de virtuţi? Iar avva Arsenie i-a răspuns: noi din învăţătura lumii nu avem nimic, însă aceşti ţărani egipteni şi-au dobândit virtuţile din propriile lor osteneli şi nevoiţe”.

De asemenea, acelaşi avvă, la întrebarea unui monah („cum se poate, avva Arsenie, un om ca tine, cu atâta învăţătură latinească şi grecească, să întrebi pe acest ţăran despre gândurile tale?”), i-a răspuns în felul următor: „Învăţătura latinească şi grecească o cunosc, dar alfabetul acestui ţăran simplu încă nu-l cunosc”.

În aceasta cred că rezidă miza autentică a teologiei, şi anume în faptul de a învăţa acest „alfabet” duhovnicesc pe care monahii de odinioară îl ştiau foarte bine, nu din cărţi, ci din propria lor viaţă.

Aş încheia prin a spune că fiecare dintre noi, profesori şi studenţi, ar trebui să spunem, împreună cu avva Iosif de la Panefisi: „Azi sunt rege. Mi-am stăpânit patimile”.

ISTORIOGRAFIE

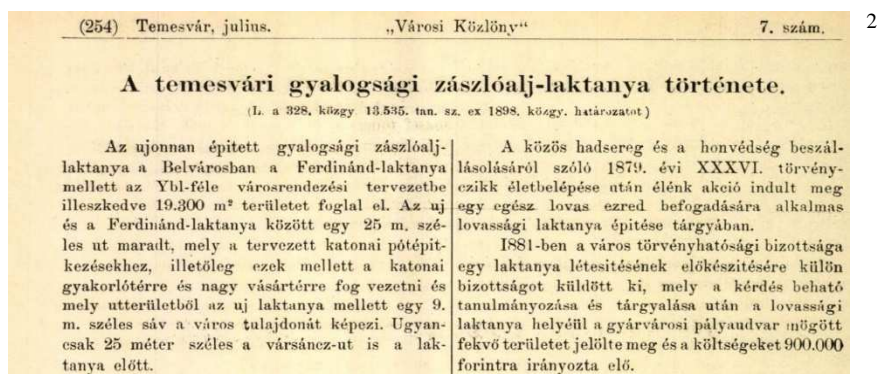
SEDIUL FACULTĂȚII DE TEOLOGIE DIN TIMIȘOARA. REPERE ISTORICE - II

GHEORGHE-DANIEL CORNACIU

Teologie Pastorală anul III

Spre deosebire de numărul anterior, unde au fost prezentate argumentele autorităților locale privind extinderea suprafeței orașului și ridicarea cazarmilor militare în afara fortificațiilor bastionare, acest articol va detalia, cronologic, proiectarea și executarea construcției clădirii Batalionului 61 Orășenesc de Infanterie, actualul sediu al facultății de Teologie din Timișoara.

Din perspectivă istorică, corpul de clădire al facultății face parte din complexul militar Fejérváry, ridicat în sec. XIX, după planurile militare standardizate folosite de inginerii armatei imperiale dualiste. Cazarma Fejérváry, mai târziu Cazarma Regina Maria, este opera arhitectului János Kassay, construită de firma fraților Winkler. Destinația edificiului a fost de cazarmă pentru soldații Batalionului de Infanterie.¹

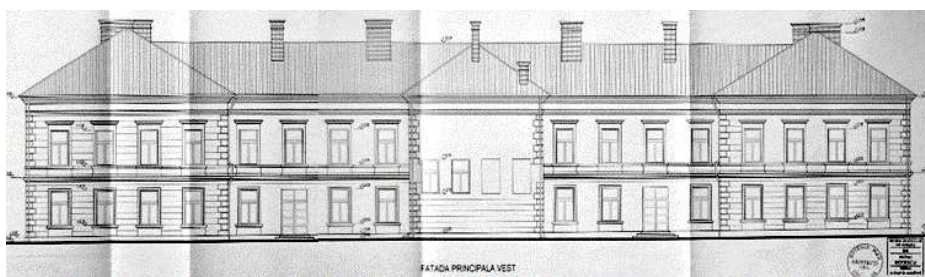
În anul 1894, Ministrul Apărării Naționale propune autorităților locale din Timișoara, construirea complexului de clădiri destinate Batalionului de Infanterie și, prin urmare, a cerut primarului orașului să pregătească planul general de construcție. Comitetul mixt local, constituit în urma solicitării

¹ Articol apărut în Revista „Gazeta orașului”, Timișoara, 7 iulie 1898, https://adt.arcanum.com/hu/view/TemesvarVarosiKozlony_1898.

² Fragment din Revista „Gazeta orașului”, Timișoara, 7 iulie 1898.

Ministrului Apărării, a fost condus de către dr. Károly Telbisz, primar al Timișoarei, și format din consilieri ai primăriei, șeful biroului de arhitectură de stat, medicul șef al orașului, reprezentanți ai armatei.

Ședința comitetului a fost stabilită pentru data de 31 martie 1894. Negocierile au fost însă amânate până în luna august din diverse motive. La 4 august 1894, comitetul orașenesc a desemnat zona Cazărmii Fejérváry drept șantier pentru construirea clădirilor militare. Avizul de construcție a fost emis în data de 5 noiembrie 1894, iar la 18 decembrie 1894 planul clădirii era deja întocmit.

3

Conform proiectului final aprobat, cazarma Batalionului de Infanterie în formă de pavilion era formată din 2 clădiri așezate în oglindă și corpuri destinate ofițerilor de Stat Major precum și militarilor ce deserveau cazarma.

Licitația pentru lucrările de construcție a Cazărmii Batalionului de Infanterie a fost anunțată la 22 februarie 1898. Dintre ofertele primite, cea mai avantajoasă a fost cea a arhitectului János Kassay și a firmei de construcții a fraților Winkler, aprobată de Comitetul Autorității Legislative conform documentului cu nr. 1898 69/3715.

Suprafața destinată cazărmii se întindea pe o arie ce ocupa 19.300 mp. Întreaga curte era umplută cu moloz și cărămidă șlefuită. Pentru drenarea curții s-a folosit o rețea uniformă de canalizare, colectată în șanțul sanitar, integrată în rețeaua de conducte a orașului. Condițiile nefavorabile de fundare și umplere a zonei precum și nivelul de ridicare al clădirilor, au contribuit la creșterea costurile totale de construcție.

La 1 mai 1899, toate construcțiile, canalizările și amenajările curții au fost finalizate. Recepția efectivă a lucrărilor nu a avut loc însă decât odată cu predarea cazărmii către administrația militară, adică la 24 iunie 1899.

³ Fațada de vest a clădirii, Fișă de evaluare: Facultatea de litere, istorie și teologie (UVT), <https://www.primaria-tm.ro/wp-content/uploads/2023/03/Anexa-1-Fise-de-evaluare-imobile-RLU.pdf>.

Poziția actuală ocupată de Facultatea de Litere, Istorie și Teologie în cadrul ansamblului este zona de centru-sud a arealului respectiv, în partea de N-V a incintei fostei cazărmi Fejérváry, orientată perpendicular pe str. Oituz pe direcția N-S. Este una dintre cele două clădiri construite identice, așezate în oglindă, astăzi în cel de-al doilea imobil funcționează Asociația și Muzeul Memorialul Revoluției.

Încadrarea stilistică și formele de expresie sunt de factură clasicistă cu registre orizontale delimitate de brâuri profilate, un antablament simplu sugerat de asemenea prin diferite profilaturi și bosaje de colț.

Ca și descriere constructivă, este o clădire cu regim de înălțime P+E+M în forma unei travee cu câte un pavilion în extremități creat prin folosirea de rezalite de ambele laturi ale clădirii și un corp alipit de travee la centrul clădirii către est, adăpostind casa de scări accesibilă printr-una din cele două uși de intrare din zona de mijloc a fațadei vestice, casă de scări ce la rândul ei facilitează accesul către culoarele de legătură dintre cele două pavilioane, dispuse de-a lungul fațadei estice. Construcția este din cărămidă și șarpantă de lemn cu învelitoare din țiglă solzi.

Clădirea se află peste foste fundații ale fortificației bastionare, astfel adâncimea, grosimea, dar și modul de construire al acestora (de ex. folosirea de arce la întâlnirea cu ziduri deja existente sau a „betonului”) variind. Folosește exact același limbaj arhitectural ca și cazarma ofițerilor în forma ei inițială, însă este ceva mai amplă.

Spre deosebire de aceasta, la ultima reabilitare a fost refăcută ornamentația din tencuială: bosaje de colț, asize mai puțin proeminente în câmpul fațadei și ancadramele simplu profilate în jurul ferestrelor și un lintel deasupra acestora la etaj (la parter nu au mai fost refăcute cheile de boltă deasupra tuturor ferestrelor sau ferestrele oarbe de pe corpul central, ce aveau rolul de a păstra simetria acestuia).

⁴ Fațada de est a clădirii la finalizarea lucrării, *Fișă de evaluare: Facultatea de litere, istorie și teologie (UVT)*, <https://www.primariatm.ro/wp-content/uploads/2023/03/Anexa-1-Fise-de-evaluare-imobile-RLU.pdf>

5

Clădirea a fost modernizată la interior, nepăstrându-se nici un element de/cu valoare istorică, deși s-au folosit și materiale compatibile (tâmplărie și șarpantă de lemn). Corpul de clădire are suprafața utilă de 2.126 mp, distribuită pe trei niveluri (parter, etaj 1 și mansardă), încorporând 4 săli de curs, 6 săli de seminar, 3 săli multifuncționale și o bibliotecă, dar și spațiile dedicate Centrului de Învățare al UVT, cabinetele cadrelor didactice și Centrului de Gestiune a Școlarității. Spațiile noului imobil pot acomoda concomitent peste 600 de persoane.

6

La inaugurarea facultății, în data de 5 octombrie 2020, odată cu sărbătorirea Zilei Internaționale a Educației, Înaltpreasfintitul Părinte IOAN, Arhiepiscopul Timișoarei și Mitropolitul Banatului, a remarcat în mesajul său: „*Studentii de la Teologie au acum o a doua catedrală. Prima este cea pe care o știți, din Piața Revoluției, a doua este acum în noua clădire a Facultății de Litere, Istorie și Teologie. Iată că se consolidează voința din Decretul prin care a fost înființată Universitatea de Vest, în care au fost incluse programele de studii de Litere, de Istorie și de Teologie. Este un moment important în viața centrului universitar timișorean...*”

⁵ Fațada de est a clădirii la finalizarea lucrării 2022, Fișă de evaluare: Facultatea de litere, istorie și teologie (UVT), <https://www.primariatm.ro/wp-content/uploads/2023/03/Anexa-1-Fise-de-evaluare-imobile-RLU.pdf>

⁶ Sursa: https://www.youtube.com/watch?v=txf1BWmt8Lk&ab_channel=UVTMediaHub.

... „În Paraclisul acestei Facultăți, vor fi pomeniți mereu tinerii timișoreni care și-au vărsat sângele pe străzile Timișoarei în 1989, și suntem datori și noi, și studenții, să ne rugăm pentru ei, să le mulțumim pentru că fără jertfa acelor tineri, noi nu puteam să pășim aici. Dacă până nu demult, în acest loc era o unitate militară unde oamenii se instruiau pentru război, acum, în această instituție ne pregătim și se vor pregăti generații întregi pentru Împărăția lui Dumnezeu. La această Facultate de Teologie, studenții vor învăța că noi nu ne vom sfârși aici, ci facem pași în fiecare zi spre veșnicie.”⁷

În cadrul festivității de deschidere a anului universitar din data de 3 octombrie 2022, în sediul Facultății de Teologie a fost sfințită noua capelă, aflată la parterul clădirii, la care au participat Chiriarhul Banatului, părinții profesori, cadre universitare și studenții. Slujba de sfințire a capelei a fost săvârșită de către Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit Ioan.

Bibliografie

- Revista „Gazeta orașului”, Monitorul Oficial, Timișoara, 7 iulie 1898, https://adt.arcanum.com/hu/view/TemesvarVarosiKozlony_1898.
Fragmentele de text reproduse din limba Maghiară sunt în traducere proprie.
- <https://www.primariatm.ro/wp-content/uploads/2023/03/Anexa-1-Fise-de-evaluare-imobile-RLU.pdf>, Fișă de evaluare: Facultatea de Litere, Istorie și Teologie (UVT).
- *Analele Banatului*, Serie nouă, Arheologie, Istorie, XXI, 2013, Történelmi és Régészeti Értesítő, 1872-1918, Gemina, 1923, *Analele Banatului*, 1928-1931, Tibiscus, 1971-1979, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2013.
- Maria Vertan, *Organizarea administrativ-teritorială a Banatului istoric în perioada 1716-1860*.
- Mihai Oprea, *Timișoara: Monografie urbanistică: descoperiri recente care au impus corectarea istoriei urbanistice a Timișoarei*, Timișoara (2007).
- *Analele Banatului*, Buletinul Muzeului din Timioara, Director: dr. Ioachim Miloia, Timișoara, anul I - 1928 - no, 1 ianuarie-decembrie, www.dacoromanica.ro.
- Gheorghe Bleyer, *Timișoara, Monografie Urbanistică și Arhitecturală*, Manuscris, MBT Col. Istorie (1958).
- https://www.youtube.com/watch?v=txf1BWmt8Lk&ab_channel=UVTMediaHub.
- <https://dci.uvt.ro/de-ziua-internationala-a-educatiei-uvt-inaugureaza-noul-sediu-in-care-isi-va-desfasura-activitatea-facultatea-de-litere-istorie-si-teologie-un-spatiu-dedicat-departamentului-de-studii-romanesti-p/>.

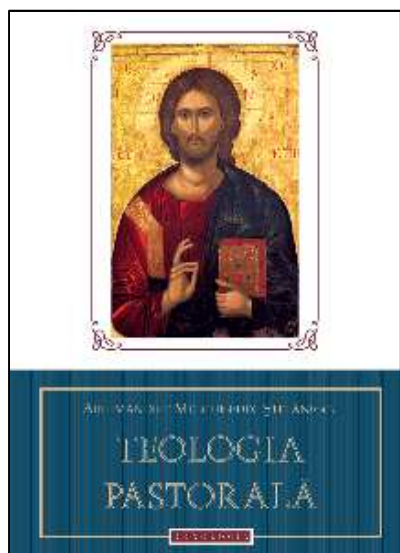
⁷ Sursa: <https://dci.uvt.ro/de-ziua-internationala-a-educatiei-uvt-inaugureaza-noul-sediu-in-care-isi-va-desfasura-activitatea-facultatea-de-litere-istorie-si-teologie-un-spatiu-dedicat-departamentului-de-studii-romanesti-p/>.

PREZENTĂRI DE CARTE

COMORI DIN BIBLIOTECA NOASTRĂ

RĂZVAN POPA,
Teologie Pastorală anul III

Anul 2023 este „Anul omagial al pastorației persoanelor vârstnice” și „Anul comemorativ al innografilor și cântăreților bisericești (psalți)”, așadar *pastorația* este unul din cuvintele cheie care caracterizează activitățile Bisericii Ortodoxe Române în această perioadă. Astfel, în acest număr al revistei *Theologos*, vă propunem trei volume din biblioteca noastră, pe care, pentru a stârni puțin curiozitatea, le vom prezenta în această cheie a *pastorației*, o perspectivă *poate* puțin diferită, față de ceea ce autorii a două dintre ele au avut în vedere ca temă principală a lucrărilor lor. Vom începe cu baza, să spunem așa, și anume cu *Teologia Pastorală* a arhim. Melchisedec Ștefănescu (scrisă în 1862, republicată în 2011), după care vom vedea exemple concrete de pastorație în *Viziunea mea despre ființa și chemare preoției*, a pr. Marcu Toma și *În misiune pe tărâmul vikingilor*, a Preasfințitului Macarie, Episcopul românilor din Europa de Nord.

I. Arhim. Melchisedec Ștefănescu,
Teologia pastorală, Editura Doxologia, Iași,
2011

Teologia pastorală, apărută în 2011 la Editura Doxologia este o ediție diortosită a manualului de *Teologie pastorală* apărut în 1862, a arhim. Melchisedec Ștefănescu, manual care a fost considerat de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în 1879, drept „cea mai bună din toate câte există până acum în limba română” (cf. prefaței ediției din 2011). Această ediție, conține pe lângă manualul propriu-zis (diortosit de pr. prof. dr. Viorel Sava și diac. drd. Cezar Pelin), un studiu introductiv despre arhim. Melchisedec

Ștefănescu și, mai ales, despre această lucrare a sa, și o reproducere a textului original, care avea 280 pagini în format A5 (cf. prefeței).

Așa cum spunea PS Melchisedec Ștefănescu în *Testamentul* său (1906), vocația sa „în lumea aceasta nu a fost ca să muncesc și să mă îngrijesc pentru căpătuirea rudelor mele după trup, ci pentru marea familie duhovnicească, care este Biserica și fiii ei cei credincioși”, iar experiența sa pastorală și grija pentru ai săi (clerici și mireni, deopotrivă) a rezumat-o în această lucrare. Cu un „ochi academic” nu putem să nu constatăm alcătuirea manualului în conformitate cu normele științifice aferente acestui tip de lucrare (este foarte bine structurată: noțiuni introductive, definiții, elemente teoretice și aplicații practice, cu secțiuni foarte bine determinate și organizate, cu bogate argumentații scripturistice). Iar cu „ochiul unui (viitor) păstor de suflete” regăsim aici foarte multe aspecte ale preotului și misiunii sale, bine argumentate scripturistic și, în același timp, expuse într-un limbaj simplu și plăcut (așa cum putem vedea din textul original, care este reprodus integral în a doua parte a cărții – fotocopie din 1862): vocația, pregătirea și calitățile unui preot, slujirea sa atât a Sfintelor Taine și ierurgii cât și slujirea semenilor, și purtarea lor de grijă (cu numeroase exemple concrete).

Acest manual, deși gândit pentru seminarii și tineri teologi, deși vechi peste 150 ani, este un îndrumar mereu actual pentru orice păstor de suflete.

II. Pr. Marcu Toma, *Viziunea mea despre ființa și chemarea preoției*, Editura Evanghелиsmos, București, 2020

Această carte, relativ recent apărută, reproduce teza de licență a dl. Marcu Toma, scrisă și susținută în 1936, la Facultate de Teologie Ortodoxă din București. Ea a fost scrisă, așadar, de un tânăr teolog, cu ceva timp înainte de a primi hirotonia întru preot. Dar scrierea este din suflet, trăirea autentică, încât unul din profesorii săi a scris: „*Sunt pagini de lumină, desprinse din ceea ce are mai lăuntric și mai transfigurat sufletul unui tânăr*”. Așa cum spune autorul, sunt niște meditații, „*niște licăriri și scânteieri în întunericul unei lumi ce pare că uită cu totul pe Dumnezeu*”, scrise din suflet și cu cea mai adâncă smerenie. Ce surprinde plăcut este că tânărul teolog, viitor preot, surprinde foarte bine viața unui preot, cu tot ce presupune ea (vocație, pregătire, nevoițe și păstorie), cu toate că așa cum autorul însuși spune: „*cum să scrii despre ce*

nu ai văzut și trăit”. Este, dacă vrei, una din cele mai frumoase sinteze de suflet ale binecunoscutelor tratate despre preoție (ale Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Grigore de Nazianz și Sf. Efrem Sirul) și nu poți să nu te bucuri și, în același timp, să nu te înfiori, parcurgând aceste pagini de suflet: este scrisă ca și cum autorul ar fi fost deja preot de o viață întreagă și împărtășește unui ucenic (sau mai mulți) experiența sa, trăirile și luptele sale. Desigur, tema *pastorației* nu va fi fost cea principală a lucrării, ci mai degrabă despre *preot și preoție*. De ce am ales-o pentru acest articol? Pentru că, atunci când vorbim despre preoție, vorbim implicit și despre păstorie, nu le putem separa. Și tocmai acest lucru îl ”citim” printre rândurile acestei lucrări. Și vom exemplifica cu câteva citate:

- Oamenii sunt diferiți, și cu fiecare trebuie să vorbești pe limba sa și să-i acorzi ajutorul specific lui: „*Viața este o oglindă fidelă a credinței fiecăruia. Omul trăiește așa cum gândește și cum crede el, aducând roadă felurită unul de celălalt. Așa cum de pildă fac și florile. Nici florile nu seamănă una cu alta (...) Ci și oamenii sunt flori. Care cresc în grădina imensă a lui Dumnezeu. Viața și faptele lor pot fi la fel ca și a florilor (...)*”

- Lupta este cu despățimirea și îndreptarea semenilor: „*Vei găsi pe oameni amărâți, pe care tu trebuie să-i înviezi. Îi vei afla pe unii învrăjbiți și dezbinați, pe care tu trebuie să-i împaci și să-i unești. Vei afla pe mulți păgânizați, pe care tu trebuie să-i creștinezi. Vei găsi pe oameni trăind în neorânduială înspăimântătoare, a căror viață tu trebuie să o rânduiești. Vei găsi pe unii zăcând de patimi. Vei afla pe unii dormind în somnul ucigător al păcatului. Vei afla pe oameni cu inima pustiită de răutăți. Iar biserica părăginită și năruiată. Și tu trebuie să cureți una, sădind în ea florile sfințeniei. Iar pe cealaltă să o zidești și să o înfrumusețezi, așa precum iubești tu podoaba casei Domnului și cum râvnește inima ta.*”

- Propovăduirea cuvântului lui Dumnezeu: „*în inimile înțelenite de păcate, tu vii să semeni cuvântul dumnezeiesc. În piepturile putrezite în desfrâu, tu trebuie să cobori harul sfânt. Căci tu reverse harul lui Dumnezeu peste oameni, precum se revarsă, în luna lui cuptor, o ploaie binefăcătoare peste ogoarele însetate. Prin tine pogoară harul sfințeniei, precum apa printr-un șanț care udă o grădină. Ochii care scapără de mânie și ură trebuie să-i faci să răspândească dragoste divină.*”

- Iubire pentru toți și rugăciunea neîncetată: „*Iubire să semeni oriunde. Chiar când, în locul ei, alții vor oferi ură. Ba atunci trebuie să iubești mai mult.(...) Pentru iubire și rugăciune nu există granițe (...) te rogi și pentru cine te urăște și pentru cine te iubește.*”

Viziunea pr. Marcu Toma este o *comoară* binevenită în bibliotecile noastre, alături de binecunoscutele tratate despre preoție și cărțile de teologie pastorală, ca o interpretare *din suflet* a acestora.

III. Preasfințitul Macarie, În misiune pe tărâmul vikingilor. Mărturiile unui episcop pelerin, Editura Polirom, Iași, 2022

Preasfințitul Macarie, Episcopul românilor din Europa de Nord, ne-a dăruit tuturor prin această carte recent apărută, mărturii despre întâmplări și chipuri de oameni care „mi-au pătruns în suflet și au rămas în memoria afectivă a celor cincisprezece ani petrecuți deja în misiune pe tărâmurile vikingilor. Din marile terminale ale aeroporturilor, de-a lungul numeroaselor călătorii prin aer, pe apă sau pe uscat și al întâlnirilor providențiale cu frații și surorile de credință cu care am împărtășit bucurii și dureri, am simțit întotdeauna prezența Atotmilostivului Dumnezeu”. Este scrisă din suflet și cu căldură, încât ai impresia că ești prezent la una din conferințele sale și îl auzi pe

îndrăgitul episcop povestindu-le cu entuziasm. Cartea te prinde, întâmplările sunt reale dar și surprinzătoare în același timp. În cuvintele, pr. Constantin Sturzu de la Iași, „cartea Preasfințitului Macarie te bucură și te inspiră, te mângâie și îți reînnoiește entuziasmul. E poate una dintre cele mai frumoase pledoarii contemporane aduse în sprijinul credinței că Hristos – «Soarele Dreptății» și «Răsăritul Cel de Sus» – va birui până la capăt și va străluci peste adâncul inimilor noastre și prin toate ungherele acestei lumi.” Dar ce se întrevede din spatele acestor mărturii este grija permanentă Preasfințitului Macarie pentru cei păstoriți de Preasfinția sa; sunt exemple concrete de *pastorație*, descoperim soluții concrete la probleme pastorale reale și asta trebuie să inspire orice păstor de suflete. Mai mult, ce contează și ce trebuie să fie exemplu pentru noi, nu e doar rezolvarea unei situații pastorale, ci duhul în care este tratată situația dată, și anume în duhul lui Hristos, adică cel al dragostei și al credinței.

Așadar, îl regăsim în această carte pe Preasfințitul Macarie, peregrindu-se în eparhia sa, care se întinde și dincolo de Cercul Polar. Și, pe o insulă, dincolo de Cercul Polar, într-una din primele vizite pastorale, află de la cele câțiva români de acolo că au nevoie de un preot, măcar că și-ar dori să primească Sfânta Lumină și să participe la Sfânta Liturghie la Înviere, iar reacția a fost spontană: „n-aveți preot, aveți episcop” și promisiunea a fost ținută și, cu toate dificultățile, a revenit acolo și au fost împreună de Înviere. Aceasta trebuie să fie grija pastorală a tuturor, să putem asigura Slujirea Sfintelor Taine și Slujbe în orice loc. Și, găsim în carte numeroase exemple, păstorul celor din Scandinavia, caută soluții pentru ca românii de acolo să aibă

o biserică, dar și, cu un tact aparte, alege dintre ”ai lor” oamenii pe care-i îndrumă spre preoție și păstorire în diaspora.

Alt aspect al pastorației este și acela al păstrării valorilor și tradițiilor românești, ca puncte de reper și sprijin. Și vedem aceasta în istorisirea ceremoniei aruncării crucii de gheață în Stockholm la Sărbătoarea Botezului Domnului, sau păstrarea și promovarea satului natal și a tradițiilor sale.

Ce trebuie să ne inspire, ca mod de pastorație, este comportamentul nostru sau, altfel, spus, credința și dragostea noastră să se vadă din faptele noastre, iar Preasfințitul Macare ne dă câteva exemple, uneori amuzante, însă pline de tâlc, în interacțiunile sale cu personalul de securitate din aeroporturi: uneori sunt prietenoși, alteori intrigăți, alteori mai stricți, dar Preasfințita le răspunde mereu cu dragoste și prietenie.

Nu trebuie uitate situațiile binecunoscute ale unor familii de români din Finlanda care au avut de suferit în urma situațiilor create de sistemul scandinav de protecție a copilului, iar Preasfințitul a fost mereu alături de ei, încurajându-i mereu.

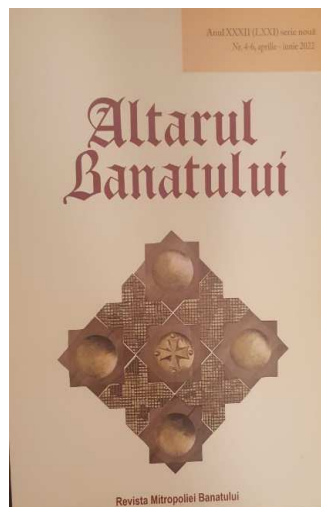
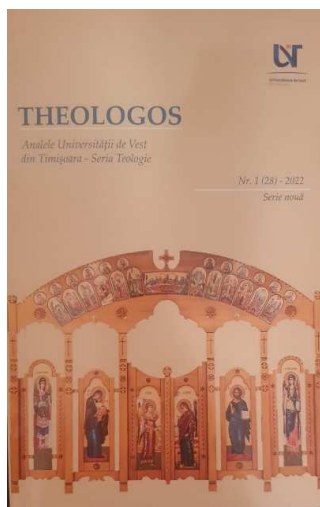
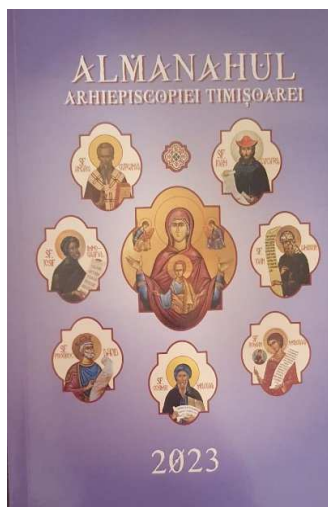
Cu nădejdea că mărturiile prezentate vă vor stârni curiozitatea, încheiem cu recomandarea să vă îmbogățiți bibliotecile voastre, atât cele din case sau instituții, cât, mai ales, cele ale inimor voastre, cu acest fel de *comori*.

SPRE ADUCERE AMINTE

CRONICA TEOLOGIEI TIMIȘORENE

MIHAI-LUCIAN COȘNETE
Teologie Pastorală anul III

1. Publicații bisericești noi

În luna martie au apărut la Timișoara noi publicații bisericești, dintre care semnalăm:

ALTARUL BANATULUI, revista Mitropoliei Banatului, nr. 4-6/2022 și 7-9/2022.

Este distribuită exclusiv la parohiile din Mitropolia Banatului și cuprinde studii, articole, predici, comentarii teologice și recenzii din domeniul Teologiei contemporane. Revista are și site propriu.

ALMANAHUL ARHIEPISCOPIEI TIMIȘOAREI 2023, editat de Cancelaria Centrului eparhial. Cuprinde calendarul tip agendă pe anul în curs, date referitoare la organizarea Bisericii Ortodoxe, a Bisericii Ortodoxe Române și a Arhiepiscopiei Timișoarei, dar și articole pe tema anului omagial 2023. Se poate achiziționa de la pangarul catedralei mitropolitane.

THEOLOGOS – Analele Universității de Vest din Timișoara, este revista profesorilor și studenților Facultății de Teologie din Timișoara. Numărul pe 2022 este în format nou, atât din punct de vedere grafic, cât și din punct de vedere al cuprinsului. Revista se distribuie la conferințele prepascale organizate în perioada următoare de către Facultate. Revista are și site propriu, în curs de organizare.

2. Prima conferință prepascală la Facultatea de Teologie din Timișoara

Joi 9 martie 2023, în sala Rotonda a Facultății de Teologie din Timișoara s-a desfășurat prima conferință prepascală din acest an, sub titlul: **„Exigențe misionare noi în pastorația persoanelor vârstnice”**, susținută de părintele lect. univ. dr. Marius Florescu.

De față au fost părintele consilier lect. dr. Nichifor Tănase de la Centrul eparhial, părintele conf. dr. Constantin Jinga, șeful Colectivului de Teologie, cadre didactice, studenți și alți participanți.

La final a fost prezentat și noul număr – 2022 – al revistei Theologos, alcătuită de profesori și studenți ai Facultății de Teologie. Corul Facultății, dirijat de părintele asistent dr. Laurian Popa, interpretând la final o cântare adecvată Postului Mare.

3. A doua conferință prepascală la Facultatea de Teologie din Timișoara

În 16 martie a avut loc la Facultatea de Teologie din Timișoara cea de a doua conferință prepascală din acest an.

În prezența cadrelor didactice și studenților, au prezentat referate: preotul Cristian Pavel, consilier la sectorul de asistență socială la Centrul eparhial și preotul Romeo Dumitrașcu, inspector la sectorul de asistență socială de la Centrul eparhial. Moderatorul conferinței a fost preotul conf. dr. Constantin Jinga.

La final, corul Facultății dirijat de preotul asist. drd. Laurian Popa au interpretat o piesă religioasă adecvată Postului Mare. Conferințele prepascale s-au ținut sub auspiciile temei Anului omagial 2023 în Patriarhia Română, pastorația vârstnicilor.

4. Activități cu studenții teologi

În zilele de 17-18 martie, un grup de studenți din anul II de la Facultatea de Teologie din Timișoara au efectuat un pelerinaj la biserici și mănăstiri din județul Gorj. Studenții au fost însoțiți de părintele lect. dr. Marius Florescu, care este și tutore de an. Au fost vizitate mănăstirile Lainici, Polovragi, Icoana și bisericile monument istoric din comuna Polovragi, unde ghid a fost domnul primar Gheorghe Epure, student în anul II la Teologie pastorală. Un popas s-a făcut și la peștera Polovragi, obiectiv turistic de interes internațional.

Marți, 21 martie mai mulți studenți din anii III și IV de la ciclul de licență și din anul I de la master au vizitat Căminul pentru persoane vârstnice din Timișoara (str. Inocențiu Micu Klein nr. 25). Aici a fost săvârșită Taina Sfântului Maslu de către părintele lect. dr. Marius Florescu de la Facultatea de Teologie și părintele Cristian-Marian Szekereș de la parohia Beregsău Mic. Persoanelor aflate în grija căminului le-au fost oferite daruri, prin grija studenților și studentelor, care au donat sume de bani în acest sens. Reamintim că anul 2023 este Anul omagial al îngrijirii persoanelor vârstnice în Patriarhia Română. În lunile martie-aprilie la Facultatea de Teologie din Timișoara se desfășoară o serie de conferințe prepascale pe această temă, încât vizita de la Căminul pentru persoane vârstnice constituie o punere în practică a părții teoretice parcurse.

5. Conferință dedicată credincioșilor vârstnici și dublă lansare de carte, la Timișoara

Joi, 23 martie 2023, în Sala Rotondă a Facultății de Litere, Istorie și Teologie din Timișoara a avut loc penultima conferință prepascală din acest an, urmată de o dublă lansare de carte, cu tematică istorică.

Întâlnirea s-a bucurat de prezența Înaltpreasfințitului Părinte Ioan, Arhiepiscopul Timișoarei și Mitropolitul Banatului, a unor clerici de la Centrul eparhial, a părinților și domnilor profesori de la Universitatea de Vest, studenților teologi, a unor istorici, oameni de cultură și credincioși timișoreni.

Manifestarea e debutat cu referatul „Predica adresată vârstnicilor. Particularități” susținut de pr. lect. dr. Marius Ioana, de la Facultatea de Teologie din Timișoara. Preacucernicia sa a fundamentat referatul biblic și patristic și a evidențiat unele aspecte ale înțelegerii senectuții de către slujitorii Bisericii și a prezentat metodele speciale de pastorație a persoanelor vârstnice, confruntate cu sentimentul inutilității, al neputinței și cu singurătatea.

După susținerea referatului, Părintele Mitropolit Ioan a punctat câteva elemente cu privire la misiunea preotului în parohiile cu credincioșii aflați la vârsta senectuții, care au nevoie de întărire în nădejde, de pregătire sufletească, prin pocăință și Sfintele Taine, precum și de ajutor material.

În continuare au fost prezentate volumele: „Istorie, Cultură și Spiritualitate în Banat”, coordonat de pr. dr. Daniel Alic și „Biserica Ortodoxă și clerul militar din Monarhia Habsburgică între pacea de la Carloviț și Primul Război Mondial (1699-1914)”, a cercetătorului clujean Mircea-Gheorghe Abrudan.

Prezentarea generală a celor două lucrări, apărute în anul 2022, a fost făcută de părintele vicar Ionel Popescu. Preacucernicia sa a subliniat importanța lor pentru istoria Bisericii Ortodoxe din această parte de țară și a menționat că

volumul editat de eparhia noastră cuprinde comunicările susținute în cadrul Simpozionului internațional organizat în zilele de 9-11 octombrie 2022 și dedicat aniversării a 75 de ani de la reînființarea Mitropoliei Banatului.

Cu privire la volumul alcătuit de domnul Mircea-Gheorghe Abrudan, părintele vicar a menționat că este o apariție inedită, pentru care autorul a efectuat ample cercetări în arhivele vieneze și în cele din țară și a utilizat un aparat bibliografic de specialitate, ce cuprinde sute de lucrări apărute în țară și peste hotare.

Pe marginea lucrărilor de mai sus a vorbit, apoi, pr. dr. Daniel Aron Alic, de la Parohia Sfântul Ilie Fabric. Sfinția sa l-a prezentat pe domnul prof. dr. Mircea-Gheorghe Abrudan și a evidențiat demersul istoriografic de mare anvergură al tânărului cercetător clujean, care a realizat cu adevărat o admirabilă sinteză a situației Bisericii Ortodoxe aflată în Imperiul Habsburgic și a identificat peste 100 de preoți ori capelani militari care au însoțit pe românii din Ardeal și Banat pe fronturile din Europa. Între aceștia s-au aflat preoții Nicolae Stoica de Hațeg, Radu Tempea V, Vasile Georgevici, fondatorul primei parohii ortodoxe românești din Timișoara, și ctitorul bisericii Sfântul Ilie din Timișoara Fabric (1825-1826), Dimitrie Țichindeal, Nicolae Panovici ș.a. De asemenea, s-a arătat că lucrarea cuprinde și o listă însemnată de anexe în care se regăsesc hărți și documente descoperite de autor în arhivele austriece.

La rândul său, istoricul Mircea-Gheorghe Abrudan, a stăruit asupra rolului deosebit pe care l-au avut preoții și capelanii militari în armatele Imperiului Habsburgic și Austro-Ungar, fapt remarcat și de autoritățile imperiale care au constatat că acolo unde activau ei, numărul dezertărilor era redus.

Concluzionând pe marginea manifestării și a volumelor prezentate, Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit Ioan a precizat că „Biserica Ortodoxă a

însemnat pentru neamul nostru românesc maica care a cules lacrimile rugăciunii și ale suferinței, pe care le-a așezat apoi în potirul istoriei. Avem o istorie scrisă cu lacrimile sfinților și ale celor care au dorit să trăiască în libertatea de a-L lăuda pe Dumnezeu în graiul dulce al Carpaților”. Chiriarhul a apreciat, totodată, efortul documentar depus de autorii celor două volume și i-a îndemnat pe studenți să se pregătească temeinic pentru misiunea preoțească, inclusiv prin aprofundarea limbilor clasice, a limbii germane și a celei sârbe, pentru că numai în felul acesta vom avea acces la documentele străvechi care grăiesc despre istoria Bisericii și a neamului nostru.

Manifestarea a fost înfrumusețată de intervenția Corului Facultății de Teologie, dirijat de pr. drd. Laurian Popa, care a intonat cântările specifice perioadei de post.

Seria de conferințe prepascale se vor încheia pe data de 6 aprilie 2023, invitat fiind preotul Octavian Blaga, din Quebec-Canada.

Programul conferințelor prepascale organizat în anul 2023 de către Facultatea de Litere, Istorie și Teologie din cadrul Universității de Vest din Timișoara este dedicat anului omagial 2023: „Anul omagial al pastorației persoanelor vârstnice” și „Anul comemorativ al inmografilor și cântăreților bisericești (psalți)”.

6. Vizită misionară la parohia Tomnatic, județul Timiș

Cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Mitropolit Ioan al Banatului, duminică 2 aprilie, mai mulți studenți și studențe de la Facultatea de Teologie din Timișoara s-au deplasat la parohia Tomnatic, județul Timiș, pentru săvârșirea Sfintei Liturghii.

Sfânta Liturghie a fost săvârșită de părintele exarh arhim. Simeon Stana, de părintele protos. Sofian Costea din Arhiepiscopia Tomisului, de părintele prof. Marius Florescu de la Facultatea de Teologie și de părintele paroh Marius Ovidiu Mocan.

Răspunsurile liturgice au fost date de corul studenților teologi, condus de părintele profesor Laurian Popa. Cuvântul de învățătură a fost rostit de părintele Sofian. La momentul potrivit, mulți credincioși și credincioase au primit Trupul și Sângele Domnului.

La final, au luat cuvântul părintele exarh Simeon Stana, părintele prof. Marius Florescu și părintele paroh, îndemnând credincioșii la apărarea dreptei credințe și a unității Bisericii lui Hristos. Primarul localității, domnul Vasiu Stoian, a oferit apoi oaspeților o agapă frățască la Căminul cultural din localitate.

7. Îngrijirea spirituală a vârstnicilor aflați în suferință – conferința susținută de către Pr. Octavian Blaga, preambul pentru urcușul spre Înviere

Programul Conferințelor Prepascale organizat în anul 2023 de către Facultatea de Litere, Istorie și Teologie din cadrul Universității de Vest din

Timișoara, dedicat temei anului omagial 2023: „Anul omagial al pastorației persoanelor vârstnice” și „Anul comemorativ al inmografilor și cântăreților bisericești (psalți)”, s-a încheiat în seara zilei de joi (6 aprilie 2023), cu prelegerea susținută de către Pr. Dr. Octavian Blaga (Sherbrooke, Quebec, Canada).

Cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Ioan, conferențiarul a vorbit despre Îngrijirea spirituală a vârstnicilor aflați în suferință. În răgazul de timp alocat conferinței, Părintele Blaga a prezentat în câteva cuvinte viața religioasă din regiunea canadiană unde trăiește și slujește, după care a împărtășit studenților crâmpoie pilduitoare din experiența sa de asistent spiritual, a cărui misiune este aceea de a acompania adeseori până la trecerea la cele veșnice, persoane aflate în suferință.

Din cele prezentate, s-a desprins îndemnul adresat studenților teologi de a avea dragoste și de a sluji lui Dumnezeu și oamenilor cu toată dăruirea. Dialogul cu studenții teologi și cu publicul participant s-a înfiripat în jurul unor teme interesante, cum ar fi: secularizarea societăților occidentale și rolul preotului într-un context social lipsit de religiozitate; realitatea paradoxală la prima vedere, cum că omul își poate redescoperi adevărata demnitate umană prin intermediul suferinței; și puterea duhovnicească pe care o dezvăluie lucrarea activă a ascultării, înțeleasă nu ca obediință sau supunere oarbă, ci mai degrabă ca jertfă și dăruire de sine în slujba aproapelui aflat în suferință și care are nevoie să-și dezvăluie slăbiciunile și traumele lăuntrice, pentru a se putea bucura de tămăduire și a se regăsi pe sine însuși întru Hristos.

La final, corul Facultății de Litere, Istorie și Teologie, sub bagheta Pr. Asist. asoc. drd. Laurian Popa, a interpretat un mănunchi de imne dedicate Postului Mare.

Pr. Dr. Octavian Blaga este slujitor la o parohie ortodoxă multiethnică, aflată sub jurisdicția Bisericii Ortodoxe din America (O.C.A.) și este totodată asistent spiritual la centre de îngrijire paliativă din regiune.

8. Conferința internațională „Creștinism și viața bisericească în Banat, în istorie și în prezent”, la Timișoara

În perioada 4-9 mai 2023, la Timișoara are loc conferința internațională, organizată în forma unui colocviu teologic: „Creștinism și viața bisericească în Banat, în istorie și în prezent”. La acest eveniment a participat Înaltpreasfințitul Părinte Ioan, Arhiepiscopul Timișoarei și Mitropolitul Banatului, profesori de la Facultatea de Teologie, studenți teologi și cercetători din străinătate.

Scopul manifestării este de promova valori ale culturii și spiritualității bănățene și de a face cunoscută istoria Bisericii noastre și peste hotare.

Această manifestare se înscrie în rândul celorlalte evenimente culturale din anul 2023, an în care Timișoara este Capitală Europeană a Culturii.

Deschiderea acestei manifestări științifice a avut loc joi, 4 mai, a.c., în „Aula Magna” a Universității de Vest din Timișoara, în prezența Înaltpreasfințitului Părinte Mitropolit Ioan, a primarului timișorean Dominic Fritz și a reprezentanților confesiunilor creștine din Banat, implicați în organizarea ei.

Cuvântul introductiv a aparținut pr. prof. h. c. dr. Jurgen Henkel, editorul executiv la Biblioteca Teologică Germano-Română /BTGR, Institutul „Ex fide lux”.

Partea a doua a întâlnirii a fost dedicată prelegerilor care au evidențiat evoluția creștinismului în zona de Sud-Vest a țării noastre. Astfel, pr. lect. univ. dr. habil. Alin Scridon a prezentat tema: „Biserica Ortodoxă din Banat în Istorie și în prezent”, iar dr. Claudiu Călin, directorul Arhivei Diecezane a Episcopiei Romano-Catolice din Timișoara a vorbit despre „Biserica Romano-Catolică din Banat în Istorie și în prezent”.

Zilele următoare sunt rezervate pentru vizitarea spațiilor și a lăcașurilor de cult străvechi din această parte de țară, elemente ce demonstrează apariția, dezvoltarea și maturitatea unui creștinism multiethnic și pluriconfesional, model de conviețuire europeană.

La finalul manifestării va fi prezentat volumul: „Creștinismul și spiritualitatea creștină din Banat, în istorie și în prezent”, coordonat de Înaltpreasfințitul Părinte Ioan Selejan, Mitropolitul Banatului, E.S. Episcop Jozsep-Csaba Pal, Jurgen Henkel și Hermann Schoenauer.

Această conferință dedicată creștinismului în Banat este organizată cu sprijinul Secretariatului de Stat pentru Culte, în cooperare cu Arhiepiscopia Timișoarei, Facultatea de Teologie din Timișoara, *Ex fide lux*, Institutul Germano-Român de Teologie, Știință, Cultură și Dialog, Nürnberg, din Germania, Consulatul German, Consulatul German din Timișoara, Universitatea de Vest din Timișoara și Academia Evanghelică din Transilvania.

9. Preot și cadru didactic al Facultății de Litere, Istorie și Teologie din cadrul Universității de Vest din Timișoara a primit atestatul care îi conferă un înalt nivel de calificare academică (îndrumător de doctorat)

Din punct de vedere etimologic cuvântul „abilitare” provine din latinescul *habilis* (potrivit, priceput, îndemânatic). Structurile învățământului superior identifică „abilitarea” ca fiind certificarea calității unei persoane de a conduce lucrări de doctorat (în domeniul susținerii abilitării), în conformitate

cu Ordinul nr. 3121 din 27 ianuarie 2015 emis de Ministerul Educației și Cercetării Științifice.

Universitatea clujeană „Babeș-Bolyai” a înaintat, la 18 octombrie 2022, Ministerului Educației propunerea IOSUD referitoare la componența Comisiei de abilitare: pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii doctorale (președinte), pr. prof. univ. dr. Nicolae Chifăr – Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu (titular), prof. univ. dr. Paul-Lucian Brusanowski – Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu (titular), acad. prof. univ. dr. Ioan Bolovan – Universitatea „Babeș-Bolyai” (titular), pr. prof. univ. dr. Mihail-Simion Săsăujan – Universitatea. București (supleant) și pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb – Universitatea „Babeș-Bolyai” (supleant).

După acceptarea Comisiei de către Ministerul de resort, la 13 decembrie 2022 părintele lect. univ. dr. Alin-Cristian Scridon (titular al Universității de Vest din Timișoara) a susținut public, în cadrul Școlii Doctorale „Isidor Todoran” a Facultății de Teologie Ortodoxă – Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, teza de abilitare cu titlul „Viața religioasă a românilor ortodocși din Ungaria și Banatul istoric între Revoluția Pașoptistă și Al Doilea Război Mondial”.

În urma susținerii, comisia a propus în unanimitate acordarea atestatului de abilitare și conferirea calității de conducător de doctorat părintelui lect. univ. dr. Alin-Cristian Scridon. Ulterior, Ministerul Educației a acordat acestuia atestatul de abilitare.

Astfel, Facultatea de Litere, Istorie și Teologie din cadrul Universității de Vest din Timișoara s-a îmbogățit cu încă un cadru didactic calificat a îndruma lucrări de doctorat în domeniul Teologie, apropiindu-se prin aceasta de proiectul înființării la Timișoara a unei școli doctorale teologice.

10. Excursie de studii la Viena

Cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Ioan, Arhiepiscopul Timișoarei și Mitropolitul Banatului, în data de 26 mai 2023, Facultatea de Teologie din Timișoara a desfășurat proiectul educațional – cultural „**Vizită tematică la muzeele din Viena și pelerinaj la bisericile comunității românești**”.

Beneficiarii acestui proiect au fost studenții teologi din anii I și II, coordonați de preoții lectori Alin Scridon și Daniel Enea. Înainte de plecare, preoții profesori și studenții au participat la rugăciunea de călătorie în capela facultății și, apoi, cu două microbuze au plecat spre capitala Austriei.

Programul de vizită a inclus trei muzee, Catedrala Sfântul Ștefan, în care se află Icoana Maicii Domnului, făcătoare de minuni, zugrăvită în Ardeal și adusă la Viena în timpul împăratului Leopold al II-lea. Această icoană, cinstită

de vienezi cu multă evlavie, l-a inspirat pe Mihai Eminescu, în perioada șederii sale la Viena, să compună poezia „Înger și demon”.

Studentii au avut posibilitatea de a vedea documente ce atestă istoria Timișoarei și a românilor bănățeni, la Muzeul de Istorie Militară, precum și Tezaurul de la Sânnicolau Mare găzduit de Muzeul Istoric de Artă. De asemenea, au văzut în premieră mărturii străvechi ale civilizației umane (papyrusuri egiptene, hărți ale Europei din diferite epoci etc.).

În continuare au fost vizitate prima Capelă a românilor ortodocși din Viena, care are hramurile „Învierea Domnului și Sf. Ioan cel Nou de la Suceava”. În imobilul din centrul Vienei și-a desfășurat activitatea, mai bine de 100 de ani, „Asociația junii români” (a tinerilor care studiau în Viena).

Vizita a cuprins și biserica ortodoxă română nou construită în sectorul II al Vienei, ce are hramul „Pogorârea Sfântului Duh”. La această biserică slujește pr. Alin Buliga, student în anul I, ghidul care a contribuit la buna desfășurare a vizitei. Preoții profesori și studenții au rostit și în această biserică o rugăciune de călătorie și apoi s-au îndreptat spre țară.

Proiectul inițiat de facultatea noastră de Teologie a fost de un real folos în formarea academică și aprofundarea cunoștințelor dobândite la cursuri, precum și în ceea ce privește formarea pastoral-misionară și duhovnicească a studenților teologi.

11. Cursul festiv al studenților teologi timișoreni

Cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Ioan, Mitropolitul Banatului, în data de 22 mai 2023, a avut loc festivitatea de absolvire a studenților Specializării de Teologie Ortodoxă Pastorală, promoția 2019-2023, din cadrul Facultății de Litere, Istorie și Teologie a Universității de Vest din Timișoara.

Evenimentul a debutat în capela Facultății cu săvârșirea Sfintei Liturghii, oficiată de un sobor format din părinții profesori de la Catedra de Teologie, răspunsurile la strană fiind date de către absolvenții acestei promoții.

Deschiderea propriu-zisă a cursului festiv a avut loc în sala „Rotonda”, în prezența reprezentatului Decanatului Facultății, domnul conf. univ. dr. Gabriel Bărdășan, a profesorilor de la Catedra de Teologie, a absolvenților și a rudelor acestora. Moderatorul tuturor intervențiilor care au avut loc în cadrul cursului festiv a fost părintele conf. univ. dr. Constantin Jinga, șeful de catedră al Colectivului de Teologie.

În cuvântul de deschidere, domnul prodecan Gabriel Bărdășan a exprimat susținerea conducerii Universității și a Facultății pentru Secția de Teologie din cadrul Facultății de Litere, Istorie și Teologie, îndemnându-i pe absolvenți să fie statornici pe calea cunoașterii, dăruirii și slujirii Bisericii, societății și neamului. Părintele lect. univ. dr. Adrian Covan, tutorele de an al actualei promoții a susținut apoi, cursul festiv intitulat „Privește prin *ochii* lui

Dumnezeu: biserica din Laodiceea sau creștinii duplicitari”. Absolventul Dușan Truț a adresat un cuvânt de mulțumire ierarhilor și profesorilor care i-au îndrumat spiritual și cultural pe absolvenți în cei patru ani de studiu.

Tot în acest cadru festiv a avut loc și ceremonia predării cheii viitoarei promoții, reprezentată de studentul teolog Marius Ștefănescu, ca simbol al legăturii și schimbului dintre generații. Predarea cheii s-a făcut pe fundalul intonării imnului de absolvire „Gaudeamus igitur”, interpretat de studenți sub îndrumarea părintelui dirijor Laurian Popa, profesorul de muzică bisericească de la Facultatea noastră.

Înaltpreasfințitul Mitropolit Ioan a invitat, apoi, pe părinții și domnii profesori, împreună cu absolvenții, la sediul Centrului eparhial, unde le-a împărtășit o serie de învățături și sfaturi și i-a întrebat despre planurile lor de viitor. Totodată, Chiriarul nostru a cerut bunului Dumnezeu ajutor și întărire în dreapta credință, pentru că Domnul și Mântuitorul lumii are pregătit harul preoției pentru fiecare suflet în parte, doar că este nevoie ca inima omului să fie deschisă harului Preasfântului și de viață făcătorului Duh.

12. Lansare de carte la Facultatea de Teologie din Timișoara

Cu binecuvântarea Părintelui Mitropolit Ioan, colectivul Facultății de Teologie din Timișoara a organizat în sala Rotonda a Facultății de Litere, Istorie și Teologie, lansarea volumului *Universul Părinților Sirieni: O Introducere*, a specialistului în studii siriace, profesorul dr. Sebastian Brock. Dezbaterea teologică s-a desfășurat în mod hibrid, autorul cărții participând on-line.

Au luat cuvântul în cadrul întâlnirii Ierom. Agapie Corbu, de la Schitul „Almaș” din Arad, în calitate de editor al acestei cărți, pr. conf. dr. Constantin

Jinga, de la Facultatea de Litere, Istorie și Teologie și traducător al lucrării lansate, precum și conf. dr. Daniel Lemeni de la aceeași facultate.

Moderatorul evenimentului a fost părintele Constantin Jinga, care a adresat câteva întrebări autorului lucrării, apoi au urmat intervențiile invitaților și ale studenților de la Teologie. Au participat la întâlnire preoți, profesori și studenți și de la Facultatea de Teologie, dar și cadre universitare de la alte facultăți din oraș, iubitori ai culturii și spiritualității siriene.

Lucrarea în sine se dorește a fi o introducere în lumea teologică a marilor părinți și sfinți sirieni, care au de oferit lumii occidentale o latură uitată a credinței creștine, prin accentul poetic pe care îl pun asupra gândirii teologice. Cartea profesorului Sebastian Brock, *Universul Părinților Sirieni*, oferă cititorului român cele mai importante repere la zi pentru orientarea sa în teologia siriacă. Autorul abordează cele mai reprezentative teme ale gândirii Părinților sirieni, precum „Rugăciunea lui Iisus în tradiția siriacă”, „Hristologia Bisericii Răsăritului”, dar și anumite repere istorice privind farmecul manuscriselor siriene și literatura siriacă.

Ieromonahul Agapie Corbu a subliniat câteva aspecte și teme importante ale gândirii creștine siro-orientale și a apreciat traducerea acestei lucrări, ca fiind una de excepție, părintele Constantin Jinga reușind prin efortul depus, să ofere publicului o traducere românească fidelă a textului original. De asemenea, în cadrul evenimentului un grup psaltic coordonat de către părintele Agapie a intonat imne de inspirație siriacă și troparul sfinților sirieni.

Lucrarea apare la editura Sfântul Nectarie în condiții grafice foarte bune și însumează peste 200 de pagini, îngrijirea critică a ediției fiind realizată de ieromonahul Agapie Corbu. Evenimentul a fost organizat de către Facultatea de Litere, Istorie și Teologie din cadrul Universității de Vest din Timișoara și Mitropolia Banatului.

13. Examen de licență la Facultatea de Teologie din Timișoara

Miercuri, 5 iulie, la sediul Facultății de Teologie din Timișoara a avut loc proba scrisă a examenului de licență în Teologie, susținută de 11 absolvenți ai ciclului de licență în Teologie pastorală ortodoxă.

Examenul a fost la disciplina Teologie dogmatică și simbolică.

Vineri, 7 iulie, tot la sediul Facultății s-a desfășurat proba susținerii orale a lucrării de licență, în prezența Înaltpreasfințitului Părinte Mitropolit Ioan al Banatului și a comisiei profesionale prezidate de părintele profesor Constantin Jinga.

După susținerea probei și declararea tuturor ca fiind promovați, a urmat o slujba de Te-Deum în capela Facultății de Teologie, săvârșită de părintele profesor Marius Florescu.

După slujbă, absolvenții au depus jurământul de credință pentru păstrarea și promovarea dreptei credințe, precum și față de Biserică și ierarhie.

14. Prezentare a Facultății de Teologie din Timișoara la biserica din Sânnicolau Mare

Duminică, 2 iulie, cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Mitropolit Ioan al Banatului, la biserica cu hramul „Nașterea Maicii Domnului” din Sânnicolau Mare, Sfânta Liturghie a fost săvârșită de P.C. Părinți profesori Marius Florescu și Daniel Enea, de la Facultatea de Teologie din Timișoara, împreună cu P.C. Părinți protopop Marius Podereu și Călin Ciobanu.

Corul bisericesc al parohiei a dat răspunsurile liturgice. La momentul predicii, părintele profesor Daniel Enea a vorbit despre semnificația duhovnicească a pasajului scripturistic din duminica a patra după Rusalii și despre faptele de vitejie ale Sfântului Voievod Ștefan cel Mare. Mulți credincioși și credincioase au primit Trupul și Sângele Domnului.

La final, au vorbit părintele protopop Marius Podereu, părintele profesor Marius Florescu, care a prezentat oferta Facultății de Teologie din Timișoara și studentul David Vișan din anul I, fiu duhovnicesc al parohiei.

Ca o încununare frumoasă a zilei liturgice, cei patru slujitori au săvârșit slujba Cununii pentru o pereche de credincioși din parohie.

Reamintim că în această perioadă, de înscrieri pentru admitere într-un nou an universitar la Facultatea de Teologie din Timișoara, părinții și domnii profesori vizitează planificat parohii din cuprinsul eparhiei noastre.

Obiectivul general al programul de studii este în acord cu misiunea Facultății de Litere, Istorie și Teologie, aceasta fiind crearea unui mediu inovativ și participativ de învățare și de cercetare științifică cu scopul de a oferi studenților posibilitatea dobândirii cunoștințelor fundamentale în domeniul teologiei ortodoxe, în vederea formării competențelor de comunicare eficientă a mesajului misionar al Bisericii în lumea contemporană.

Obiective specifice în domeniul Teologie ortodoxă sunt: Transmiterea și consolidarea cunoștințelor din sfera Teologiei ortodoxe; Dobândirea de abilități de comunicare, argumentare și gândire critică, în conformitate cu cerințele mediului cultural actual; Abilitatea de a proiecta în sfera vieții publice dimensiunea aplicativă a învățăturii; Formarea și stimularea gândirii complexe, critice; Promovarea unui stil de muncă independent și creativ; Identificarea temelor novatoare în cercetarea teologică la standarde internaționale; Formarea duhovnicească a viitorilor slujitori ai Bisericii; Elaborarea și publicarea de lucrări de specialitate.